

İLİM YOLUNDA BİR ÖMÜR

BİLİMEVİ BASIN YAYIN A.Ş.

Ataşehir / İstanbul
Tel: 0216 339 45 45 / Fax: 0216 339 45 49
Sertifika No: 53364
info@mesas.com.tr

BASKI

Erkam Yayın San. Tic. A.Ş.

KAPAK

Nuran Salman Bilgili

MİZANPAJ

İbrahim Akdağ

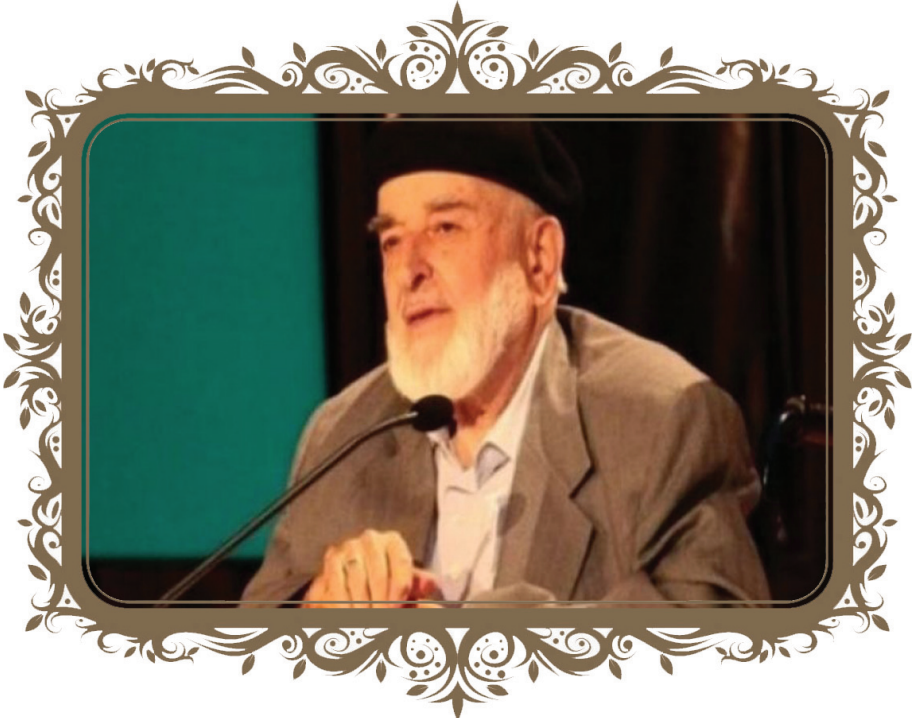

İÇİNDEKİLER

İLİM YOLUNDA BİR ÖMÜR

- 005 Kendi Dilinden: M. Emin Saraç Hocaefendi
- 013 Ümmet İnsanı Olmak
- 021 Eslafın Yetimi: M. Emin Saraç Hocaefendi
- 035 Yarım Asırlık Talebelerinin Dilinden: M. Emin Saraç Hocaefendi
- 053 Rabbani Bir Âlim: M. Emin Saraç Hocaefendi
- 059 Âlim ve Mürşit M. Emin Saraç'a Veda
- 069 Merhum M. Emin Saraç Hocamızın Mübarek Mirası
- 079 M. Emin Saraç Hocamla Gönül Muhabbetimiz
- 083 M. Emin Saraç Hocamın Halkasında Fıkıh Dersleri
- 089 M. Emin Saraç Hocaefendi'nin İz Bıraktığı Hatıralar
- 095 M. Emin Saraç Hocaefendi'den Bir Hatıra...
- 101 M. Emin Saraç Hocamızın Ardından...
- 107 M. Emin Saraç: "Bu Delikanlıya İyi Bir Palto Ayarlayın"
- 113 Saadet Ancak Resulullah'a (s.a.) Tâbi Olmakla Mümkün
- 123 Hususi Şahitlikler: Ümmete Açılan Pencere
- 141 M. Emin Saraç Hoca ile Yakın Dönem İlim ve Fikir Atlası Üzerine
- 165 M. Emin Saraç Hocaefendi ile Fatih Camii Çevresinde...
- 175 M. Emin Saraç Hocaefendi'nin Nazar-i Dikkatiyle "Bir Peygamber Mirası: İlim"
- 189 M. Emin Saraç Hocaefendi ile Hasbihâl!
- 205 M. Emin Saraç Hocaefendi ile Son Devir Âlimlerimiz Üzerine
- 231 M. Emin Saraç Hocaefendi'den İlim Yolcularına Tavsiyeler

**Kendi Dilinden:
M. Emin Saraç
Hocaefendi**

“İlim ehli kimse, boş sözlerle, mâlâyaniyle vakit geçirmez.
Onların bulunduğu meclisler hep ilim meclisleri haline dönüşür.
Biz de öyle olmaya çalışacağız. Güzelce, yerine göre en güzel
sözleri söyleyeceğiz.”

Derin Tarih Dergisi'nin “M. Emin Saraç
Hocaefendi'nin Hayatı” adlı kitap ekinden alıntıdır.

İlk Tahsil Hayatım

Hafızlığımı küçük yaşlarımda babamdan bitirdim. Babamız bizi, dört erkek bir de kız kardeşimizi öyle karanlık bir devirde hafız yaptı ki gayreti takdire değer. Babam ve dedem Nakşi tarikatından Yanyalı İsmet Efendi'nin Erbaa'daki hulefasından Bahrullah Efendi'ye müntesiplerdi. Dedem, müderislerdendi.

Dedemin vefatı da ayrı bir hengamedir, onunla ilgili de bir iki şey söyleyelim: Babam da dedem de din-i mübin-i İslâm'a sarıldıkları ve evlerinde sürekli Kur'an okuttukları için 6 ay hüküm giymişlerdi. Dedem o üzüntüyle hapisten çıktıktan üç ay sonra vefat etti.

Evimiz Bir Kur'an Medresesiydi

Bizim evimiz tam bir Kur'an medresesiydi. Babam teheccüde kalkmanın bereketiyle soğuk kış gecelerinde dahi bütün aile efRADINI kaldırır, hepimize şefkatle davranır, o teheccüdünü kırlarken biz abdestlerimizi alırız, sonra ders başlardı. Yazları evi-

mizin arkasındaki bahçede Kur'an okurduk. Ortalık aydınlanırken bizim de gönlümüz aydınlandı. Seher vakitlerinden güneş doğuncaya kadar bütün aile Kur'an ile meşgul olurdu. Birtakım maddî sıkıntılar içinde yaşıyorduk fakat huzurluyduk.

Bütün kardeşlerimin hafız olmasında çok genç yaşta vefat eden annemizin emeği çok büyüktür. Bizler babamız tarafından verilen günlük ezberlerimizi önce annemize dinletirdik, dersimizi yapmadan rahmetli annemiz bize yemek vermeyi geciktirirdi.

Babam bize Kur'an okuttuğu, öğrettiği için evimiz defaatle jandarma tarafından basıldı, babam karakola götürüldü. Elhamdülillah onlar geride kaldı.

Fatih Camii İle İlk Tanışma

1943'te İstanbul'da Çarşambalı Ali Haydar Efendi'ye geldim. Kendisi çok maruf bir zat idi. O da o günlerde tekkesi takibatta olduğundan bizleri Fatih Camii Baş İmamı Ömer Efendi'ye gönderdi.

Onun himayesinde üç ay Fatih Camii'nde misafir olduk. Ömer Efendi Kelami Dergâhı müntesiplerindendi. Hatta 1944 veya 1945 senelerinde Sami (Ramazanoğlu) Efendi'yi onun evinde görmüştüm; zayıfça, vakur, güzel simalı, siyah sakallı bir zattı. Adetleri üzere koltuğa hep diz üstü oturlardı. Ömer Efendi gayet celalli, Hz. Ömer (r.a.) meşrepli bir zat olmasına rağmen Sami Efendi'ye gayet müeddebane bir şekilde davranırdı. Hâlbuki Ömer Efendi oldukça yaşlı, Sami Efendi ona göre genç bir kimseydi.

İstanbul'da bizler Karagümrük'te Üçbaş Camii'nin medrese olarak yapılan yerlerinde kalırdık. Üç beş talebe Fatih Camii'nin üst katında o yıllarda gizli gizli İslâmî ilimle meşgul olurduk. Ali Haydar Efendi'nin evinde mutad olarak dersimiz olurdu. Ali Haydar Efendi ile Ömer Efendi'den başka Gümül-

cineli Mustafa Efendi, Muhaddis İbrahim Efendi gibi zatlardan da ders okumaya devam ediyorduk. Fatih Camii'nde de evlerde de okuyorduk. Fakat hepsi gizlice oluyordu.

Bu tedrisat sekiz sene devam etti. Ali Haydar Efendi'nin teşvikiyle Mısır'a gidinceye kadar. Kendisi bir gün ilim tahsilimizin devamını ve Ezher'e gidip orada ilmî çalışmaları sürdürmemi istedi. *Şifa-i Şerif*'in zevkini bana aşılayan insandır. Ondan Şerh-i Akaid ve usul-i fıkıh sahasında *Mirat* okudum. Meclisi dersten ibaretti. Her an istifade edilirdi, müstesna bir insandı.

Mısır Günleri

Mısır'a gittiğimiz zaman Mustafa Sabri Efendi, Zahidu'l Kevserî, İhsan Efendi hayattaydılar. Rabbimiz nasip etti, İstanbul'daki güzel bir muhitten Mısır'daki güzel bir muhite intikal ettirdi. Ezher'in lisesini okuduktan sonra Şeriat Fakültesi'ni bitirdim. Kadılık mastırının bir senesini okuduktan sonra Cemal Abdunnasır'ın zulmüyle bırakmak zorunda kaldık. Gittiğimiz zaman Bağdat Oteli'nin 7-8. katlarını Kral Faruk bizlere tahsis etmişti. Abdunnasır gelince çıkartıldı.

Zahidu'l Kevserî hocamızın evine cuma günleri gider, kendinden ders okurdum. Vefatından 20 gün evvel bana icazet verdi ki benim için Ezher diplomasından daha kıymetlidir. Çünkü Zahidu'l Kevserî, Fatih silsile-i ilmiyesine müntesiptir. Düzelidir ve Fatih dersiamlarındandır. Mustafa Sabri Efendi'nin meclislerinden, derslerinden ve ilimlerinden de istifade ettik. Mısır'da sekiz sene boyunca yaşadığımız bir "ilim hicreti" idi. Bu müddet zarfında İstanbul'a hiç gelemedik. Çünkü gelseydik dönemeyecektik.

İlk gittiğimiz zaman oradaki Türk vakıflarının tahsis ettiği burslar ile ihtiyacımızı karşılıyorduk. Ecdadımızın hayır eli orada da imdadımıza yetişmişti. Sonra General Abdunnasır bütün vakıfları kaldırdı bizlere çok cüz'i burslar bağladı, onunla da ge-

çinme imkânı yoktu, Mısır'a hayır sahiplerinden bir şey gelmesi de çok uzun zaman alıyordu. O vakit böyle vakıflar, hayır kurumları ne yazık ki ülkemizde yok idi. Bir hayli sıkıntılar çekildi.

Oradaki unutmadığım tatlı hatıralarımızdan birisi de yokluk sebebiyle sık sık oruç tutmak mecburiyetinde kalışımızdır. Ama hamd-ü senalar olsun ki bir defa bile tahsilimi yarıda bırakmayı düşünmedim. Allah Teâlâ bir azimet lütfetti. Kimi vakit gözümüz kararır, açlıktan... Bir avuç Türk talebeydik ama azmettik, biliyorduk bizim için memleketimizde dua edenler vardır. Tek bir düşüncem vardı, memleketimize dönmek, ilmi çalışmalarında hizmet etmek.

Türkiye'ye Dönüş

Türkiye'ye döndükten altı gün sonra İsmail Ağa Camii'nde ki cuma namazının akabinde Ali Rıza Sağman Efendi yanıma geldi ve yanındaki şahsa, "İşte aradığın genç budur, Ezher mezunudur." diyerek bizi anlattı. Meğer İmam Hatip Mektebi'nin banisi meşhur Celal Hoca imiş yanındaki, etrafına "Ben artık Medine'ye gitmek istiyorum, yerime birisini bulun." diyormuş. Bana, "Yarın İmam Hatip Mektebi'ne gelebilir misin?" dediler. O zaman cumartesi günleri de tedrisat vardı. Gidince Celal Hoca kendisine Hasan el Benna'nın damadı Said Ramazan Bey'den gelmiş bir mektup çıkardı ve okumamı istedi. Okuduk, sohbet edip ayrıldık. Ertesi gün Celal Hoca'nın sınıflarını bize verdiler. Bu gönlüme büyük bir teselli oldu. 1960 İhtilali'ne kadar üç yıl muallimlik yaptık.

Askerliği ikmal ettikten sonra bizi Ankara Evkaf Müdürlüğü'nde bir imtihana tabi tuttular. O vakitlerde birkaç saat içerisinde Evkaf Müdürlüğü'ne tayinimizi çıkarttılar. Fakat ben burada çalışma fikrinden dolayı müteessir olmaya başladım. O kadar ağırıma gidiyordu ki ağlıyordum. "Babam bize karanlık gecelerde Kur'an-ı Kerim okuttu, şu kadar senedir

gurbetlerde tahsil yaptım ki hepsi dine hizmet etmem içindi. Şimdi bu mahzenlerde haramilere malzeme hazırlamak için mi çalışacağım?” şeklinde düşüncelerle muzdarip oluyordum.

Hac Yolculuğu İle Açılan Kapılar

Aynı günlerde Hacı Bayram Camii’nde bir öğle namazında Mehmed Akif Aydın Bey’in babası hemşerimiz Bedreddin Beylerle karşılaştık. Bana “Biz hacca gidiyoruz, hadi seni de götürelim.” dediler. Birden kararımı verdim hacca gidecektim, işimi de bırakacaktım. Muameleleri başlattık. Diyanet’teki arkadaşlar, “Biz Müşavere Kurulunda 500 lira maaşla çalışıyoruz, sen 900 lira alacaksın.” tarzındaki sözlerle beni vazgeçirmeye çalışıyorlardı. Bu minval üzere belki bir mücadele ettik. Sonunda içlerinden söze karışmayan birisi dedi ki: “Arkadaşlar hac kapısı bir tanedir, rızık kapısı bin tanedir. Kardeşimiz gönlünü hacca hazırlamış, bırakınız.” Bu söz bana o kadar tatlı geldi ki.

Evkaf’taki işi öylece bırakıp yola çıktık. Yol boyunca Medine-i Münevvere’de, Mekke-i Mükerre’de, Arafat’ta hep dilimde şu dua vardı “Ya Rabbi, hükümet tasallutundan uzak, ulum-u şeriyeye hizmet etmek kapısını bana feth eyle.” El-hamdulillah o hac başka oldu.

Bir Ömür İlim Yolunda

Döndükten hemen sonra İlim Yayma Cemiyeti’nin Yüksek İslâm Enstitüsü talebeleri için ilk defa açtıkları yaz kursunda Ahmed Davutoğlu Hoca’yla birlikte tedrise başladık. Sonra İlim Yayma Cemiyetinden İsmail Niyazi Bey (Numan Kurtulmuş’un babası) bana bu tedrisi devamlı yapmamı teklif etti. Ve o günden bugüne kadar hayatım ilim tedrisi ile geçti elhamdullillah. Allah Teâlâ o yönden kapımızı açtı.

Fatih Medreseleri ulum-ı diniyye merkeziydi. Fatih Sultan Mehmed’e kadar dayanan köklü bir geleneği vardı. Biz o

derin âlimlerin, güzel insanların sonuncularına yetişebildik. Şimdi o hocalarımın vazifelerini uhdeme tayin edilmiş olarak görüyorum. Yalnız başına olsam da ilim halkasını kurup tedrise devam ediyorum. Tefsir, hadis, fıkıh, usul... Bu dört ders bizim ana derslerimiz. Hadiste *Bülûğu'l Meram*'dan başlayıp *Tâc*'ı, sonra da *Kütüb-i Sitte*'yi Arapça metinlerinden talebelerimle okumak suretiyle bitirdik. *Şifa-i Şerif*'i bitirir tekrar başlarız; son seferlerde talebelerimiz takrir ediyor ben de onların yanında dersi dinliyorum elhamdulillah. Tefsirden, fıkıhtan şimdi isimlerini hatırlayamadığım nice kitaplar okumak nasip oldu. Allah'a sonsuz şükürler olsun.

**Ümmet İnsanı
Olmak**

Derin Tarih Dergisi Kitap Eki

Kıymetli Gençler! İlim yoluna çıkmış evlatlar!

Cenab-ı Hakk’a ne kadar şükretsek azdır. Zira bizlere ilim kapısını açmıştır. Fakat şükür sadece dille yerine getirilecek bir vazife değildir. Bizlere düşen vazife; ilmin kemâline ermek için bunun izzetini bulmak için gelecek nesillerin peşimizden gelmek suretiyle manevî servetimizi devam ettirmeleri için bu yolda devam etmektir.

Resulullah Efendimiz (s.a.) ne buyurmaktadır, dikkatle dinleyiniz ve inşallah hiç unutmayınız: **“İnsan öldüğünde amel defteri kapanır...”** Öldükten sonra artık insanın yapacağı bir iş kalmamıştır, dünyadan gitmiştir, amelleri bitmiştir. Ama üç kimse vardır ki müstesna: Birincisi, sadaka-i cariyesi bulunan kimse-dir... Sadaka-i cariyeye nedir? Allah rızası için yapılmış, beşeriyete faydalı, hayırlı olan hangi şey varsa işte ona sadaka-i cariyeye denir. İkincisi “ilim ve irfan neşreden insandır.” Mesela, hocaları nice fedakarlıklarla bizi okuttular ama şimdi okuduklarımız amellerimizden istifade ediyorlar inşallah. Amellerimiz onların defteri ameline yazılmaktadır. Üçüncüsü de salih evlat ye-

tiştiren kimsedir. Evladının salih hâlinde o evladın yaptığı bütün güzel ameller aynı şekilde anne babanın siciline işliyor ve anne baba da kendileri bizzat hayatta yaptıkları amel gibi çocuklarının amellerinden istifade ediyor, memnun oluyorlar.

Bizler de ilim talebeleri olarak dünyadan ayrıldıktan sonra amel defterlerinin hasenat kısmı açık kalan kimselerden olacağız inşallah. Sizler daha gençsiniz, fakat bilin ki vakti geldiğinde arkanızdan çok insanlar gelecektir. Bunun için aman ha dikkat ediniz; siz ferd-i vahid değil, ümmet insanı olacaksınız. **“Her kim İslâm’da güzel bir yol açarsa, kıyamet gününe kadar ona hem açtığı bu yolun sevabı hem de kendisinden sonra aynı yolda yürümeye devam edenlerin sevabı yazılır.”** Hadis-i Şerifini hiç unutmayacağız.

Sonra başka bir şey daha: **“Herhangi bir kimsenin hidayetine vesile olmak, hidayet kapısını bulmasına sebep olmak, dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır.”** buyuruyor Peygamberimiz (s.a.).

Bütün bu temennilerimizin gerçekleşebilmesi için evvela kendimize çekileceğiz. Kendimizi, kalbimizi Kur’an-ı Kerim ile nurlandıracağız. Evlerimizi Kur’an-ı Kerim’den mahrum bırakmayacağız. Nasıl ki Kur’an-ı Azimüşşanın okunmadığı bir ev karanlıktır, haraptır; aynı şekilde kalbinde Kur’an-ı Kerim olmayan kimsenin vücudu da haraptır. O Kur’an-ı Kerim ki ruhtur ve nurdur. Ayet-i Kerimede Cenab-ı Hakk nasıl buyuruyor: **“İşte Biz, Sana da (Habibim) böylece emrimizden bir ruh vahyettik.”** Ruh ne manada bu Ayet-i Kerimede? Kur’an-ı Kerim manasındadır. Düşünelim, ruhsuz olan beden hâli nedir? En sevdiğimiz akrabamız vefat ettikten sonra onun ruhu olmadığı için artık gözümüzde itibarı yok olur, onu defnederiz. Hemen götürürüz, defnederiz. Gözümüzün önünden uzaklara bırakır geliriz. Binaenaleyh bizim kalplerimizde de Kur’an-ı Kerim yoksa hâlimiz nice olur?

Kur'an'ın olmadığı kalpte -Allah muhafaza- iman da yok gibidir. İmansız Kur'an; Kur'an'sız iman olur mu? Kur'an-ı Kerim ruhtur, aynı zamanda nurdur. Nur ne demektir? Gözümüzün önünü görmesini sağlayan şey demektir. İnsana gideceği yeri gösteren şeydir. İşte insanın içinde Kur'an-ı Kerim varsa ona nereye gideceğini gösterir. İnsan ancak o nurla dünya huzurunu temin edebilir, cennet yolunu bulabilir. O sebeple Kur'an-ı Kerim'le irtibatımız daima kuvvetli olacak. Onu okumadan geçirdiğimiz günlerimizi ziyanda bileceğiz.

Kur'an-ı Kerim'in hemen yanı başında da Resulullah Efendimizin (s.a.) Hadis-i Şerifleri gelecek tabi ki. Bu ikisi birbirinden ayrılmaz şeylerdir. İslâm tarihi boyunca bütün ulemamız bunu böyle bilmiş ve öğretmişlerdir. Daha dün gibi aklımdadır. Mısır'a tahsile gittiğim yıllarda bir gün Ezher Camii'nden çıkıyordum. Yanımda da Mısır'ın büyük allamesinden Abdulvehhab Buhayrî Hocamız vardı. Bana, "Senin *Riyazu's Salihin*'in var mı?" diye sordu. Olmadığını söyleyince hemen caminin yakınında bir iki basamak alt tarafta Mektebetu's Subeyh vardı, oraya girdik. Bana bir tane *Riyazu's Salihin* hediye etti. "Bunu masanın üzerine koyacaksın, hani her gün Kur'an-ı Kerim okuyorsun ya -bu oku demektir tabi ki- sonrasında da bir miktar da bundan okuyacaksın." demişti. İlk sahifesine de oldukça tevazuâne birkaç satır yazmıştı, hatıra kabiline. O kitabı hâlâ gözüm gibi saklarım. Talebelerimiz bilir. Hâlâ ders okuduğumuz masanın üzerinde Kur'an-ı Kerim'in yanında durur. Hocalarımızın bu tavırları bizler için misaldir. Ben de şimdi sizlere başka ne diye bilirim ki? Kur'an-ı Kerim okuyacağız ve ehadis-i şerife okuyacağız.

Dikkat buyurunuz, çok güzel, kısa kısa bazı Hadis-i Şerifler var din onları güzelce seçip zihninizde, ezberinizde, lisanınızda bulundurmalıyız. Bunlar bizim sermayemiz olacaktır. Bilmeyenlerin arasında bulunduğumuz zaman bunları söylemeliyiz.

İlim ehli kimse, boş sözlerle, mâlâyaniyle vakit geçirmez. Onların bulunduğu meclisler hep ilim meclisleri hâline dönüşür. Biz de öyle olmaya çalışacağız. Güzelce, yerine göre en güzel sözleri söyleyeceğiz. Söylediğimiz takdirde çevremizdekiler de bunları öğrenirler. Hem öğrendikleri bu bilgilerle amel ederlerse biz de onların bu amellerinden öyle bir servet kazanırız ki bunun, dünya servetleriyle kıyası mümkün değildir.

Anlatacağız. Önce biz yaşayacak, sonra da güzel bir üslupla anlatacağız. Bakınız, maalesef insanlarımızın nicesi namaz kılmıyor. Namaz kılmayanlara, “Yapma kardeş, gözünü aç, bu fani hayat biter. Senin ilk سوالin namazla başlar.” dememiz gerekir. Böyle derken biz de öyle güzel namaz kılacağız, kötülüklerden elimizden geldiğince uzak duracağız ki insanlar hâlimize tavrımıza bakarak bazı şeylerin farkına varacaklar. En önemli hususlardan biri olan haram-helal meselesine keza dikkat edeceğiz. Nice nice haberler vardır ki bunların yapılmasına vesile olanlar en büyük ahiret sermayesini elde etmiş olurlar. Bunlara dikkat edeceğiz. “Bunlar zaten bildiğimiz sözler canım, tekrar konuşmaya ne hacet var?” demeyeceğiz. Çünkü birbirimize nasihat etme mükellefiyetimiz vardır. Merhum Bekir Hâkî Efendi, “Kardeş öyle bir devirdeyiz ki Besmeleyi bilen onu öğretmeli.” derdi. Maalesef cemiyetimiz bu hallerde.

Bunlar bizim asli vazifemizdir. Bir de ilim yoluna çıkan kimşelerin, dinimizi daha güzel öğrenip öğretme derdinde olan kimşelerin yapmaları gereken bir şey var: Arapça lisanını öğrenmek.

Arapça lisanına efendim, tüccarların ticaret lisanı gibi bakmayız biz. Bir talib-i ilme göre Arapça öyle bir lisan değildir. Ama maalesef bakınız İngilizce öğreniyorlar, yüzde doksan dokuz değil yüzde yüz öğreniyorlar, ticaret âleminde bir şeyler almak için ya da işte siyaset âleminde birisi olmak için vs. Biz ise Arapçayı basit dünyalık metalar için değil, ahiret saadetini elde etmek için öğrenmeliyiz, diyoruz. Ama ne kadar çalışıp öğrene-

biliyoruz? Ne diyor Resulullah Efendimiz (s.a.): **“Arap’ı seviniz, çünkü Ben Arap’ım, Kur’an Arapçadır, ehl-i cennetin dili de Arapçadır.”** Evet, Resulullah Efendimiz (s.a.) Arap’tır. Bugün Arap dediğimizde misal, Nusayrileri de Arap diye sevecek değiliz ya. Kur’an-ı Kerim’e iman eden Araplar, Benim din kardeşimdir, işte biz onları severiz, bir. İkincisi efendim, Kelamullah, Kur’an-ı Azimüşşan Arapçadır. Ve cennet ehlinin dili Arapçadır. Ahirete gittiğimiz zaman Arapça konuşacağız.

Bunların yanında Allah Teâlâ ne buyuruyor: Göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olması da O’nun ayetlerindendir. Hakikat, bunlarda ilim ehli için elbette ibretler vardır. İnsanların renklerinin, dillerinin farklı olması mühim değil. Hepimiz Âdem’in (a.s) nesliyiz, Âdem (as) soyundan geliyoruz. Resulullah Efendimiz (s.a.), **“Hepiniz Âdemdensiniz, Âdem ise topraktır. Arap olanın Arap olmayana, beyazın siyaha üstünlüğü yoktur. Kim mümin ve muttaki olursa onlar makbuldür, muteberdir. Onlar, Allah nezdinde muteber sayılır.”** buyuruyor Hadis-i Şeriflerinde. Öyleyse kavmiyetçiliğe vs. lüzum yok. Biz Arap lisanını Kelamullah için Resulullah Efendimiz (s.a.) için öğreneceğiz. Evvela oradan başlayacağız. Resulullah Efendimize muhabbetimiz için öğreneceğiz.

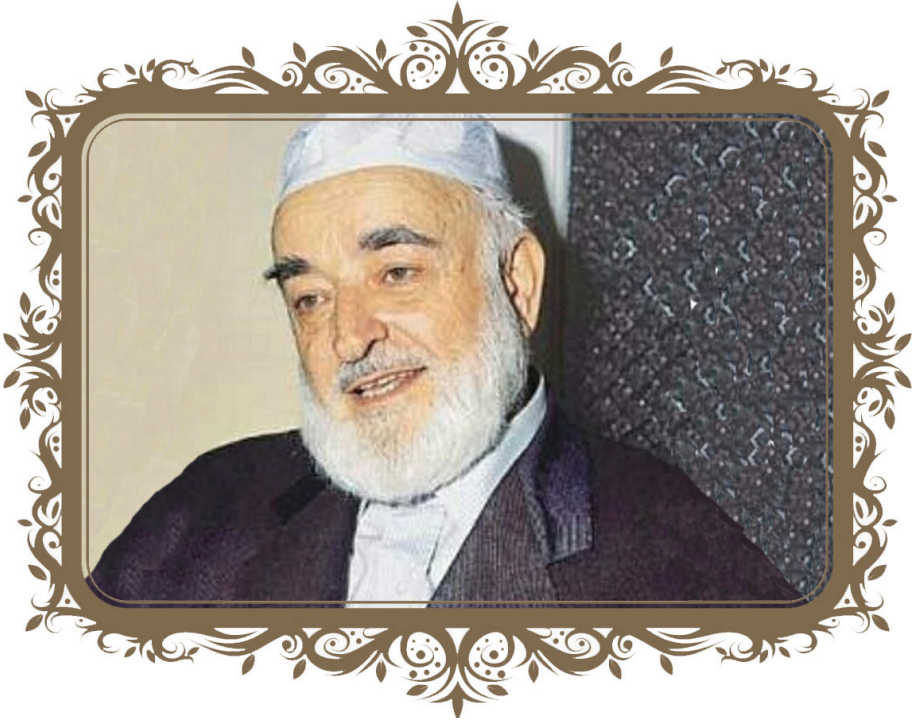
Dikkat, burası bizim en mühim sermayemdir ki Resulullah Efendimize muhabbet, dinimizin emridir. Resulullah Efendimizi sevmek imanımızın en mühim noktalarından birisidir. Çünkü bir insan tabii olarak evvela kendisini seveni sever, değil mi? Çevremizdekileri de neredeyse bize olan muhabbetlerine göre severiz. İşte Resulullah Efendimiz (s.a.) bizi o kadar seviyor ki hatta ve hatta Kur’an-ı Kerim’inde ne buyuruyor Cenab-ı Hakk: **“O peygamber, müminlere öz nefislerinden evladır...”** Mümin olan kimseleri Resulullah (s.a.) seviyor. Bizi bizden daha fazla seviyor. Bizim kendimizi sevdiğimizden daha fazla Resulullah Efendimiz (s.a.) bizi seviyor. Ondandır.

layıdır ki bizim hayrımıza, faydamıza olan şeyleri bize tebliğ ediyor, ikaz ediyor, beyan ediyor. Böyle olunca da Resulullah Efendimizi sevmek bizim imanımızın icabı oluyor. İmanımız bununla tamam olur. Onunla temel bulur.

Resulullah Efendimizin sevgisi, evvela O'nun yolunu takip etmekle tahakkuk eder. Allah Teâlâ ne buyuruyor: **“De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin...”** Resulullah Efendimiz (s.a.), Allah Teâlâ’nın emriyle bunu, bu emri bize tebliğ ediyor. Bunu Allah Teâlâ emretti O’na da onun için söylüyor. Ne diyor: **“Ey insanlar! Sizi yaratan Rabbinizi seviyorsanız Bana tabi olacaksınız.”** Tabi olursak ne oluyor: “Cenab-ı Hakk da bizi muhakkak seviyor, sevecek.” Allah’ın sevgisinin şartı, Resulullah Efendimizin yolunu takip etmemiz, Onun amellerini yapmamızdır. Resulullah Efendimizin amelleri nedir? Resulullah Efendimizin amellerinin hepsinin ismi için “sünnet” tabirini kullanıyoruz. Sünnet ne demektir? Resulullah Efendimizin ak-
vali/sözleridir. İkinci sırada Resulullah Efendimizin (s.a.) yaptıkları, amelleri; üçüncü sırada ise Resulullah Efendimizin tasvip ettiği, yanında yapılıp da reddetmediği, tasvipte karşıladığı ameller gelir. Bu üç hususun hepsine birden sünnet denmiştir. Biz bu sünnetleri yaptığımız takdirde Resulullah Efendimize (s.a.) ittiba etmiş oluyoruz. Bu ittibamız ağırlığında da Allah’ın rızasını kazanmış oluyoruz. Rabbim bizleri bu iman üzere yaşatsın ve bu imanla haşretsin. *Âmin.*

Eslafın Yetimi:
M. Emin Saraç
Hocaefendi

"Haftada bir görüştüğü Reisu'l-Kurr'a Abdurrahman Gürses Hocaefendi'nin kendisi hakkında söylediği: 'Emin Efendi, selevin yetimiyim ben.'" kavli, onun hakkında olduğu kadar Mehmet Emin Saraç Hocamız hakkında da geçerli bir cümledir. Eslevin yetimi hocamıza Yüce Rabbimiz, rahmeti ile muamele eylesin."

~~~~~

Mehmet Erel

İnsan şüphesiz içinde yaşadığı zamanın ve mekânın çocuğudur. Onun şahsiyet ve kişiliğinin oluşmasında elbette doğuştan sahip olduğu temel özellikleri yanında etrafını çevreleyen olayların; aldığı eğitimin karşılaştığı sevinç ve acıların payı oldukça büyüktür. Dolayısıyla bir âlimi yahut bir tarihî şahsiyeti değerlendirirken onun yaşadığı coğrafyada meydana gelen, toplumda derin etki yapan ve insanların psikolojilerine tesir eden olayları da hesaba katmak gerekir. Özellikle Tanzimat ile başlayan ve Cumhuriyet döneminde baskı ve zulüm aracı olarak kullanılan “Batıcılık” düşüncesinin toplumu derinden etkileyen yansımaları ve en nihayetinde bin yıllık eğitim müesseseleri olan medreselerin kapatılıp dersiam ve talebelerin sokağa atılması, hukuk sisteminin terk edilmesi, hilafetin ilgası, irfan müesseseleri olan tekke ve zaviyelerin kapatılması, bin yıllık İslâm alfabesinin yerine Latin alfabesine geçilmesi ve hatta Arapça olan ibadet dilinin Türkçeye çevrilmesine varan hadiseler ile uyduruk suçlar isnad edilerek kanaat önderlerinin, siyaset ve din adamlarının dar ağaçlarında idam edil-

melerinin toplumun vicdanında açtığı yaraları tahmin etmek imkânsız görünmektedir.

İlim ve siyaset adamlarından çoğu mevcut durumu meşru hatta zaruri sayarak geçmiş bütün müktesebatı ile İslâm kültür ve medeniyetini külliye terk etmiş, başlarına fötr şapkalarını takarak yeni Türkiye'nin pozitivist- materyalist Batı değerlerini olduğu gibi kabul etmişlerdi. Öte yandan bazı âlimler gizli gizli dersler okutarak, hamaset-i diniyye sahibi siyasiler, ilim ve fikir adamları dergiler çıkartarak, bu milletin, kadim İslâm kültürü ile irtibatını sağlamaya çalışmış, bir nevi inkılaplara söz ile değil fiilleri ile tepkilerini ortaya koymuşlar, ne pahasına olursa olsun teslim olmamışlardır.

Çocukluk ve gençlik dönemi böyle bir ortamda geçen muhterem Mehmet Emin Saraç üstadımıza, babası Mustafa Efendi Hazretleri birileri görüp şikâyet etmesin diye diğer kardeşleri ile birlikte gece yatağından kaldırıp Kur'an'ı Kerim'i ezberletmiş, 10-15 yaşlarına geldiğinde İstanbul'a ilim tahsiline göndermiştir. Fatih'te Üçbaş Medresesi'nde, evi barkı olmayan âlimlerle, ilim ve fikir adamları ile kalmıştır. Bu esnada Ali Haydar Efendi'den İsmet Garibullah Tekkesi'nde, Fatih Camii imamı Ömer Efendi ile Fatih Camiii baş kayyımı Süleyman Efendi'den dersler okumuştur. Hocamız Fatih dersiamlarından Hüsrev Efendi'den yasak dönemde Fatih Camiii'nde hünkâr mahfilinde ders okurken jandarmaya yakalanmamak için arkadaşlarından birini nöbetçi bıraktıklarından bahsederdi. En başta hocamızın babası olmak üzere yukarıda isimleri mezkur üstadların Hocaefendi'ye özel bir ilgi gösterdiklerini söylemek mübalağa olmasa gerekir. Hocamızın üzerinde en fazla tesir bırakan hocaları bunlar dışında ayaklı kütüphane diye bilinen Gümülcineli Mustafa Efendi'dir. Hocamızın bize anlattığına göre Gümülcineli Mustafa Efendi medreseler kapatılınca sokağa atılan âlimlerdendir. Hiç evi olmayan bu zat-ı muhterem Fatih Camiii'nde, bazı medrese-

lerde ve bazı talebelerinin evlerinde kalırmış. Fatih Kütüphanesi'nde bulunan on bin civarında yazma eseri iki defa okuduğundan bahsederdi Mehmet Emin Saraç Hocamız. Bir defasında Hocamız Gümülcineli Mustafa Efendi ile yürüyerek Fatih'ten Kasımpaşa'da bulunan Piyale Paşa Camiii'ne gittiklerini ve Camiinin harabe dönmüş, mezbelelik hâlini görünce çok üzüldüklerini anlatmıştı.

1940-1950 arası İstanbul'da büyük bir iştiaqla derslerine devam ettiği üstadlarının teşviki ile olsa gerek hocamız Türkiye ortamında sağlam bir tahsil yapamayacağına kâni olduğundan önce Bağdat'a gitmek için bir teşebbüsü olmuş, Güneydoğu'da sınıra kadar gitmiş fakat çıkmaya muvaffak olamamış, orada bir muhterem zatın misafiri olmuştur.

Bağdat'a gidemeyince Mısır'a gitmeye karar vermişti. Ancak pasaport vize vs. pek çok sorunlarla karşılaşmış, Allah'ın lütfu sayesinde hiç beklemediği bir kişi tarafında işleri hallolmuş ve Mısır'a gitmeye muvaffak olmuştur. Ali Haydar Efendi, hocamızı Mısır'a uğurlarken orada bulunan tekke ve tarikatların cazibesine kapılmamasını ve günde bir cüz Kur'an tilavet etmesini ve derslerine çok çalışmasını tavsiye buyurmuşlardır.

Mısır'a gittiğinde Ezher'in lise kısmına kayıt yaptırmıştı. Ezher hocaları Türkiye'den gelen bu küçük talebenin hafız olduğunu görünce çok şaşırılmışlar. Zira onlar yeni Türkiye'de İslâmî değerlerin tamamen yok olduğunu düşünüyorlardı. İlk defa muhterem hocamız ile bunun böyle olmadığını anlamış oldular.

Ezher Üniversitesi'ne devam ederken Mısır'a hicret eden Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi ile büyük muhaddis, fakih, müfessir Mehmet Zahid Kevserî'nin derslerine devam etmeyi ihmal etmemiştir. Orada Osmanlı hanedan mensupları ile de temaları olmuştur.

Zor ve meşakkatli gurbet yıllarından sonra İstanbul'a döndüğünde diploması geçersiz sayıldığından resmi olarak görev

alması mümkün olmadığından farklı alanlara yönelmişti. Bir ara Ankara’da arşivde çalışması teklif edildiğinde kabul eder gibi olmuş ancak sonra “Emin, sen bunun için mi okudun?” diyerek bu teklifi reddetmiştir. Gerek muhterem babası gerek İstanbul’da ders okuduğu hocaları gerekse Mısır’da karşılaştığı üstatlarının hocamıza özel ilgi göstermeleri, hocamızı bu manevî sorumluluğu üstlenmeye sevk etmiştir.

İlahi takdir, Cumhuriyetle kesintiye uğrayan İslâm kültür ve medeniyetinin talim tedris vazifesini onun omuzlarına yüklemiştir. O yüzden hocaefendimizin dersleri sadece bir kitabın takrir ve tedrisinden ibaret değildi. O fıkıh, hadis, tefsir vb. bir ilmî tedristen çok daha fazlasını gaye edindiğinden derslerde güncel konulardan, tarihten, ahlâktan tutun da edebiyat ve İslâm sanatlarına, camiilerde ve medreselerde eskiden beri devam eden bütün usul ve adaba, devlet yönetimi, siyaset ve devlet adamlarına varıncaya kadar her konuda tevcihatta bulunurdu.

Mehmet Emin Saraç Hocamızın ilim tahsili ve tedrisi için ne kadar iştiaklı olduğu ve bu uğurda her türlü zorluğa katlandığı onunla görüşen herkesin malumudur. Ancak onun bu teferruğ ve gayretinin temelinde salt bilgi hamallığı ve malumatfuruşluk taşıyan bir ilim anlayışı yoktur. Onun bu tavrının temelinde, üzerine yüklenen ve bütün zamanların ağırlığını taşıyan bir sorumluluk duygusu bulunmaktadır. Başbakanlık arşivinde çalışmaktan kaçması ve “Emin sen bunun için mi okudun?” diyerek ilk fırsatta hacca gitmesi bundandı.

Türk öğrenciler denklığı olduğu için Ezher’de Usulü’l-Din fakültesini seçerken hocamız, Mehmet Zahid Kevserî üstadının tavsiyesi ile Türkiye’de denklığı bulunmayan Şeriat Fakültesi’ni tercih etmesi, onun dünyevî gaye ve amaçlar dışında çok ulvî bir amaç için ilim tahsil ettiğinin çok açık bir kanıtıdır.

İstanbul’a döndüğü günden vefatına kadar üstlendiği tedris vazifesini bihakkın yerine getirdiğine bütün ilim çevreleri

şahittir. Hocaefendi'nin resmi bir görevi olmamıştır. O, Fatih Camiii'ni kendisine mesken edinmiş, orada namazlarını eda etmiş, orada derslerini okutmuş, orada oturmuş ve en nihayet Fatih Camii'ne olan bu aşkın bir sonucu olarak Fatih Camii'nin makberine, ebedi istirahatgâhına yerleşmiştir.

Hocaefendi ile Tanışma

Benim Hocaefendi ile tanışmam 1991 yılına tekabül eder. Marmara İlahiyat Fakültesi'ne başladığımız sene Amasya'dan çok sevdiğim Mehmet Yüksek Hocam bana bir yazı vererek Fatih Camii'ne gitmemi ve mutlaka hocaefendi ile görüşmemi tavsiye etmişti. Biz de Prof. Dr. Ali Bulut Hoca ile bir cumartesi günü Fatih Camii'ne gittik. Hocaefendi ile görüştük. Arkada müezzin odasının önünde bulunurdu o zamanlar. Daha ilk görüşmede bizi öyle bir etki altında bıraktı ki kendimizi kadim İslâm kültür ve ilimlerine sahip çıkmaya ömrünü vakfedecek bir halet-i ruhiyeye bürünmüş bir hâlde bulduk. Namazdan sonra elimizden tuttu. Bizi Fatih Camii'nin Fevzipaşa çıkışına kadar götürdü. Hocamızın talebelerine tahsis ettiği evin yerini tarif ederek onlarla görüşmemizi ve istersek eve yerleşebileceğimizi söylediğinde doğrusu çok heyecanlanmıştık.

Hocamızın talebeleri için tahsis ettiği eve gittik. Orada hocamızın talebeleri ile konuştuk ve hemen eşyalarımızı getirip eve yerleştik. Evde on arkadaş kalıyordu. Hafız Osman Şahin, Dr. Yüksel Selman, Kadir Öztürk, Sadettin Ekici, Prof. Dr. Abdülhamit Tüfekçi, Ahmet Dilek, Şükrü Küçük, Zafer Durmuş, biz geldiğimizde hocamızın dersine devam eden arkadaşlarımızdandı. Prof. Dr. Mehmet Emin Maşalı Hocamız da dışardan derse iştirak edenlerdendi.

Vakit uygun olduğunda mutlaka dersler Fatih Camii'nde müezzin mahfilinde olurdu. Dersler bazen 18.00'de başlar, akşam namazına kadar devam ederdi. Yaz tatillerinde ise

derslerimiz saat 10:00'da başlar öğle namazına kadar sürerdi. Hocamızın amacı dersleri namaz vakitlerine denk getirerek bizleri, camide cemaatle namaza alıştırmaktı. Yukarıda bahsettiğimiz üzere inanca ve amele dönüşmeyen, hâl ve kâle yansımayan ilmin faydası yoktur. Bu sebeple teheccüd, evvabin, işrak vb. nafil namazlar ile Muharrem, Zilhicce vb. özel günlerde oruç tutmamızı sürekli tavsiye ederdi. Hatta pazar ve cuma günleri ile Ramazan ayında sabah namazlarından sonra yaptığı dersleri işrak vaktine kadar uzatırdı ki bizler işrak namazı kılmaya alışalım.

Bir gün Vefa'da bu gün İlim Yayma Cemiyeti'nin yurdu olan Ekmekçizade Medresesi'nde dersi yaptıktan sonra Hocaefendi, bize Vefa Bozacısı'ndan boza ısmarladı. Vefa Bozacısı'nın sahibini rahmetle yad etti. Cumhuriyetin ilk yıllarında hemen bozacının yanında yer alan küçük camii bir gayrimüslime satılmış. O da camiye at ahırına çevirmiş. Vefa Bozacısı'nın sahibi rahmetli İsmail Efendi, bu camiye, o gayrimüslimden satın alarak tekrar camiye dönüştürmüş.

O gün Süleymaniye Camii'ne gittik. Yolda gördüğümüz tarihî eserler, eski evler hakkında bizlere sürekli bir şeyler anlattı. Şehzadebaşı'ndan Fatih'e dönerken eski sinemaların yanından geçiyorduk. Ali Haydar Efendi'nin kendisine söylediği, "Buralara girenler, kahvehanelerde taburelere oturan kişiler ilmin zevkini asla alamaz." sözünü bize hatırlatmıştı. Hocaefendi hocaların, ilim talebelerinin kahvehanelere gitmelerini, kısa kollu tişört giymelerini hiç tasvip etmezdi.

Cumartesi günleri Ekmekçizade Medresesi'nde yaptığı dersin, hocaefendi nezdinde çok önemi vardı. Bunun sebebi hocamızın talebelerinden biri rüyasında Resulü Ekrem Efendimizin oraya geldiğini görmüş olması mı, yoksa bunun başka bir sebebi mi vardı bunu ben tam bilemiyorum. Ancak son zamanlarda burada yapılan dersten sonra *Kaside-i Bürde*'den bir-

kaç beytin açıklaması ile bu beyitleri makamlı okumaya başlamıştık. Bize sabık Beşiktaş müftüsü Fuad Efendi'nin kendi sesi ile okuduğu makamı öğrenelim diye bir kaset vermişti. Biz de o makama göre dersin sonunda hep birlikte *Kaside-i Bürde*'yi okurduk. Hocaefendi kim bilir neler düşünerek zevkle bize iştirak ederdi.

Hocaefendi karşılaştığı herkesle mutlaka iletişim kurardı. Adını sorar, memleketini sorar, çocuklarının adını sorar, nerede okuduklarını sorardı. İsimler üzerinden onlara nasihatlerde bulunurdu. Bir defasında Vefa'dan dönerken Millet Kütüphanesi'nin orada yol üzerindeki büfeden su satın almak istedi. Adam suyu uzattı. Hocaefendi içerde sigara yahut içki mi gördü bilmiyorum. Suyu geri bıraktı ve “Helal kazancına niye necaset bulaştırıyorsun? Suyu alacaktım fakat almıyorum.” dedi. İki hafta sonra o adam gelip Hocaefendi'ye büfede onları satmaktan vazgeçtiğini söyledi.

Haftanın cuma günü hariç her günü dersimiz olurdu. Ancak hocaefendinin cuma günü başka talebelere dersi olurdu. Nureddin Yıldız, Fatih Kaya, Muhammet Beyler ve Ahmet Hamdi Yıldırım ve Ahmet Yüksek Cuma sabahı *Sahih-i Buharî* dersine iştirak eden arkadaşlarımız idi.

Hocamız için dersler çok mühimdir. Biz, Hocaefendi'nin derse gelmediğini kesinlikle görmedik. Ailesi ile birlikte yazın tatile gitmediğini, onları gönderip ders için kaldığı herkesin malumudur. Ara ara uluslararası ilmî toplantılar için yurtdışına giderdi. Çoğunlukla program bitmeden bir iki gün içinde dönerdi. “Ee çocuklar toplantılar bitince gezi, yeme içme faslına kalamadım.” derdi. Bunun sebebi yukarıda bahsettiğimiz üzere üzerine yüklenen ağır yükün sorumluluğu idi. Devamlı olarak “Ee çocuklar ne idelim, iş başa düştü.” derdi.

Yazları on gün memlekete gitmemize izin verirdi. Memlekete gidecek arkadaşlara orada bulunan yaşlı, salih zevatı mut-

laka ziyaret etmelerini, namazları camide kılmalarını ve cumaları vaaz etmelerini tavsiye ederdi. Biz de Ali Bulut Hoca ile memleketimize döndüğümüzde hocamızın tavsiyesi üzere cuma günü Orta Camii’de vaaz etmek için Vezirköprü müftüsüne gitmiştik. Müftü bey işin gırgırında. İlahiyat birinci sınıfta okuyan bizlere “Kara kaplı kitabı açarım haa!” diyerek aklı sıra bizimle dalga geçmeye çalıştı. Müftü bize vaaz etme fırsatı tanımadı. Belki biz gerçekten yetersiz idik ancak mesele bu değil. Dikkat çekmek istediğim husus burada hocamızın tavsiye ve sözlerinin bizim üzerimizde ne kadar etkili olduğu.

Hocamız, Kur’an tilavetine ve Kur’an-ı Kerim’in hıfzına çok ehemmiyet verirdi. Hafızlara mutlaka Kur’an okuturdu. Hafızlığı o kadar teşvik etmişti ki Ali Bulut Hoca ile hafızlığa başladık. Hocaefendi beni cüz başından, Ali Bulut Hoca’yı da cüz sonundan hafızlığa başlatarak Ramazan’a kadar Kur’an’ın yarısına kadar gelmemiz durumunda bize Fatih Camii’nde mukabele okutacağını söyledi. Bize bir hedef koydu: Ramazan’da mukabele okumak. Bunun yanında eğer hafızlığı tamamlarsak bizi umreye göndereceğini vaadetti. Allaha hamdolsun o sene Fatih Camii’nde sabah mukabelesi okuyacak kadar ilerledik. Bundan bir sene sonra hafızlığımızı tamamlamak nasip oldu. Hocaefendi, 1995 senesi Ocak ayında bizi Ali Bulut Hoca ile umreye gönderdi. Uçak bileti, yol parası hariç bize 300’er yüz dolar para verdi. “Yüz dolarını harcayın, yüz dolarına kitap alın, yüz dolarını da geri getirin. Eskiler mukaddes topraklara götürdükleri paraları harcamazlardı. Onlar inşallah sizi tekrar hacca-umreye götürecektir.” dedi. Ben hocamızın tavsiyesine uydum. Yüz doları harcamadan geri getirdim. Hamdolsun o para dört umre, iki hac yapmama vesile oldu.

Hocaefendi eskilerin yolculuğa çıkacakları zaman bir kâğıda kelime-i tevhidi (La ilahe illallah Muhammedu’r Resulullah) yazdıklarını, bunun ilk kısmını evde bırakıp ikinci kısmı-

nı yanlarında götürdüklerini, bunun Allah'ın izni ile yolculuğa çıkan kişinin sağ salim eve dönmesine vesile olacağına inanıldığını söylemişti.

1991 senesinden vefatına kadar sürekli etrafında bulduğum muhterem hocamız kendisi hadis kitapları okuturdu. Biz geldiğimizde *Sahih-i Buharî*'ye yeni başlamıştı. Onu itmam ettikten sonra Abdulfettah Ebu Gudde Hocamızın tavsiyesi üzerine *Sünen İbni Mâce*'yi okuttu. Akabinde *Sünen-i Nesaî*, *Sahih-i Müslim*, *Tirmizî* ve *Sünen Ebi Davud*'u okuttu. Derse başlamadan önce mutlaka bir sayfa Kur'an tilavet edilirdi. Önce kendisi okur sonra sağdan her arkadaşına bir iki hadis okuturdu. "Hepimiz, burada Resulullah'a salat-ü selam getiriyoruz." derdi.

Tefsir ve ulumu'l-Kur'an derslerini hocamızın manevî evladı sayılacak kadar sevdiği Hamdi Arslan Hocamız'a tevdi etmişti. Ben, hocaefendinin riasetinde Hamdi Arslan Hocamızdan *Nesefî Tefsiri*, Ebussuud Efendi'nin tefsirinden Maide Suresi'ni, Tahiru'l Cezâirî'nin *Ulumu'l Kur'an*'a dair yazdığı eserini okudum.

Hadis ve ilimlerine dair hocamızın çok sevdiği bir diğer talebesi Doç. Dr. Halil İbrahim Kutlay Hocamızdan *Nuhbe-tu'l Fiker*, İbni Salah'tan *Mukaddime*, Nureddin İtir Hocamızın hadis usulüne dair eserini okuduk. Abdullah Siraceddin Efendi'nin *Risaleyi Beygûniye* şerhini okuduk.

Fıkıh ve usul ile ilgili Dr. Ahmet Efe Hocamızdan akaide dair *el-Müsâyere*, fıkıhtan *Kudûrî*, hidaye, *Usulden Şerhu'l Menar* ve Sadruşşeria'nın *Tavdîh* isimli eserini baştan sona tamamladık.

Ders programımız şöyle idi: Hocaefendi her derse gelir ve önce onun dersi olurdu. Akabinde diğer hocalarımızdan biri gelirdi. Onlar nöbetleşe haftada iki gün ders yaparlardı. Hocaefendinin ders halkasında okuttuğu eserlere baktığımızda onların, başta Osmanlı medreselerinde olmak üzere bütün İslâm âleminde okutulan muteber eserler olduğunu görürüz.

Öte yandan Hocaefendi ile ilgili dikkat çekmek istediğim bir husus da şudur: İslâm'ın sadece ilimlerine değil sanat ve edebiyatına da çok büyük ehemmiyet vermektedir. Bizleri hat ders almaya İslâm yazısı ile yazmaya ve uyduruk kelimeleri kullanmamaya teşvik eder, söz arasında -sel, -sal vb. uyduruk bir kelime kullanıldığında bundan rahatsız olur, yüzünü ekşitirdi.

İslâm dünyasında ihtilaflı konuların tekrar gündeme getirilmesinden, bazı akademisyenlerin güncel konularda kafalarına göre hüküm vermelerinden, tarihe mâl olmuş büyük âlimleri değersizleştirmelerinden, sağlam ve kavi olmadığı hâlde hiçbir sahil kaynağa istinad etmeden sırf inançsızları razı etmek için “İslâm gerçeği” vb. kitaplar telif ederek İslâm'ın ilmî ve kültürel müktesebatını itham etmelerinden fevkalâde rahatsızlık duymuş ve onlara her ortamda tepkilerini dile getirmekten asla çekinmemiştir. Hocaefendi sürekli olarak Mustafa Sabri Efendi'nin Musa Bigeyev hakkında yazdığı “*Yeni Müctehidler*” kitabını tavsiye ederdi. Hocaefendi'nin Ehl-i Sünnete, Hanefi-Maturidi anlayışına aykırı fikirler ileri sürenlere karşı tepkisine şu iki hadiseyi örnek verebilirim:

Erzurum'da bir sempozyumda bir katılımcı “Batıniligi” ele alan bir tebliğ sunmuştu. Hocaefendinin de dinleyici sıfatıyla bulunduğu mekânda Batıniligin bazı konularda haklılığından bahseden konuşmacıya bulunduğu yerden yüksek ve kızgın bir sesle “Ehl-i Sünnet olan bir beldede Batıniligin haklı bir anlayış olarak anlatılamayacağını, İmam Gazalî'nin “*Batıniligin İç Yüzü*” adlı eserinde onların sapıklık ve delaletini ispat ettiğini haykırması.

Bir diğer örnek de şudur: 1995 yılında Hüseyin Atay, Hasan Elik, Yaşar Nuri Öztürk vb. bazı ilahiyat hocaları tarafından yazılan ve “*İslâm Gerçeği*” adıyla basılan kitabı görünce Hocaefendi çok kızmış ve tâ öğrencilikten tanıdığı, Dersiam Hüseyin Efendi'den birlikte ders okuduğu Hüseyin Atay'a tevbe etme-

si ve kitaptan teberri etmesi için mektup yazmıştır. Yine Hasan Elik ile Kâbe’de bir vesile ile karşılaştığında yüzüne karşı tevbe etmesi ve o kitaptan teberri etmesi gerektiğini söylemiştir.

Mehmet Emin Saraç Hocamız ile ilgili yazıyı tamamlamadan onun bir yönüne daha dikkat çekmek isterim. 1940- 1950 yılları arasında İstanbul’da, Üçbaş Medresesi’nin bir odasında ikamet ederken diğer odalarda ikamet eden üstaplardan özellikle bir tanesi hocamızın dikkatini çekmiştir. O zat-ı muhterem Galatasaray ve Vefa Liselerinde felsefe hocalığı yapmış olan Fransızca ve Arapçayı şiir yazabilecek seviyede iyi bilen Muallim Mahmud Cevdet Bey’dir. Hocamız, medresede kalırken bu zatın neşrettiği- belki ilk İslâmcı dergi sayılabilecek “Doğan Güneş” mecmuasının elden dağıtımını yaptıklarından bahsetmişti. Hatta Mahmud Cevdet Bey’in medresede yatakları kaldırıp kendisini “Medrese-i Yusufiye” olan hapishane hayatına alıştırdığını söylemişti.

Bu zat yazdıkları yüzünden hapse atılmış, Bakırköy Akıl Hastanesi’nde doktor bir öğrencisi tarafından kaçmasına imkân sağlanmış, oradan bir güzergâhı takip ederek önce Halep, oradan da Şam’a kaçmayı başarmıştır. Bilahare Medine-i Münverre’ye giden Mahmud Cevdet Bey Medine’de uzun yıllar Beşirağa Medresesi’nde kalmıştır. Hocamızın değerli talebelerinden Hamdi Arslan Hocamız, bu zat-ı muhteremi ziyaret ettiğini anlatmıştı.

Hocamızla ilgili anlatacaklarımız bunlarla sınırlı değildir. Onun hayatı şüphesiz pek çok ilmî ve tarihî araştırmaya konu olacaktır. Başta talebeleri olmak üzere bu millet muhterem hocamızın İslâmî ve millî kültürümüzü gelecek nesillere aktarmada üstelendiği rolün ve yüklendiği bu ağır sorumluluğun mahiyetine vakıf olacaktır. Bütün bunlara rağmen hiçbir iddiası olmaması da calib-i dikkattir.

Müezzinlik mahfilinde ders yaparken bir şahıs geldi. “Hocam ben âlim arıyorum.” dedi. Hocamız ona “Şimdi camiden dışarı çıkınca Sultan Fatih Hazretleri’nin türbesini göreceksin. Git âlimler orda.” deyince adam çok sevindi. “Allah razı olsun hocam” diyerek çıktı gitti.

Haftada bir görüştüğü Reisu’l-Kurra Abdurrahman Gürses Hocaefendi’nin kendisi hakkında söylediği, “Emin Efendi, selefin yetimiyim ben.” kavli onun hakkında olduğu kadar Mehmet Emin Saraç Hocamız hakkında da geçerli bir cümledir. Eslafın yetimi hocamıza Yüce Rabbimiz, rahmeti ile muamele eylesin.

**Yarım Asırlık
Talebelerinin Dilinden:
M. Emin Saraç
Hocaefendi**

“Emin Saraç Hocamız, eski hocalarından aldığı terbiyeyle hem hoca hem de baba gibi davranıyordu bize. Başımız ağrısa gider kendisine rahatlıkla sorabilirdik, konuşabilirdik, derdimizi söyleyebilirdik. Hocamın derslerinde zahirî ilimleri öğrenirdik.”

Derin Tarih Dergisi'nin “M. Emin Saraç Hocaefendi'nin Hayatı”
adlı kitap ekinden alıntıdır.

Hem Bir Hoca Hem de Bir Baba Gibi¹

Emin Saraç Hocamızla tanışmamız, İsmailağa Camii'nin avlusunda bulunan medresede faaliyet gösteren Kur'an kursunda 1965 yılında oldu. Hocamız orada ders veriyordu. Daha doğrusu Daru'l Kur'an diye anılan bir Kur'an kursu vardı. Daru'l-Kur'an şimdiki Sultan Fatih Özel Lisesi'nin olduğu yer. Orada kalıyorduk. Emin Saraç Hocamız İsmailağa Medresesi'nde ders okutuyordu. Orada Arapça ve İslâmî ilimler dersleri alıyorduk. Hocamızı da orada tanıdım. Daha gençti o zaman tabii. Hocamın, o günlerdeki hâlini hatırlıyorum. Allah razı olsun. Medrese avlusunda yüksek bir yer vardı, kapından girince solda. Hacca gidiyormuş. Veda konuşması yaptı. O zaman daha sakal bırakmamıştı, gençti. Tabii saçları da henüz siyahtı.

Hocamız, medreseye girince soldaki köşede kalan odada bize ders okutuyordu. *Şerhu'l Akaid* okuttu bize. *Kaside-i Bürde*'den de okutuyordu. Hatta bana bir gün, "Git Muzaffer

---

¹ Ahmet Turan Aslan anlatıyor.

Ozak Hoca'dan Kaside-i Bürde'yi al, parası benden.” dedi. O zaman Kaside-i Bürde'yi Hocamın parasıyla almıştım. *Riyazu's Salihin* kitabını da hocamda okuduğumuzu hatırlıyorum. Ondan sonra hocamızla derslerimiz devam etti. 1968'e kadar oradaydım. Ondan sonra imam hatipli sesine gittim. Hocam, Fatih Camii'nde derslerinin devam ettiğini söyleyerek beni derslerine davet etti. O derslere yaz-kış devam ettik tabii... Sonunda Muhterem Hocam bizi icazete layık gördü. İcazet namede tarihi yazılı: “22 Ramazan 1399 Hicri, Çarşamba”. O gün sabah namazından sonra Fatih Sultan Mehmed Camii'nin sağ tarafında pencerenin önüne oturduk. Bize icazetini kendi eliyle verdi. Muhammed Zahid el-Kevserî Hocamızdan aldığı icazetname-nin bir suretini bize verdi. Kendi notlar tutmuştu. İlk defa veriyormuş diye biliyorum daha doğrusu. Ama biz, Hamdi Arslan ile beraberdik. İlk defa Hamdi Hoca'yla bize orada icazet verdi. İlk defa diye biliyorum daha doğrusu. Ben, kendisine bir saygısızlık olur diye “Daha önce kimseye icazet verdiniz mi?” diye sormadım. Ama ilk defa orada icazetimizi vermişti.

Bir bayramda hocamızın evine gittiğim zaman mecliste bulunanlardan biri de Fatih Sultan Mehmed Vakıf Üniversitesi Genel Sekreteri âlim Türkyılmaz idi. Hocamız bana: “Sen icazet verdin mi hiç?” dedi. Ben de kendilerinden aldığım icazeti Malezya'da 3 kişiye verdiğimi söyledim. Malezya'da ders okutmuştum. Sonrasında da isteyenler oldu. Bir de Mekke'de özel bir kütüphane kurmuş olan Seyyid Emin el-Attas, -dedem yaşında adam belki ya da babam yaşında diyelim- duymuş ki Emin Saraç Hocamdan Zahid el-Kevserî yoluyla icazetim var. “İlla bana icazet göndereceksin.” dedi. Ona da yazmıştım. Orada Dr. Necati Öztürk vasıtasıyla ziyaret etmiştik kendilerini. Allah rahmet eylesin, vefat etti. Ayrıca Dr. Necati Öztürk'e de icazet verdim. Bunları hocama nakletmiştim. Hocam o mecliste birkaç kere ısrarla icazet vermeye devam etmemi istemişti.

Gecelere Kadar Devam Eden Dersler

Ben imam hatip orta kısmının imtihanlarını dışarıdan verdim. İsmailağa'da Kur'an kursunda okuyorken imam hatip derslerini de dışarıdan veriyorduk. İmam hatip orta kısmı dört senelikti o zaman. İstedığımız kadar dersten imtihana girebiliyorduk. Arapçayı ve İslâmî ilimleri okumuş olduğumuz için rahatça geçiyorduk. Ondan sonra da hep devam etti hocamızla derslerimiz. Hocamız kış mevsiminde de yatsıdan sonra belli yerlerde ders veriyordu. Ona da devam ediyorduk. Gece yarısı 01:00'e kadar ders yaptığımız oluyordu.

Emin Saraç Hocamız, eski hocalarından aldığı terbiyeyle hem hoca hem de baba gibi davranıyordu bize. Başımız ağrısa gider kendisine rahatlıkla sorabilirdik, konuşabilirdik, derdimizi söyleyebilirdik. Hocamın derslerinde zahirî ilimleri öğrenirdik. Ama bunun yanında onun merhum Şeyh Ahıskalı Ali Haydar Efendi'den itibaren hocalarından alarak adeta depo ettiği ilim mücevherleriyle süslü dersleri bizi ahlâk-ı İslâmiyye'ye sevk ederdi. İlm u irfan ırmakları hâlinde gelişen o dersler Allah ve Resulü'nün sevgisiyle çağlayanlaşıp, adeta marifet deryasına dönüşürdü. O derslerde gönüllerimiz huzurla dolardı...

Talebelere Her Zaman Açık Kapı

İlim yoluna çıkmış olan talebe kardeşlerime bir tembihim olsun. Bazı tecrübelerin aktarılması faydalıdır. Geçmiş âlimlerimizin biyografilerini okumalarını kardeşlerime tavsiye ederim.

Bir gün hocamızla *Şerhu'l Akaid*'i okurken bir yere geldik. Bir kelimeyi anlayamadım, sormam gerekti. Ama "sonra sorarım" diye sormadım. O kelime, hâlâ kitabımda işaretli olarak duruyordur, düzgün anlayamadım manasını. Hocamıza da sormadım, ya ayıp olur falan diye veyahut da işte bilmiyorum şimdi hangi sebeple söyleyemedim, sormadım. Arkadaşlar "Yahu anlamıyor musun ki soruyorsun?" derler filan diye sormadım.

“Sonra sorarım” dedim güya kendimce. Kaç sene geçmiş! Bunu niye söylüyorum? İlim yolundaki öğrenci arkadaşlar, dersleri dikkatle dinlemeli, akıllarına takılan soruları hocalarına muhakkak sormalılar. Hocamız mesela, hiç kızmazdı soru sorulmasına. Buna rağmen ben o gün sormadım. Hiçbir hocanın aslında talebesine kızmaması gerekir. Soru sordu diye kızılmaz. Olur ki yersiz sorudur falan diye kızabilir bazıları ama doğru değil, kızmaması doğru değil. Onun için hocalara bazı öğrenciler sormazlar. Ben bazen diyorum ki sınıflarda: “Ben soran talebeyi severim.” Talebeler niye sorar? Soran talebe ya dikkatle dinliyordur, dikkat ettiği için öğrenmek istediği için soruyor yahut da hakikaten kafasına bir şey takılmıştır yine dikkatlidir. Yahut da çalışkandır okumuştur bir şeyler. Kafasında bir şeyler vardır. Daha fazla bilgi almak istiyordur, onun için sorar. O bakımdan soru soran öğrenci daima makbul öğrencidir. Talip diyoruz, talebe diyoruz. Talebe, ilmi öğrenmek isteyen kimsedir. O bakımdan öğrenci arkadaşların sorması lazım.

Bir diğer hatıram da şudur: Bir gün beni üzen bir şey olmuştu. Çok sıkıntılıydım belki basit bir şeydi. Hocama gidip sorayım dedim. Gittim sordum kendisine. Çok basit bir şey söyledi sadece. O söylediği şey neydi unuttum ben doğrusu şimdi ama hocamızın yanından çıkarken yaşadığım sevinç, duyduğum huzuru unutamıyorum. Hocamızın yanından çıkarken gönlüm rahatlamış olarak çıktım. Allah Allah yani bu kadar basit bir şey, ne söyledi ki hocam bana? “Şunu şöyle yap, şöyle yapma!” dedi. Bundan daha kolay ne var? Herkes düşünebilir. Ama insanın öyle bir sıkıntılı zamanı oluyor ki o basit gibi görünen cümleyi düşünemiyor; danışacağı, istişare edeceği bir hocaya ihtiyacı oluyor. Hülasa ne zaman ne işimiz olsa sıkıntımız olsa ona gider söyledik hiç çekinmeden. O da elinden geleni bizim için esirgemezdi. Mesela, bazı tanıdıklarına söylerdi, bize kitaplar aldırırdı. Unutmuyorum: Hadis sahasın-

daki “*Tâc*” kitabını bana alması için birine söylemiş. Zeki Arslantürk’ün babasına söylemiş galiba, o da benim paramı vermiş ve o kitabı benim için almıştı mesela. Allah razı olsun. Böyle hatıralarımız çoktur tabi.

İlmi Hiç Gündeminden Çıkarmamak

Onun koşturması camiyeydi. Başka resmi yerlerde vazife almamayı tercih etmiştir. Çok imkânlar çıkmış önüne, hiçbirini kabul etmemiştir. Fatih Camii’nde oturup ders okutmayı tercih etmiştir. Onları anlatırdı hep. Tabii, her hoca günümüzde de aynı olamaz. Kolay değil. Hocam adeta kendini bu işe vakfetmişti. Günümüzde her hoca onun yaptığı gibi yapamaz, yapması zordur doğrusu. Hocamızın, kendi çocuklarına bile vakit ayıramadığı olmuştur. Eli boş durmazdı ki merhumun. Hep kitap okurdu, hatta sayfiyeye gider, orada bile okurdu. Mesela, kayınpederinin evi vardı Teşvikiye köyündeydi galiba. Oraya bile giderken kitap okurdu. “Bak şunu okudum, bunu okudum.” derdi bize, okuduğu kitapları tanıttırdı. Hem okurdu hem de okuduklarını okuturdu. Bize *Tirmizî*’yi ve *Sünen-i Ebi Davud*’u okutuyordu. Boş kaldığı zamanlarda da halktan soru gelir, talebeden soru gelir. Onlarla meşgul olurdu.

Çevresini Telif Teşvik

Emin Saraç Hocam kendisi devamlı geçmiş âlimlerimizin yaptıkları gibi ilmî eserleri genç ilim yolcularına aktarmaya, arkadaş ve dostu olan hocaları da camilerde ders okutmaya teşvik ederdi. İlk geldiği günlerde, İstanbul İmam-Hatip Okulu’nda tanıştığı Ezher mezunu Bulgaristanlı Ahmed Davudoğlu Hoca’da ilmî dirayet görünce onu “*Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*”ni yazmaya teşvik ve ikna etmişti. Son senelerde Prof. Dr. Yaşar Kandemir’i de Eyüp Sultan Camii’nde Kâdî İyâz’ın *Şifa-i Şerif*’ini okutmaya teşvik etmiş, o da bu teklifi kabul ederek kitabı okutup bitirmiş ve yaptığı tercüme de neşredilmişti.

Mısır'daki hocalarından Prof. Dr. Süleyman Dünya'nın notlarla neşrettiği İmam Gazalî'nin "*Faysalü't Tefrika Beyne'l İslâm ve'z-Zenâdika*" adlı kitabının tercüme edilmesini de bana teklif eden yine hocam olmuştu. Eser, Türkçede "*İman Gazalî ve İman-Küfür Sınırı*" adıyla yayımlandı.

Vefakârdı

Hocamız dost ve talebelerine karşı vefakâr idi. Mesela, Bandırmalı Ali Efendi'yi hastanede beraber ziyaret etmiştik. Abdurrahman Gürses Efendi'ye çok hürmet ederdi. Mahir İz Hocamızın cenazesini de vasiyeti üzerine Sahray-ı Cedîd Camii'nde Emin Hocamın kıldırıldığını hatırlıyorum. Mahmud Sami (Ramazanoğlu) Efendi, Mehmed Zahid (Kotku) Efendi ve diğer meşayih hürmetle anardı. Bir gün Anadolu'dan gelen tasavvuf ehlini ihtiramla karşılamış ve "Bunlar beldelerinin gülü, bereketi" demişti. Mısır'dan tanıdığı yakın dostlarından Ali Yakup (Cenkçiler) Hocamızı "Ali Yakup Ağa Bey" diye hürmetle anar ve çok severdi. Onun vefatına yakın bir zamanda rüyasında "Fatih Camii'nin Fevzi Paşa Caddesi tarafındaki minaresinin yıkıldığını gördüm." demişti.

Dostlarına daima samimiyetle bağlı olduğu gibi kendisi de onlardan vefakârlık görünce memnuniyetini ifade ederdi. Ancak İslâm'ın aleyhine çalışanlara karşı kızgınlığını her fırsatta belli ederdi. Müslümanların dünyanın her yerinde muzaffer olduklarında sevinir, onların başarıları için dualar ederdi. Bu sebeple bütün Müslümanların güç birliği yapmalarını ister, Müslüman gençlerin görüşüp tanışmalarını arzuları. O yüzden bazı öğrencilerini yurtdışına gönderir ve onların ilim adamı olmalarından çok haz alırdı. Ülkemizde İslâm ülkeleriyle ilgili her toplantıda onu bulurdunuz. O adeta İslâm ülkelerinin fahrî bir konsolosu idi. Müslümanların birbirleriyle çekişip dışışmeleri onun en çok rahatsızlık duyduğu hallerdendi.

İlim Âşığı Bir Hocaefendi²

İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'ne 1974 yılında öğrenci olarak geldim. Hocamızla orada tanıştık. O zaman kendisi her gün Fatih Camii'nde Yüksek İslâm Enstitüsü talebelerine ders okutmaktaydı. Daha sonra Mekke-i Mükerrreme'ye talebe olarak gittim. Mekke-i Mükerrreme'deki yıllarımızda hocamızla irtibatımız devam etti. Onun yönlendirmesiyle gittik tabii ki. Geldikten sonra Marmara İlahiyat'ta hocalık yaptım, İstanbul İlahiyat'ta hocalık yaptım. Bu esna da esas vazife olarak Fatih Camii bünyesinde hocalığımıza, talebelerle beraberliğimize devam ettik.

Hocamızdan fıkıh, hadis, tefsir, akaid, tasavvuf konularında birçok kitaplar okuduk. Bunlardan en başta “*Sünen-i Ebi Davud*” kitabını Türkiye’de ilk defa hocamız bize okuttu. O kitabın temini ve talebe arkadaşlara verilmesi konusunda tatlı hatıralarımız var. Sonra Arapça olarak “*Katru’n Neda*” kitabını ben hem okudum hem okuttum hocamızın halkasında. “*Tefsir-u Âyâtî’l Ahkâm*” kitabı vardı, Muhammed Ali es-Sâbûnî Hocamın, o ders okunuyordu. Hatta o zaman kitap alma imkânımız zordu. Kendisi bana bir nüsha hediye etti, devamlı bir talebe olduğumu görünce. Ondan sonra “*Bülûğu’l Meram*” isimli hadis kitabını, “*El-İhtiyâr*” isimli fıkıh kitabını, “*Kasidetu’l Bürde*” kitabını, “*Sünen-i Tirmizî*” kitabını, “*Risaletu’l Müstersidîn*” kitabını hocamızla okuduğumuzu hatırlıyorum. Daha başka kitaplar da vardı usul-u fıkıhtan. Onları da okuduk. Hamdi Azami’nin “*Usul-u Fıkıh*” kitabı vardı Bağdat’tan. O kitabın bir nüshası hocamızda vardı. Ben onu aldım, ayrıca istinsah ettim. O zamanlar bilgisayar vesaire yoktu. Mumlu kâğıtlara kopyasını daktiloyla yazıp talebe arkadaşlara dağıtmıştım. Hocam buna çok memnun olmuştu.

² Hamdi Arslan anlatıyor.

1977 yılında boykot vardı okulda. Herkes köyüne gitti, ben gitmedim. Burada hafızlığa başladım. Bunu duyunca hocam, “Seni ben dinleyeceğim.” dedi. Elhamdulillah bir sene içinde hafızlığımı tamamlayıp hocama dinlettim. Bunun için hocam çok sevindi. Hocam bana: “Sen benim ilk ve son hafızımsın.” derdi, ayrı bir yerimiz olmuştur yanında. Meşhur ders vekili Osmanlı’nın en büyük âlimlerinden Muhammed Zahid el-Kevserî Hazretlerinin icazetnamesi hocamda vardır. Bu icazetnameye sahip olan hayattaki tek kişi hocamız idi. O icazeti bana lütfetti.

İlme Adanmış Bir Hayat

Hayatı tamamen ilme ve öğretmeye aitti. Kendisine maddî ve siyasî birçok teklifler gelmiştir. Onların hiçbirini kabul etmemiş, elinin tersiyle itmiştir. 1958 yılında Mısır’dan döndüğünden beri Fatih Camii’ne oturmuş, orada talebe okutmuştur. O gün bugündür talebe okutmaya devam etmiştir. Diyebiliriz ki dünyada zevk aldığı tek şey talebe okutmaktır.

Hatta hocalar zaman zaman anlatır, hatıralar var. “Ayaklı Kütüphane” diye bilinen Gümülcineli Mustafa Efendi mesela, Emin Saraç Hocamıza demiş ki: “Evladım, sabahleyin belli saatte buraya gel otur. Kimse gelmese bile sen bu dersi okutmak için hazır ol. Talebeler olmasa bile melekler gelmiştir, seni beklemektedir. Buraya gelen bir iki talebe deme okutmaya devam et.” Hocamız bu prensibi ömür boyu tatbik etti. Talebe ve ders olduğu zaman evini, başka işlerini bırakır, derse mutlaka gelirdi. Dersten hiç taviz vermezdi. Biz talebeyken bazen unuttuğumuz olmuş, hatırlıyorum. Mesela, 1976-1977 yıllarında İlim Yayma Yurdu’nda kalıyorduk. Hocamız sabah saat 09.00’da gelirdi. “Nerede bizim bu talebeler?” diye bizi uyandırır. Çünkü geceleyin bir yere gitmiştik. Ya miting vardı ya da bir şey olmuştu o gün. Gelirdi o dersi mutlaka işlerdi. Çok çok önemli, hayatî bir mesele olsa ders ihmal olmasın diye

mutlaka onu telafi eder, bazen beni yerine vekil bırakırdı. Dersi icra ederdi. Yani hayatı baştan sona dersti.

Samimiyet ve İhlas Sahibi Bir Âlim

Hocamızın en büyük vasfı, çok samimi ve muhlis bir kimse olmasıdır. Kur'an'a, İslâm'a, Resulullah (s.a.) şüphesiz, tavizsiz, beklentisiz bir şekilde kendini teslim etmiş olması onun en önemli özelliğidir. Yani bunda kimsenin en ufak bir şüphesi yoktur. Tek gayesi Allah'ın rızasını elde etmektir. Kim-seden ücret almaz. Bunları fisebilillah yapar. İslâm davasına kendisini tam anlamıyla vermiş bir insandır. Bir de hocamız tüm dünyada İslâm kardeşliği icabında çok sosyaldır. Yani İslâm dünyasında olup biten her şeyi âni ânına takip eder. Çok geniş şekilde dost çevresi vardır. Bu şekilde İslâm'a şeksiz şüphesiz teslim olmuş bir hocadır. Bu hususta maddiyatı bir kenara atmıştır ve nasihati Allah için yapar. **“Din, nasihattir.”** hadisini en güzel şekilde tatbik eden hocalardan biridir.

Biz, Emin Hocamızdan şunu gördük: Bizleri, talebelerini, kendi evlatlarından ayırt etmezdi. Onların dertleriyle, sıkıntılarıyla, ihtiyaçlarıyla alakadar olmuştur. Yapabildiğini yapmaya çalışmıştır. Bir kısmı için kitap temini, yurt temini, aile kurması noktasında çok hayırlı hizmetlerde bulunmuştur. Bir baba gibi daima talebesiyle alakadar olmuştur.

Hocaları

Emin Saraç Hocamızın hocaları çoktu. Başta babası, ona hafızlık yaptıran Hafız Mustafa Efendi gelir. Ondan sonra İstanbul'da büyük âlim Ahıskalı Ali Haydar Efendi'den okumuştur. Mahmud (Ustaosmanoğlu) Efendi var ya meşhur, İsmailağa'dan. Ondan önce yani Mahmud Efendi daha tanınmazken Emin Hocam ondan okumuştur. Kendisinin de Mısır'a gitmesini o teşvik etmiştir. Sonra Gümülcineli Mustafa Efendi'den

okumuştur. Sonra Fatih dersiamlarından Muhaddis Süleyman Efendi'den okumuştur. Arnavut Süleyman Efendi, sonra Hüseyin Efendi vardır, meşhur dersiamlardan, ondan okumuştur. Bunların hepsi İslâm'a sımsıkı bağlı âlimlerdi.

Sonra Mısır'a gitmiş, Hocaefendi. Çok hareketli bir talebelik zamanı geçirmiş. Orada en çok istifade ettiği hocalardan biri Prof. Dr. Ahmet Fehmî Ebu Sünne'dir. Bu hoca, o zamanın Hanefî âlimlerinin dünyadaki bir numaralı şahsiyetiymiş. Yeni sistemde bir eserde ilk defa doktora alan kimse olmuştur. 60 küsur sene Ezher'de fıkıh ve usul-u fıkıh okutmuştur. Sonra Mekke'ye geçmiştir. Bizim Mekke'ye gitmemizin nedeni de Prof. Dr. Ahmet Fehmî Ebu Sünne'dir. Orada şu anda Harem-i Şerif'te gördüğünüz imamların hepsi bu hocanın talebeleridir. Bu yüzden Ebu Sünne Hoca'nın yanına çok giderdik. Emin Saraç Hocamızı sevdiği için bize evladı gibi muamele ederdi. Ondan sonra Mısır'daki hocalarından birisi de Muhammed Abdulvehhab Buhayrî'dir ki büyük bir hadis âlimidir. Ben daha sonra onu Riyad'da gördüm. Yani konuşmasıyla yürüyen bir Buharî gibiydi. Daha sonra tabi Mısır'dayken hocamızın en çok istifade ettiği hocası, Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi'dir. Her hafta ona gitmiştir ve ondan şifahi olarak haftada bir gün istifade etmiştir. İcazetnamesi ile kendisine teşekkür veren kimse ise büyük allame Muhammed Zahid el-Kevserî'dir. Vefatından 20 gün önce Kevserî Hazretleri ona icazetnameyi vermiştir. "Sen gel" demiştir, "Hizmet edecek bir talebeye benziyorsun. Al şunu istinsah et, elimde başka nüsha kalmadı." Bu kimseler şu anda dünyanın en meşhur uleması arasında. Mustafa Sabri Efendi, Zahid el-Kevserî. Kevserî deyince bütün İslâm dünyası, Hanefî dünyası, Hindistan dünyası ayağa kalkmıştır.

Ebu'l Hasen en-Nedvî meşhur allame, Türklerle irtibat kurmak için onu Mısır'dayken ziyaret etmiş, 1952'den 1999'daki vefatına kadar Nedvî ile hocamız beraber olmuştur. Ondan sonra

başka hocalar da var. Hocamız, Hasan el-Benna'ya yetişememiştir ama devamı olan İhvan'ın çeşitli liderleriyle Seyyid Kutub, Muhammed Kutub gibi kimselerle sık görüşmüştür. Hocamızın, döndükten sonra da birçok hocayla teması olmuştur. Kayınpederi Ali Yekta Efendi, o da dersiamdandır. Hocamız, Ömer Nasuhi Bilmen Hocaefendi'yle daima temas hâlinde olmuştur. Nurosmaniye Kur'an Kursu başhafızı ve idarecisi Hasan Akkuş Hoca ile teşrik-i mesaisi olmuştur. Reisu'l-Kurra Abdurrahman Gürses Hocaefendi ve Ali Yakup (Cenkçiler) Efendi de hocamızın hocalarındandı. Bu üç kişi birbirlerinden hiç ayrılmazlardı. Mesela, Haseki Eğitim Merkezi'nin kurulmasında onlar hizmet etmiştir. Oranın kurulması bu üç hocanın "evet" demesiyle mümkün olmuştur.

Yumuşak Ahlâk, Sabır ve Nezaket

Emin Hocamız Osmanlı hanedanlığından çok önemli kimselerle Mısır'da görüşmüştür. Mesela, Sultan Aziz'in torunu olan Şehzade Mahmud Şevket Efendi'yle yazışmaları var. Abdulfettah Ebu Gudde de hocamızla oldukça samimiydi. Kendisi, İslâm âleminin en büyük muhaddislerindendir. Hocamızın, Mehmed Zahid Kotku Hazretleri'yle teması olmuştur. Böyle bilinen, ilim irfan sahibi, hayırlı kimselerle alakasını devam ettirmiştir. Hocaefendi, tanıdıklarıyla ülfetini koparmamıştır. Yumuşak ahlâkıyla, çok sabırlı olmasıyla, nezaketi ile temayüz etmiş bir hocamızdır.

Hocamızla yaşadığınız ilginç anılardan birini ya da birkaçını bize anlatabilir misiniz?

Hocamızın çok hatıraları var. Şam'a gitmiştik. 2004 veya 2005 yılında. Bizi orada ehli beytten bir hocaefendi misafir etti bir doktor beyin evinde. Kendisine misafir olduğumuz o doktor bey bize dedi ki: "Dün gece rüyamda Resulullah'ı gördüm. Bir gümüş kaşık hazırlamış. Yarın sana Şeyh Emin Saraç gelecek. Selamımı söyle ve bu hediyeği ona takdim et." Sonra da

“Buyurun hocam” demişti. Hocaefendi başladı ağlamaya. Böyle bir olay var. Yani çok enteresan.

Günümüzdeki hoca-talebe ilişkisiyle sizin yıllarınızdaki hoca-talebe ilişkisi arasında ne tür farklar var hocam?

Biz, Emin Hocamızdan şunu gördük. Bizleri, talebelerini, kendi evlatlarından ayırt etmezdi. Onların dertleriyle, sıkıntılarıyla, ihtiyaçlarıyla alakadar olmuştur. Yapabildiğini yapmaya çalışmıştır. Bir kısmı için kitap temini, yurt temini, aile kurması noktasında çok hayırlı hizmetlerde bulunmuştur. Bir baba gibi daima talebesiyle alakadar olmuştur.

Size göre hakiki bir âlimin vasıfları neler olmalıdır hocam?

Bilirsiniz; âlim, ilmiyle amel etmedikçe, meşhur bir söz var: “İnsanlar helak olur âlimler hariç, âlim olanlar da helak olur, ilmiyle amel işleyenler hariç, amel olanlar da helak olur, ihlas sahibi, samimi, riyadan uzak olanlar hariç. İhlas sahibi ve samimi olanlar da büyük bir tehlike üzeredir. Çünkü ihlasını, samimiyetini her zaman ve devamlı, ömür boyu muhafaza edebilir mi, edemez mi?” O bakımdan ilim, yüküttür. Hani Yunus Emre’nin meşhur sözü var: “İlim, ilim bilmektir/ ilim, kendin bilmektir/ Sen kendini bilmezsin/ Bu nice okumaktır.” Kendini bilmek ne demek? İlmiyle amel, arif kimse olmak ve amel edip ihlaslı ve samimi bir şekilde ilmini, irfanını, fikrini, gücünü, Allah’ın dini için kullanmak demektir. Ben şunu daima söylüyorum. Pratiğe aksetmeyen, Müslümanların hayatında fayda temin etmeyen bilgi, kuru hamallıktır. Bunun pek faydası olmaz.

Bugün birçok kimse ilim, malumat toplayıp bununla işinin bittiğini zannediyor. Hâlbuki mesele sadece ilim toplamak değil bu ilmi önce özümsemek ve sindirmek, ondan sonra kendi

nefsinde tatbik etmek, sonra bu insanların nabzına göre, ihtiyacına göre bu ilmi talebelere vermeye çalışmaktır. Her insana her şey aynı dozajda verilmez. Bu da hikmeti gerektirir. Bu şekilde verilmezse, ben öğrencilerime demiştim, bu telefonda çok sağlam bilgiler var, birçok kitaplar var ama bu telefon kalkıp ta insanları irşad edemez. Peki, bunun yolu nedir? Peygamber sahabelerinin metodu olan adam adama markaj, yüz yüze anlatmak. Yüz yüze anlatmazsan insanlar okumuyor arttık. Ahir zamanda yaşıyoruz. İnsanlar insanlardan etkilenir. Yüz yüze olmaktan etkilenir. Kitaplar ve bilgiler tek başına kâfi değil. İlmiyle amel eden âlimlerin bu kitaptaki bilgileri yaşayarak yaşatması lazım. İnsanların görmeye ihtiyacı var. Numune-i hasene budur. Ben de size bunu tavsiye ediyorum.

Tek Başına Bir Osmanlı Medresesi³

Kendisini ilk defa 1973 yılında, Beşiktaş Müftüsü merhum Fuad Çamdibi Hocaefendi'nin evinde tanıdım. M. Emin Saraç Hocaefendi, Fuad Hocaefendi'nin haccını tebrik için ziyaretine gelmişti. Ben de bir vesile ile sınıfta sıra arkadaşım Şerafeddin Kallay ile birlikte orada bulunuyordum. Hocamla orada zemzem içerken tanıştık. Hocamız, beni o zaman Fatih Camii'ndeki derslerine davet etmişti. Bu davetine ancak ertesi yıl icabet edebilecektim.

İftihar Edilen Talebelik

1974 yılı ekim ayında Yüksek İslâm Enstitüsü'nün ikinci sınıfında talebe iken İlim Yayma Vakfı Vefa Yurdu'nda kaldığım ilk günlerde akşamları M. Emin Saraç Hocaefendi'nin Fatih Camii müezzin mahfilinde verdiği hadis, fıkıh ve tefsir derslerine başladım. O günden bu yana 40 yıldır hocamızın talebesi olmakla iftihar ediyorum. Bana Hadis-i Şerifleri ve hadis ilmini M. Emin Saraç Hocam sevdirdi. Sünnet-i Seniyye'yi yaşayan, onu hem se-

³ Halil İbrahim Kutlay anlatıyor.

vecek hem de sevdirecektir. *Sünen-i Ebi Davud* kitabının tamamını, baştan sona İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'ndeki arkadaş grubu ile birlikte onun Fatih Camii'ndeki ders halkasında okuduk. *Bülûğu'l Meram*, *El-İhtiyâr* ve daha sonra Mekke'de kendisinden ders aldığımız muhterem üstadımız Muhammed Ali es Sâbûnî hocamızın *Tefsiru Ayati'l Ahkâm* kitabını okuduk.

İbretli ve Öğüt Verici Hatıralar

M. Emin Saraç Hoca'mın en önemli hususiyeti, ders arasında parantez içi anlattığı müstesna hatıralardır. Mısırlı hocalarından Abdulvehhab Buhayrî ve Ahmed Fehmî Ebu Sünne Hocaefendi; Hind diyarının mübarek şahsiyetlerinden Ebu'l Hasen en-Nedvî Hocaefendi; Suriyeli hocaefendilerden Abdulfettah Ebu Gudde, Abdullah Siraceddin, Nureddin İtır ve Muhammed Avvame Hocaefendi ile ülkemizin müstesna âlimlerinden Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi, Muhammed Zahid el-Kevserî Hocaefendi, Ahıskalı Ali Haydar Efendi, kayınpederi Ali Yekta Efendi, Bekir Hâkî Efendi, Ömer Nasuhi Bilmen Hocaefendi, Süleyman Hilmi Tunahan Efendi, Kastamonulu Ömer Efendi, Gümölcineli Mustafa Efendi, Hüsrev Efendi, Mahmud Sami Efendi, Mahmud (Ustaosmanoğlu) Hocaefendi, Musa Topbaş Efendi, Ali Yakub (Cenkçiler) Hocaefendi, Mehmed Zahid Kotku Hocaefendi, Abdurrahman Gürses Hocaefendi, Trabzonlu Ahmet Yaşar Hocaefendi ve diğer pek çok zevattan naklettiği her biri ders, ibret ve öğütlerle dolu hatıralar, talebelerinin hiç ama hiç unutamayacağı hatıralar olarak gönüllerinde kalacak, bu şahsiyetler bizlere daima rehber olacaktır.

Ders ve Sohbetlerle Dolu Bir Hayat

Hocaefendi, İslâmî vakar ve şahsiyet sahibiydi; ilmin ve ilim adamının izzet ve vakarına çok önem vermekteydi. Şan ve şöhretten, riyadan daima uzak durmuştur. Elli yıldır hiçbir TV programına katılmamış, çeşitli TV kanallarının röportaj tekliflerini ka-

bul etmemiştir. İslâmî dergilerin mülakat tekliflerini kabul etmiş ama her defasında eksik veya yanlış nakledilen bilgilerden yakınmıştır. Bütün İslâmî cemaatlerle, cemiyet ve vakıflarla irtibatını devam ettirmiş, zaman zaman bu kuruluşları ziyaret etmiş, cemaat faaliyetlerini takdir etmiş, cemaatlerden daima takdir görmüştür. İlim Yayma Cemiyeti İstisare Heyeti'nde bulunmuş, İslâmî İlimler Araştırma Vakfı (İSAV) kurucuları arasında yer almıştır. Hocamız, “M. Emin Saraç Cemaati” diye bir cemaat kurmamış, böyle bir cemaat kurmayı istememiştir. Mahviyet ve tevazu için de bir hayat yaşamayı tercih etmiştir. M. Emin Saraç Hocamız, Ezher Üniversitesi mezunu olmakla, Ezherli olmakla daima iftihar etmiştir. Bununla birlikte o bir Osmanlı hayranı, bir Osmanlı âlimidir. O, başlı başına bir “Osmanlı Medresesi”dir. Ders halkasında fıkıh, hadis, tefsir dersleri yanında; okuttuğu kitaplar arasında *Şifa-i Şerif*, *Şemail*, *Kaside-i Bürde*, *Risale-i Kuşeyriye*, *Tarikat-ı Muhammediyye*, *Emali Şerhi* gibi kitaplar da bulunmaktadır. Hocamızın 1958 yılından ömrünün son zamanlarına kadar ara vermediği derslerinin saatleri hiç değişmemiştir. Onun hayatı ilim ve irfanla, ders ve sohbetlerle doluydu.

İki Binden Fazla Hoca Yetiştirdi

Hocaefendi iki binden fazla talebe değil, iki binden fazla “hoca” yetiştirmiştir. Yetiştirdiği hocaların tamamı İslâmî ilimlerde ya da İslâmî hizmetlerdedir. Siyasete ve ticarete atılan talebelerinde de hizmet aşkı ön plandadır. Son yıllarda çok sevdiği talebelerinin “icazet talebi” tekliflerini kıramamış, birçok talebesine “icazet” vermiştir. İcazet almak için yurt dışından gelen yabancı misafirleri de çoktur.

Zahidane Yaşanan Bir Ömür

M. Emin Saraç Hocamız, 1958-1960 yıllarında İstanbul İmam Hatip Lisesi'nde ve 1976-1979 yıllarında Diyanet İşleri Başkanlığı Haseki Eğitim Merkezi'nde ders verdiği birkaç yıl hariç, hiçbir

yerden maaş almamıştır. Yıllarca, kurban bayramlarında kurban bile kesememiş ama hiçbir yerden sadaka, yardım vs. kabul etmemiştir. *Fi Zilali'l Kur'an* tercümesinden gelen gelirle geçimini temin etmiş, kanaatkâr ve zahidane bir hayat yaşamıştır.

İtidalli Bir Duruş

Hocamız ifrat ve tefriti, taassup ve aşırılığı reddetmiş, da-ima itidal ve orta yolu temsil etmiştir. Kendisine özel, radikal ve marjinal hiçbir görüşü olmamış, Hanefî mezhebinin mün-tesibi olmakla iftihar etmiş, Osmanlıların edep ve vakarını örnek almıştır.⁴

---

⁴ Bu bölümdeki yazılar Dünya Bizim online portalı ile İnşirah ve İnsicam dergilerinden derlenmiştir.

**Rabbani Bir Âlim:
M. Emin Saraç
Hocaefendi**

“M. Emin Saraç Hocamız, Ehl-i Sünnet çizgisinden hiç taviz vermeyen, gönlü Hz. Peygamber muhabbetiyle dolu Rabbani âlimlerimizdendir. Onun İslâm'dan taviz vermemesi, kim olursa olsun herkese hakkı hakikati olduğu gibi söylemesi, ilim yolundaki sebatı, gayreti, ihlas ve samimiyeti talebelerine hep ışık tutmuştur.”

~~~~~  
Osman Şahin





Çok muhterem M. Emin Saraç Hocam, İslâm davasının çilesini çekmiş bir ailenin evladıdır. En önemli özelliklerinden biri, Fatih Camii'nde Osmanlı döneminden bu yana devam edegelen camilerdeki ilmi ders geleneğini 50 yıldan fazla bir zamandır devam ettirmiş olmasıdır.

M. Emin Saraç Hocamız, Ehl-i Sünnet çizgisinden hiç taviz vermeyen, gönlü Hz. Peygamber muhabbetiyle dolu Rab-bani âlimlerimizdendir. Onun İslâm'dan taviz vermemesi, kim olursa olsun herkese hakkı hakikati olduğu gibi söylemesi, ilim yolundaki sebatı, gayreti, ihlas ve samimiyeti talebelerine hep ışık tutmuştur.

Kıymetli hocamızın, eslafın geleneğine sadakati herkesçe malumdur. Onun batıl karşısında celadetli duruşu, âlimlerin yanında mütevazı oturuşu; küfre karşı çatık kaşlı, Hadis-i Şerif okurken gözü yaşlı hâli gözümün önünden hiç gitmez. M. Emin Saraç Hocam, İslâm dünyasındaki önemli âlimlerle hep irtibat hâlinde olmuş; ilmi, makam ve mevkiye, paraya ve pula tahvil etmeyi hiç düşünmemiş, ilmin ve âlimin itibarını şahsında hep korumuştur.

Muhterem M. Emin Saraç Hocamı ilk olarak İstanbul'a geldiğim 1980 yılının Ekim ayında, Fatih Camii'nin hünkar mahfilinde, bir sabah namazı sonrasında ağabimin refakatinde katıldığım Kâdî İyâz'ın "*eş-Şifa fi Hukukî'l Mustafa*" isimli kitabını okuturken tanıma bahtiyarlığına erdim. İstanbul İmam Hatip Lisesi'nde okuduğum o yıllarda zaman zaman ağabeyimle beraber camiye gider ve derslere katılarak dinlerdim. 1985 yılı Ocak ayında S. Arabistan'da yapılacak uluslararası hafızlık yarışmasına Türkiye'yi temsilen katılacaktım. O günlerde Beyazıt Camii'nde Haseki'nin aşere-takrib icazet merasimi vardı. Emin Hocam da o cemiyete katılmışlardı. Cemiyet sonunda camide elini öpüp yarışmaya katılacağımı söyleyince çok sevindi ve dönünce kendisine uğramamı istedi. Yarışmadan dönünce bir pazar sabahı yine şifa dersine katıldım. Ders sonunda bana Kur'an okuttu ve o gün, "Hafızım inşallah bu camiye bir gün imam olursun." diye dua etti ve her katıldığım dersten sonra Kur'an okuduğumda bu duayı tekrar ederdi. Elhamdulillah daha sonra 1996-2013 yılları arası hocamın ve babamın duasıyla 17 yıl Fatih Camii'nde vazife yapmak nasip oldu. Fatih Camii maksuresinde 1985 yılı içinde Recep ayının birinci günü sabahı Buharî dersine başlanacaktı. Emin Hocam, beni o derse başlamam için davet etti ve dersin başında tilaveti bana yaptırdı ve böylece Buharî ile hocamın derslerine başlamış oldum. Hafız olduğum için ibareyi rahat okumakla birlikte Arapça seviyem yeterli olmadığı için anlamakta zorlanıyordum. Benim sarf nahivdeki eksikliklerimi hızlı bir şekilde tamamlamak için dersi ilerde olan hocalarımızdan Fatih Onsekizsekbanlar Camii imamı Ahmet Yıldız Hoca'ya emanet etti. Ben de Ahmet Hoca'dan sarf nahiv takviye dersleri aldım. 1986 yılında üniversite sınavlarına hazırlanırken öğlen öncesi Fatih Camii'ndeki derslerde *İbni Kesir Tefsiri* ve beraberindeki kitaplar okunurken hazır bulundum. Haftada iki akşam

ve cumartesi Vefa Yurdu'nda *Buhârî* derslerine devam ettim. Hocamın *Buhârî*'deki Hadis-i Şerifleri okurken ki yüz ifadeleri yaşlı gözleri ve samimi ve feyizli hâli gönlümüze peygamber muhabbeti zerkediyordu. Merhum hocamla *Buhârî Şerifi* baştan sona bir defa ders olarak iki defa da Fatih Camii müezzin mahfilinde küçük bir grupla sadece metin olarak okuduk hamdolsun. Cumartesi günleri *Ayatu'l Ahkâm* tefsirinden okurduk. Dersin sonunda makamla okuduğumuz *Kaside-i Bürde* okunurken muhterem hocam neşeden dolayı hâlden hâle girerdi. Merhum Emin Hocam, yaz kış camideki bütün dersleri müezzin mahfilinde yapardı. Kış mevsiminde altında bir minder sırtında ve dizlerinde deriden yapılmış örtülerle ders yapar çok soğuk günlerde bile dersi terk etmezdi. 1996 yılında Fatih Camii'ne imam olunca dersleri imam odasında yapmasını teklif ettim ve o günden sonra imam odasında sıcak ortamda ders yapmaya başladı.

Muhterem hocamla hatıralar çok ama bunlardan birkaç tanesini zikredeyim:

Hocamın gözünde ve gönlünde Fatih Camii'nin çok ayrı bir yeri vardır. Fatih Camii'nin mihrabında ve minberinde vazife yapan imamın da değeri, hocamızın gözünde çok yüksektir. 1997-1999 yılları arasında hayırseverlerin desteğiyle Fatih Camii'nin tarihi kapı ve pencere kepenklerinin restorasyonunu yaptırıyorduk. Bir Ramazan cuması ülkemizin tanınmış zengin iş adamlarından biri camiye geldi. Dönemin Fatih müftüsü, o iş adamından camideki yapılan işler için yardım talebinde bulunmamı istedi. Emin Hocam bunu öğrenince bana yarı sevgi yarı hiddetle "Zinhar! Sakın! Asla istemeyeceksin. Hafızım! Gözüm! Sen benim gözbebeğimsin. Sen Fatih'in imamı-sın. Müminlere hiçbir faydası dokunmayan bir zengin adamın karşısında eğilip Fatih'in imamının yardım talebinde bulunmasına gönlüm razı olmaz. Sen isteme, başkası istesin." dedi. Ben

de hocamın sözünü dinleyip istemedim, başka birisi istedi ama o zengin adam sadece dinleyip bir kuruş dahi vermeden çekip gitti. Onun parası Fatih Camii'ne nasip olmadı.

İkinci hatıram biraz hüznü doludur. Hocam çok acil bir durum olmadıkça dersi asla terk etmez, derse tek kişi bile gelse dersi bırakmazdı. Fatih Camii'nde yıllarca soğuk kış günlerinde dizlerine örtüler örtmek suretiyle ders okutmuş, yine de dersi bırakmamıştır. Ben, Fatih Camii'ne imam olduktan sonra hocam, soğuktan kurtuldu ve kendisi de imam odasını şerefliendirdi. 1996'dan sonra derslerini imam odasında yapmaya başladı. 28 Şubat döneminde yaklaşık 50 yıldır hiç bırakmadan sürdürdüğü dersine bir müddet ara verilmesi istendi. O kadar üzölmüşü ki o gece 3 defa burnu kanamıştı. Öğrencilerine, "gelmeyin" demesine rağmen kendisi aynı saatte odaya gelip tek başına dersi mütalaa etti yine de dersi bırakmadı.

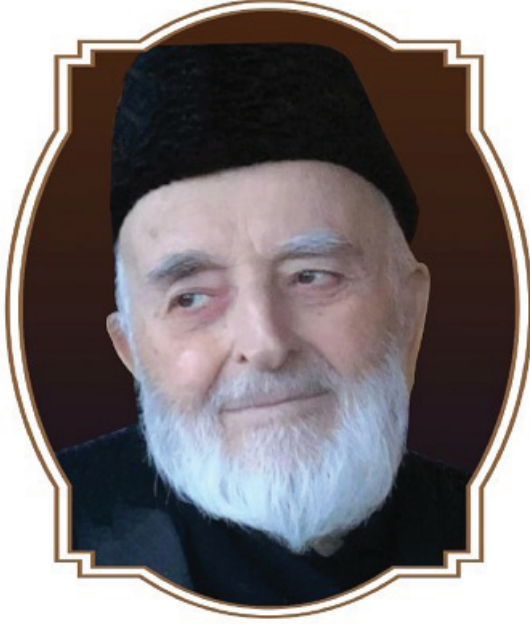
Bir defasında hacca giderken ziyaret edip "Hocam size nasıl dua edeyim?" diye sorduğumda hiç unutamadığım şu iki cümleyi söyledi:

- Daha çok talebe-i uluma hizmet edebilmem için sağlık ve sıhhatim için dua et. Neslimden de ilim yolunun devam etmesi için dua et.

- Son nefeste hüsn-ü hatimem için dua et. ("Hüsn-ü hatimem" derken sesi titredi ve gözleri yaşardı)

Rabbim, hocamıza ve cümlemize sıhhat ve afiyet ihsan eylesin. Bizleri ve neslimizi ilim yolunda daim eylesin. Hepimize hüsn-ü hatime nasip eylesin.

**Âlim ve Mürşit
M. Emin Saraç'a
Veda**



M. Emin Saraç Hocaefendi'nin ardından İslâm dünyasının önde gelen şahsiyetlerinin hususi düşüncelerinin yer aldığı derlemeyi istifadelerinize sunuyoruz.



Derin Tarih Dergisi'nin "M. Emin Saraç Hocaefendi'nin Hayatı" adlı kitap ekinden alıntıdır."





Vefatından Sonra Neler Söylendi?

Yusuf el-Karadavî

Eski Dünya Müslüman Âlimler Birliği Başkanı

Birkaç gün önce, önde gelen davetçi ve yol açan, yol gösteren büyüklerden, çok sevdiğim kardeşim ve kadim dostum Şeyh M. Emin Saraç'ın vefat haberini aldım. O Türkiye'nin büyük âlimlerinden biriydi ve nesiller yetiştirmişti.

Şeyh Saraç ile dostluğum eskilere dayanır. 1950'lerde o Ezher'de Şeriat Fakültesi'nde, ben de Usuli'd-Dîn Fakültesi'nde talebeydim. İlk kez orada tanıştık. 1967'de İstanbul'u ziyaret ettiğimde, onunla yeniden bir araya geldik. Beni çok iyi karşıladı ve ağırladı. Birçok âlimle ve Türkiye'nin önde gelen isimleriyle beni tanıştırdı. Bana zaman ayırdı. Eski hatıralarımızı yâd ettik. O, Ezher'de başındaki Türk fesiyle hemen diğer öğrencilerden seçilirdi. Ne zaman İstanbul'a gelecek olsam onunla oturmak, sohbet etmek, bir arada bulunmak ve içimi muhabbetiyle rahatlatmak için can atardım.

Dünya Müslüman âlimler Birliği'ni kurduğumuzda, Türk âlimlerinden birligimize ilk katılan, ilke ve amaçlarımıza ilk muvafakat gösteren Şeyh Emin Saraç'tı. Her ne kadar meşguliyetinden dolayı ilk kuruluş toplantımıza katılamasa da daha sonraları birçok toplantımıza katıldı ve konuşmalar gerçekleştirdi. Özellikle ev sahibi olarak İstanbul'da yapılanlara büyük ilgi gösterdi.

Sevgili şeyh, âlim M. Emin Saraç böyleydi. Allah ona rahmet etsin. İslâm'a davet ve Müslümanların meseleleriyle ilgili hususlar da en önde o görünürdü. Şeyh, hilafetin son topraklarında İslâmî hayatın yeniden canlanması için umutla ve azimle çabalamıştı. Bir köprüydü, Türkiye'deki Müslümanlar ile Araplar arasında. Bizim de İstanbul'da üniversite okuyan gençlerle aramızdaki bağ yine oydu.

Şeyh, 1958'de Mısır'dan dönüşünden bu yana Fatih Camii'nin civarında yaşamıştı. Vefatına kadar altmış iki yılı aşkın bir süre boyunca gönüllü olarak bu camide sohbetler ve dersler yapmış, ziyaretçi kabul etmişti. Fatih Camii, İstanbul'da bir zamanlar ilmin merkeziydi. Burada verilen dersler ve hocalar Ezher'den daha aşağı değildi. Türkiye'nin büyük, tanınmış âlimleri orada ders verebilmek için yarıştı.

Şeyh Saraç, yedi yıl boyunca emek vererek iki diğer kişiyle beraber *Fi Zilali'l Kur'an* tefsirini Türkçeye çevirmişti. Bu da unutulmaması, hayırla anılması gereken bir başka güzel hizmetiydi.

Şeyh arkasında, İslâmî duruşunu ve çizgisini sürdürecektir nesiller bırakmıştı. Onun ilminden ve irşadından istifade eden şuurlu, salih ve edepli nice talebesi üniversitelerde hoca, müftü, vaiz, davetçi, imam, öğretmen ve siyasetçi olmuştur. Eminim bu talebeleri kendinden sonra ilim bayrağını taşıyacak, insanları Allah'a çağırmaya devam edecek, İslâm terbiyesi almış nesiller yetiştirecek, İslâm dün yası ile iletişim kuracak, ümmet davasına hizmet edeceklerdir.

Nurlu Bir Kandil

Muhammed Ali es-Sâbûnî / Suriyeli İslâm Âlimi

Emin Saraç’a Allah rahmet etsin. O, kendini Rabbine adanmış, Nübüvvet kandilinden beslenip kendisi de nurlu bir kandil olan Rabbanî bir âlimdi. Hem ilim sahibiydi hem de bu ilmi hakkıyla kendin den sonrakilere aktarmıştı. Hem edep timsaliydi hem de talebelerini edep timsali yetiştirmişti. Hem ilim yolcusuydu hem de ilim yolundakilerin yardımcısıydı. Günün ortasındaki kuşluk güneşi gibiydi.

Onunla Ezher’de arkadaş olmuştum. Daha sonra Allah’a davet yolunda bu arkadaşlığımız pekişti. Kırk sene Allah Teâlâ aramızdaki bu bağı koparmadı. Hatta ziyaretlerle, sohbetlerle, konferanslarla birbirimize Allah’ın sağlam ipiyle daha sıkı bağlandık... O, salih ilim ehlinin çiçeklerini topladı. Sağlığı, temizliği ve afiyetiyle geçen günlerinden dolayı Rabbim ona rahmetini yağdırsın.

Ey Saraç, bizler senin aramızdan ayrılığından dolayı gerçekten çok üzgünüz. Göz yaşarır, kalp mahzun olur. Fakat biz Rabbimizin razı olacağı şeylerden başkasını söylemeyiz. **“Biz Allah’a aیتiz ve kuşkusuz O’na döneceğiz...”**¹

Sen ne güzeldin.

İnanıyorum Gâfur, Rahim, Kerim olan Rabbimiz ile karşılaşman da öyle güzel olur.

Sessiz, Sedasız Büyük Mücadele

Muhammed Avvame / Suriyeli Hadis Âlimi

Faziletli, Rabbanî büyüğümüz M. Emin Saraç, Rahman ve Rahim olan Rabbimizin rahmetine kavuşmuştur. Allah onu rahmetiyle ve rızasıyla kuşatsın.

¹ Bakara Suresi, 156

Hocamız, yaptıklarıyla tam da isminin hakkını vermiş hat-
ta aşmıştı: O, Allah'ın dininde (emin) idi ve Allah'ın kulları için
nurlu (bir kandil Sirac-) idi, nuruyla Allah'ın rızasının yollarını
göstermişti.

O, sessiz, sedasız büyük işler yapmış, yorulmadan çabalaya-
rak, Allah'ın dinini, ilimle ve bu ilmi yaşayarak tebliğ etmiş, şö-
hretten, kavgadan ve her türlü ihtirastan uzak bir şekilde yarım
asır tedrisiyle nesiller yetiştirmişti. Umutsuzluğa düşmeden, tüm
himmetini ve azmini seferber etmiş, karşılığını yalnızca Allah'tan
beklemiş, bu mübarek ülkenin gençlerini böyle yetiştirmişti.

Onun, Rabbine karşı ihlasının en bariz göstergesi, yetiştir-
diği talebelerin hoca olup üniversite kürsülerinde ve daha bir-
çok yerde güzel makamlara geldiğini Rabbinin göz aydınlığı
olarak ona göstermesidir. Tüm bunlar onun sessiz, sedasız yü-
rüttüğü devasa gayretin meyveleridir.

Büyüğümüz, hocamız M. Emin Saraç Allah'ın rahmeti üze-
rine olsun.

Kerim Rabbimiz onu, Rabbani âlimlerle beraber Efendimi-
zin livâu'l-hamd sancağı altında gölgelendirsin. Allah bizi ondan
sonra onun emsalinden mahrum bırakmasın, boşluğunu doldu-
racak hayırlı halefler versin.

Müstesna Şahsiyet

Osman Nuri Topbaş / Talebesi

Emin Saraç Hocamız, Mısır'da okumuş, Ezher'den mezun
olmuştu. Hacca giden muhterem büyüklerimiz, Mısır'da ken-
disini ziyaret edip hâlini-hatırını sormuş, Türkiye'deki ahvale
dair suallerini cevaplandırmış, o da kendilerine Mısır hakkın-
da malumat vermişti. Emin Saraç Hocamız, gönlündeki müs-
tesna vefa hissinin bir tezahürü sadedinde bu hatırasını bize
defalarca nakletmişti.

Kendisi, imam-hatip yıllarımızda hocamızdı. Dünyevî menfaatlerden müstağni hâlde Fatih Camii'nde gayet mütevazı bir şekilde *Kütüb-i Sitte* okutur ve Kur'an-Kerim'i tefsir ederdi. Hâliyle, kaliyle, ilim ve irfanıyla din adamlarına numune-i imtisal olan bir fazilet sergilerdi.

Emin Saraç Hocamız, dine karşı ağır baskıların yaşandığı ve istikameti korumanın alabildiğine güç olduğu dönemlerde dahi eğilmeden ve müstakim duruşunu bozmadan, İslâm'ın vakarını temsil edebilen müstesna şahsiyetlerden biri idi.

Kendisi, eski devrin ıztıraplarını zaman zaman hatırlatır, o dönemin hazin hatıralarını naklederdi. Böylece günümüzün kıymetini bilerek hizmet ve gayretlerimizi artırmamızı tavsiye ederdi.

Kendi yaşadığını yaşatmaya gayret eden ve yetiştirdiği sayısız talebeleriyle ilim ve irfanının şükrünü layıkı vechile ifa eden hocamız, Osmanlı ilim âleminin mübarek mensuplarının âdeta zamanımızdaki son çınarlarından biriydi.

Rabbimiz kendilerinden razı olsun. Yerlerini boş bırakmasın. Aziz milletimizi ve ümmet-i Muhammed'i, istikamet ehli âlim ve ariflerden mahrum etmesin.

Köprü Şahsiyet

Taha Kılınç / Yeni Şafak, 24.02.2021

M. Emin Saraç Hocamızı dar-ı bekâya uğurladık. Uzun ve bereketli bir ömrün ardından, yetiştirdiği binlerce talebenin ve muhibbanının dualarıyla geride örnek bir hayat ve pırıl pırıl bir iz bırakarak gitti. Gölgesine sığınmayı ve ders okutmayı çok sevdiği Fatih Camii'nin haziresinde, kıyamet sabahına kadar istirahat ekeildi.

Vefatından itibaren günlerdir kendisi hakkında epey yazı yazıldı, güzel şahitlikler ve konuşmalar yapıldı. Ben bu yazıda,

merhumu, İslâm dünyasıyla Türkiye arasında köprü vazifesi görmesi yönüyle değerlendirmek istiyorum. Zira Emin Hoca'yı kısaca özetlemek gerekse hiç düşünmeden "Köprü şahsiyet" derdim. Osmanlı ulema nesli ile günümüz Türkiye'si arasında olduğu kadar İslâm dünyasındaki farklı ilim havzaları, bakış açıları ve önemli şahsiyetlerle bizler arasındaki köprü, aynı zamanda. Onun ifa ettiği vazifenin önemi, zaman içinde daha da iyi anlaşılacaktır diye düşünüyorum.

Bir insan tahayyül edin: Necmeddin Erbakan'ı, Seyyid Kutub'u, Hasan el-Benna'yı, Yusuf el Karadavî'yi, Mahmud Sami Ramazanoğlu'nu, Hacı Musa Topbaş'ı, Ebu'l Hasen en-Nedvî'yi, Ebu'l A'lâ Mevdudî'yi, Muhammed Hamidullah'ı, Mehmed Akif'i, Mustafa Sabri Efendi'yi, Zahidu'l Kevserî'yi, Gönenli Mehmed Efendi'yi, Abdurrahman Gürses'i, Abdulfettah Ebu Gudde'yi, Elmalılı Hamdi Efendi'yi, Mehmed Zahid Kotku'yu ve daha birçok zatı karakterinde mezcetmiş... Hepsinden aldıklarıyla Türkiye şartlarına uyumlu bir terkip meydana getirmiş... Kimseyi dışlayıp yok saymamış... Hatalı gördüğü yerleri de yine İslâm edebi çerçevesinde ve kardeşlik hukukuna uygun bir şekilde ifade etmiş... İşte Emin Saraç Hoca, tam olarak böyleydi. Özellikle bugün ilim talebelerinin kendisinin hayatından alacağı en büyük derslerden biri, kanaatimce budur. Arkasından yüz binlerin samimiyetle hayır duası etmesi ve Müslüman camianın her rengini musalla taşının önünde birleştirebilmesi de yine aynı sebeplerledir.

"Türkiye şartlarına uyumlu bir terkip meydana getirme" hususunu bilhassa önemsiyorum. İslâmî ilimler eğitimi yurtdışında aldıktan ve uzun yıllarını farklı coğrafyalarda geçirdikten sonra Türkiye'ye dönen birçok isimde, ülkenin tarihiyle ve kültürüyle çatışma durumuna sıklıkla rastlanıyor. Keza, 1960'lardan itibaren Arap ve Asya havzalarındaki ilmî ve siyasî biriki-

min Türkiye'ye aktarılmasından sonra aynı çatışma hâli bizim insanımızda kitlesel olarak da görülmüştür. Merhum Emin Saraç Hoca, bu noktada hayran olunacak ve parmakla gösterilecek bir örneklik ortaya koymuş, neye nasıl yaklaşılması gerektiğini herkese -nezaketle ve ısrarla- göstermiştir. Hindistan, Pakistan, Mısır ve Arabistan başta olmak üzere önemli merkezlerin ilmî ve siyasî şahsiyetlerinin Türkiye'de tanınmasına öncülük etmiş, ancak bunu yaparken “doku uyumsuzluğu” yaşanmasını önleyerek, makul ve güncel bir yorumlama biçimi geliştirebilmiştir. Geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısından günümüze, yurt içinde ve yurt dışında İslâmî çalışmalar yapıp yolu bir şekilde Emin Saraç'tan geçmeyen neredeyse yok gibidir. Bir şehrin bütün yollarının bağlandığı ana kavşak misali, birbirinden çok farklı uçları ve belki de normalde çatışabilecek derecede ayrı yerlerde duran şahsiyetleri “İslâm kardeşliği ortak paydası”nda buluşturması, merhumun hiç de azımsanamayacak bir başarısıdır.

Emin Saraç Hoca'nın vefatıyla sadece İslâm ahlâkıyla mücehhez, âlim ve fazıl bir zatı kaybetmiş olmadık. Yukarıda çerçevesini çizmeye gayret ettiğim bereketli bir ufkun en seçkin temsilcilerinden birini de yitirdik. Bu örnekliğin benzerlerini çoğaltmak, Müslümanlar arasında ortak paydalar tesis ederek çatışmayı değil ülfeti derinleştirmek ve köprülerin yıkılmasına çalışmak, Emin Saraç Hoca'yı sevenlerin boynunun bir borcu olarak önümüzde duruyor. Sadece şunu akılda tutmak bile yeterli: Vefat ettiklerinde, İslâmî camianın bütün renklerinin, hep bir ağızdan ve yürekler dolusu bir samimiyetle arkalarından gözyaşı dökceği “köprü şahsiyetler” giderek azalıyor. Bu, hepimiz adına çalan bir alarm.

Hoca merhum, karakteri ve yetiştigi terbiye icabı, hatıralarını uzun uzun anlatmayı ve hele de kendinden bahsetmeyi hiç sevmezdi. İsrarlar sonucu ve belli vesilelerle parça parça anlattı-



ğı bazı şeyler var ise de dört başı mamur bir “Emin Saraç Kitabı” hazırlanmalı, hayatının ve şahsiyetinin bütün safahatı gelecek nesillere muhakkak aktarılmalıdır. Eminim ki ailesi ve evlatları, böylesine önemli bir hizmeti hakkıyla yerine getirecektir.

**Merhum M. Emin
Saraç Hocamızın
Mübarek Mirası**



"Hocamızın temayüz ettiği hususlar; bıkmadan, usanmadan, ısrarla derslerine hiç mazeret göstermeden ve ara vermeden 60 küsur yıl devam etmiş olması. Bunu bugün okutma durumuna gelince daha iyi anlıyoruz."

~~~~~  
Seyit Bahçıvan

Hamd ü senâ âlemlerin Rabbi, din gününün maliki yaradanımıza, salat u selam, tahiyyat u ikram O'nun habib-i edibi Muhammed Mustafa'ya, âline, ashabına ve kıyamete kadar onlara tabi olup yolundan gidenlere olsun.

Geçtiğimiz yıl adeta “senetu'l-hüzün”ümüz oldu. Hatırladığım kadarıyla önce Nureddin İtir, sonra Abdussettar Ebu Gudde, arkalarından Emin Saraç Hocamız, bir hafta sonra da Muhammed Ali es-Sâbûnî Hocamız Mevlalarına şehid olarak kavuştular.

Merhum Emin Hocam'la müşerref oluşumuz 1973 senesinin Eylül ayına dayanır. İmam Hatip Okulu'nu bir grup arkadaşla birlikte altıdan yediyi vermiş ve mezun olmuştuk. Arkasından çetin sınavlar sonucu Yüksek İslâm Enstitüsü'ne kayıtlarımızı yaptırmıştık. Dr. Ahmet Efe kardeşimle birlikte Hırka-i Şerif Kur'an Kursu'nda kalıyoruz. Oradan Bağlarbaşı'na Yüksek İslâm'a gidip gelmeye başladık. Bu arada Emin Hocamızın Fatih Camii'nde ders okuttuğunu öğrendik, biz de halkaya iştirak ettik. Biz katıldığımızda eş-Şeyh Ali Nâsır'ın *et-Tâc el-Câmiu li'l-Usul fi Ehadisi'r Resul*'un beşinci cildi, yanlış hatırlamıyorsam

Kâdî İyâz'ın *eş-Şîfa bi-Ta'rîfi Hukûki'l Mustafa'sı* okunuyordu. Bu derslere 1979 Mart'ı, yurt dışına Mekke-i Mükerrreme'ye ginceye kadar devam ettim. Son bir yıl fırsat buldukça katılıyordum. Zira imamlığın yanında Şişli İmam Hatip Okulu'nda dışardan derse giriyor ve Sanayi Mahallesi Kız Kur'an Kursu'nda kızlarımızı dışardan İmam Hatip Okulu'nu bitirtme sınavlarına hazırlayan kursları da idare ediyor ve derslere de giriyordum. Çünkü o yıllarda İmam Hatip Okulları'na kız öğrenci alınmıyordu. Ancak dışardan bitirme sınavlarına girerek İmam Hatip Okulu mezunu olabiliyorlar veya ortaokul ve lise mezunları fark derslerini vererek mezun olabiliyorlardı.

Derslerimiz yaz tatillerinde Fatih Camii'nin müezzin mahfilinde saat 9.00'da başlar öğle namazını cemaatle kılar dağılırdık. Okulun devam ettiği zamanlarda ise yatsı namazından sonra bir yıl Fatih Camii'nin ön tarafındaki kütüphanede yaptık. Ancak ısınma bir katalitikle sağlanmaya çalışılıyordu. Bu da yeterli olmuyordu tabii. Sonra bir yıl Fatih Parkı karşısındaki Dülgerzâde Camii'nin imam odasında yaptık. Orada da gaz sobasıyla ısınma sağlanmaya çalışılıyordu. Mekân çok dar olduğundan ortalığı gaz kokusu sarıyordu. Ancak bu sobanın üzerinde kavmin seyyidi Salim Özyurt kardeşimiz tarafından çay yapılıyordu. Bu çayların tadını hâlâ damaklarımızda hissederiz. Daha sonra Vefa İlim Yayma Yüksek Öğrenim Yurdu açılınca kış derslerimiz buranın kiblesindeki Ekmekcizâde Medresesi'nin mescidinde yapılma-ya başlandı. Bendeniz, 1975 yılından itibaren Şişli Müftülüğü'ne bağlı Çeliktepe Mahallesi Dutluk Camii'nde imamlığa başlamıştım. Yatsı namazını kıldırır, Çeliktepe veya Gültepe otobüsleriyle yurttaki derse yetişir, dersin bitiminde ise bizim mahalleye giden son otobüslere göre olur, biz de koşarak Saraçhane durağına otobüse yetişir, dördüncü Levent'te iner, camiye kadar gecenin saat on ikisinde camiye gelir, gelirken de yollara sloganlar döşeyen yoldaşlara rastlar, kolay gelsin diyerek yolumuza devam

ederdik. Dönüşümüz Sanayi Mahallesi'nden katılan Casim Karanfil kardeşimizle birlikte olurdu. Daha sonra bizim ekibe sanayide görev alan Ahmet Efe kardeşimiz de katıldı. Seksen ihtilali öncesi Anadolu'nun İstanbul'a okumak üzere gelen evlatlarını, sağcı ve solcu olarak ikiye ayırıp birbirlerine kırdırdılar. Ki birileri gelerek ortalığı kendi emelleri doğrultusunda dizayn etsin. Bizim bulunduğumuz mahalleler kurtarılmış bölgelerdi. İstanbul'da sıkı yönetim hâkimdi, ancak bu mahallelere polis kolay kolay giremezdi. Çevremizden kaç tane genç teröre kurban gitti. Salih Kara, daha sonra Şişli İmam Hatip Okulu yapımı için büyük fedakârlıklarda bulunan Mustafa Sevim kardeşlerimiz gibi. Bu bahis çok su götürür, buradan çıkıyorum.

Hocamızın ders halkasında birlikte olduğumuz grup arkadaşlarımız: Mekke-i Mükerre'me'de doktorasını bitirme aşamasında bir trafik kazası sonrasında şehid olarak (Hadiste: İlim yolunda gurbette ölen şehittir) kaybettiğimiz Casim Karanfil kardeşimiz, Dr. Abdullah Özcan, Dr. Ahmet Efe, Dr. Şerafeddin Kalay. Bu arkadaşlarımızın hepsi doktoralarını fıkıhta yaptılar. Doç. Dr. Halil İbrahim Kutlay hadis alanında ihtisasını tamamladı. Bendeniz de kurban olarak Akide alanında ihtisasımı yaptım. Bunların dışında İsav'da uzun yıllar müdürlük yapan ve hâlâ yapmaya devam eden Ahmet Yıldız, Ali Kiraz derslere Dudullu'dan gelirdi; Salim Özyurt, Âdem Külünk, İzzet Korkmaz'ı hatırlıyorum. Bizden önceki gruplardan Prof. Dr. Ahmet Turan Aslan, Ahmet Yüksek abilerimiz de zaman zaman derslere katılırlardı. Bizim grubun son yıllarında Hamdi Arslan, Dr. İsmail Yüksek, Yrd. Doç. Dr. Salim Sancaklı, merhum hattat Yusuf Ergün Erzincanî, merhum Mehdi Dölekçap, Hıfzı Öztürk ve İsmail İpek de derse katılıp halkayı devam ettiren kardeşlerimizden idiler.

Bizim grup gayretli, insicamlı ve kapasiteli arkadaşlardan oluşuyordu. Hocamız, “Sizi Ezher’e göndereyim, orada hem

dilinizi geliştirir hem de yüksek lisans ve doktoranızı yapıp yurda dönersiniz, ben yüksek lisansa başlamıştım, fakat tamamlamak nasip olmadı.” demişti. Zannediyorum, Yüksek İslâm Enstitüsü’nden mezun olduğumuz 1977 senesiydi. O yıl Hocamız hacca gittiler, hacda kendi hocası daha sonra bizim de hocamız olan, Ezher Üniversitesi doktora sistemine geçtikten sonra Ezher’de ilk olarak “*el-Urf fi’ş Şeraati’l İslâmiyye*” adlı doktorasını vererek doktor unvanını alan, döneminde Hanefîlerin piri Prof. Dr. Ahmed Fehmî Ebu Sünne Hocamızla karşılaşır. Durumu ona açar, o da “Senin tanıdığın eski hocaların hepsi şimdi burada Mekke-i Mükەرreme’deyiz, sen onların evrakını buraya gönder, ben de takip ederim.” der. Böylece bize, Mekke-i Mükەرreme kapısı açılmış oldu.

Burada Hocamızın hocalarından Prof. Dr. Süleyman Dünya, Muhammed el-Gazâlî, Muhammed Abdulvehhab el-Buhayrî’yi Riyad’da evinde 1986 yılında Emin Hocamızla birlikte ziyaret edip elini öpme şerefine nail olmuşum. Bu Riyad ziyaretimizde ayrıca Hasen el-Benna’nın oğlu Seyfülislâm’ı evinde ziyaret etmiş, bize birer takım dedesi Ahmed b. Abdurrahman el-Bennâ es- Sââtî’nin “*el-Fethu’r Rabbanî li-Tertîbi Müsnedi’l-İmam Ahmed b. Hanbel eş-Şeybanî*” adlı, 23 ciltlik eserini hediye etmişti. Yine bu ziyarette Abdulfettah Ebu Gudde Hocamız kaldığımız otelde ziyaretimize geldi. Ertesi gün de bizi, o zaman çalışmış olduğu Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye Üniversitesi’ne götürüp rektörüyle tanıştırdı, arkasından da evlerinde yemek ikramında bulunmuştu.

1973-1979 Mart’ı arasında hocamızdan okuduğumuz kitaplardan hatırlayabildiklerim: *et-Tâc* bitince yerine, hadisten sünenler içerisinde en çok ahkam hadisi içermesiyle diğerlerinden öne çıkan bir kitap olarak *Sünen-i Ebi Davud*’u seçmişti Hocamız. Beş ciltten oluşan Suriye baskısını getirtmişti. Devam eden arkadaşlarımıza hediye etmişti. Bu kitabın tamamını okuyup arkasın-

dan *Sünen-i Tirmizî*'ye başladık, bir miktar da ondan okuduk. Bu arada Nevevî'nin *el-Ezkâr en-Nebeviyye*, tefsirden Muhammed Ali es-Sâbûnî Hocamızın *Revâiu'l Beyan Tefsîru Âyâtî'l Ahkâm Mine'l Kur'an* adlı iki ciltlik kitabı, kelimadan el-Lakkânî'nin *Şerhu Cevherti't Tevhid*, fıkıh usulünden İbni Melek'in *Menâr Şerhi*, Fıkıhtan Mevslî'nin *el-İhtiyâr li Ta'lîli'l-Muhtar*, Ahmed Cevdet Paşa'nın *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye*, Şeyh Muhammed el-Hudârî Bey'in *Tarihu't Teşrî'ül İslâmî*'si, Zafer Ahmed et-Tehânevî'nin *İ'lau's-Sünen*'in üç mukaddimesinden birisi olan ve *İnhâu's-Seken ilâ men Yutâli'u'l-lâe's-Sünen* adını taşıyan ve Hanefî âlimlerinin hadis usulü ilkelerini açıklayan önemli eserlerden biri kabul edilmekte olan bu mukaddime ayrıca Abdülfettah Ebu Gudde Hocamızın tahkikiyle *Kavaid fi Ulûmi'l Hadis* adıyla güzel bir baskısını getirtmişti, onun baş tarafından hayli okuduk. Bu birikim Mekke-i Mükerreme'de gerek yüksek lisans ve doktora giriş imtihanlarında gerekse hazırlık ve yazım dönemlerinde bize çok büyük katkılar sağladı. Yeri gelmişken şunu ifade edeyim. Mekke Dil Merkezi'nde Akide hocamız olan Abdullah Yahya isminde dalağı dışında bir hocamız vardı, bize: "Siz bir şeyler okumuşsunuz, bir şeyler biliyorsunuz ama akideniz bozuk, sizi bir türlü adam edemedik." derdi yüzümüze karşı. Biz de hâlimizden memnunuz, birbirimizi idare edelim, der geçerdik. Bu, şüphesiz hocamızın bize zaman içerisinde yüklediği ilim ve gösterdiği doğru yol sayesinde olmuştu. İnsan uzun zaman dilimi içerisinde elde edilen birikimin bazen farkına varamayabiliyor.

Hocamızın temayüz ettiği hususlar; bıkmadan, usanmadan, ısrarla derslerine hiç mazeret göstermeden ve ara vermeden 60 küsur yıl devam etmiş olması. Bunu bugün okutma durumuna gelince daha iyi anlıyoruz. Büyük bir sabır, güçlü bir irade ve Allah'ın tevfiği. Ancak bu sayede bu mümkün olabilir. Hocamızın şu sözünü bütün arkadaşlar hatırlarlar: "Ben her gün Fatih Camii'nde ders yaptığım yere gelip oturacak, ki-

tabımı açıp dersimi yapacağım. Öğrenci olmasa dahi benim inancım odur ki bu derse katılanlar var. Hamdolsun hiç talebesiz de kalmadım.” Bu ilim yolunda gösterilebilecek müthiş bir azim ve inanç. Hocamız hiç hasta olmaz mıydı veya herhangi bir manisi çıkmaz mıydı? Üstelik yurt dışından çok da misafiri olurdu. Misafir eğer ilim erbabından ise derse getirir, bugün ders sizin diyerek dersi, misafire ikram ederdi. Dersten hiç geri kaldığını hatırlamıyorum.

İkinci bir husus da o yıllar, gençlerin sağa sola, farklı ideolojilere savruldukları yıllardı. İran İslâm Devrimi oldu ve arkasından İslâm Devleti(!) diye bir devlet de kuruldu. Gençlerin pek çoğu kulağa çok hoş gelen, reklamı fevkalade bir şekilde yapılan bu hayale kapıldılar. Bu İslâm Devleti’ne gidip katılanlar, oraya hicret edenler bile oldu. Hocamız gayet hâkimane bir şekilde bizi bu gibi savrulma ve uçlardan uzak tuttu. Bir gün dahi İran İslâm Devrimi’ne ve liderine içimizde bir sempati duymadık sayelerinde, hamdolsun. Bu İslâm Devleti’nin(!) Suriye, Irak ve Yemen’de Müslümanlara yaptıklarını hepimiz, dünya âlem görüyor ve daha iyi anlıyoruz. Merhum Muhammed Kutub Hocamıza devrimin ilk yıllarında, İran İslâm Devrimi sorulmuştu, o da cevaben: “Biz bunları tanıyoruz. Ancak yeni birtakım iddialarla ortaya çıktılar, lehlerinde ve aleyhlerinde konuşmayalım, bekleyelim, icraatlarını görelim.” demişti.

Hocamız, bizi Türkiye’de kontrol ettiği gibi Mekke’de yönlendirmeyi de ihmal etmedi. Bir araya gelip bazı kitapları birlikte okumamızı tavsiye etti. Bunun üzerine her hafta cuma günü sabah namazını, Harem-i Şerif’te eda ettikten sonra bir arkadaşın evinde bir araya gelir, saat 9.00’a kadar ders okur, arkasından kahvaltı yapıp dağılır, hazırlanıp Cuma namazı için hazırlanıp tekrar Harem-i Şerif’e giderdik. Bu halkalarda da İmam Malik’in *Muvatta’ı*nı, et-Tebrîzî’nin üç ciltlik *Mışkâtü’l Mesa-bih*’ini, Semerkandî’nin üç ciltlik *Tuhfetü’l Fukahâ*’sını okumu-

şuz. **“Amellerin en hayırlısı, az da olsa devamlı olanıdır.”** hadisinin tecellisi, tezahürü ve de cemaatin bereketi olarak. Böylece cemaatle birlikte yapılan derslerin daha bereketli ve faydalı olduğunu yaşayarak fiilen görmüş olduk. Hâlâ da yaşayarak görmeye devam ediyoruz.

2008 yılında Marmara İlahiyat Fakültesi’nde doçentlik sözlü sınavını da vererek doçent olmuş, arkasından Fatih Camii’nde hocamı ziyarete gelmiştim. Henüz icazetimi almamıştım, icazetimi verdiler. Arkasından şu sözleri söylediğimi hatırlıyorum: “Bu icazet benim için doçentlik ve hatta profesörlükten daha değerlidir. Zira bu icazet bizi Osmanlı ilim silsilesine bağlıyor. Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi, yardımcısı Muhammed Zahid el-Kevserî ve Ali Haydar Efendi gibi hocalarla bizim aramızda sadece hocamız var. O halkaya bizi hocamız bağlıyor.”

Cenab-ı Hakk, hocamıza ve bütün hocalarımıza rahmetiyle muamele eylesin, mekanlarını cennet, makamlarını âlî eylesin, Efendimizin “livaulhamd” ismiyle müsemma sancağının altında cümlemizi cem eylesin. *Âmin...*

**M. Emin Saraç
Hocamla Gönül
Muhabbetimiz**

“Şimdi geriye dönüp baktığımda Cüneyd-i Bağdadî Hazretleri’nin
‘Talebinin beynine değil gönlüne girmeye bakın; ilimde ürperti,
gönül işinde ise sıcaklık vardır’ sözünü hocamızın bilfiil bize
yaşattığını anlıyorum.”

Ahmet Hamdi Yıldırım

Merhum Emin Saraç Hocam ile ilk tanışmamız 1989 yılının yaz aylarına rastlar. Hocamın talebelerinden olan Nureddin Yıldız Hocamızın vasıtası ile görüşmemiz nasip olmuştu. Henüz İmam Hatip Lisesi'ni yeni bitirmiş ve üniversiteye gitmek için müracaatlar yapmaya başlamıştık. Yurt dışında yüksek tahsil görmek istiyorduk. Bu yüzden de müracaatlarımızı yapmış, sonuç bekliyorduk. Bu esnada hocamın rahle-i tedrisine hususi bir surette başlamış bulunduk. Şöyle ki hocamın mahdumlarına ait Fatih'te Risale Kitapevi bulunmaktaydı. Bu kitapevinin üst katında da kitap dolu olan bir daire bulunuyordu.

Bu kütüphane dairesi hocamla uzun bir zaman devam eden, istifade ettiğimiz ona talebe olmanın şerefine nail olduğumuz bir mekân oldu bizler için. Hocamın vefalı talebelerinden değerli dostum Fatih Kaya Hocamızla beraber Emin Hocam'dan ders almaya başladık burada.

Tüplü bir katalitik sobamız vardı. Soğuk havalarda yakar ve önüne yerleştirdiğimiz aparatta da çayımızı demlerdik. Hocam da evinden gelirken simit getirir ve tabir-i caizse dair bir halkada “simit dersleri” yapardık. Bu derslerde hatırladığım kadarı ile hocamın Mısır el-Ezher Üniversitesi'nden samimi ar-

kadaşı olan Merhum Üstad Nureddin İtır'ın tahkik ettiği İbni Salah'ın *el-Mukaddime*'si üzerine İmam Nevevî'nin şerh ettiği “*İrşadu Tullâbi'l Hakâik ilâ Ma'rifeti Süneni Hayri'l Halâik*” adlı kitabı bizlere okutmuştu. Yine meşhur Osmanlı âlimlerinden Allame Kemalüddin el-Beyazî'nin “*İşaratu'l Meram min İbârâti'l İmam*” adlı eserini istîab tariki ile bizlere okutmuştu.

Bu dersler bize ilmin yanı sıra muazzam bir dinî, tarihî, edebî ve en önemlisi de insanî birikimi elde etme imkânı bulduğumuz bir şahsiyet inşası imkânı vermişti. Belki de hayatımızda ilk defa kalbimize bu denli yoğun bir yükleme yapıyordu. Beyni doldurmak belki her yerde mümkün olabilir. Ama bu derslerde hocamızdan aldığımız bambaşka bir şeydi. Ömrünün baharında henüz bıyıkları yeri terlemiş iki gence kalp operasyonları yapıyordu hocamız. Böyle kalbi bir irtibat ile başlayan hocamıza talebe olma serüvenimiz zamanla gelişerek devam etti. Şimdi şöyle kendimize baktığımızda sahip olduğumuz -şayet varsa- hemen hemen her güzelliğin altında hocamızın bir tesirinin olduğunu hissederiz.

İşte bu irfanî derslerde hocamızla beraber onun mazisini, İstanbul'daki talebelik hayatını, Şeyh Ali Haydar Efendi ile olan özel münasebetlerini, hocalarını, Mısır hayatını ve pek şeyi tekrar tekrar yaşamış olduk. Mısır'ı, Ezher'i ve Şeriat Fakültesi'ni onun tatlı hatıraları ile sevdik. Sadece kütüphane dairelerinde, camide değil evinde de çok defalar bizleri ağırlamıştır hocamız. Hiç unutamam bir defasında hocam evde yalnızken bizlere çay ikram etmek istemişti. Çayları getirdi, yanında da şeker diye tuz kavanozunu getirmişti. O gün hocamın ellerinden o tuzlu çayı başka bir tatla içmiştik.

Şimdi geriye dönüp baktığımda Cüneyd-i Bağdadî Hazretleri'nin “Talebenin beynine değil gönlüne girmeye bakın; ilimde ürperti, gönül işinde ise sıcaklık vardır.” sözünü hocamızın bilfiil bize yaşattığını anlıyorum.

Rabbim gani gani rahmet eylesin. *Âmin.*

M. Emin Saraç
Hocamın Halkasında
Fıkıh Dersleri

“Hocam ders kitaplarını seçerken Osmanlı medreselerindeki ders kitaplarını ve kolaydan zora doğru onların okunuş sırasını takip ederdi. Mesela, Fıkıh derslerinde önce Nuru’l İzah sonra sıra ile Merakı’l Felah, Mülteka, El-İhtiyâr ve El-Hidaye okunmasını arzu eder ve öyle yapardı.”

Ahmet Efe

Merhum M. Emin Saraç Hoca'mın ders halkasına 1973 senesinde katıldım. O sene İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'ne başlamıştım. Sınıfta bir arkadaş hocamızın Fatih'te ders okuttuğundan bahsetti, tavsiye etti. İlk derse gittiğimde Fatih'te Dülgerzade Camii'nde bir odada ders okutuyordu. Mısır'dan Ezher'den de arkadaşı olan Merhum Muhammed Ali es-Sâbûnî'nin *Ahkam Ayetleri Tefsiri*'ni okutuyordu.

1978'de Yüksek İslâm'dan mezun oluncaya kadar halkaya devam ettim. O sene hocam bir grup öğrencisini yüksek tahsil yapmak üzere Mekke'ye gönderdi. Önce Ezher'e göndermeyi düşünmüş, Ezher'den çok sevdiği hocası Ahmet Fehmi Ebu Sünne'ye bu niyetini açmış, o da “Ben burada Mekke'deyim, buraya gönder.” deyince oraya gönderdi. Hocamın İslâm aleminin ilmiye sınıfı arasında olduğu gibi Mekke Ümmü'l Kura Üniversitesi çevrelerinde de hatırı sayılır bir saygınlığı vardı. Gönderdiği öğrenciler üniversiteye kabul edildi. Bunlardan birisi de ben idim. Giden arkadaşların birçoğu Fıkıh, Hadis ve Kelam gibi alanlarda yüksek lisans ve doktora yapıp döndü-

ler. Bunlar peyderpey döndükçe hocam, artık halkada derslerin okutulmasını onlara devretti. Arkadaş dersi hazırlar ve hocamızın nezaretinde halkadaki talebeye takrir ederdi. Böylece halka dersleri ihtisas dersleri hâline geldi. Hocamın halkası akademi oldu. Ben de fıkıh alanında yüksek lisans ve doktora yapmıştım. Bu görevlendirmede hocam bana da fıkıh derslerini verdi. 1988'den itibaren hocamın halkasında fıkıhla ilgili dersler okutmaya başladım, hâlâ devam ediyorum.

Hocam ders kitaplarını seçerken Osmanlı medreselerindeki ders kitaplarını ve kolaydan zora doğru onların okunuş sırasını takip ederdi. Mesela, Fıkıh derslerinde önce *Nuru'l İzah* sonra sıra ile *Merak'ı Felah*, *Mülteka*, *El-İhtiyâr* ve *El-Hidaye* okunmasını arzu eder ve öyle yapardı.

Hocamın ders takrir usulü önce Arapça metni okuyup sonra onu tercüme edip açıklama şeklinde olurdu. Ancak talebenin daha iyi yetişmesi için metni talebenin hazırlayıp okumasını ister, talebe hazırlanır gelir, okur tercüme eder, hocam da gerekli yerlerde gerek irap gerekse mana bakımından düzeltmeler yapar, yeri geldiğinde konu ile ilgili hatıralar aktarırdı. Ben bu usul üzere hocamın halkasında ve onun nezaretinde Mevsilî'nin *el-İhtiyâr*'ını, Damad Efendi olarak bilinen Osmanlı âliminin *Mecmau'l Enhur* adlı iki ciltlik eserini ve Molla Hüsrev'in *Dürer* adlı fıkıh kitaplarını ve İbnu Melek'in *Fıkıh Usulü*'nü ve *Feraiz* dersleri okuttum.

Hocam herhangi bir fikhî meseleye cevap verilecekse bunun önce Hanefî kaynaklarda yerinin bulunup oradan nakledilerek verilmesini isterdi. Filan kitabın filan yerinde diyerek yer gösterilmesinden çok memnun olur, kalbi ancak böyle mutma-in olurdu. Kaynaklarda yer alan fetvalara aykırı bir şey söylenmesine gönlü razı olmazdı. Bir hadis olarak: **“Sizin fetva-ya cesur olanınız cehenneme cesur olanınızdır.”** sözünü çok tekrar eder ve herkesin haddini bilmesi için bu yönde telkin

ve tavsiyelerde bulunurdu. “Bana göre bu böyle, ben şu sonuca vardım.” gibi biraz ilmiye gururu kokan söz ve davranışlardan hoşlanmazdı. Söz buraya geldiğinde Mısır’da yaşadığı bir hadiseyi anlatırdı: “Bir gün Ezher’in meşhur âlimlerinden Şeyh Buhayrî’nin evinde cemaatle namaz kılmışlar. Namazı genç bir Ezherli kıldırılmış, sonunda sehiv secdesi yapmış ama secdeyi alışılmış şeklinin dışında bir şekilde yapmış. Şeyh Buhayrî, “Neden böyle yaptın?” deyince imam, “Sehiv secdesinin şekli bana göre böyle daha sahih geliyor.” demiş. Şeyh Buhayrî, “Bana göre mana göreyi bırak, şeytan bu devirde bu kapıdan giriyor.” demiş. Hocam Buhayrî’nin bu sözünü böyle müctehidlik taslayanlara karşı bir hüccet olarak zikrederdi.

Hocam bu çizgisini ömür boyu muhafaza etmiştir. Mekânı cennet olsun. *Âmin.*

Son olarak hocaefendiyle alakalı ne söylemek istersiniz?

Hocamız ders vaktinde ders mahallinde bulunmaya çok dikkat eder, çok önemli bir sebep olmadıkça mutlaka derse gelirdi. Yerine oturunca da “Oh, cennet bahçesine geldik.” diyerek ilim meclisinin ne kadar mübarek bir meclis olduğunu böylece hazır bulunanlara telkin etmiş olurdu. Buna örnek olarak -yanılmıyorsam- Fatih Camii’nde ders okutan bir Hüsrev Efendi’den bahsederdi. Hüsrev Efendi bir gün derse gelmiş, bir miktar ders takrir ettikten sonra “Kusura bakmayın eve biraz erken dönmem lazım, bir hasta kızım vardı bugün vefat etti, gidip onu öğle namazına hazırlamamız lazım.” demiş ve ayrılmış.

Emin Hocamız, bunu sudan bahanelerle derse gelmeyenlere örnek olsun diye anlatırdı. Gerçekten de ender bulunan güzel bir örnek. Allah hepsine rahmet eylesin.

**M. Emin Saraç
Hocaefendi'nin
İz Bıraktığı
Hatıralar**

"Hocamız, derslerinde geçmiş zamandaki hatıralarını, hocalarını, dede ve babasını anlatır, bilhassa kardeşleriyle nasıl Kur'an okuduklarından, o malum yasaklı dönemdeki çektiklerinden bahsederdi. Bizim için geçmişten zamanımıza köprü kurar, acı ve tatlı hatıralarıyla gönüllerimizi tesid ederdi."

İsmail İpek

Merhum Emin Saraç Hocam'la 1976 senesi tanıştık. 76/82 arası hocamızın derslerine devam etmeye çalıştım. Çankırı İmam-Hatip Okulu'nda tanıştığımız ve bizden önce mezun olarak İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'ne gelen hemşehrim Hamdi Arslan vasıtasıyla derslerine başlamıştım. Vefa İlim Yayma Yurdu'ndaki Ekmekçizade Medresesi'nin mescidinde *Sünen-i Ebi Davud*, *İhtiyâr ve Kaside-i Bürde* okunuyordu. Fatih Camii Müezzin Mahfili'nde de okuyorduk. Ramazan ve Kurban Bayramları ile cuma günleri hariç her gün derslerimiz olurdu. Enstitüde öğlene kadar okur, öğleden sonraları vapur veya otobüsle Fatih'e gelir, dersten sonra tekrar Üsküdar Bağlarbaşı'ndaki yurda dönerdik. Çoğu zaman yemek kalmazdı. Ne bulursak yer, idare ederdik. Yaz tatillerinde ve sömestr tatillerinde ise İlim Yayma Yurdu'nda kalırdık. 1980 Haziranı'nda mezun olunca Eminönü Müftülüğü'ne bağlı Hızırbey Camii'nde imam-hatiplik görevine başladıktan sonra yine merhum hocamızın derslerine devam etme imkânına kavuşmuştum. *Tirmizî*, *Ayatü'l Ahkam Tefsiri*, *Şifa-i Şerif* ve *Müslim* okunuyordu.

Pazar günleri öğle namazından sonra Emir Buharî Camii'nde rahmetli Ali Yakup Cenkeiler Hocaefendi'nin *İhya* derslerine, Mehmed Zahid Kotku Hazretleri'nin *Ramuzu'l Ehadis* sohbetlerine katıldık. Çoğu zaman bu derslere Emin Saraç Hocamız da iştirak ederdi.

Abdurrahman Gürses, Ali Yakub Efendi ve Emin Hocamız çok iyi ahabtı. Bir araya geldiklerinde çok hoş sohbet ederler, biz de istifade ederdik.

Hocamız, derslerinde geçmiş zamandaki hatıralarını, hocalarını, dede ve babasını anlatır, bilhassa kardeşleriyle nasıl Kur'an okuduklarından, o malum yasaklı dönemdeki çektiklerinden bahsederdi. Bizim için geçmişten zamanımıza köprü kurar, acı ve tatlı hatıralarıyla gönüllerimizi tesid ederdi.

Mısır hatıratından, oradaki hocaları, Ezher'deki faaliyetleri ve Mısır'ın o zamanki yönetiminden bahsederdi.

Biz talebelerinin özel hayatıyla da ilgilenir, herkese yardımcı olurdu. Doğrusu bizzat benimle, kız kardeşimle ve ailemizle çok ilgilendiler. Lütfedip evimize kadar teşrif ettiler. Evlerine gittiğimizde baba oğul gibi sohbetlerimiz olmuştur. Kaç defa; iki oğluna ilave olarak üçüncü evladı olduğumuzu söyleyerek gönlümüzü almışlardı. Hızırbey Camii'nde imamlık yaparken Ali Yakub Efendi, Osman Topbaş Efendi ve yine bazı dostları ile hutbemizi dinlemeye gelmişler, memnuniyetlerini ifade etmişlerdi. Haseki Eğitim Merkezi'nden mezun olduktan sonra Erzurum Karayazı'ya müftü olarak tayin olunca çok üzölmüş, o zamanki idarecilere sitem etmişti. Yurt dışındaki vazifeden sonra nihayet İstanbul Müftü yardımcısı olarak tayin olmama çok sevinmişlerdi. Kendileri bir gün İstanbul Müftülüğü'ne teşrif etmişler ve bana: "Sana hayırlı olsun diye verebileceğim en iyi hediyem icazetnamedir." diyerek çalışma masasının üzerinde yazıp imzalamışlardı. Gerçekten be-

nim aldığım en kıymetli ve anlamlı hediye bu icazetnamedir. Allah razı olsun, lütfettiler ve ikram ettiler. Ayrıca “Bu okutuklarımı sen de başkalarına okutarak icazet vereceksin.” diye emrettiler. O günden beri her görev yerimde bilhassa hocalarımızla dersler yaparak vazifeyi ve emaneti yerine getirmeye çalışıyorum. Zonguldak Devrek Müftülüğü’ne giderken *Tarikat-ı Muhammediyye*, Amasya Müftülüğü’ne giderken de *Ri-yazu’s Salihin*’i sabah namazlarından sonra cemaate okumamı tembih etmişlerdi. Hamdolsun bu kitapları defalarca okuyarak sohbet etmek nasip oldu. Bu derslere devam ettiğimi duyunca çok ama çok mutlu olurdu.

Yine bir hatıramdır. 1979 senesinde yüksek mektep son sınıfta okurken sömestr tatilinde umreye gitmek nasip oldu. Otobüsle yolculuk yapacağımızı bildiği için merhum hocamız bize otobüs hareket ettiği sürece hatim okumamızı, Medine-i Münevvere’ye varınca Efendimize ve Sahabe-i Kiram Efendilerimize hediye etmemizi tavsiye etmişlerdi. Bunu aynen böylece yapmayı Cenab-ı Hakk nasip etti.

Erzurum Karayazı Müftüsü iken kendilerini ziyaret etmiştim. Beraber Fatih Camii’ne geldik. Namazdan sonra koluna girmiş yürürken ve tam Fatih Müftülüğü önünden geçerken bana: “İnşaallah sen burada müftülük yapacaksın!” demişti. Yine bir başka yurt dışı görevinden sonra Fatih müftüsü olmayı Yüce Mevla nasip etti.

Yaklaşık 45 senelik hocamız, babamız ve büyüğümüz olan rahmetli hocamızla en son sohbetimiz şoförünün Cuma namazı sonrası Fatih Camii’nden Belgrat Ormanları’na gezmeye giderken beni de arabasına aldıkları esnada oldu. Yol boyu hocamızla sohbet etmek imkânı bulduk. Nihayet beni Fatih’teki evimize kadar getirerek vedalaşmıştık. Orada güzel dualar etmiş ve adeta helalleşmiştik. Nitekim ondan sonra Pandemi dö-

neminde ziyaret imkânımız olmadı. Bayramlarda telefonla görüşmüştük. Nur içine yatsınlar. Ona talebe olmayı, sevgisini kazanmayı ve uğurlamayı nasip ettiği için Yüce Rabbime sonsuz hamd-ü senalar olsun. Bizi O'na layık, emanetlerine sahip ve ahirette beraber olmayı nasip ve müyesser eylesin.

**M. Emin Saraç
Hocaefendi'den
Bir Hatıra...**

“Muhterem M. Emin Saraç Hocaefendi’nin hatırasını yâd etmek için Başakşehir’de M. Emin Saraç Anadolu İmam Hatip Kampüsü inşa edildi. 2013-2014 yılında eğitim öğretim hayatına başlayan kampüs, hâlen ülkemizin en büyük ve en kapsamlı İmam Hatip Mektebi olma hususiyetini haiz.”

İbrahim Ethem Gören

Muhammed Emin Saraç Hocaefendi ülkemizin önde gelen ilim adamlarından biriydi. Şubat ayında Fatih Camii'nin hazinesinde ebediyet yurduna sırlanan M. Emin Saraç; tefsir, hadis, usul ve fıkıh sahalarında sadaka-i cariyeye kabilinden pek çok değerli ilim insanı yetiştirmişti.

Ömrünü İslâmî ilimlerin tahsiline ve tedrisine adayan M. Emin Saraç, Fatih Camii'ndeki ilim halkaları geleneğinin son mümessiliydi. Haftanın tüm günlerini talebelerinin, perşembe-leri de halk günleri sadedinden Ümmet-i Muhammed'in irfanına hasreden M. Emin Saraç Hoca, "İlmin zekâtı yüzde yüzdür." fetvasınca İslâmî ilimler alanındaki tettebbuatını, hüvesi hüvesine, milimi milimine ilim sevdalılarına aktarmıştı.

Şifa-yı Şerif, Kudûrî-i Şerif, İhtiyâr, Hidaye, Ahkâmu'l Hadis, Tefsir-i Celâleyn, Tefsir-i İbni Kesir, Meram, Tâc, Sahih-i Müslim, Sünen-i Ebi Davud, Sünen-i Tirmizî, İbni Mâce, "Biz o derin âlimlerin, güzel insanların sonuncularına yetiştirdik. Şimdi o hocalarımın vazifelerini uhdeme tayin edilmiş birisi olarak görüyorum. Yalnız başına olsam da ilim halkasını kurup tedrise

devam ediyorum.” buyuran M. Emin Saraç Üstadın, evveleminde okuttuğu kitapları teşkil etmekteydi.

Pek Çok İlim, Hikmet ve Dava İnsanı Yetiştirdi

Osman Topbaş Hocaefendi, Prof. Dr. Cevat Akşit, Prof. Dr. Osman Öztürk, Prof. Dr. Kemal Sandıkçı, Prof. Dr. Ahmet Turan Arslan, Prof. Dr. Mehmet Bulut, Prof. Dr. Mustafa Avcı, Prof. Dr. İbrahim Hatiboğlu, Doç. Dr. Seyyid Bahçıvan, Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim Kutlay, Yrd. Doç. Dr. Abdullah Özcan, Dr. Ahmet Efe, Dr. Salim Sancaklı, Mustafa Demirkan, Hamdi Arslan, İsmail İpek, Hafız Osman Şahin, Nurettin Yıldız, Ahmet Yüksek, M. Salih Köse, Ahmet Hamdi Yıldırım ve M. Fatih Kaya, eser telif etme yerine canlı eserler bırakmayı tercih eden M. Emin Saraç Hoca’nın rahle-i tedrisinden geçen kıymetli talebelerinden evveleminde isimleri akla gelenler...

Muhterem M. Emin Saraç Hocaefendi’nin hatırasını yâd etmek için Başakşehir’de M. Emin Saraç Anadolu İmam Hatip Kampüsü inşa edildi. 2013-2014 yılında eğitim öğretim hayatına başlayan kampüs, hâlen ülkemizin en büyük ve en kapsamlı İmam Hatip Mektebi olma hususiyetini haiz.

Fi Zilali’l Kur’an’ın mütercimleri arasında bulunan Hocaefendi’yi evimizin hemen karşısında bulunan M. Emin Saraç Anadolu İmam Hatip Kampüsü’nde tahsil görmekte olan yüzlerce öğrenci ile birlikte hemen her gün hayır ve rahmetle yâd ediyorum.

Böyle bir girişten sonra meselemize gelelim. Bugünkü yazımızın öznesinde bereketli ömründe yurtdışındaki ilim meclislerinde memleketimizi temsil ederek Suudi Arabistan, Mısır, Suriye, Ürdün, Filistin, Kuveyt, Hindistan, Pakistan ve diğer İslâm ülkeleriyle ilmî irtibatını devam ettirmiş bulunan M. Emin Saraç’tan bir hatıra var. Katılım bankacılığının duayenlerinden bir büyüğümünden birkaç yıl önce M. Emin Saraç’ın rik’a kalemıyla

yazarak kendisine takdim ettiği bir mektubu murakkaa yapmak üzere almıştım.

Şimdi, 36 yıl öncesine, 1985 yılına gidelim. Ülkemizin ilk fa-izsiz finans kuruluşlarından Al Baraka Türk'ün kuruluşunun ilk ayları... Muhammed Emin Saraç Hocaefendi, Albaraka Türk'ü ziyaret eder. Hayır, dualarda bulunur. O esnada cebinden dolma kalemini çıkararak Osmanlı Türkçesiyle Türkiye'nin ilk fa-izsiz finans kurumunun hayır ve bereketlere kapılar aralaması niyazıyla bir yazı kaleme aldıktan sonra mezkûr büyüğümüze takdim eder. Büyüğümüz o tarihten itibaren M. Emin Saraç Hocaefendi'nin kaleminden neşet eden yazıyı teberrüken işyerindeki çekmecesinde muhafaza eder.

Büyüğümüz mektubu bu satırların yazarına murakaa için verdiklerinde dolmakalem mürekkebiyle aharsız kâğıt üzerine yazılan metnin murakkaa işlemi esnasında zarar görebileceğini düşündüm. Akabinde Küçükköy'deki evinde biiznillah büyük hüsn-i hat hizmetleri vermekte olan Hattat Mahmud Şahin arkadaşımızla birlikte mektup kâğıdını efradını cami bir şekilde inceledik ve netice olarak murakkaa yapılması durumunda mürekkebin dağılacağı kanaatine vardık. Ve böylelikle mektubu paspartuya alarak muhafaza etme yönünde karar kıldık ve gerçeğe işerisine aldık.

“Tövbe Ettim, Ariyet Hiç Kimseye Vermem Yazı!”

Yazı, araya pandeminin de girmesiyle birlikte epeyce uzun zamandır emanetimde duruyor. Neyse ki önümüzdeki hafta içerisinde emanet yerine ulaşacak biiznillah. Bir miktar daha duracak olsa katılım bankacılığında olduğu kadar, şiir ve geleneksel sanatlar alanında da ince bir sanat zevkine sahip büyüğüm bu kadar beklemenin ardından “Tövbe ettim, ariyet hiç kimseye vermem yazı!” şeklinde bir serzenişte bulunacak olsa sezadır!

Sadırd a Kalmaz Satırd a Kalır!

Merhuma rahmeti vesile kılma niyazıyla “*Sadırd a kalmaz satırd a kalır.*” atalar kelamının müşahhas bir nişanesi olarak dünden bugüne sarkaçlanmakta olan söz konusu mektupta M. Emin Saraç Hocaefendi’nin rik’a kaleminden neşet eden ibareye aşağıda yer veriyorum.

Makâmı âlî; mekânı Firdevs olsun. Âmin. Ruhu için Fatihalar okuyalım.

“Bismillahirrahmanirrahim.

Barekâllah “Al-Baraka” Vecealhallâhü mübâreken li-müessesihâ ve’lil ümmeti’l-İslâmiyyeti cümeâe. Vevaffakaha li ıslahı mâ efsedchu’rribeviyyüne fi’lbilâdi bimennihî teâla ve kerremehû. İnnehû semiun mucîb.

Senelerdir milleti İslâmiyyemizi ifsâd ve tahrîb eden fâiz musibetinden halâs olmamıza vesîle olacağını ümîd ve temenni ettiğimiz bu mübarek müessesenin yevmen fe yevmen inkişâf etmesini Cenab-ı Feyyâz-ı Mutlak Hazretleri’nden niyaz eder, müessislere ve milletimize an samimi’l kalb tebriklerimi arz eylerim. Vallahü veliyy’üt-tevfîk. Mehmed Emin Saraç.

6 Cuma Şabani Şerif Sene 1405”

(Nisan-Mayıs 1985 yılına tekabül ediyor.)

**M. Emin Saraç
Hocamızın
Ardından...**

“Öyle tatlı bir üslup, aralarda konunun güncelle irtibatını kuruyor, ilim yolunun güzelliğini önceki âlimlerin hayatlarından hatıralar anlatarak öyle lezzetli hâle getiriyordu ki dersi.”

Ali Erbaş

12 Eylül 1980'den hemen sonra başladım İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'ne, İlim Yayma Cemiyeti'nin Vefa Yurdu'na yerleştik. O zamanlar üç vasıta ile gidilebiliyordu Bağlarbaşı'nda bulunan İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'ne. Buna rağmen değerdi İlim Yayma Yurdu'nda kalmaya. Çünkü burası bizim için sadece yurt değil aynı zamanda bir ilim yuvasıydı. Öyle demişlerdi bizi oraya yönlendiren büyüklerimiz. Nitekim daha ilk günlerde yurdun medrese odalarının ön kısmında bulunan mescitte ilk derse katıldım. *Sahih-i Müslim* dersi. Okutan M. Emin Saraç Hocamız. Yıllardır hocamızın derslerine devam etmiş, Yüksek İslâm Enstitüsünü bitirmiş, hâlâ devam eden eski talebeleri bize rehberlik ediyorlardı: Salim Sancaklı, Hamdi Arslan, Hıfzı Öztürk, Halil İbrahim Kutlay, İsmail Yüksek, Ahmet Yüksek, Rahmetli Hamit İşbilen hatırlayabildiklerim. Salim Sancaklı, Hamdi Arslan, Hıfzı Öztürk ağabeyleri Mekke'ye gönderdi, Emin Saraç Hocamız. Onlar yıllarca kaldılar Mekke'de, mastır ve doktora yaptılar.

Böyle başladı hocamıza talebe olma maceramız. Öyle tatlı bir üslup, aralarda konunun güncelle irtibatını kuruyor, ilim

yolunun güzelliklerini önceki âlimlerin hayatlarından hatıralar anlatarak öyle lezzetli hâle getiriyordu ki dersi. Dersin sonunda istisnasız yapılan bir âdet vardı. İmam Bûsîrî'nin Resulullah (s.a.) aşkıyla yazdığı *Kaside-i Bürde*'nin ilk beyitlerini kendine has makamıyla okurduk. Her beyitten sonra “mevlâye sallı ve sellim dâimen ebeden; alâ habîbike hayrî'l-halki küllihimi” beyitini tekrar ederdik. Emin Saraç Hocam yıllar sonra bu beyitle ri aynı makam üzere bir kasete okumamı ve kendisine vermemi benden talep etti, okudum ve kendisine verdim. Muhammed Ali Sâbûnî'nin *Muhtasar Tefsiri İbni Kesir* ve yine aynı müellifin “*Ahkâm Ayetleri Tefsiri*” isimli eserlerini de okuyorduk hocamızdan. Pazar sabahları da Fatih Camii'nin müezzin mahfilinde Aliyyu'l Kârî'nin *Şifa* isimli kitabını okuyorduk. İlim Yayma Yurdu'nda kaldığım yıllarda oldukça faydalı dersler yaptık.

Üçüncü sınıfta Fatih Camii'nin Akdeniz Caddesi tarafında önce Softa Sinan Camii'nde son sınıfta ise Parmakkapı Camii'nde görev aldım ve doktora bitinceye kadar on bir yıl görev yaptım. Göreve başladıktan sonra Emin Saraç Hocamın derslerine Fatih Camii'nde devam etmeye başladım. 8 Kasım 1984'te ilk çocuğum oldu. Ertesi gün derse gittiğimde Emin Hocam önümdeki kitabımın o gün okuduğumuz dersin bulunduğu sayfa kenarına bir kalp işareti çizdi ve içerisine şöyle bir not yazdı: “14 Safer 1405 günü talebem Ali Erbaş'ın kerimesi Merve dünyaya gelmiştir.” Birkaç dua cümlesiyle güzel bir hatıra bıraktı bize. Fakülteyi bitirdikten sonra 1984-1985 öğretim yılında Eyüp İHL'de ücretli öğretmenliğe başlamıştım. Emin Hocamın dersleriyle çakıştığı için iki ay kadar devam ettikten sonra öğretmenliği bıraktım. 1988'de Haseki İhtisas Merkezinde eğitime başlayınca kadar hocamızdan istifade etmeye devam ettim. 1992 yılının şubat ayında kafiye başkanı olarak umreye gitmiş idim. Medine'de Mescid-i Nebi'de Emin Saraç Hocamızla namaz kıldık. Bana “Akşam Suffe'de buluşalım,

bir yere gideceğiz.” dedi. Suffe’de buluştuk ve Medine İslâm Üniversitesi hocalarından birisinin evinde bir toplantıya katıldık. On kadar hoca, kırk kadar da Türk öğrenci vardı. Yemek yendi, konuşmalar oldu. Emin Saraç Hocam kulağıma yaklaştı: “Arapça ilahi, kaside biliyor musun?” dedi. Bildiğimi söyledim. Birkaç tane söylememi istedi. Ben de önce “fesaddak-nâke hayra’l-vera” diye başlayan ilahi ile başladım ve “muallâ kavs-i subhanî” ilahisiyle devam ettim. İkinci ilahinin içinde Abdülkadir Geylanî’yi öven ifadeler geçiyordu. Ben ilahiyi bitirdikten sonra Türk öğrencilerden birisi kulağıma yaklaştı ve “Hocam yandık.” dedi. “Hayırdır ne oldu?” dedim. “Bizim bu hocalardan bazıları Abdülkadir Geylanî’yi tekfir ediyor.” dedi. Doğrusu ben de bu bilgiye hem şaşırdım hem de üzüldüm. Bizim bağrımıza basıp baş tacı ettiğimiz bir tasavvuf âlimi, İslâm Üniversitesi hocalarından bazılarınca tekfir ediliyordu. İnandırıcı gibi değildi. Selefilğin geldiği boyutu görmem açısından çok öğretici oldu benim için.

Sakarya İlahiyat Fakültesi’nde Dekanlık görevine başladıktan sonra 2007 yılında ilk yaptığımız uluslararası faaliyet Zahidu’l Kevserî Sempozyumu oldu. Düzceli olduğu için orada yaptık. Emin Hocam derslerde o kadar çok anlatırdı ki Zahidu’l Kevserî’yi, ilk sempozyumu onunla ilgili yaptık. 17 ülkeden katılımcı geldi sempozyuma. Güney Afrika’dan bile sempozyumu takip etmeye gelen oldu. Emin Saraç Hocam, İstanbul’dan Düzc’e geldi ve iki gün boyunca sabahtan akşama tebliğleri takip etti. Geç saatlere kadar misafirlerle sohbet edip hatıralarını anlattı. Çok sevdiği hocası ile ilgili sempozyum Emin Saraç Hocamıza unutulmaz mutlu anlar yaşatmıştı. Kendisine yaptığımız ziyaretlerden birinde önde gelen talebelerinin de katılımıyla mütevazı bir merasimle bendenize icazetname takdim etmesi hayatımda beni en çok bahtiyar eden güzelliklerden birisi olmuştur. Rabbim, hocamız gibi talebe

yetiştirerek bize ikram etmiş olduğu bu icazetnamenin hakkını ödemeyi bana ve tüm talebelerine nasip eylesin. Geçmişimize, medeniyetimize, ilim geleneğimize büyük bağlılığı, geçmiş ulemaya ise sarsılmaz bir sadakati vardı Emin Saraç Hocamızın. Tokat'ta küçük yaşta hafızlığını yaptıktan sonra İstanbul'a gelerek Fatih dersiamlarından Ali Haydar Efendi'den ders okudu, 1950'de Mısır'a gitti. Derslerde bizimle Mustafa Sabri Efendi'den, Zahidu'l Kevserî'den, Mehmet Akif Ersoy'un arkadaşı İhsan Efendi'den çok hatıralar paylaşırdı.

Örnek bir âlim idi Emin Saraç Hocamız. Onun Osmanlı'nın son dersiamlarından tevarüs ettiği cami dersleri geleneğini biz Diyanet İşleri Başkanlığı olarak devam ettireceğiz inşallah. Hocamızın Fatih Camii'nde yarım asırdır yaptığı derslerini şimdilerde talebesi Hamdi Arslan Hocamız devam ettiriyor. Diğer talebesi Halil İbrahim Kutlay da yine Fatih Camii'nde Buharî dersleri yapıyor. Diyanet TV'de yayınlıyoruz yapılan dersleri. Ayasofya'da da Kur'an, tefsir, hadis ve fıkıh dersleri başlattık. Diyanet İşleri Başkanlığı olarak öteden beri tüm camilerde yapmaya çalıştığımız cami dersleri bağlamında yaptığımız tüm faaliyetlerde bu alanın öncülerinden olan M. Emin Saraç Hocamızı hep rahmetle yâd edeceğiz. Mekânı cennet, makamı âlî olsun.

**M. Emin Saraç:
“Bu Delikanlıya
İyi Bir Palto
Ayarlayın”**

Mustafa Altundağ

Merhum Mehmet Emin Saraç Hocaefendi ile tanışma hikâyenizi anlatır mısınız?

Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı Tefsir Bilim Dalında yüksek lisans ders aşamasında iken 1986 sonbaharında Vefa'daki İlim Yayma Lisans Yurdu'nda kalıyordum. Arkadaşların haberdar etmesiyle merhum hocamızın, yurdun içinde yer alan Ekmekçizâde Medresesi'nde verdiği derslere katıldım. Kendisini bu vesile ile ilk kez tanımış oldum. Buradaki ders halkasına iştirakim fazla sürmedi.

Esas tanıma fırsatını Fatih Camii'nde verdiği derslere devam ederken buldum. Vefa'daki İlim Yayma Vakfı Öğrenci Yurdu'nda sabah namazının akabinde yaptığı ve çok önceleri başlamış olduğu *Sahih-i Buharî* ve *Şîfa* derslerini Hocaefendi, Ekmekçizâde Medresesi'nde ders anlatırken kısa bir süreliğine de olsa takip ettim. Ekmekçizâde Medresesi'nde yaptığı bu derslere katılanların çoğunu derslere başından itibaren devam eden öğrenciler oluşturunuyordu.

Vefa Yurdu'nda kalırken hocamızın Fatih Camii'nde tefsir dersi verdiğini öğrendim. Müezzin mahfilinde yapmakta olduğu bu derse devam etmeye başladım. Seyyid Kutub'un *Fi Zilali'l Kur'an* eserinden Yusuf Suresi'nin tefsirini okuduk. Her ders bitiminde öğrencilerden birine İnşirah Suresi'ni okuturdu, daha çok da Hafız Osman Şahin'e okuturdu. Beykoz'un bir köyüne imam-hatip olarak vazife çıkınca derslerine devam edemedim. Son dersimizde, hutbe okurken lazım olur diye Abdurrahman Güzelyazıcı'nın iki ciltlik hutbe kitabını hediye etmişti. Bu kitap imamlık yaparken çok işime yaradı. Hatırladığım kadarıyla aslında kendiler ders halkasını bırakmamı pek istememişti, vazife alma ihtiyacımı dikkate alarak izin vermişti.

Hiç unutamadığınız bir anınız oldu mu?

Fatih Camii'nde *Fi Zilali'l Kur'an* derslerine katıldığım dönemde, kar yağışının yoğun olduğu bir gün merhum hocam dersten sonra elimden tuttu, “Şöyle bir yürüyelim.” dedi. Nereye gideceğimizi, ne yapacağımızı bilmiyordum. Yaşı ileri olmasına rağmen şemsiyeyi bana tutturmadı, şemsiyesinin altında birlikte yürüdük. Beni caminin kuzey batısına düşen bir giyim mağazasına götürdü. “Bu delikanlıya iyi bir palto ayarlayın.” dedi. Parasını ödemek istedi ama mağaza sahibi almadı. Bir Adanalı olarak ilk defa bir palto sahibi olmuştum. Senelerce giydim. Kendilerini sonraki senelerde Marmara Üniversitesi'nin Sultanahmet'teki Rektörlük binasının konferans salonunda icra edilen bir ilmî toplantıda gördüm. Beni hatırlaması için yapmış olduğu o iyiliğini hatırlatmak istedim, hemen konuyu kapattı. Yaptığı iyiliği anmamı istemedi.

Son olarak hocaefendiyle alakalı ne söylemek istersiniz?

İlim tahsili ve talimi; kendini adama, disiplin ve süreklilik gerektirir. Bütün bunları merhum hocamızda fazlasıyla gör-

müş oldum. Evi fazla yakın olmamasına rağmen sabah namazına yürüyerek Vefa Yurdu'ndaki mescide gelir, namazdan sonra dersini yapardı, hem de aksatmadan. Benzer şekilde Fatih Camii'ndeki derslerini de düzenli olarak sürdürmüştür. İslâm dünyasının içinde bulunduğu sıkıntılara karşı duyarlı idi. Ders esnasında çeşitli vesilelerle söz konusu sıkıntıları dile getirir, böylesi durumlarda şuurlu bir Müslümanın alması gereken tavrı öğretir, bizlere yön verirdi.

Toplumda gördüğü bazı yanlış uygulamaları da tenkit ederdi. Mesela, mağazaların vitrinlerinde kadın iç çamaşırlarının sergilenmesinden oldukça rahatsız olduğunu hatırlıyorum. Fazla uzun sürmeyen talebeliğim esnasında merhum hocamdan pek çok şey öğrendim. Kendilerinden daha uzun süre ilim tahsil eden öğrencileri onun üstün meziyetleri hakkında elbette çok daha fazla bilgiye sahiptir. Yüce Mevlam, merhum hocamı habibine komşu eylesin!

**Saadet, Ancak
Resulullah'a (s.a.)
Tâbi Olmakla
Mümkün**

“Bizler bugün akidemizi iyice öğrendiğimiz gibi amel-i salih işlememiz için fukahamızın yolları, bir de ihlasla amel etmemiz için sulehamızın, meşayihın, ehlullah, ehl-i kulûb olan tezkiye-i nefis ile meşgul olan zevatın yollarını araştırmalıyız.”
Emin Saraç Hocaefendi'nin Ehl-i Sünnet olmakla ilgili önemli hatırlatmalarını önemine binaen alıntılıyoruz.

Reyhan Dergisi, 2008/ Sayı: 12

Ehl-i Sünnet yolu; Peygamber Efendimizin (s.a.), عَلَيْهِ السَّلَامُ (Aleykum bi sünnetî ve sünneti hulefa-i raşidin... / **Benim sünnetime ve Hulefa-i raşidinin sünnetine yapışın.**)¹ ve سَتَفْتَرُكُمْ أُمَّتِي (Setefteriku ümmeti... / **Ümmetim fırkalara ayrılacaktır.**)² Hadis-i Şerifleriyle bizlere tavsiye ettiği, râşid halifeler vasıtasıyla ve Resulullah Efendimizin (s.a.) va-

¹ Ashabdan İrbâz b. Sâriye (r.a.) naklediyor: Peygamber Efendimiz bir gün bize namaz kıldırıldı. Namazdan sonra bize dönüp gözlerin yaşardığı, kalblerin ürperdiği tesirli, belîğ bir konuşma yaptı. Konuşmadan sonra bir zat kalkıp: “Ey Allah’ın Resulü! Sanki bu, veda eden bir şahsın konuşması gibi! Bize neyi tavsiye ve vasiyet edersiniz?” dedi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu: “Size Allah’tan korkmayı (takvayı) ve başınızdaki idareci Habeşli bir köle de olsa itaat etmenizi tavsiye ve vasiyet ediyorum. Benden sonra hayatta kalanlarınız birçok ihtilaflar görecek. O zaman Benim sünnetime ve hidayet üzere olan râşid halifelerin (Hulefa-i Raşidin) sünnetine sarılın. Aman ha bu esaslara sıkı sıkıya, iyice yapışın. Dinde aslı esası olmayan sonradan çıkma işlerden sakının! Bu şekilde sonradan ortaya atılan her şey bidattir. Her bidat ise sapıklıktır.” (Tirmizî, İlim, 16; Ebu Davud, Sünne, 6)

² “Yahud(iler) yetmiş bir fırkaya ayrıl(mışlar)dı. Biri cennette, yetmiş ise cehennemdedir. Hristiyanlar yetmiş iki fırkaya ayrıl(mışlar)dı. Yetmiş biri cehennemde biri ise cennettedir. Muhammed’in nefsi (kudret) elinde olan (Allah)’a yemin ederim ki Benim ümmetim mutlaka ve mutlaka yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Biri cennette, yetmiş ikisi ise cehennemdedir.” (Ashab tarafından: “O (cennette olanlar kim ya Resulullah?” denildi. (Resulullah: “(Ehl-i sünnet ve) cemaattir.” bu yurdu.” (İbni Mâce, Fiten, 17)

risleri olarak tanıdığımız büyük âlimler tarafından bizlere kadar ulaşan İslâm yolunun ta kendisidir.

İçinde bulunduğumuz zamanın ahir zaman olması hasebiyle her gün çeşitli fitnelerin -fikren ve fiilen- birisi ortaya çıkıyor. Fikrî olarak zihinleri bulandıran fitneler, fırkalar ortaya çıkıyor, bir de fiilî birçok fitneler... İşte كَاسِيَاتٌ عَارِيَّاتٌ (Kâsiyâtün âriyât... / **Giyinmiş çıplak kadınlar**)³, “Gadrin çok olması... (İnsanlar arasında ölüm çokluğu) يَطَّأُولُونَ فِي الْبُنْيَانِ (Yetedavelûne fi'l-bünyan / **Daha yüksek bina yapmak hususunda insanların birbirleriyle yarış etmeleri**) gibi ve dünya malı üzerinde insanların zenginlik rekabetine girilmesi gibi. Resulullah Efendimizin (s.a.) kıyamet alametleri olarak bizlere bildirdiği daha nice nice durumlar... Bunları Hadis-i Şerif kitaplarında, Kitabu'l Fitenlerde görmekteyiz.

Biz bunların karşısında “Aleykum bisünneti”, تَرَكَتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ (Teraktü fikum emrayn... / **Sizin için iki şey bıraktım.**) Hadis-i Şeriflerindeki hakikatlere yapışmalıyız. Bunları çok iyi anlamaya gayret etmeliyiz. Selef âlimlerimiz bu hususta bizlere çok yardımcı olmuşlardır. Elimizdeki kitaplarımız, Ehl-i Sünnet âsârı malumdur, elhamdulillah mevcuttur. Bunlara ulaşmak mümkündür. Bunlara azami dikkat etmek lazımdır. Zaten, kıyamet alametleri bunlara dikkat etmemiz ve onlara kendimizi kaptırmamamız için beyan buyrulmuştur.

Berrak Bir Çeşme Bulmak Çok Zor

Tedris ve talim, zamanımızın belki de en mühim amel-i salihidir. Zaten ilim yolu da cihad yoludur. Onun da haberle-

³ “Ateş (cehennem) ehlinden iki sınıf vardır, henüz onları görmedim. (Birinci sınıf) Yanlarında sığır kuyruğu gibi bir şeyler taşıyıp onlarla insanlara vuran kimseler... (İkincisi) Giyinmiş çıplak kadınlar ki bunlar Allah’a taatten (itaatten) dışarı çıkmışlardır. Bunlar (hem kendileri baştan çıkmıştır) hem de başkalarını baştan çıkarırlar. Başları deve hörgücü gibidir. Bu gibi kadınlar, cennete girmek şöyle dursun, onun kokusunu bile alamazlar. Hâlbuki cennetin kokusu şu şu kadar uzak mesafeden hissedilir.” (Müslim, Cennet, 53)

ri kitaplarımızda mevcuttur. Bu hususu birbirimize çokça tavsiye etmemiz lazımdır.

Ancak bu hususta da dikkat edilecek nokta, tedrisimizi es-lafımızın âsârına, kitaplarına bağlı olarak yapmamızdır. Kendimizden bir şeyler uydurmak, fitneler çıkarmak ve bunları anlatmak ilim değildir. Şimdi yeni bir fitne de ictihad meselesinde ortaya çıktı. Neymiş ictihad yapıyorlarmış. Ne için ictihad edilecek? İctihad etmek için bir hacet olmalıdır. Ve unutmamalıdır ki devlet başta olursa ictihad olur. Merhum Seyyid Kutub bu hususu tefsirinde çok güzel ifade etmiştir. İctihad, devlet-i İslâmiyenin varlığı zamanında yapılır ki tatbikat güzel tavassut etsin. Bugün hâl-i hazırda İslâm devletimiz yok, İslâm devleti yani cihad ilan edebilecek bir devlet yok ortada. Bugün ne ictihad yapacakmışız? Mevcut kitaplarımızı iyi anlayıp onları tatbik etmektir bizim vazifemiz.

Bizler bugün akidemizi iyice öğrendiğimiz gibi amel-i salih işlememiz için fukahamızın yolları, bir de ihlasla amel etmemiz için sulehamızın, meşayihın, ehlullah, ehl-i kulûb olan tezkîye-i nefis ile meşgul olan zevatın yollarını araştırmalıyız. Mesela, bakınız memleketimizde Şah-ı Nakşibend Hazretlerinin bereketi çok şâyî olmuştur. Evet, Nakşî tarikatından başka tarikatlarda da hakikat vardır ama bu yoldaki safvet diğerlerinde yok, hele bazılarında hiç yoktur diyecek duruma gelmiştir.

Bugün vaziyetimiz hem zordur hem de mühimdir, güzeldir, çünkü böyle bir zamanda din-i İslâm'a sahip olmak, din-i İslâm'a hizmet etmek, bu yolda istikamet üzere olmak ahiretteki makamımızın yüksekliğini teminata almaktır ki أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ أَحْمَرُهَا (Efdalu'l-a'mali ehmezuha/**Amellerin en faziletlisi, nefse en zor geleni yapmaktır.**) Hadis-i Şerifinde olduğu gibi zor zamanda çalışmaktır esas olan.

Sultan Abdulhamid zamanında ulemadan olmaya gayret etmekle şimdiki gayret başkadır. Mesela, Ali Haydar Efendi

hocamız “Ah, sizin gibi talebe olamadım.” diyerek bizi teşvik ederdi. “Biz tahsil yaparken hedefimizde kadı olacağız, müfti olacağız, ders-i âm olacağız, ilmiye sınıfından olacağız diye bizi teşvik eden birtakım amiller vardı, ama sizin önünüzde bu amillerden hiçbir şey yoktur.” derdi. Bu şekilde birtakım hakikatleri duyurmaya çalışır ve temenniler beyan ederdi.

Günümüzde her ne kadar mektepler açılmış olsa da hâlâ o günler yaşıyor. Mekteplerde kaç türlü fitne var. Maalesef mekteplerdeki malumatların nasıl bulanık hâle geldiğine şahit oluyoruz. Berrak bir çeşme bulmak çok zor artık. Yine de el-hamdülillah, Ehl-i Sünnet yolunu, selef-i salihin yolunu takip eden insanlarımız nadir de olsa yetişiyor da onlarla teselli buluyoruz. Böyle bir zamanda çok dikkat etmek gerekmektedir.

Önce Evlerimizde

Yeni bir vahiy gelecek değil ya... Ve bugün konuşan insanların ictihadı da zaten bu ismi alamaz. Binaenaleyh mevcut âsâr-ı İslâmiyeyi sünniyeyi ciddi surette okumak lazım. Bildiğimiz şeylerle ihlasla amel etmemiz lazım.

Evlerimizde İslâm’ı hâkim kılmamız gerekir. Ne güzel söylenmiştir: Eğer İslâm devletini, cemiyetini kurmak istiyorsak önce İslâm devletini evlerimizde yaşamalıyız. Bunun en güzel yolu, çocuklarımızın dilleri dönmeye başladığı andan itibaren onlara Kelime-i Şهادeti alıştırmamız, farz olan ibadetlerimize dikkat etmemiz, haram helale dikkat etmemizdir. İslâm’ın adabı olan büyüklere tazime, hürmete, dikkat edeceğiz bunları önce biz dikkatle yapacak sonra da çocuklarımıza küçük yaşlarından itibaren iyice öğreteceğiz.

Şunu açıkça ifade edelim ki bugün memleketimizdeki fasit akideler ve sapık efkâr ve ameller hep dışardan ithal mallarıdır. Kimisi Avrupa’dan gelmiş. Mesela, laiklik inancı Avrupa’dan ithal edilmiştir. Ve ne yazık ki insanımızın dinî malumat

hususunda çok cahil kalmasına sebep olmuştur. Milletimiz ne-redeyse amentü meselesini bile unutmuş durumdadır.

Bir de Mısır’dan gelenler var. İngilizler orada hâkim iken maarif vekâletini kendi ellerine almışlardır. Lord Kromer oranın maarif vekilliğini yapmıştır. O sırada İngiltere orada bütün mef-sedetleri teşhir etmişti. Türk milletinin kuvvetini zayıflatmak, Mısır milletinin de efkâr-ı İslâmiyesini yıkmak için çalışmışlar.

Oradan (Mısır’dan) bize gelen birtakım fikirler var ki son olarak Tâvit et-Tancî’nin gelmesiyle ülkemizde akideye zarar veren şeyler yapılmıştır. Ehl-i Sünnetin temel meselerinden kader hususunu inkâr için bir doktora tezi hazırlatmıştır, Tâ-vit Tanci. Zaten onun Mısır’daki hocası Emin el-Hûlî de mer-dût bir kimseydi.

Ezher onun Ezher uleması olmak vasfını kaldırmıştı. Emin Hûlî, Halefullah Ahmet’e yazdırdığı doktorasıyla Kur’an-ı Ke-rim’deki kıssaların vakîî değil temsilî olduğu iddiasını ortaya at-mıştır. Bunun duyulması üzerine de Ezher onun Ezheriyet vasfı-nı elinden almıştır. Ben kendisini Mısır’da gördüm, siretinde de takdir edilecek bir şey yoktu. Zeki olmak her şey değildir.

Son senelerde bir de Fazlurrahman geldi. Malum bu in-san Pakistan’dan kovulmuş bir kimsedir. Pakistan’da aleyhin-de nümayişler, gösteriler yapılmıştır. Fikirlerine makalelerle, eserlerle reddiyeler yetmedi ki onu bin tane insanın imzasıyla vazifeden attılar. Oradan kalkıp Türkiye’ye geldi. Burada bir müddet kaldı. Fikirleri revaç buldu ve bazı kimselerin ifsadı-na sebep oldu.

Tedris... Tedris... Tedris...

Ciddi surette tedris maalesef artık kalkmıştır. Hiçbir eser hakkıyla okutulamıyor. Eskiden medreselerde “tekmiî-i nü-sah” diye bir tabir vardı. Alet ilimleri ve âli ilimler, her ilimde mutlaka birkaç kitap baştan sonra ciddi surette tedris edilmiş

olması lazımdı, işte en sonunda *Şerh-i Akaid* kitabı okunur ve bu şekilde icazet verilirdi.

Son zamanlarda bu usul kalktığı gibi en ufak bir fıkıh kitabı okutulduğu yoktur. Hatta *Kudûrî* ki bin seneden beri Hanefîler arasında “Kitab” denince bu eser anlaşılırdı. Şimdiki talebeler bu kitabın isminden bile habersiz maalesef.

Fıkıhın bablarını bilmezse, hocasından da güzelce dinlemediyse, nasıl olacak da dinî meseleleri izah edebilecek! Ne oluyor sonunda herkes kendi aklından konuşmaya başlıyor, kendi aklından fetva vermeye kalkıyor. Bu asla doğru olmayan bir hadisedir.

Bu şekilde ortaya çıkan bugünün hocaları da maalesef bir akaid kitabının fihristinden bile haberdar olmadıklarından, Mesela, son asırda Ahmed Kâdiyânî diye birinin ortaya çıkardığı, Hz. İsa’nın nüzulünü inkâr meselesinin doğruluğunu iddia ediyorlar, bunu savunuyorlar. O zaman Enver el-Keşmirî gibi insanlar ona reddiyeler yazmışlardır. “*et-Tasrîh bi-ma-Tevâtere fî Nüzûli’l-Mesîh*” kitabı yazılmıştır. Bu kitapta bu husustaki yetmiş beş tane Hadis-i Şerif bir araya toplanmıştır ki bu tevatür derecesini ifade eder.

O zamanlar, böyle dirayetli hocalarımızın olduğu dönemlerde onlar bu hususlarda muhakkak bir şeyler söyler, reddiyeler, cevaplar neşrederlerdi.

Mısır’da Zahid Efendi Hocamız “*Nazratu’n Âbira*” isimli eserini yazarak bu hususu kitap, sünnet, icma delillerini câmi, gayet kuvvetli muhkem bir kitap ortaya koymuştur, bu meseleyi esaslarıyla izah etmiştir. Mustafa Sabri Efendi’nin de kuvvetli makaleleri vardır. Mahmud Şeltut’un reddi için yazmıştır. Filvaki, Şeltut şaz fikirleri tervic edenlerden, ehl-i kalem olan bir kimse idi. O sebeple çok sevilmezdi. Ama merhum Şeyh Şeltut son zamanlarında zamanın hocalarını evine çağırarak hepsinin önünde bu fikirlerinden teberrî ettiğini söylemiş ve

o kitaplarını gözü önünde yaktırmıştır. Ve böylece ahirete gitmiştir. Bunu da herkesin bilmesi lazım.

İstanbul’da böyle fasit fikirler bugünkü gibi şâî değildi o zaman. Ama yine de duyulduğunda kesinlikle cevapsız bırakılmazdı. Mesela, Muhammed Abduh’un Elemtera/Fil Sure-si’ndeki ebabil kuşlarını tevil etmiş olması Elmalılı Hamdi Efendinin dikkatinden kaçmamıştır. Tefsirindeki müdafaası; güzel, ciddi, şaheser bir müdafaadır ki Kur’an-ı Kerim’in nassına nasıl sadık kalınacağını o beyan etmiştir. O bizim için bir ibrettir. Allah rahmet eylesin.

Ali Haydar Efendi Hocamız... O, eline kalem alıp yazmazdı ama daima sohbetlerinde okuduklarını güzelce anlatırdı. Daima ilme teşvik eder, ziyaretine gelen hocaları her seferinde zorlu imtihanlardan geçirirdi. Biz buna senelerce şahit olduk.

Ömer Nasuhi Efendinin Hanefî mezhebini lisanımızda nasıl muktedirâne şekilde telif ve tanzim ettiği, *İstilahat-ı Fıkhiyye Kamusu* isimli kıymetli eserinde görülmektedir. Abide bir eserdir ama maalesef onun da kadri bilinmiyor. Şimdiki gençliğimiz okumuyorlar onları.

Şimdi bir de mezhepsizlik diye bir yol açtılar ya fıkha, mezhebe ihtiyaç kalmadı! O da oldukça yanlış bir yol. Zahid Efendi Hocamızın dediği gibi mezhepsizlik, insanları -Allah muhafazadinsizliğe götüren bir köprüdür: “Ellâ Mezhebiyye Kantaratu’l Lâ Diniyye” diye ne güzel bir unvan vermiştir makalesine. Ve bu unvan İslâm dünyasında takdirle karşılanmıştır.

Hocalarımız Israrla Hatırlatmalı

Vaziyet bundan ibaret. Ahiretini düşünen hocalarımız, istirahatleri selb edip bu hengamede necip milletimizin Müslüman milletler arasında temayüz eden hususiyetlerini insanımıza tekrar tekrar hatırlatmaları gerekir. Milletimizin Ehl-i

Sünnet akidesine ciddi temessükünü, sofiye meşrebine temessükünü defaatle söylemelidirler.

Bizim hükümdarlarımız da bu temessükleri sebebiyle ulemanın takdirini kazanmışlardır. Gerek akide meselesinde gerek ibadet u taat hususunda. Hepimiz biliyoruz son zamana kadar sultanlarımızın Ehl-i Sünnet akidesine sadık kaldıklarını.

İşte en son, Sultan Vahideddin Han, Şam-ı Şerif'te medfunur. Bu insan buradan giderken mal-mülk, servet götürmemiştir de eline Kur'an-ı Kerim'ini, *Delail-i Hayrat*'ını almıştır. Ben bunu şahitlerinden aktarıyorum. Buradan götürdüğü *Delail-i Hayrat* eskimiş bir vaziyette yeğeni Fethi Sami Bey eliyle bana gelmişti de Süleymaniye'de tamir ettirmiştik.

Diploma İçin Değil

Gençlerimizden arzu ettiğimiz o dur ki bu yola giren arkadaşlarımız ciddi surette tahsillerini yapsınlar. Mücerret diploma için memuriyet için değil de dine hizmet için bu yola girsinler. Allah'ın tevfiğiyle **“Şüphe yok ki Allah amellerini güzel bir şekilde yapanların ecrini zayi etmez.”** mucibince yaptıklarının mükâfatını hem dünyada hem ahirette ihsan edecektir.

Bu gibi meselelere makalelerle cevap vermek yeterli değildir artık. Fiilî olarak da bunların reddedilmesi lazımdır. Sadece fikirler pek bir şey ifade etmez, amellerdir mühim olan.

Cenab-ı Hakk'tan niyazımız şudur ki eslafımızın Hak yol-daki sebatını bizlere de tevfik eylesin.

**Hususi Şahitlikler:
Ümmete Açılan
Pencere**

“Hocam kimdir? sorusunun bana göre en önemli cevabı: Allah'ın ona takdir ettiği boşluğu dolduran adamdı. Yoksa ilmi ve tercüme ettiği kitapları bence ikinci plandaydı. Bir baba gibi tabiiydi. Kendi edebiyatı edep veren ama bağırp çağırmayan, böyle merhametli bir hocaydı. Enes b. Malik gibi otururdu önümüzde.”

Derin Tarih Dergisi'nin “M. Emin Saraç
Hocaefendi'nin Hayatı” adlı kitap ekinden alıntıdır.”

Nureddin Yıldız

M. Emin Saraç Hocam'la ilk bağlantım 1983 yılında oldu. Ama benim şeref hanem varsa ona yazılacak asıl talebeliğim, beraberliğim 1991 ile 2000 yılı arasındaydı. Bu 9 yıllık zaman zarfında Fatih Cami-i Şerifi'nde Hocamdan *Sahih-i Buharî* okudum. Mustafa Sabri Efendi'nin "*Mevkifu'l Akl*" kitabının ilk cildini ve diğer özetini okudum. Emin Hocam Mustafa Sabri Efendi'nin elini öpmüş biri olduğu için kitabıyla alakalı bir iki soru sormak için gitmiştim. "Bu kitabı okutayım sana, Nureddin" dedi. İki-üç arkadaş daha ilave ettik ekibimize. Fatih Camii'nin müezzinliğinde oturduk, elhamdulillah kitabı hızlı bir şekilde taradık. Taradık da asıl biz o arada *Mevkif*'i okuyacağız derken Hocaefendi'yi Mısır'a götürdük adeta:

Bir yarım asır öncesine gitti, Mustafa Sabri Efendi'yle Zahid el-Kevserî ile buluştu. Her derste, bir saatlik dersi, üç saatte bitirdiğimiz oluyordu. Bizim o günkü tuttuğumuz notlar, yaşamadığımız bir tarihin içindeymiş gibi bize bilgi kazandırdı. Bir defa ravi, anlatan olarak mevsuk birisi Hocaefendi, hikâye an-

latmıyordu yani. Bizzat yaşadığı, gördüğü hocalarının ve onların hatıralarını anlatıyordu. O arada kitaptan on sayfa okumuşuz kalmış öyle o anlatırken. Biz orada yakın tarihi Fatih Camii'nin müezzin mahfiline getirmiştik. Mesela, o mahfilde Mustafa Sabri Efendi'nin ailesine ait Kudüs'ün, Harem-i Şerif'in resminin olduğu büyük bir çerçeve vardır. Müezzin mahfilinin kuzey tarafında durur. Canı sıkıldıkça Hocam ona döner, “Bu Mustafa Sabri Efendi'nin ailesinin; buraya hediye ettiler. Duygusu, anlattığı şey buydu...” derdi. İşte orda gözü bir taşla takılır, orayla alakalı bir hatıra anlatırdı. Dolayısıyla ben ders arkadaşım Ahmed Hamdi Yıldırım Hoca'ya hep demişimdir: “Biz burada kitap okumaktan çok tarih yaşıyoruz, yaşıyoruz.”

Her cuma günü sabah namazından sonra hemen geçerdik, bazen 09.30-10.00'a kadar ders yapardık. Aslında bir saatlikti dersimiz. Hocamın işte dizi ağrıyor, battaniye örtülüyor dizine falan ama o yorulmadığı için biz de yorulamıyorduk. Sonra üşüdük onun imam odasına geçtik. Biz üç kişi derse sabit devam ettik. Hocaefendi'nin arkadaşları, sevenleri, misafirleri falan da zaman zaman katıldı. Ama hiçbir zaman gündemi değişmedi.

Hocamız “İyi bir Buharî dersi yapmamız gerekiyor.” dedi. Biz de bizim aşkımızı test ediyor diye düşündük. “Ee olur...” dedik. Meğer Hocamız bize bir icazet vermek istiyormuş. El-hamdulillah, Buharî'ye başladık. Hocamız farklı bir sistem uyguladı. Bana “*Feyzu'l Bârî* şerhini sen takip edeceksin” dedi. İşte Ahmet Hamdi Hoca'ya *Aynî*'yi görev olarak verdi. Hepimiz şerhleri önceden mütalaa ediyorduk. Böylece ben Hind ulemasını da Feyzu'l Bârî'den tanımış oldum. Biz her hafta çalışıp geliyoruz ama o bizden daha çok çalışıyordu. Bazen aksattığımız da oluyordu ders hazırlamayı. En son 1999 depremiyle beraber babam da kalp ameliyatı olunca biraz müsaade istedim, babama hizmet için. O arada da zaten Hocaefendi “İcazet alacak seviyeye geldiniz.” dedi. En son “Eyüp Sultan'da

size icazet vereceğim.” dedi. Mehmet Fatih Kaya Hoca, Muhammed Beyler Hoca, Ahmet Hamdi Hoca ve ben. Bizi Eyüp Sultan’a götürdü. Halid Bin Zeyd’in (r.a) haziresine girdik. “Bana burada icazet verildi Buharî’den, ben de bu edebi bozmayayım.” dedi. Bizim için muhteşem bir hatıra oldu. “Sonra ben yemek ısmarlamıştım, şimdi sıra sizde.” dedi. Eyüp Sultan’da beraber bir yemeğe gittik. Bu Buharî derslerimiz 9 sene, her cuma devam etmişti. Elhamdulillah, Allah’ın lütfu ve kere mi, Buharî’yi böylece tanımış olduk. Ama benim için derslerin en önemli yönü; hadis, âlim, talebe, ders, edep gibi başlıkları gözümün önünde bizzat hocamdan görmek oldu.

Çok defalar denemişizdir elimize bir kayıt cihazı alalım, gidelim Hocaefendi’yle şöyle bir yirmi saat uzun uzun konuşalım. Fakat Hocaefendi başkasını anlatacaksa konuşuyordu. Kendinden başlamıyordu hiçbir zaman. Ben böyle tespit ettim. Yani Hocaefendi’yle doğal bir hatırat, böyle anne babasından başlayıp konuşmak mümkün olmadı. Ben böyle çok iyi bir muhabbet kurduğumuzu düşündüğüm, konuşturmak için güzel bir kapı açtım dediğim zaman hemen hocam, “Aslında siz doğduğunuzda...” diye söze başlayınca lafı değiştiriyordu. Kendisi eksenli bir hayat anlatımı, Hocamın kabul etmediği bir şeydi. Mustafa Sabri Efendi’yi mi anlattıracaksın? Tamam, akşama kadar seninle beraber. Kendisi eksen olacaksa gündem yapmıyor. Hatta bir keresinde Yalova’da bir ziyaretten dönüyorduk. Gemide, “Hocam, bu hocaefendilerle alakalı dinlediğimiz şeyleri sizinle alakalı olarak da dinlememiz lazım.” dedim. Şöyle hafifçe elinin içiyle dizime vurdu. “Yani ahirette konuşulacak şeyleri de mi şimdi konuşturacaksın?” dedi.

Yine hocamın bir başka önemli yönü, insanları İslâm çatısı altında değerlendirmesiydi. Tasavvuftu, vakıftı, cemaattı hepsi o çatının altında dururdu onun için. Mesela, bir tarikatla ön plana çıkmış değildi. Ama Musa Topbaş ile bağlantısı

vardı. Mahmud Sami Efendi ile bağlantısı vardı. Mehmed Zahid Kotku'yla irtibatı vardı. Hadisçiydi, fıkıhçıydı, tasavvuf ehliydi, siyaset adamıydı, Hocaefendi bunlara bakmazdı. İslâm bundan bir şey alıyor mu, İslâm çatısı altında mı, bunlara bakardı. Ölçüsü buydu. Bu çok ciddi bir ölçü.

“Ben Hocaefendi'den ne aldım?” diye şöyle kendime soracak olsam, Evet, Buharî'den bir icazet aldım ama bir de aldığım bir ruh vardı. Hiç unutmuyorum. 90'lı yıllardan bir tane sinde, baktım bizim ev telefonu çaldı. Hocaefendi idi ahizenin karşı ucundaki. “Nureddin, ben de sonradan öğrendim, Yusuf Karadavî geliyor. Fatih'te bir otelde kalacak, çok da durmayacak, senin hafızlık talebelerin var, her zaman nasip olmaz gelirsinler, elini öpsünler.” dedi. Ben de o gün hafızlık yapan talebeleri topladım, bir minibüse doldurdum, Fatih'e getirdim. Çok da oturmak nasip olmadı Karadavî Hoca ile. Ama orda hafızlar elini öptüler, bir kısmı fotoğraf çekindiler. Çok güzel bir şey oldu, bir defa daha nasip olur mu Karadavî ile oturmak, nereden bulacaksın? Hocaefendi'nin bu ahlâkı çok farklıydı. İlim adamı ve ilim adamına hizmet edecek adamlar hocamın listesinde, onu onla, onu onla buluşturuyordu.

Benim kanaatim, hocamın Türkiye'de yaşayan Müslümanlara en güzel hizmetlerinden birisi şüphesiz Hadis-i Şerifleri okutması, yüzlerce hocanın ondan okuduğu hadislerle yola çıkması, bu farklı bir şey tabi, ama en mühimi “Türkiye'nin ümmete açılan penceresi” olmasıydı. Karadavî'yi, Nedvî'yi ve diğer o zamanlarda Türkiye'de ismi bilinmeyen âlimleri, Ebu Gudde Hocaefendi'yi, Vehbe ez-Zuhaylî'yi, Nureddin İtır'ı Türkiye ile o tanıştırmıştı desem mübalağa etmiş olur muyum bilmiyorum. Mesela, yine bir gün telefon etti. “Nureddin İtır geldi, senin adaşın, gel.” dedi. Gittim. Tatlı bir tuzak kurmuştu bana hocam. Nureddin İtır Hoca'ya “Sen, Bülûğu'l Meram şerhini Türkçeye kazandırın diyorsun ya, bak bunun adı Nu-

reddin, senin adın da Nureddin, buna vekâlet ver, ne yaparsa yapsın.” dedi. Merhum İtir Hoca da “Tamam, ben sana vekâlet verdim.” dedi. Orda bir anda *Bülûğu'l Meram* bana yüklendi. Daha sonra Ahmet Hamdi Hoca'yla beraber yaptık tabi bu tercüme-yi. Allah rahmet etsin ikisine de. Sonra ben çıkınca “Hocam nasıl yapacağım?” dedim. “Ee söz verdik hocaefendiye. Halepli bunlar, bizi çok severler, bunların hatırı kırılmaz. Ebu Gudde Hocaefendi'nin yakını bunlar.” dedi. Çok entere-san, Hocaefendi'nin bu tavrı ürün veriyordu. Sonra çok dua et-tim hocama *Bülûğu'l Meram*'la baş başa bıraktı bizi diye. Neti-ce olarak Türkiye'ye bir âlim geliyor, Türkiye'deki talebelerle onu buluşturuyor, buradan biri gideceği zaman da “Filancaya git, filan yere git” diye onu yönlendiriyordu.

“Hocam kimdir?” sorusunun bana göre en önemli cevabı: Allah'ın ona takdir ettiği boşluğu dolduran adamdı. Yok-sa ilmi ve tercüme ettiği kitapları bence ikinci plandaydı. Bir baba gibi tabiiydi. Kendi edebiyatı edep veren ama bağırıp ça-ğırmayan, böyle merhametli bir hocaydı. Enes b. Malik gibi otururdu önümüzde. Allah rahmet eylesin.

Gönüllerde Çiçekler Açtıran Bir Hocaefendi Mehmet Fatih Kaya

Biz Kur'an kursundan yeni çıktığımız, mezun olduğumuz zaman işin doğrusu böyle kapalı bir yerde, uzun süre kalıp da açık havaya çıktığında ne yapacağını bilemeyen insanların şaş-kınlığı vardı üzerimizde. Önümüzde bir hedef, gaye, ideal yoktu. Kur'an kursları -en azından bizim zamanımızda- böyle bir he-def koymuyordu talebelerinin önüne, böyle bir bilinç kazandır-mıyordu. Ne yapacağımızı bilemiyorduk kısacası. Benim babam da hocadır ama o kendi programıyla meşguldü. Ben bir süre Fa-tih Camii'nde Sadreddin Yüksel Hocamın derslerine devam et-tim. Yanlış hatırlamıyorsam o zaman Arapçasından *Mecelle*'yi

okuyordu. Bir de Abdullah Nasih Ulvan'ın *Kıssatü'l Hidaye* kitabını okuyordu. Ben de amcaoğlumun yanında kalıyordum, Gaziosmanpaşa'da. Oradan derslere gidip geliyordum. O arada Allah razı olsun, Yeşil Camii Kur'an Kursu'ndan tanıdığım Ahmet Hamdi Yıldırım kardeşimiz, Emin Saraç Hocadan ders ayarladığını söyleyerek birlikte başlamamızı teklif etti. İlk defa Emin Saraç Hocamla yolumuz öyle kesişti. Bir arkadaşımız daha vardı, Yaşar. Biz Enes diyorduk ona. Üç kişi Fatih Camii'nde derslere başladık. Ahmet Hamdi kardeşimin Emin Hocamla beni tanıştırmaması, hiç unutamayacağım, hayatımın dönüm noktalarından biridir. Hatta belki de en önemli dönüm noktasıdır. Ona medyun-u şükranım. Can-ı gönülden müteşekkirim.

Biz Emin Saraç Hocayla ilk kez Fatih Camii'nde karşılaştık. Beni gördü, kim olduğumu sordu daha sonra müezzin mahfilinde oturduk. Emin Hocamın ailesi aslen Artvin Şavşatlıdır. Ben de Şavşatlı olduğum için ondan dolayı da sevindi hocam. Bana öyle tatlı, öyle onurlandırıcı şekilde iltifat etti ki: "Bak sen oraların insanısın. Oralardan çok âlim, kadı efendi çıkmıştır. İnşallah sen de gayret edip öyle olursun." dedi. Ve çok samimi söylüyorum, çok samimi söylüyorum ki bütün hayatımın yörüngesini, istikametini sözleriyle o gün orada bir yerlere bağladı hocam. Bütün hayatım boyunca nereye gidersem gideyim, hocamdan ne kadar uzaklaşırsam uzaklaşayım, yurt dışına çıkayım, başka bir yere gideyim falan hep aramdaki mesafe o mesafe oldu. Hocam o sözlerle beni bağladı ve bir yola soktu. O sözlerle ben kendimde "bir şey olabilirim" hevesini buldum. "Olmalıyım, benim yerim burası" diyerek bir yola girdim. Hiç unutamıyorum hocamın o günkü sözlerini... Bugün işte İslâmî ilimler le ilgili biraz böyle meşguliyetim varsa ben o meşguliyeti önce bu teşviki, yönlendirmesi, kıvançlandırması ile hocama borçluyum. Yani hocam bana böyle bir şeyin, ilimde mesafe kat edebileceğimin mümkün olduğunu söyledi. Böyle bir şeyin mümkün olduğunu hiç düşü-

nemezdım, kendimde tasavvur edemezdım o günün şartlarında. Hocam bu arzuyu koydu içime. Benim de böyle bir şey yapabileceğimi hissettirdi bana. O itibarla Allah rahmet eylesin, hocamıza çok müteşekkirim. Can-ı gönülden duacıyım.

Biz Yeşil Camii’de zaten hafızlık yapıp Arapça okumuştuk, imam-hatip imtihanlarını dışarıdan vermiştik. Ancak ciddi anlam da İslâmî ilimlerle yolculuğumuz Emin Hocamla o görüşmemden sonra başladı diyebilirim. Ondan sonra Emin Sarıaç Hocamın ilgilendiği bir evde kaldım. Fatih’te Risale Yayınları’nın üstünde. Hem Risale Yayınları hem üstünde hocamın kütüphanesi vardı; en üstte de ben kaldım.

Hocamla Fatih Camii’nde okuduğum ilk kitap, *İrşadu Tullabi’l Hakayık*’tır. İmam Nevevî’nin İbnu’s Salâh’ın *Ulumu’l-Hadis*’ini istihsar ettiği kitabı. Nureddin İtır Hoca kitabı tahkik etmiş, Hoca’ya da “muhakkik nüshası” diyerek beş adet göndermişti. Onlardan birer tanesini işte hoca bize verdi. Böylece derse başladık. O nüshanın üzerine hocamın yazdığı birkaç satır benim ilmî yolculuğumun güzergâhını, hadisle iştigalimi belirleyen bir pusula olmuştur. İşte tarih atarak, birkaç satırda, bizim Fatih Camii’nde bu derslere başladığımızı, “Hafız Fatih Efendi’yle...” diye iki arkadaşımınla beraber ismimi yazıp bizlerin bu yolda yetişmemizi ümit ettiğini bildiren bir dua yazmıştı. Ben zannediyorum ki işte hadisle alakalı bir şeyler yapabilmişsem o yönlendirme ve bu dua etkisi ile olmuştur.

Bir ara Fatih’te Daru’l Hikme’de üç kademeli hadis usulü üzeri ne derse başlamıştım. İlk aşamada *Teyssîr-u Ulumi’l-Hadis*’i, ikinci aşamada *Nüzhetu’n Nazar*’ı, üçüncü kademede İbnu’s Salâh’ı okuma arzusundaydım. Hiç hesap edilmeden, yarını düşünülmeden, bu derslerin nasıl bir seda getireceğini bilmeden başlamıştım derslere. O *Teyssîr* dersleri bitti. *Nüzhe* derslerini İslâm Araştırmaları Merkezi’nde (İSAM) bitirdim. İbnu’s Salâh’ı da bir on ders yapabildim. Daru’l Hikme kapanınca o dersler

kaldı. Ama işte İSAM'da *Ma'rifet-u Ulumi'l Hadis* derslerine devam ettim. Bu dersler Türkiye'de hadis akademilerinde, hadis çevrelerinde, kayıtlı bilinen tek klasik metin olması nedeniyle çok dinlenmiş, çok talep edilmişti. Altmış ders *Teyssîr*, altmış bir ders *Nüzhe* dersleri, kırk bir ders de *Ma'rife* dersleri... Bu derslerin hepsinin birçok talebe tarafından dinlendiği bana da ifade edildi. Böyle bir şeyi hiç ummamıştım. Hatta İzmir'den bir doktora öğrencisi hanımefendi, *Nüzhe* derslerini metnede dök-tü. Bu muvaffakiyete şaşıırıyordum. Niye böyle olduğunu düşünüyordum. Aradan biraz zaman geçtikten sonra *İrşad*'ın üstüne yazılan o notu okuyunca, ben bu derslerin başarısının, kitabın girişine hocam tarafından yazılan o not nedeniyle olduğunu anladım. Hâlâ da yarınlarla alakalı bir ümit taşıyorsam, Hocamla olan bu irtibatım, hocamın o duasının tahakkuk edeceğine dair ümidim sebebiyledir.

Bir şey daha söyleyeyim, birçok insana ibret olacak, yol gösterecek bir örneklik: Hocamın benden daha kıdemli talebele-ri vardır. Mesela, Halil İbrahim Kutlay, Hamdi Arslan, Ahmet Efe hocalar... Tabii onlar bizden çok daha fazla vakit geçirdiler, Hocamı bizden daha iyi tanıyabilirler. Ancak ben şu hususa da şahitlik etmek isterim. Emin Saraç Hocamı hatırladığım zaman ondan bahsedeceğim zaman ilginçtir benim içimde hep çiçekler açar. Yani hocamın gazetelerde falan fotoğraflarını görüyorum ya -o yüz ifadelerini falan siz de görüyorsunuz fotoğraflarda- o yüz ifadelerinin hiçbirisi benim yabancım değildir, hepsini ezbere bilirim, hepsi kalbime kazanmıştır. “Eşhedübillah” derdi hocam, ben de onun gibi “eşhedübillah” diyorum ki Emin Saraç Hocamdan hiçbir zaman incinmedim. Hiçbir zaman incinmedim. Babamdan incinmişimdir, Hocamdan incinmedim. Ben bu kadar tatlı, bu kadar güler yüzlü birini görmedim... Ne bileyim çocuk-ları gibiydik onun. Özellikle son yıllarında çocuğu gibi olmuş-tum. Buharî derslerine katılan diğer hocalar meşguliyet sebebiy-

le devam edemediler. Böyle okumuşlardan dersi uzun süre takip eden ben kaldım. On beş sene devam ettim, Fatih Camii'nde ki derslere. Dolayısıyla baba-oğul gibi olduk. Ama ben hocadan hiçbir zaman en ufak bir kınama, en ufak bir serzeniş, öyle bir şey görmedim. Hocadan bahsederken bu da beni ayrı hüzünlendiriyor. Çok yakın, çok candan, babam gibi birini yitirdim.

Maalesef evlendikten sonra eskisi kadar görüşemedim hocamla. Hele bu Covid-19 salgını iyice aramıza girdi. Hocam her defasında bizi can-ı gönülden öyle bir karşılıyordu ki... Telefon açıyorum, o benden çok seviniyor. Telefonda bana iltifat ediyor, hanımına söylüyor: “Bak Hafız Fatih Kaya, Fatih Sahr...” diyor, onun şakasını yapıyor. O kadar çok seviniyordu ki hocamın sevinmesinden ben de seviniyordum. Kaç tane hoca vardır, talebelerini bu kadar seven, bu kadar muhabbet duyan? Bütün hocalar az çok sever talebelerini ama bizimle çok başka bir muhabbeti, sevgisi, ilgisi, iltifatı vardı hocamın. Bu hakikaten özellikle söylenmesi gereken bir şey. Böyle bir insandı. Fatih Camii'ne giderken evden çok aldım götürdüm. Koluma yaslanarak yürürdü Hocam, bir elinde bastonu çıkarırken evine çok götürdüm. Yıllarca gittik geldik, yıllarca... Vefat edene kadar belki 30 yıl tanışıklığımız oldu, insan ufacık olsun birinden incinmez mi? Hiç hoca talebesine kızmaz mı? Sitem etmez mi? Hiçbir araya geldiğinizde iltifatsız davranmadığı olmaz mı? Hiçbir zaman olmadı. Hoca her zaman çok mültefitti. Çok candandı. Bizi gördüğü zaman bizden çok seviniyordu. Allah rahmetler eylesin. Allah bizi ona layık kılsın.

Bir Dosta Vefa Ziyareti

Adem Ergül

Öncelikle muhterem Emin Saraç Hocamıza Allah'tan rahmet niyaz ediyoruz. Emin Saraç Hocamız, gerçekten Osmanlı bakiyesi, Rabbanî âlimlerimizden biriydi. Yüzüne baktığımızda

bize hakkı, ahireti hatırlatırdı. Dilinden hep hikmet sudur ederdi. Meyvesi bol bir ağaç gibiydi Hocamız; çok sayıda talebe ondan az ya da çok bir şeyler almıştır. Her yanına varan ondan bir şekilde istifade ederdi. Biz de hasbelkader İstanbul'a geldiğimiz 1985 yılında Hocamızla tanıştık. O İlim Yayma'ya *Sahih-i Bu-harî* dersleri okutmak için gelirdi. Etrafında ilahiyatçılar vardı. Hem o derslere hem de Hocaefendi'nin Fatih Camii'nde devam eden *Şifa-i Şerif* derslerine büyük bir zevkle, şevkle, ibadet vecdiyle katıldığımızı hatırlıyorum. Zira gerçek âlim bir insanın, ilmiyle amil, yüzünde nur olan, sözü hep Allah ve Resülü olan bir insanın, ganimet olduğuna inanırım. Hocamız bize hep İslâm âleminin büyük âlimlerinden anlatırlardı.

Biz Ebu'l Hasan en-Nedvî'yi lise yıllarında belli başlı eserlerinden tanımıştık. Hususiyle "*Îlâ'l İslâmi Min Cedid/Yeniden İslâm'a*" eseri bizi çok etkilemişti. "*Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybetti?*" adlı eseri ve hazretin, Peygamberimizle alakalı "*Rahmet Peygamberi*" ismiyle Türkçeye tercüme edilen kitabı çok güzel eserlerdi. Oradan seviyorduk Nedvî merhumu. Hocaefendi'den de güzel hatıralarını dinlerdik. Bir gün Emin Saraç merhum, Osman Nuri Topbaş üstadımıza, "Biz Hindistan'a gideceğiz. Orada '20. Yüzyılda İslâm Davetinin Meseleleri' adıyla Ebu'l Hasan en-Nedvî'nin organize ettiği bir program var. Arzu ederseniz sizin uygun göreceğiniz bir iki arkadaş da yanımıza alalım, beraber gidelim." demişler. Osman Efendi de o zaman Ahmet Hamdi Yıldırım hocamızla fakire, "Eğer gitmek isterseniz Emin Hocamın kafilesine katılın." dediler. Biz de "elbette" dedik sevinçle, bizim için büyük bir müjde olmuştu.

O kervana katıldık elhamdulillah, bir grup hocamızla birlikte. O seyahat bizim için ömrümüzü de çok yönlü bereketlendiren bir aşama oldu. Çünkü âlim bir insanın yanındaydık. İlme meraklı bir ekiple beraberdik ve Ebu'l Hasan en-Nedvî gibi ümmetin hüsnüzannına mazhar olmuş, Rabbanî bir âlimin

yanına, 20. yüzyılın gerçekten herkes tarafından sevilen bir davetçisine gidiyorduk. Bir de Hindistan’a gitmemizin de ayrı bir heyecanı vardı. Hindistan’la bağlantılarımız elbette çok yönlüydü. İmam Rabbanî vasıtasıyla ayrı bir sevgimiz vardı. *Hüccetullahi’l Bâliğa* yazarı Şah Velîyullah Dihlevî vasıtasıyla ayrı bir bağımız vardı. Ama tabii bir de bizzat gidip oraları görmek önemliydi.

Aşağı yukarı bir haftaya yakın beraberliğimiz oldu orada. Gittik, gerçekten müthiş bir program -adına sempozyum diyeselim- hazırlamışlar. Halka açık. Yüz bin kişi katılmıştı o zaman. Leknev şehrinde, Nedvetu’l Ulema’nın bahçesinde olmuştuk. Müthiş bir kalabalık vardı. Orada İslâm’ın şiarını, Müslümanların izzetini göstermek amacıyla da yapmışlar bu programı, sonradan onu da öğrendik. Çünkü Hintliler, Müslümanları hakir görüyorlar, küçük görüyorlar, azınlık görüyorlarmış. Onlar da “Biz böyle çok azınlık değiliz. Bizim de bir izzetimiz, şerefimiz var, dinimizin bir azameti var.” diyerek böyle bir program düzenlemişler. O zaman hatırlıyorum, o toplantıya Suudi Arabistan yönetimi Kâbe imamlarını göndermişti, özel bir uçakla. Nedvî merhum, Emin Saraç Hocamızla zaten tanışıyorlardı. Türklere de ayrı bir muhabbetleri vardı, “Hilafetin bekçiliğini yaptı bu millet” diye. Hatırlıyorum o zamanki sohbetlerde Ebu’l Hasan en-Nedvî: “Her millete Allah’ın verdiği farklı nimetleri vardır. Mesela, Hint toplumu Allah muhakemeyi, hikmeti, biraz daha belirgin bir şekilde vermiştir. Ama size bu ümmetin hamiliğini vermiştir, ümmetin liderliğini vermiştir ve cihat gücü, şecaati vermiştir.” diye bizim milletimizi övmüştü. Hakikaten ziyaretimiz boyunca nerede olursak olalım, bizi öne alıyorlardı. Emin Saraç Hocamızın yanında biz de onun gölgesinde sağında solunda, kimimiz çantasını taşıyor falan, topluluk halinde ikram görüyorduk. Ön sırada yerimiz ayrılıyordu. Yemeklerde falan Nedvî üstadın hemen yanı ba-

şında oturuyorduk. Hatta Üstadın kendisinin yemek yemeleri farklıydı. Onlar gibi yiyemeyeceğimiz için bize kaşık falan koymuşlardı. Buldurmuşlardı bir yerlerden. Böyle çok özel bir ilgi vardı, o kadar milletin içinde bize karşı. Düşünün bir sürü misafirleri var. O Kâbe imamları ile falan bir müddet ilgilendiler, sonra onları uğurlayıp tamamen bize yoğunlaştılar.

Gecemizi gündüzü çok güzel programlamışlardı. Bizi gezdirdiler, Nedvetü'l Ulema'da. Oralar son derece mütevazıydı. Talebelerin yattıkları yataklar falan. Bir battaniye sermişler işte, o yatakları gibiydi. Fakat müthiş bir eğitim anlayışları vardı. Arapçayı çok güzel konuşuyorlardı. Her bir dersin kitabını kendileri yazmıştı. Saygın bir kuruluştu Nedvetü'l Ulema. Nedvî merhum da onun başkanıydı tabi.

Orada bizim için çok etkili olan ve unutamadığım şöyle bir sah ne vardır: Emin Saraç Hocamız, Nedvî'ye, "Üstad teberrükten bize bir icazet verseniz olur mu?" dedi. Onun o talebi çok tatlıydı. Ben "Ne icazeti verecek acaba? diye beklemeye koyuldum. Çünkü Ebu'l Hasen en-Nedvî'nin iki tarikattan icazetli olduğunu da duymuştum. Böyle bir sûfî yönü de var onun. Acaba teberrükten tasavvuf icazeti mi olacak, ilmî bir icazet mi olacak? Sonra Hazret, Buharî nüshası istedi talebelerinden. Buharî'den bir cildi getirdiler. Emin Saraç Hocamıza, "Hocam buradan okuyun." dediler. O bir sayfa okudu. Biz de yanındayız. Hepimiz birer sayfa okuduk. Bir saat sonra hepimize teberrükten icazetler geldi. Emin Saraç Hocamızın o güzel teklifiyle teberrükten Buharî icazeti, heyetimizde bulunan yedi arkadaşına Nedvî merhumun bir iltifatı oldu. Ama hocamızın, Nedvî merhuma karşı o saygısı, hürmeti, sanki yanında bir talebeymiş gibi tevazu ile ondan bir şey istemesi, çok dikkatimi çekmişti.

Hocamız yol boyunca bizlere hem âlimin hem ilmin fazileti çerçevesinde -zaten fiili olarak kendisinin şahsında da görüyorduk bunu- bir de "Bakın bakın" diye Ebu'l Hasan en-Nedvî'yi

göstererek, oradaki o ulemanın güzel nüktelerine, inceliklerine, edeplerine dikkat çekiyordu. Yemeklerde, yolculukta falan biz zorlandık. Ama hocamız, “Değdi çocuklar, buraya geldiğimize değdi, elhamdulillah güzel oldu.” dedi. Hatta Hocaefendiye, orada “Buraya kadar geldik, bir de Taç Mahal’i ziyaret edelim.” dediler. Taç Mahal’e de gittik. Hoca tabii kendisinden ziyade baktı, bizim kafilede bulunanların böyle bir arzusu var, “Hadi gidelim bakalım.” dedi. Böyle uzunca bir yol. Ona da gittik. Beraber dolaştık. Allah razı olsun hocamızdan. Allah rahmet eylesin.

Emin Saraç Hocamız ilmi seven bir insandı. Âlimi seven bir insandı. İlmî talep edenlere karşı da böyle kol kanat geren biriydi. İlmin hazzını tek başına yaşamayı istemeyen, o hazzı da paylaşmak isteyen bir kişiliği vardı. Yurtdışından bir âlim gelse, hemen talebelerine “Hadi gelin bakalım, hadi duasını alın hocanın, burada bir sohbet olacak istifade edersiniz.” diye çağırırdı. Ne güzel bir şey bu. Bazen ilimde de bencillik oluyor. İnsanlar bazen “Sadece ben bu tecrübeyi yaşayayım, sadece ben göreyim, sadece ben istifade edeyim.” diyebiliyorlar. Emin Saraç Hocamızda öyle bir şey yoktu. O yaşadığı tüm güzellikleri etrafıyla paylaşmak isterdi.

Bir Ecdad Yedigârı Hocaefendi

Ahmet Hamdi Yıldırım

Emin Saraç Hocam, -Allah kendisine rahmet eylesin- mahviyet ve tevazu sahibiydi. Asla kendisini öne çıkarmazdı. Asla fotoğraf karesinde görüneyim diye bir arzusu olmazdı. Hatta son yıllarda birtakım kardeşlerimiz “Hocamızla bir röportaj yapalım, bir mecliste gençlerle hocamızı buluşturalım” diye arzu etmişler, bu meyanda da afişler hazırlamışlardı. Afişi görünce hocam oraya gitmekten vaz geçti. “Ben resmi duvarlara asılacak, reklamı yapılacak biri değilim.” dedi. Hâlbuki eli öpülesi,

ecdad yadigârı son hocalarımızdandı. Fakat çok derin bir tevazu ve mahviyet içerisindeydi.

Hocam, özellikle talebe yetiştirme, talebeye bir şahsiyet verme hususunda çok ender rastlanılacak simalardan bir tanesiydi. Talebeyi olduğu gibi değil, olması gerektiği gibi görürdü ve ona göre yönlendirirdi. Hiç unutmadığım şeylerden birisi şudur: Hocam zamanının çoğunu Fatih Camii'nde geçirirdi. Camiye özellikle Arap dünyasından gelen Müslümanlar, tabir-i caizse “caminin şeyhi” olan hocamızı ziyaret ederlerdi. Orada hasbelkader biz talebelerinden biri hocamızın yanındaysa misafirine takdim edeceği zaman bir misyon yükleyerek tanıtırdı. “Bu geleceğin şeyhülislâm'ı olacak”, “Bu geleceğin müftüsü olacak”, “Büyük bir âlim olacak” diye bizi görmek istediği yerlere vurgu yaparak anlatırdı. Böylelikle dolaylı olarak bize bir ufuk çizirdi.

Bu noktada kendisini yetiştiren hocaların, bilhassa Ali Haydar Efendi'nin hocam üstünde çok büyük etkileri olmuştur. Ali Haydar Efendi merhumdan uzun yıllar ders okumuş hocamız. Bir keresinde merhumla bir hatırasını anlatmıştı bize. Fatih Camii'nde merdivenlerden çıkarken Ali Haydar Efendi, Emin Hocamızı durdurmuş: “Bak oğlum Emin” demiş, “Biz medreseye tahsil için girdiğimizde okuyalım, büyük adam olalım, padişahın sağ tarafında makam sahibi olalım niyetiyle girerdik.” Çünkü medreseye giren en son şeyhülislâmlığa kadar ulaşabiliyor. O dönem her medrese talebesinin rüyasında şeyhülislâm olmak vardır. Ali Haydar Efendi, “İşte bu niyet yüzünden, bizim ilim tahsilimizde Allah rızası sizdeki kadar net değildir evladım. Siz ilim okumanın yasaklandığı, âlim olsan geleceğinin, maaşının, dünyevî itibarının olmadığı zamanlarda okuduğunuz için hem Allah rızası hem de cennet talebinde daha katıksız ve berraksınız.” demiş.

Hocam Mısır'a gideceği zaman Ali Haydar Efendi'yle istisareler de bulunmuş. Enteresandır, Ali Haydar Efendi malum bir Nakşî şeyhi, bugün de bilinen önemli bir cemaatin bir önce-

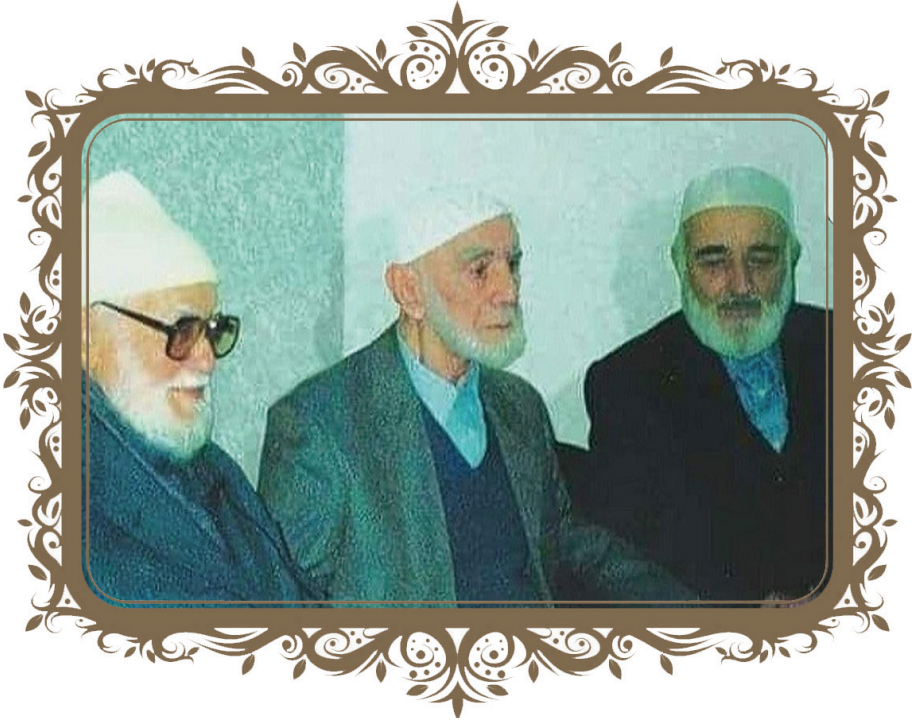
ki lideridir, şehidir. Böyle olmasına rağmen, Emin Saraç Hocama şunu tembihlemiştir: “Sen Mısır’a gideceksin, orada tarikatlar çoktur. O tarikatlardan birine kendini kaptırıp da ilminden, dersinden geri kalma. Senin günlük virdin, her gün bir cüz Kur’an okumak ve hadis takip etmektir.” Böyle sıkı sıkı nasihat vermiş hocama. Çünkü kendisi bir tarikat şeyhi olmasına rağmen ilmin olmazsa olmaz bir gerçek olduğunu biliyor. Yine Emin Saraç Hocama şunu da tembih etmiş: “Evladım şimdi sana ‘Mısır’a gideceksin, ne olacak? Orada aldığın diploma burada geçmeyecek. Boşuna tahsil etmenin bir gereği yok.’ diyenler olacak. Fakat sen orada dinini diyanetini öğrenir, Türkiye’ye geldiğinde Müslümanların bir sıkıntısını çözer, sordukları bir meseleye düzgün bir cevap verirsen bütün çektiğin zahmetin, sıkıntının karşı lığını Allah katında fazlasıyla alacaksın.”

Biz hocamdan, beraber iken kendisinden daha ziyade onun hocalarıyla yaşadığı anılardan istifade ederek dolaylı bir eğitim aldığımızı düşünüyorum. Zaten hocamız kendinden bahsetmekten hoşlanmazdı. Hocalarını ve onlarla olan hatıralarını anlatmayı severdi. Allah gani gani rahmet eylesin. Birçok kimseyle tanışıklığı vardı. İslâm dünyasının hemen hemen her yerindeki kanaat önderleriyle bir muhaveresi, bir iletişimi vardı. İşte Yemen’de, Abdulmecid Zindanî, Hindistan’da Ebu’l Hasen en-Nedvî, Suriyeli ama o dönemde Suudi Arabistan’da yaşayan Abdulfettah Ebu Gudde hocaefendiler, Hocamızla yakından görüşen kimselerdi. Türkiye’ye geldiklerinde muhakkak surette hocamla günleri geçerdiler. Ben bilhassa Ebu Gudde Hocamızla hocamızın çok yakın ilgilendiğini, beraber olduğunu, ortak hocaları Zahid Kevserî olduğu için de ayrıca ortak anılarını çok paylaştıklarına yakından şahit oldum. Bir defasında bir restorana gitmiştik Aksaray’da, Emin Hocam ve Ebu Gudde Hocamla beraber. Masaların üzerinde de kırmızı örtüler vardı. Ebu Gudde merhum söze şöyle başladı: “Renk-

lerin bir dili vardır. Bu kırmızı renk insanın heyecanını, iştahını artırır. O yüzden bu tür lokantalarda bu renk tercih edilir, insanlar daha fazla yemek yesinler diye.” dedi. Emin Hocamız bize işaret ederek Ebu Gudde hocamıza, hocası Kevserî’yi sormamızı istedi. Arkadaşımız sorduğunda Ebu Gudde hocanın iki üç dakika mübalağasız gözleri doldu. Kelimeler boğazına dizildi. “Bazen o mübareklerin sureti, insanın gözünün önüne geliyor.” dedi. Öyle bir rabıta halindeydi hocasıyla. Hepimiz şahit olduk ki o anda Zahid el-Kevserî gözünün önüne geldi. Belki de bizim göremediğimiz bir şekilde orada hazretle görüştü. Hocasıyla olan rabıtası çok güçlüydü. Bu yönüyle de farklı bir mazhariyeti vardı misafirimizin. Emin Hocam da Ebu Gudde hocaya çok farklı iltifat ederdi. Diğerlerinden çok ayrı tutardı. Allah gani gani rahmet eylesin. Çok güzel hatıralar bıraktılar arkalarında.

**M. Emin
Saraç Hoca ile
Yakın Dönem İlim
ve Fikir Atlası
Üzerine**

“Daha önce Hocaefendi ile Fatih Camii merkezli bir söyleşi yapmıştık. Okuyacağınız söyleşide ise Cumhuriyet döneminin ilk yıllarındaki İstanbul’un ilim ve zikir atlasından İslâm coğrafyasındaki modernist akımlara kadar birçok meseleyi konuştuk.” Söz konusu söyleşiyi istifadelerinize sunuyoruz.

İhsan Şenocak

Gidenlerin yeri doldurulamadı. Bugün itibariyle ne Mustafa Sabri ne de Ali Haydar Efendi çapında âlimimiz var. “*Kaht-ı rical*” yaşıyoruz. Muhteşem bir mirasa sahibiz fakat, harici ve dahili unsurlar ilimle aramıza kalın duvarlar ördü. Her şeye rağmen yer yer zuhur eden âlimler, yeni kuşakları ilmi mirasımızla buluşturan koridor vazifesi görmekteler.

Emin Saraç Hoca, mazi ile günümüz arasında koridor vazifesi gören ya da kudema bezminde ahirde ders okutan âlimlerden biri. Fatih Camii’nde Osmanlı ulemasından okuduğu şekilde İslâmî ilimleri okutmaya devam etmiştir. Özellikle hadis alanında çok sayıda talebe yetiştirdi.

Hocam uygun görürseniz ilk olarak İstanbul öncesi tahsil hayatınızdan başlayalım?

İlk olarak memleketimizde hafızlık yaptık. Biz dört kardeş hafızlığı babamızda ikmal ettik. Doğrusu babamın o zamanki gayreti fevkalade bir hadiseydi. O günkü şartlarda jandarmaların baskısı vardı. Babamı kaç defa alıp götürmüşlerdi. Fakat

O hapisten gece yarısı gelir-gelmez bizi kaldırır Kur'an okutmaya devam ederdi. Bizi evimizin yüksekçe yerinde yorganlara sarıp da hafızlık yaptırdı. Çünkü dışarıdan birisi geldiğinde Kur'anlarımızı göğsümüzün üstüne koyup yorganın içinde uyuyor gibi yapardı. Evimizin hemen üst tarafından yukarı doğru ormanlık gidiyor oralarda, dağlarda hafızlık çalışırdık. Babam hem fevkalade gayret gösterir hem de gözyaşları içinde dua ederdi: *"Ya Rabbi evlatlarımızı din-i Mübin-i İslâm'dan ayırma."* Bunları yapmak kolay işler değildi.

Ben maalesef çocuklarımın hiçbirisini hafız yapamadım. Bu benim için bir yürek yarasıdır, inşallah torunlarım hafız olsunlar da hafız dedesi olayım diye niyaz ediyorum, beni sevenlerden bu hususta dua etmelerini istirham ediyorum.

İstanbul'a ne zaman geldiniz?

Kırk üç senesinde İstanbul'a geldik. O tarih harp henüz bitmemişti.

O yıllar itibariyle İstanbul'un ilmi durumu nasıldı, hâlâ Osmanlı bakiyesi âlimler tedrisata devam ediyorlar mıydı?

Efendim *Fatih Camii'*nde hocalar arasında konuşulurken birkaç defa işitmiştim. Dersiamlardan sağ olan 60 kişi kaldı diye. Onların hepsi Sultan Abdülhamid devrinden kalan zevat olması hasebiyle senede beş tanesi on tanesi hocalıklarına işaret olarak tabutlarının üzerine sarık konularak ahirete gittiler. En son olarak Dersiamlardan Bekir Hâki Efendi ahirete gitmiştir. Bekir Hâki Efendi'den daha kuvvetli daha kudretli allameler geçmiştir bu diyardan. Bu konuda şunu da söylememiz gerekir: Dersiamlar iki çeşitti. Müciz dersiamlar ve mücâz dersiamlar. Nitekim mezar taşlarında görürüz, müciz dersiam diye.

Müciz ne demektir?

İcazet vermiş olan dersiam demektir ki bir icazet asgari 15 senede verilir. Hocaefendi “Nesara” (*İslâmi tedrisatın ilk kitabı olan ‘Emsile’de çekimi yapılan fiil*) ile başlar derse devam eder, “Şerhi akaid” bittikten sonra icazet verir. En kısa zaman olarak Mustafa Sabri Efendi 12 senede icazet vermiştir. İcazet alan (mücaz) 51 talebenin merasimi 1321 senesinde, Fatih Camii Şerifinde yapılmıştır. Onun bu talebelerinin en sonuncusu Niksar Müftüsü Said Efendidir, ondan çok malumat almıştım. Mücaz (icazetli) dersiamları ikinci tabaka olarak düşünürlerdi. Çünkü bir âlim icazet aldıktan sonra tedris yapıp da icazet vermediyse onun fetvasıyla amel edilmeyecek kadar o zayıf görürlerdi. Onlar ikinci tabaka âlimlerdi, ta ki aradan zaman geçip de ilimleri artıncaya kadar. Çünkü ilim zamanla tekevvün eder. Ali Haydar Efendi Hocamız, Kudurî’den “rehin bahsini” çok güzel, inceden inceye anlatmıştı, baktı bana ve dedi ki: “Sen şimdi bu adam bu meseleleri bu ibarelerden nasıl çıkardı dersin, biz de sizin gibiyken böyle düşünürdük, hatta Fatih Camii’nde bu dersleri okuttuğum zaman bugün anladığım kadar derin ve dakik anlayamıyordum. İlim zamanla tekevvün eder.”

Ali Haydar Efendi şu sözü her zaman söylemiştir, “Ben 6 yaşındayken okumaya başladım, okumaya da çok harisim, o günden beri günüm geçmemiştir ki beş altı saat derse bakmayayım kitap okumayayım. Buna rağmen her gün bir cehlimi keşfediyorum, her gün bir cehaletimi görüyorum, bu cehalet bitmeyen bir şeymiş.” O cehaletten bahseder, etrafına gelen insanları devamlı surette okumaya teşvik ederdi. Huzuruna gelen hocaefendilere sualler sorar bilemedikleri zaman da “Niye mütalaanızı zayıf tutuyorsunuz, niçin okumuyorsunuz?” diye serzenişte bulunurdu. Fakat bunu gayet güzelce yapardı. Geçenlerde yaşlı bir zat olan Mehmed Ali Bey’i ziyaret etmiştim, dedi ki: Ben Onun meclisine gittiğim zaman hocalara öyle sert

konuşurdu ki adeta kendi çocukları gibi, “Niye okumuyorsunuz, niye gayret etmiyorsunuz?” diye. Tabi ki onlara böyle hitap ederken onun neyi kastettiğini onlar da gayet iyi biliyorlardı. Hatta Ömer Nasuhi Efendiyle nasıl konuştuklarını bilirim, “Ömer Efendi evladım, Ömer Efendi evladım” deyişini çok iyi hatırlıyorum. Çünkü onun “Heyeti Telifiyye”de reis olduğu dönemde Ömer Nasuhi Efendi Kalem-i mahsususu yani başkâtibi olarak çalışıyorlardı. Ali Haydar Efendi hocamızın riyasetindeki heyet, *Mecelle-i Ahkam-ı Adliye*’yi tekmil ve tanzim üzerine çalışıyordu. Çok esef ederdi ki bu tabirler ona aittir, “o nukulatımızı ne ettiler, nerde zayi ettiler o zaman çok şeyler ortaya koymuştuk, ne oldu o birikim” derdi.

Ali Haydar Efendi'den okuduğunuz yıllar onun ahir ömrüne tekabül etmekte idi, yaşlılıktan dolayı ders verirken zorluk çeker miydi?

Ali Haydar Efendi hocamız sesi, sözü, neşesi yerinde bir insandı. Dersi tane tane anlatırdı, yüksek sesle konuşurdu, hatta biz herhalde kulakları duymuyor da onun için böyle yüksek sesle konuşuyor derdik.

Biz yazları birkaç ay memlekete giderdik. Mesela, Ramazan'dan sonra gider kurbandan sonra geri gelirdik. Bir defasında biraz gecikmiştim, bana “Niçin böyle haylazlık yapıyorsun talebe böyle haylazlık yapar mı?” diye biraz kızmış ve tembihte bulunmuştu. Bir defasında -hangi seneydi bilmiyorum-, memleketten döndükten sonra yine derse gittim, “Hocam derse başlayacak mıyız?” diye sordum, ellerini şöyle yana açarak, “Halimi görüyorsun ya, artık çok yaşlandım nefesim yetmiyor, bu sene ders okuyamayacağız.” dedi, ben de boynumu kırdım, cevap vermedim, döndüm. Ertesi gün, -bugünkü gibi hatırlarım- Üçbaş Medresesi'nde minarenin dibindeki birinci kapıdır bizim odamız. Hocamızın hanımı annemiz sabahın saat sekizinde kapıyı çaldı, “Efendi baban seni çağırıyor.” dedi. “Ne zaman geleyim?” deyin-

ce “Her zaman geldiğiniz gibi öğlen namazında gelirsiniz.” dedi. Gittim. Hocamız, “Dün akşamdan beri uyuyamadım.” dedi. Ellerini dizlerine vurarak “uyuyamadım” diyordu “Ben nasıl talib-i ilim olan bir kimseyi geri çevirdim, bu nefes bu bedende var iken nasıl talib-i ilmi reddettim.” diye esef ediyor ve **“Men suile an il-min ya’lemühü feketemehu ...”** (Her kim ki kendisine bildiği bir mesele sorulur da cevap vermekten istinkaf ederse Allah Teâla ona kıyamet günü ateşten bir gem vurur.) hadisini okuyor, üzüntüsünü izhar ediyordu. “Hadi derse başlayacağız ve bu nefes bu bedende varken derse devam edeceğiz, ne kadar nefesimiz varsa bu yolda sarf edilecektir.” buyurdu.

Eşhedü billah böyle (Allah şahittir). Tek kişiye ders okuturken elli kişiye, yüz kişiye ders okutur gibi dikkat ve itina gösterirdi. Bu da bize bir misaldir. Biz bu fani hayata bir daha gelecek değiliz, ilim yolunda olan kimseler daima bildiklerini sarf etmekle mükelleftirler, yoksa Allah’tan çok büyük itap alırlar.

Bizim en büyük vazifemiz ilmi neşretmektir, kâinatın nizamı bu tedris meselesi üzerine bina edilmiştir. Kitabullah’ın Sünnet-i Resulullah’ın neşri bunları bilen, okuyan kimselerin bu hususta mesai sarf etmesiyle mümkündür. Milletimizi ikaz etmek, onlara emanet-i ilahiyi ulaştırmak zarureti vardır, bundan dolayı herkesin kendi vazifesini bilmesi, okutmaya çalışması lazımdır.

Bir dersinizde Ali Haydar Efendi’nin Kadî İyaz’ın “Şifa-i Şerif”ini ağlayarak okuttuğundan bahsetmiştiniz, şimdilerde ise bazı ilahiyatçılar Şifa üzerine reddiyeler kaleme almaktalar. Ulema nezdinde Şifa niçin yüksek bir değere sahipti ya da bugün Müslüman modernistler niçin onu tenkit etmektedirler?

Ben tenkit ettiklerini duydum, ama nasıl tenkit ettiklerini okumadım, bilmiyorum. Herkes bir şeyler söylüyor. Ancak şunu söyleyebilirim; *Buharî, Müslim ve Şifa*, Kur’an-ı Kerim’den son-

ra Müslümanların ellerinde en çok bulunan ve Hindistan'dan Mağrib'e kadar her yerde okunan bir kitaptır. Mesela, Mısır'da görmüştüm, *Cami-i Hüseyini'de Mısır Müftüsü* Haseni Mahluf gibi bir zat muayyen günlerde kürsüde *Şifa*'dan okurdu. Medine-i Münevvere'de Babü's Selam'da Cafer Fakih Efendi'nin babası da *Şifa* okuturdu. Yine *Şifa-i Şerif* İstanbul'umuzun her bir camiinde ders olarak okutulurdu. Fatih Camii Şerifinde Hüsrev Efendi muayyen günlerde bu dersi verirdi.

Bu kitap ulemanın elinden düşmemiştir. Bu eser, üzerine pek çok şerhler yazılmıştır. Ulema bu kitabı, Resulullah Efendimizin muhabbetini müminlerin kalbinde canlı tutmak için en büyük amil olarak görmüşlerdir. Üzerinde ittifak edilmiştir. Bizim bugünkü insanlarımız, Ulema-yı İslâm'ın ittifak ettikleri hususları batıl üzerinde yapılan ittifaklara mı benzetiyorlar?! Bunu nasıl söylüyorlar. Hayret ediyorum.

İstanbul'da başka kimlerden ders okudunuz?

Mısır'a gitmeden evvel Silistreli Süleyman Efendi'den bir hafta okuduk. Fakat Onu takibata aldıklarından ders dağıtıldı. Sonra Gümülcelineli Mustafa Efendi'den çok şeyler okuduk. Bu sırada Fatih Camii Şerifi baş imamı Ömer Efendi'den, Hüsrev Efendi'den dersler aldık. Bu zatlar en çok ders okuduğumuz hocaefendilerdir. Allah hepsinden de razı olsun.

Sizin okuduğunuz yıllardan geçmişe doğru bakıldığında İstanbul'un sufi yapısı nasıldı? Osmanlı'nın son anları ve Cumhuriyet'in ilk yılları itibariyle Nakşi-Halidiliğin İstanbul'daki meşhur 4 tekkesinin konumundan bahseder misiniz?

Dört tekke deyince şunu anlayalım: Bunlar Nakşilerin Halidiye kolu için adeta yeniden canlanma ve tecdid safhasıdır. Bu dört taneden birincisi Mustafa İsmet Yanyavi Tekkesi'dir.

Bu zat Yanya kadısı iken hacca gider orada, Mekke-i Mukerreme'de aslen Erzincanlı olan Abdullah-i Mekki unvanıyla maruf olan zata intisap eder. Abdullah-i Mekki, Mevlana Halid-i Bağdadî Hazretlerinin halifesidir. Kendisi, Mustafa İsmet Efendi'ye lazım gelen seyr-u sülukünü yaptırır ve kendilerine “Kadılıkla değil, irşadla meşgul olacaksın.” diyerek onu İstanbul'a sevk eder. İstanbul'a ilk ayağını basan Halidi odur.

İsmet Efendi Tekkesi'nin devamı İsmail Ağa Cemaa-ti'dir. Mahmud Efendi'nin âl-i himmeti ve hizmetleriyle devam etmektedir. Hele şu camilerin mihrabına imam yetiştirme babındaki hizmetleri çok takdire ve tebcile şayan bir manzara arz etmektedir. Kadınların tesettüründeki dikkatleri, sünnet-i seniyyeye temessükteki dikkatleri, cidden memleketimiz için manevi bir destektir, Allah saylerini meşkur etsin derim.

Halidilerin ikinci kolu Eyüp'teki Kaşgari Tekkesi'dir. Tekkenin postnişini Abdulhakim Arvasi Hazretleri idi. Tekkeler seddedildiği (kapatıldığı) zaman orada O vardı. Bu zat da ulema arasında şanı çok yaygın bir vaziyette idi. Hocalarımız kendisinin Bayezid Camii'ndeki tefsir derslerinde gösterdiği kudret-i ilmiyeyi medh-u sena etmekle bitiremezlerdi. Zaten medariste (medreselerde) ve mütehassisin medresesinde tasavvuf hocalığı yapmıştı.

Abdulhakim Arvasi'nin tefsir dersleri ile alakalı elimde bir yazı var. Bu yazı hocaefendinin hizmet için neler yaptığını, nasıl gayret gösterdiğini görmek ve ibret almak açısından çok mühimdir. Yazıda şunlar yazılı: “Hicretimizin mebdei (başlangıcı) olan bin üç yüz sene-i hicriyyesinin şehri recebi ibtidasından itibaren dördüncü receb yani 1337 senesi recebinde Bayezid Camii'nde tefsire Fatihahan olduk. Sırf bu derse mahsus olarak vaz' olunan kürsüde 1348 ve 1349 seneleri Ramazan ayları ile -bir iki ders müstesna olmak üzere- her hafta pazar, salı ve perşembe günleri bila fasıla (aralıksız) devam ederek işte

biinayetillahi teâlâ (Allah Teâlâ'nın yardımıyla) 1356 sene-i hicriyyesinde ki cem'an (toplam) yekün yirmi senenin ikma-line karib bir zamanda hatime-i han vennas olduk. Sure-i Bakara'nın nihayetine kadar Ebussuud Efendi Tefsirinden, Onu müteakip Sure-i Kehf'in ibtidasına kadar ibaresi selis ve leziz olan Nimetullah tefsirinden, ondan sonrasını da tefasirin en makbul ve müşkili olan Beyzavî tefsirinden okutulmuş ve hitama erilmiştir ki bu suretle tefsirin kıraati pek az kimselere nasip ve müyesser olmuştur.

Bu müddet zarfında devam eden zevat sıcak ve soğuk demeyerek bir kısmı hemen yüzde doksanına bir kısmı da nısfına (yarısına) bir kısmı da sülüsüne (üçte birine) devam etmişlerdir. Bu müddet zarfında bundan başka olarak Fatih Camii Şerifinde birkaç sene Nimetullah, Ebussuud ve Tâcu't Tefasir olan Huseyn-i Kaşifi'nin tefsirlerinden ve yine Sinan Paşa Camii Şerifinde birkaç sene *Şir'atu'l İslâm*, *Şifa-i Şerif* ve *Hülasatu'l Vefa fi Ahbari Dari'l Mustafa* ve Üsküdar'da Yeni Cami'de birkaç sene öğleden sonra muhtelif tefsirler, Eyüp Camii kebirinde her cuma öğleden sonra ve Ağa Camii'nde her cuma ikindiden sonra, Arab Camii Şerifinde birkaç ay, Yer altı Camii Şerifinde bir iki ay, Kasımpaşa Camii Şerifinde bir iki sene, Kadıköy ve Bakırköy camilerinde birkaç sene muhtelif tefsirlerle devam edilmiştir.”

Bu yazı, Eyüp Sultan civarındaki Kaşgari Tekkesi son Postnişini olan es-Seyyid Abdulhakim Arvasi Hazretlerinin İstanbul Cevamii (camilerindeki) şerifesindeki hadematı mergube (saygıdeğer hizmetleri) ve meşkuresinin vesikasıdır. Hemşiresinin mahdumu mükerreremi Ahmed Tevfik Bey Efendi bendelerine hediye etmiştir. Allah cümlesini garik-i rahmet eylesin.

Bu yazıdan ibret alınacak husus şudur ki bir hocaefendi başladığı bir hizmete nasıl kendisini veriyor ve bu kadar camileri ihya etmek gibi çok büyük bir vazifeyi ifa edebiliyor, bizim eski

hocalarımız vazifelerini işte böyle yapıyor ve camilerimiz böyle onlarla mamur oluyordu. Heyhat nerde şimdi. Maalesef şimdiki kiler kısa mevzularda şuradan buradan birkaç kelimeyi alıp da kürsüde söylemeyi marifet sanıyorlar. Elleri kitap tutup da camilerde ders okutulursa milletimizin seviyesi o zaman yükselir.

Milletimizin ilmî seviyesi çok düştü. Hele bu günkü Türkçe ki maalesef, ne edebiyat kaldı ne ilmî bir üslup; o kelimelerle dini meseleler konuşulamaz. Yeterli olmazlar.

Manastırlı İsmail Hakkı Efendi'nin Ayasofya Camii Şerifinin kürsüsünde ilka ettiği vaazlarını Eşref Edip neşretmiştir ki o vaazlara bir bakalım da görelim güzel bir vaaz nasıl yapılır. “Ol evvelü Allah ol ahiru Allah” diye başlar zaman zaman veciz güzel beyitleri de tuluatından (aklına geldiği şekilde hazırlanmadan) söylerdi. Yine Abdurrahman Şeref Güzelyazıcı'nın hutbe kitabını alın da bir bakın. Mübarek her hutbe için o konuya uygun bir “hamdele” ve “salvele” okurdu şimdi ise bütün hutbeler aynı hamdele ile başlıyor, bu bile bizim ne derece iflas ettiğimizin göstergesidir.

Şu uydurma kelimelerle bu yüksek mevzular nasıl anlatılabilir?! Hâl böyle olunca milletin de seviyesi düştükçe düşüyor. Zaten gazete lisaniyla vaaz da olmaz. Oranın kendisine has kelimat-ı mergubesi/kelimat-ı kayyimesi vardır, kıymetli, edebi, zarif ifadeleri vardır, bunlara dikkat edilmesi lazım. Perişan hâli gördükçe insanın yüreği sızlıyor.

Bahsettiğim ilmî güzellikler benim de şahit olduğum hususlardandır, bunlar camilerimizde oluyordu, bunları elli sene öncesine kadar görüyorduk.

Efendim, Siz Abdulhakim Arvasi Hazretlerine yetiştiniz mi?

Ben Abdulhakim Efendi'nin kendisini görmedim ama mahdum-u mükerremleri merhum Mekki Efendi'ye yetiştim. Kendi-

leri çok faziletli, çok haluk, çok kıymetli bir zat-ı mükerrerem idi. Fatih Camii Şerifinde “Kâzî Tefsiri”ni okutan zevattandır. Son dersiamlardan olan muhterem bir zattır. Kudret-i ilmiyesi babasından da aldığı ders ve tahsilden dolayı kuvvetli idi. Nitekim kayınpederimin vefatından sonra taziyede bulunmak üzere -kendisi Kadıköy Müftüsü iken- bize uzunca bir mektup yazmıştı ki Arabiyyu’l-İbare (Arapça) olan bu mektup da kendisinin kudret-i ilmiyesini gösteriyordu. (Keşkeler onun kayınpederim hakkında yazdığı taziye mektubunu da yayınlama imkânı olsa onu da bulabilirim de yayınlanır inşallah.) Ben onun torunu yaşında olmama rağmen bana o kadar iltifat ve ihtiram gösterirdi ki bilmiyorum artık kayınpederimden dolayı mı, Ali Haydar Efendi Hocamızdan dolayı mı, veyahut Mısır’da tahsil gördüğümüzden dolayı mı? O, tevazu misali, zarafet timsali bir zat-ı muhterem ve mükerrerem idi.

Arvasi ailesinden bir de Seyyid Şefik Efendi vardır ki İstanbul’da Sultan Ahmed Camii Şerifinde son hayatını imamlık yaparak bitirmiştir, o zatı da çokça ziyaret ederdik, Eyüp’te otururdu o da meşayih, muhterem, mübarek, fazilet timsali bir kimseydi. Evet, bu zevat işte o devrin muhterem, mübarek insanlarından. Kaşgari Tekkesi, tekkelerin kapatılmasıyla birlikte son bulmuştur.

İstanbul’daki üçüncü Halidi Tekkesi Gümüşhanevi Derghâhı’dır. Şam’dan Şeyh Ahmed b. Süleyman el-Huseyni el-Ervadi ismindeki zat İstanbul’a gelmiş ve Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi’yi irşad etmiş ve onu irşatla görevlendirmiştir. Nakşi tarikatının üçüncü Halidi kolunun kapısını açmıştır. İşte bu zat-ı muhteremin açtığı yol da İskender Paşa Camii imamı merhum Mehmed Zahid Kotku Efendi ile devam ede gelmiştir. Bizim yetiştiğimiz Hasib Efendi, Abdülaziz Efendi ve Mehmed Zahid Kotku Efendi ile devam eden ve elhamdulillah hâlâ müntesiple-

ri ve cemaati bulunan üçüncü tarik de budur. Su kesilmiş değildir hâlâ bu çeşmeler açıktır.

Dördüncü Halidi Tekkesi şeyhi ise Erbil'den gelen Esad Efendi'dir. O zat-ı muhterem ki vaktiyle Şeyhulislâmlık makamında Meclis-i Meşayihan reisi idi. Çünkü tasavvuf-tarikat, konularının bir nizamı, intizamı, usulü, erkanı vardır. Esad Efendi Hazretleri ki bildiğimiz “Gönül nur-i cemalinden habibim bir ziya ister.” diye şaheser bir kasidesi vardır ve daha nice güzel kasideleri vardır ki bunlar onun vukufiyetini ve kudret-i ilmiyesini gösteren kelimattandır (eserlerdendir). Kendisi Kelami Dergâhı'nda postnişin idi. Halidi kolunun dördüncüsü de işte budur. Bu yolun devamının da Sami Efendi, daha sonra Musa Efendi ondan sonra da Osman Efendi ile olduğunu görmekteyiz. İstikametli bir yol takip ettiklerini görmekteyiz. İnşallah füyuzatları müzdad olur.

Mahmud Sami Efendi ile alakalı hatıralarınızı da paylaşır mısınız?

Sami Efendi Merhum Kayınpederim Ali Yekda Efendi'yle Kelami Dergâhı'nda buluşmuşlar. Kayınpederim daha önce oradayken Sami Efendi, o zamanki eski usulde Darülfünun'un Hukuk Mektebini bitirdikten sonra oraya gelmiş ve bir müddet orada kalmıştır. Bu sebepten kayınpederimle aralarında çok derin ve samimi bir meveddet (sevgi) vardı; Hayatları boyunca bu meveddet devam etmiştir. Sami Efendi, bizim evimize zaman zaman gelirdi. Hatta geldiği zaman arkadaşlarını Fatih Camii'nde bırakır, yalnız başına gelirdi. Zaman zaman cemaatle geldiği de olurdu. Mesela, bayramlarda geldiğinde cemaatle gelirdi. Geldiği zaman her ikisi de kanepenin üzerine diz üstü oturur, sessizce, yavaş yavaş, güzel güzel konuşurlardı.

Sami Efendi Hazretleri kayınpederimin vefatından sonra da lütfen ve tenezzülen bize ziyarete devam etmişlerdir. Kendile-

ri Medine-i Münevvere’de vefat etmişlerdir. Vefatından bir hafta önce hac için Mekke’ye gitmeden biz kendisini ziyarete gitmiştik, hatta elimi iki elinin arasına almış ve çok güzel sözler söylemişti. Allah o zat-ı muhteremle cennette buluştursun derim.

Mehmet Zahid Kotku Hazretleri ile alakalı neler söyleyeceksiniz?

Hepsinin de ayrı ayrı meziyetleri vardı. Zahid Kotku Merhumun da bize bu yolu sevdirecek iltifatları olduğunu biliyoruz. Bizdeki meziyetten değil de onlar bizi bu iyi yollara sevk etmek için çok güzel taltiflerini, bu yola teşviklerini, tergible-rini gördük, hepsinden Allah razı olsun derim. Bunlar sözlerle bitecek hususlar değildir.

Malum Ali Haydar Efendi’den başlayıp buralara geldik. Ali Haydar Efendi hocamıza yaşadığı devrin meşayihı çok hürmet gösterirdi. Sami Efendi defalarca ziyaretine gelir, saygıda kusur etmezdi. O da Sami Efendi’yi çok severdi. Hatta benim namazımı o kıldırarak diye çok ısrarla vasiyet etmişti öyle de oldu. Cenaze namazını Sami Efendi kıldırdı.

Abdulahkim Efendi, Ali Haydar Efendi’yi ziyaret ederdi, Seyyid Şefik Efendi de ziyaret ederdi. Onlar gerek Sami Efendi gerek Mehmet Zahid Efendi gerekse Seyyid Şefik Efendi birbirlerini, özellikle Ali Haydar Efendi’yi yaşı itibariyle kemali itibariyle, fekahati itibariyle ziyaret ederlerdi. Bir de şunu söyleyelim ki fakihlikle sufiyyeyi bir arada cemedan Ali Haydar Efendi Hocamız bu yönüyle işin hatimesidir diyebiliriz, çünkü o bu iki vasfı da cemetmişti. Bu zatların her birinin üstün meziyetleri müsellemdir, fakat ondaki hususiyet bambaşkadır. Çünkü fekahat ilmi sahada en yüksek makamdır ki Ali Haydar Efendi o makamdaydı. Bugünkü insanlar iki kitap yazdı mı, yazmadı mı onu düşünüyorlar hâlbuki birçok ulemamız da asar (eserler) bırakmamıştır. Onun eseri olarak sözlerinin tahakkuk ettiğini

görüyoruz. O ilme teşvik ederdi, onun devamı olan İsmail Ağa Cemaati'nin de ilme temessük ettiklerini, ibadet ve taatlerine, istikametlerine ehemmiyetli bir şekilde ısrarla devam ettiklerini, seyr-u süluklerini devam ettirdiklerini görüyoruz. Bu, onun için hem en büyük eserdir hem de en büyük keramettir. Bir kişilik yemeği on kişinin yemesi bir kerametse de tek keramet bunlar değildir. Asıl insanları irşad edip hak yolda bir istikamet vermektir. Bu, Allah'ın ona olan ikramıdır. Yani Allah'ın ikramı olarak onun sözleri havada kalmamıştır. Öyle olmasa ne o zaman ne de şimdi İsmail Ağa civarında bu kadar cemaat göremezdik.

47 senesinde ilk hacca gidenlerdendir Ali Haydar Efendi Hocamız. Hacdan geldikten birkaç gün sonra hocamızı emniyete götürdüler, sabaha kadar hesaba çektiler: “Niye insanlar senin etrafına geliyor, toplanıyor.” diye... O zaman bu da hesap mevzuu olmuştu. Neler geçirdi, ne haddelerden geçti bu yolun insanları... Çok gönülleri kırıldı çokook... Çok rencide edildiler çok.

Hocam Beyazıt, Fatih ve Süleymaniye Medreselerinden, oralardaki âlimlerin ilmi yeterliliklerinden bahsedersek neler söylersiniz? Onları, günümüz ilahiyatları ile kıyaslayabilirmiyiz? Malum-u alileriniz Mustafa Sabri Efendi “Mevkifu'l Akl”ın mukaddimesinde, Fatih'in âlimlerinin Ezher'in ulemasından çok daha üstün olduklarını belirtir. Bir devlet son anlarını yaşarken İslâmî ilimlerde bu derece başarılı ise bunun öncesi nasıldır? İlimde bu derece bir ihtişama nasıl ulaşmışlardı?

Bizim yetiştiğimiz âlimleri, bugünkü gibi hatırlıyorum, onları temsil edecek hiçbir vasıf gösteremem. Sadece kendi şahadetimi söylüyorum ki o medrese tedrisindeki kuvvet-i ilmiyeyi

maalesef gösterememiştir bugünkü modern tedris. Bazı filizler görüyoruz, onların da zamanla birer çınar olmalarını arzu ederiz, temenni ederiz. Fakat bizim gördüğümüz, göçüp giden o âlimlerin yerleri boştur. Yeni neslimiz darılmasın ama eslafımızda görülen kudret-i ilmiye bugünkülerde henüz görülmekte değildir.

İlmin iki ciheti vardır: Birincisi kesb ile olur ki bununla belli bir hadde kadar varılır, ikincisi ise kesbi ilimde gösterilen ihlasın semeresi olarak Allah Teâlâ talibi ilme vehbi bir ilim nasip eder ki bu ikisini de cem etme şerefi her zaman herkese müyesser olmaz. Nasip etmesini Cenab-ı Hakk'tan niyaz ederiz. Çünkü bu memleket hakikaten fakihten mahrum, insan bila tereddüt (tereddüt etmeden) sözüyle amel edecek fakih bulmakta çok müşkülât çekiyor. Hele eskisi gibi İslâmî bir tatbikat olsa, İslâm hukuku tatbik ediliyor olsa eski kadıları bulacak imkânımız var mı? Bunlar birer yürek yarasıdır ama ümitsiz de olmayacağız.

Bekir Hâki Efendi, “Ümidimizi kesmeyelim, bu millet velüddür, velüddür kardeş” cümlesini söylerdi hep. İnşallah Rabbimin inayetiyle bu milletin bugün yetişmekte olan gençleri, ulemamızın yerini doldurmaya muvaffak olurlar. Şahsen ben kendi çocuklarıma dua ettiğim gibi bu memleketteki ulum-ü şeriyye tahsiline çıkmış insanların muvaffak olması için canı gönülden dua ediyorum. Allah'ım kabul eylesin, hatta Arafat'ta bile buna dua etmişimdir: “Ya Rabbi memleketimizdeki ulum-ü şeriyye taliplerinin her birisini razı olacağın şekilde ilim tahsil etmeye, tedris etmeye ve neşretmeye muvaffak kıl” diye. Hep duamız budur.

Hocam İsterseniz birazda Osmanlı'daki devlet adamı, ulema münasebeti hakkında konuşalım. Mesela, Molla Gürani'nin, İbni Kemal'in zaman zaman Fatih ve Yavuz'a muhalefet ettikleri

biliniyor. Bundan hareketle ilim adamları siyasi irade karşısında mutlak bir hürriyete sahiptiler diyebilir miyiz?

Elbette, elbette sultanların nezdinde ulemanın yeri o kadar mümtazdır ki ulemanın sözü önüne hiçbir zaman geçilmezdi. Onlar, ulemanın kadr-ü kıymetini bilirlerdi. Yavuz Sultan Selim ki sözünü ikiletmeyen birisi, iktidar yıllarında 120 kişinin idamına hükmetmişti. -Zannederim “Şekaiku’n-Numaniyye”de geçiyor bu hadise- Bunu, Şeyhulislâm İbni Kemal duyar duymaz sultanın kapısını çalıyor ve “Sultanım böyle bir karar vermişsiniz.” diyor. Yavuz, “Bunlar idari işlerdir, sizi alakadar etmez hazret.” deyince İbni Kemal, “Zaten beni onlar alakadar etmiyor, beni sultanımın ahiret alemindeki durumu alakadar ediyor, ben ahiretin için geldim.” deyince bu söz derhal onun önüne geçiyor.

Yine Muhammed Zahid Efendi’nin bir münasebetle yazdığı gibi Sultan Abdülhamid zamanında bir kitabın toplatılmasına karar verilmiş, derhal Fatih’in iki tane hocaefendisi -ki birisi Tikveşli Yusuf Efendi, diğeri de Ahmed Ferhadı Rizevi, bu yaşlı ulema- sultanın yanına gidip “Efendim! Kitap halkın elinde yayılmış, bunu nasıl toplatırsınız.” deyip bunu güzelce izah edince Sultan Abdülhamid onların bu itirazını derhal itibara almış ve o emri ref (yürürlükten kaldırıyor) etmiştir. Böyle bir kararın çıkmasına sebep olanları da nefyetmiştir (sürüyor).

Sultan Abdülhamid ulemaya son derece ihtiram etmiş, onların sözlerine kıymet vermiştir. Hatta şunu da söyleyeyim ki bu da Bekir Hâki Efendi’nin sözüdür: “Yemin edebilirim ki hulefayı raşidinden sonra bu “makam-ı hilafet”te Osmanlı hulefası kadar Resulullah Efendimizin makamını temsil eden olmamıştır, hatta buna Abbasi halifeleri de dahildir. Zira İmam Ahmed b. Hanbel bizim halifelerimiz zamanında yaşasaydı dayak mı yerd, İmam Azam olsaydı hapse mi atılırdı, onlar o âlimlerin kıymetini bilmezler miydi? Abbasiler onların kıyme-

tini bilemediler benim sultanlarımsa ulemaya azami derecede ihtiram ettiler.”

**Söz Abdülhamid’e gelmişken malumu aliniz
Hazret, ümmetin irfanını yüceltme adına etraflı
çalışmalar yaptı. Bu çerçevede okullar açtı,
bazı İslâm klasiklerini tercüme ettirdi... Bu
çalışmalar beklenen neticeyi vermiş midir?**

Elbette ki onun bıraktığı miras, o büyük harp olup da o büyük tahribat meydana gelmeseydi nasıl netice vermezdi? Bu büyük harp ve büyük tahribatın olması Devlet-i Aliyyey-i Osmaniyye’nin perişan edilmesi, onun hazırladığı temelleri altüst etmiştir. O çalışmalar tam semerelerini vereceği zamanda bunlar olmasaydı bugün dünyadaki inkişafılar elbette ki bizde herkesten evvel ortaya çıkardı, zira çok kuvvetli eserler ortaya koymuştur, bunu çok defa ehlinden dinledik.

**Sultan Abdülhamid’in Ehl-i Sünnet akidesine
sahip bazı âlimler tarafından tenkit edilmesini
neye bağlıyorsunuz?**

Mahza gaflete.

**İttihatçıların lokallerinde Mustafa Sabri
Efendi gibi Allamelerin konuşmalarını,
onlar lehinde propaganda yapmalarını nasıl
değerlendirmeliyiz? Aldatılmışlar mıdır?**

Efendim Mustafa Sabri Efendi, çok kısa bir devre o da gençliğin saikasıyla hürriyet, özellikle yazı yazma hürriyeti sevdasına heves ettiyse de çok kısa zaman sonra işi fark edip ittihatçılardan uzaklaşmış, uzaklaşmakla da kalmayıp onlara muhalif olarak Hürriyet ve İtilaf fırkası diye bir parti de kurmuştur ki ömrü boyunca ittihatçılara karşı mücadele etmiştir.

Cemaleddin Efgani'nin İstanbul macerası ve Sultan Abdülhamid'in onu göz hapsinde saklaması hakkında neler söyleyeceksiniz?

Bu zat İslâm aleminin bir fitnesidir. Mısır'da onun hakkın-
da söylenenlerin ülkemizdeki ilim erbabı tarafından dinlenme-
sini isterdim. Onun hakkında Mısır'da çok şeyler söylenmiş-
tir. Yakın zamanlarda Muhammed Kutub'dan işittim, dinler
arası diyalog hakkında dermiş ki: “Üç tane din ‘ihvetün eşik-
ka’ yani öz kardeşirler, birbirinden istifade etmelidirler.” İşte
bu fikirleri dile getiren kişilerden biridir. Çok zeki bir insan
olduğu muhakkak ama zekâsını şeytanî işlerde kullanmıştır.
Onun üzerine çok şeyler yazıldı, çizildi, çok şeyler söylendi,
hatta “Cemaleddin Efgani fi Mizani'l İslâm” isminde bir dok-
tora tezi hazırlandı ve neşredildi.

Müsteşriklerin ulemayı etkileme noktasında Mısır'dakine benzer bir başarıyı İstanbul'da gösterememelerinin sebebi ne olabilir?

İslâm düşmanları her memlekete ayrı bir plan tatbik et-
mişlerdir. Mısır'da ilmî cihete çok ehemmiyet vermişler, bu-
rada ise idarî, nizamî işleri karmakarış etmeye özen göster-
mişlerdir. İslâm düşmanları hilelerini çeşitli yerlerde çeşitli
renklerde tatbik etmişlerdir.

Son devir Osmanlı âlimlerinden Zahid Kevserî, İslâm âleminde yeterince tanınıyor mu?

Şunu bilersiniz ki bugün İslâm âleminde bizim son devir ule-
mamızdan en çok tanınan Zahidu'l Kevserî ile Mustafa Sab-
ri Efendi'dir. Zahid Efendi hocamız sebebiyle beni arayan in-
sanları bir saymaya kalksam hayret edersiniz. Bu yakınlarda
Riyad'dan kaç tane telefon geldi, San'a'dan telefon geldi, Mı-

sır'dan, Suriye'den Cidde'den; hep bunlar Zahid Efendi'nin talebesi olmamız münasebetiyle onun hakkında bilgi almak istiyorlar. Ulum-ü Nakliye hususunda eserler bıraktığı için onu ve eserlerini tanımak murad ediyorlar. Daha geçen hafta Zahid Efendi aşıklarından İyad Ahmed Kuş isminde bir zat geldi ve bir hafta kaldı. Zahid Efendi hocamız öyle feyyaz bir allame idi.

Zahid Kevserî'nin Te'nibu'l Hatib'i, İhkaku'l Hakk'ı, Fıkh-u Ehli'l Irak'ı ve Hanefî imamlarıyla alakalı biyografi kitapları selefilerin iddia ettiği gibi mutaassıp bir Hanefî olmasına mı, yoksa Ehl-i Sünnetin büyüklerine yapılan tahkir ve tezyife kayıtsız kalamayıp İhkak-ı hak talebinde bulunmasına mı hamledilmelidir?

Efendim o mutaassıp mıdır, değildir? Bu hususun anlaşılması için Onun vefatından sonra Muhammed Ebu Zehre'nin “*Makalatul Kevserî*”nin başında, hakkında yazdığı uzunca mukaddime okunmalıdır. Ebu Zehre yazısında yirmiden fazla yerde “*el-İmam*” tabirini kullanmaktadır. Yine meşhur âlimlerden Yusuf Musa “*Tarihu'l Fıkhî'l İslâmi*” adlı eserinde Zahid Efendi'den bahsederken taassup ne demektir açıklar. Taassup kelimesinin onun için kullanılması hiçbir surette mümkün değildir.

Devlet-i Osmaniyye'nin yıkılmasından sonra herkes ağzına geleni söylüyor: “Osmanlı devletinin yıkılmasının sebeplerinin başında onların Hanefî mezhebine olan sınıksız bağlılıkları gelmektedir.” diyenler var. Zahid Efendi, bu nevi yayınların yapıldığı bir devirde Hanefî Mezhebi'nin müdafaasını yapmış, bu konuda her şeyi yerli yerince söylemiş, çok mühim bir vazife ifa etmiştir. Zahid Efendi o sözleri söylemeseydi, malum herifleri susturmasaydı belki daha çok sözler söyleyeceklerdi. O bu konuda aksi söz söyleyen Mısır ulemasını da susturmuştur.

Eşhedü billah bugünkü gibi hatırlarım -hepsi de mezara gitmişlerdir- eş-Şeyh Muhammed Abdulvehhab Buhayrî Hocamızın meclisinde/evindeyiz, hocalardan bir tanesi, “Hayır cemiyetlerine verilen zekât yerine ulaşmıştır, pekala verilebilir.” diye bir makale yazmış, bu makale okundu, hocamız kütüphanesindeki “*Makâlatu’l Kevserî*”yi işaret etti, getir dedi getirdim. Orada “*Fi Sebilillah*” mevzuunda bir makale var, onu açtı okuttu, arkadaşlar makaleyi okuduktan sonra hocamız dedi ki “Bakınız şu makale ancak otuz tane meracii (kaynağı) hakkıyla mütalaa edip onların hülâsasını meydana getirmek suretiyle hazırlanabilir. Bu makaleyi yazabilecek ikinci bir kişi şu diyarda yoktur.” Ve şunu ilave etti -Eşhedü billah bu tabir Abdulvehhab Buhayrî hocamıza aittir- “Dört yüz senedir yakın tarihimizde böyle muhakkik bir âlim görmüyoruz.” Zahid Efendi’yi vefatından sonra ehl-i ilim olan zatlar böyle anlıyor, onların sözleri kafidir.

Mustafa Sabri Efendi ile münasebetinden bahseder misiniz? Mesela, “Nazretun Abire” adlı eserinde yer yer ona iltifat eder. Fakat bir de hadisenin “cebr” boyutu var. Bu hususu istismar edenler, onları iki hasım gibi göstermek istemektedirler. Aralarındaki münasebet hakkında neler söyleyeceksiniz?

Son hayatlarında arkadaşlar içinde onların arasında en fazla dolaşanlardan birisiyim –elhamdulillah-. O zaman Zahid Efendi “*el-İstibsar*” mevzuunu yazmıştı. Eserinde Mustafa Sabri Efendi’yi hem medhü sena etti hem de cebir mevzuunda onunla münakaşa etti. Din meselelerinde ahhaplık olmaz. “Hakikat olduğu gibi anlatılır.” diye bir tabir vardır. Bu meseleler bu şekilde yazılmıştır.

O günlerdeydi ki Mustafa Sabri Efendi'nin ailesi vefat etmişti. Rahmetli ders vekili Ahmed Asım Efendi'nin kerimesiydi. İskenderiye'de defnedildi. Mustafa Sabri Efendi torunlarının ve gelininin hizmetine kalmıştı. Osmanlı hanedanından Sultan Abdülaziz Hanın torunu Şehzade Şevket Efendi vardı. Şevket Efendi onu alır götürür, evladiyla beraber haftalarca evinde bakarlardı, hatta -ben görmedim ama- Ali Yakup Efendi anlatmıştı, Şevket Efendi'nin çocuklarının Mustafa Sabri Efendi'nin el ve ayak tırnaklarını kestiğini gördüm demişti, öyle hizmet ederlerdi, Onu çok severlerdi. Zaten nur parçası gibi bir kimseydi sevilmeyecek bir insan değildi, çok hoş güzel bir insandı.

O günlerdeydi ben Mustafa Sabri Efendi'yi ziyaret için Şehzade Şevket Efendi'nin evine gittim. Oturduk şuradan buradan konuştuk. Beni görünce sözler Tokat'a, Erbaa'ya, Niksar'a intikal ederdi. Bu minval üzere memleket konuşmaları yaptık, ondan sonra dedi ki: "Zahid Efendi'yi görüyor musun?" dedim ki "Cuma günleri saat 9'da görüşüyoruz. O vakit benim mevidimdir (Onunla buluşma saatim)." O gün günlerden Çarşamba'ydı. Bana, "Yarın git ona söyle ki ben torunum Muvahhid ile beraber -ki torunu Mimarizade Muhammed Ali'nin oğludur- arabayla kapısının önüne kadar geleceğim fakat merdiven çıkamadığımdan evine giremem." -Çünkü o esnada seksen sekiz yaşında idi.- "Zahid Efendi teşrif etsin de aşağıya Nil kenarına bir yere gidelim, konuşalım, muhabbet edelim istiyorum, sen git söyle." dedi. Hemen gittim söyledim, Zahid Efendi de memnuniyetle karşıladı. Ben de buna vesile oldum.

İşte (ihtilafa sebep olan) o kitaplar çıktıktan, konuşulanlar konuşulduktan sonra hepsinden sonra ben böyle bir şeye şahidim. Allah için bunu söylüyorum. Ondan sonra Zahid Efendi de çok yaşamadı, zaten Zahid Efendi, Mustafa Sabri

Efendi'den önce vefat etti. Bu hadise böyle iken onlara kavga yaptırmanın manası nedir Allah aşkına? Günahtır.

İsterseniz biraz da Sabri Efendi ve Zahid Kevserî'nin Mısır'daki ders halkalarından konuşalım, onların derslerine kimler iştirak ederdi?

Biz her ikisinin de ahir ömürlerine eriştik. Onlar tedris için Ezher kürsüsüne çıkmadılar. (Çeşitli nedenlerden dolayı Ezher'de ders okutmayı uygun görmediler.) Onların meclisleri tam bir ilim halkası idi. O meclislere gidenler onların ağzından çıkanları kati bir hüccet sayarlar, kemal-i ihtiram ile derslerini dinlerlerdi. Zahid Efendi bana cuma günleri vakit ayırmıştı, saat 9'dan Cuma namazına yakın bir vakte kadar muhtelif kitaplardan okurduk.

Sabri Efendi ve Zahid Kevserî'nin Ali Haydar Efendi ile ne derece bir dostlukları vardı?

Burada iken bir araya geldiklerini bilmiyorum ama Mısır'dan döndüğümde Ali Haydar Efendi, Mustafa Sabri Efendi ve Zahid Efendi'den çok sorardı, onların hâlini öğrenmek isterdi.

Cemaleddin Afgani-Muhammed Abduh ve Reşid Rıza çizgisini etkisiz hâle getiren ve Ehl-i Sünnet ulemasının önünü açan ikili Zahid Efendi ile Mustafa Sabri Efendilerdir dersek mübalağa olur mu?

Haşa, elbette ki olmaz. Şunu da işittik: Mustafa Sabri Efendi o kimselerden bahsederken dedi ki: “Ben Türkiye'deyken bunları takdir ediyordum fakat buraya geldikten sonra Allah bir şerh-i sadr ihsan etti. Bu şerh-i sadr sayesinde çok ince şeylere muttali oldum. Allah'a hamdü senalar olsun.” Bu konu daha uzun konuşulacak bir mevzudur ama ben buna girmek istemiyorum. Mustafa Sabri Efendi ve Zahid Efendi'nin onlar hak-

kında yazdıkları başkalarınıninkilerden çok daha mühimdir. Bu konuda yazan başkaları da var, İskenderiye Üniversitesi hocalarından Muhammed Hüseyin başta olmak üzere daha birçok kimsenin onlar aleyhinde yazdıkları var ama Mustafa Sabri Efendi ve Zahid Efendi'nin yazdıkları hepsinin üstündedir. Onlar işi daha ince daha mühim noktalardan yakalamışlardır.

Son anlarını bilemiyoruz ama bu kişiler insanlara yazdıklarıyla çok yanlış şeyler bırakmışlardır. Mesela, Muhammed Abduh'a kadar nasırlar üzerinde çok uzak teviller hiç kimse tarafından yapılmamıştır. O öyle bazı teviller yapmıştır ki onların hiç kimse tarafından kabul edilebilecek tarafı yoktur. Şunu söyleyelim ki kudret-i ilmiyesi ve kalemiyesi vardır fakat bunları çok yanlış şekilde kullanmıştır. Oradakileri bir kenara bırakalım bizim buradaki müfessirlerden Hamdi Efendi'nin Fil Suresi tefsirinde Muhammed Abduh'u yerden yere çaldığını görmüyor muyuz?

**M. Emin Saraç
Hocaefendi ile
Fatih Camii
Çevresinde...**

İsmail L. Çakan, Mustafa Eriş, Murat Erker, Abdullah Sert, Ahmet Taşgetiren, H. Kamil Yılmaz hocalar Altınoluk dergisi için M. Emin Saraç Hocaefendi ile Fatih Camii'ndeki ders halkaları üzerine sohbet etmişler. Altınoluk dergisinde 1988'de "M. Emin Saraç ile Fatih Camii çevresinde..." başlığı ile yayınlanmış bu söyleşiyi alıntılıyoruz.

Kaynak: www.altinoluk.com.tr

“*Ba’de harabi’l Basra...*” Bu söz, Emin Saraç Hocaefendi’nin dilinde, onulmaz bir tahassürün ifadesi... Hoca, bu söz üzerinde geçmişle günümüz arasında gidip geliyor. Oysa kendilerine sorduğunuz sadece Fatih Camii’nde verdikleri dersleri ve tanıdığı hocaefendilerdi. Emin Hoca, koskoca bir dünyayı “*Ba’de harabi’l Basra*” diye özetledi bize: Basra yıkılıp harap olduktan sonra... Emin Hoca, Fatih Camii’ni ve oradan gelip geçen hocaefendileri anlatıyor. Önümüze elli yıllık farktan çizgiler koyuyor. Ondan sonra biz de anlıyoruz ki memleket bir “*Ba’de harabi’l Basra*” dönemi geçirmiş...

Emin Hoca diyor ki: “Biz artık o eski nesilden selef-i salihinden uzaklaşmış insanlarız. Onları biraz görür gibi olduk o kadar. Onları ne tarif edebiliriz ne de misali olabiliriz.” Sonra Üçbaş Medresesi’ni anlatıyor. Orada bekâr hocaefendiler ikamet ederlermiş. Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılmış. “Orayı salih insanlar ihya etmiştir. İçinde camii de vardır. Ulemanın merkezi idi. Allah Teala bize de nasip etti, oradan feyz aldık. Gece yarısı oldu mu kalkılır, teheccüde kıyam

edilirdi.” Üçbaş’ın hocalarından sayıyor Emin Hoca: Yakub Efendi, Murad Efendi, Abdullah Efendi’nin isimleri geliyor hemen hatırlarına... Sabah namazında, beyaz sarıklı hocaefendilerin, medrese öğrencilerinin Üçbaş’tan Fatih’e gelişlerini anlatıyor ki sadece bu manzara, bir tahassüre kafidir. Alacakaranlık içinde beyaz kuğular gibi salma salma ilerleyen müminler... Her biri bir ilim deryası... Emin Hoca, “O zamandan beri çok şey değişti. Daha elli senesinin ulemasından bile kimse kalmadı. Şimdi o dersiamlar yok hayatta...” diye tahassürünü dile getirmekte haksız mı?

Kayyımı Bile Evliyaullahtan Bir Cami...

“Fatih, bugün Türkiye’nin manevî cephesi olacakken harap olmuş durumda.” diye hayflanırken haksız mı? O ki Bekir Hâki Efendileri görmüş, kayyımı bile velayet ufuklarında gezen Fatih insanlarını görmüş... İmamı, müezzini değil, kayyımları bile günümüzden yüz gömlek üstte insanlar...

“Baş kayyımı Süleyman Efendi, 60 senesini Fatih Camii’nde geçirmiş bir insandı. Elinden *Buhârî-i Şerif* düşmezdi. Devamlı Buhârî okurdu. Camide kalırdı. *Buhârî* icazetliydi 70-80 yaşında bir pîr-i fani... “Elhamdulillah, derdi, bu caminin her tarafında teheccüd kılmak bana nasip olmuştur.” Hünkar mahfelinde abdestini alırmış. -Şimdi orası da tahrip edildi ya- Neyse, daha sonra aşağı inip birinci saftan başlayıp saf saf geçermiş. Bana ilk defa hadis okuma zevkini o tattırmıştı. *Buhârî-i Şerif*’in ilk cildini ben ondan okumuştum. Mustafa Asım Efendi geliyor Süleyman Efendiye, “Senin icazetin âlidir, silsile takip ediyor. Ben senin, huzurunda bir hafta okuyacağım. Bana icazet vereceksin.” diyor.

Sonra bir Mehmed Efendi vardı. Yine Kayyım Mehmed Efendi, elinde bir faraş, bir süpürge akşama kadar, camide dolaşır, toz alır temizlerdi. Cami pırl pırıldı. Şimdi o işi, perşembeden perşembeye Fatih civarından gelen kadınlar yapıyor.

Süleyman Efendi de Mehmet Efendi de nur yüzlü insanlar... Bir iki kelime söylerler, fazla konuşmazlar. Mehmet Efendi vefat ettiği zaman çocukları geliyor, “Babamızın dolabı nerede diye soruyorlar. Dolabı yukarda idi. Dolap açılıyor. Süpürgesi, farası orada duruyor. Çocukları, “Babamızın vasiyeti var. Burada iki çuval temiz toz varmış, onu kefeninin üzerine dökmemizi vasiyet etti.” diyorlar. İşte öyle insanlar...

Bir Sabah Namazı

Emin Hoca, Fatih Camii’nin imamlarını anlatıyor. Sanki harabiyetimizi gözlerimizin önüne daha bir ayan beyan sermek istercesine...

Ömer Efendi, Halil Efendi vardı imamlardan... Ömer Efendi Esat Efendi’den icazetli. İlk defa ben, Sami Efendi Hazretlerinin kendisini ziyaret ettiği sırada görmüştüm. Siyah sakallı idi o zaman. Dersiamdı. Kurra idi Sonra Halil Efendi, o da öyle. Halil Efendi sabah namazının birinci rekâtını kıldırıyor, ikinci rekâta kalktığında ruhunu teslim ediyor. Arkasında dersiamdan Mehmet Ali Efendi var. İmameti hemen o alıyor, ikinci rekâti ihlas-ı şerif ile tamamlıyor ve selam veriyor.

İşte Fatih Camii’nin imamları ve cemaati...

Baş müezzin yine dersiamdan... Fatih Camii’nin ricali bunlar... Şimdi nereden nereye geldik, ne cemaat ne imam, o zamanki nesilden eser yok.

Her Köşede İlim...

“Ben geldiğim zaman Fatih Camii’nin bir köşesinde *Buharî-i Şerif* okunurdu. Öbür tarafta muhaddis İbrahim Efendi Müslim-i Şerif okutur. İki hadis kitabının aynı anda okutulduğuna şahidim. *Kadî Beyzavî Tefsiri* okunur. *İhya-yı Ulum* okunur. *Hidaye*, *Risale-i Kuşeyri* okunur. Hep bunların cemaati var. Bunlar okunuyor, o cemaat de yükseliyor. Şimdi neyiz kaldı?”

Hepsi okunuyordu o yıllarda. Şimdi de okunur fakat bizim tembelliğimizden. Bugün hatta daha rahatlıkla olur. Ama maa-
lesef camiye gönül veren, camiye ihya etmek isteyen insan lazım.
Hepsi memuriyet diye bakılıyor. Bir bedbahtlık mı demeli, bile-
miyorum. Ümmetin içerisinde çok garip ahvalimiz var. Manevî
hisler tedenni mi ediyor, ölüyor mu? Şimdi bakınız, Fatih'in ho-
calarının heykeli yaptırıldı. Akşamseddin'in, Molla Hüsrev'in,
Molla Gürani'nin... Sonra da gidildi, belediye tebrik edildi. Hâl-
buki bu münker bir ameldir, denmesi gerekmez mi?

Neden bu hâle geldik hocam?

Bu sorunun cevabı geniş Emin Hocaefendi için. Çok şey-
ler söylenebilir. İşte bu söylenenlerden bazı notlar:

Bizim neslimizdeki ihlassızlık manevî değerlere karşı aşk
ve şevksizlik... Hubb-i dünya... Gaflete dalış... Tabii, yönetim-
ler tarafından hocalar tahkir edile edile, hocalar da devlet ri-
cali nazarında iyi olalım gibi hislerle hareket edince gün gün
çözölmüşüz. Devir, İsmet Paşa devri. Cellatlar kol geziyor.
Sabreden azimli hocaefendiler de var. O zaman sebat edenler
evliyaullahın ta kendileridir. Bir tarafta asılanların acısı gönöl-
lerden çıkmamış, diğer tarafta hapislerde çürüyenler var. Ali
Haydar Efendi, Atıf Efendi ile birlikte 6 ay Ankara'da hapis-
te kalmış. Ne sıkıntılar çekildiğini anlatır, bir taraftan da eli-
ni dizine vurarak "Atıf Efendi kardeşimiz kazandı." derdi. Fa-
tiht medreselerinde oda arkadaşısıdır. Atıf Efendi Ali Haydar
Efendi. İşte o dönem hocalarının şiddet karşısında gösterdik-
leri sabır, sebat ve azimet onlara bir heybet vermişti. Ömer
Nasuhi Efendi çok konuşan bir kimse değildi. Gölgesi olan
bir kimse idi. Heybetli bir kimse idi. Şimdi bizim ihtiram ede-
cek halimiz kalmadı, çünkü gönlümüzde ihtiram kalmadı. Ev-
vel emirde kendi akidemizin iktizası olan şeye ihtiram etmiyo-
ruz. Biz eğer Resulullah Efendimizin (s.a.) yolunu takip eder,

ona temessük etmeye gönül bağlarsak, zaten bu bir manevî ihtiram ve ikramdır Cenab-ı Haktan...

Cenab-ı Hakk bir kimseyi severse Cebrail'e haber verir: Falan kulumu sevdim, sen de sev, buyurur. Cebrail meleklerle seslenir. O kulu sevmeleri için. O insan da yer yüzünde makbul olur... Böyle böyle muhabbet silsilesi halinde Cenab-ı Haktan insanlara uzanır...

Bu itibar kaybı nasıl önlenecek? Nasıl yeniden ihtiram kazanacağız?

Evvela kendi nefsimize dönüp, kendimizi ıslah edeceğiz. Resulullah Efendimize ittiba edeceğiz. Kavlen, fiilen, her şeyimizle... Biz kendimizi ıslah etmedikçe bu iş olmayacak. Biz kendi kendimize nasıl tebliğ edeceğiz, ne yapacağız, bunun üzerinde düşünmemiz lazım. Camide namaz kılan 80 yaşındaki insanların Fatih'de birçok yanlışları var. Namaz kılarken birçok yanlışları var. Bunlar aynı zamanda bizlerin kusuru. 60 yıldır camiye gelen insana, namazını, fatihasını tam manasıyla öğretmemişiz. Yazık değil mi? Allah bizden sormaz mı?

Bir devrede İstanbul'da iki Ali Haydar Efendi vardı. İkisi de aynı diyarın insanıdır. Batum Ahıska tarafından... Büyük Ali Haydar Efendi, Küçük Ali Haydar Efendi... Büyüklük, küçüklük yaş itibarıyla. Yoksa her ikisi de fakihtir. Her ikisi de okumak için Erzurum'a inmişler...

Küçük Ali Haydar Efendi fakih bir insan. Müthiş bir zekâsı var. O yaşta alır meseleleri, saatlerce konuşur. 100 yaşını geçkin vefat etti. Hocamızdı. Kendisinden çok dersler okudum. Bana *Şifa-yı Şerif*'i ilk defa okutan odur. *Şifa-yı Şerif*'i okuturken hem ağlar hem ağlatır.

Ali Haydar Efendi'nin aynı zamanda şeyhliği vardır. İstanbul'da Nakşiler dört koldadır. Biri Mustafa İsmet Efendi, ikincisi Ahmed Ervadi, üçüncüsü Esad Erbilî Efendi, dördüncüsü

de Abdülhakim Efendidir ki son defa o gelmiştir. Ali Haydar Efendi Yahyalı Mustafa İsmet Efendi'nin halifesi sayılır. Mustafa İsmet Efendi çok feyizli bir zatmış. 60 kadar halifesi vardır. Bir tanesi de Bahrullah Efendidir ki Erbaa'ya göndermiştir. Babam, dedem Bahrullah Efendiye intisap etmişlerdir. Ali Haydar Efendi o tekkenin şeyhiydi.

Diğer hocalarınız kimlerdi efendim...

Ömer Efendi, sonra Gümülcineli Mustafa Efendi, Hüsrev Efendi, hepsini hatırlarım. Ömer Efendi ile iki senede *Telhis*'i ancak bitirebilmiştik. Nahiv okuduk. Bir kere eskiler *Telhis*'i ezberlemeyi itiyat edinmişlerdi. Onun için Ömer Efendi, bize dersi ezbere takrir ederdi. Bir gün evvelki dersi takrir eder, gelecek dersi izah eder, ondan sonra derse girerdi.

Mustafa Efendi'den daha çok okuduk. O kadar ısrarlı idi ki Mustafa Efendi, haftanın yedi günü bizlerle meşgul olurdu. 7 gün, altı gün değil. Onun için ben dersi 7 gün takip ederim. En güzel şey her gün ders okumaktır. Bana manzum olarak bir nasihatleri var. Ondan bazı beyitler sizlere okumak isterim:

Gönül! Gel talib-i didar-ı cemal-i seyyid-i ebrar olalım

Reh-i pâk-i Ahmed-i Muhtara kurban olalım

Tenvir eyleyelim dil-i muzlim-i biçareimizi

İnkilab ve fesat âlemindir bâkî-i nâm olalım

Suret u zîbâyı cihana aldanmayarak

Mekteb-i ilmi ledünden nûşi ab-ı zülâl olalım

Terk idelim du cihanı taliplerine

Bizler tâlib-i didâr-ı cemal-i Yar olalım

Gidelim kûy-i mahbûbi Hûdaya essalat diyerek

Gubâr-ı pâyine yüzler sürerek dil-şad olalım

Yek zerre-i hâki kadem Hazreti akdesine

Sad hezâr canlar feda ederek zevk ile seyrab olalım

Receb 1304 Gümülcineli Mustafa Asım Efendi

Piyale Paşa'da Bir Cuma Saati

Cuma günleri Mustafa Efendi ile camilere giderdik, yürüyerek. Her cuma bir camiye. Bir gün dedi ki biraz uzakça ama yürüyerek gideceğiz. Nereye? Kitaplarda okumuş, gidip de gör-
düğünden değil. Zaten hiçbir vasıtaya binmez. Gümülcine'den gelmiş, Üsküdar'a geçmemiştir hiç. Fatih'ten çıkmamıştır, iki defa Fatih Kütüphanesi'ni devretmiştir. Bilmediği fen yoktur. Kendisine ayaklı kütüphane denirdi. Neyse, Piyale Paşa'ya yürüyerek gittik. Yol boyunca Arapça-Türkçe beyitler okuyor, izah ediyor. Bana da okutturuyor. Vardık ki caminin içerisine keçiler dolmuş. Cami perişan. Ondan sonra yakında yetişecek cami de yok. Çok çok üzüldük.

O zaman felaket bir devirdi. Ezan okuyamıyorsun, Kur'an okuyamıyorsun. Suç. Şu devirde çok fırsat var, ama değerlendiremiyoruz. Zulmet şiddetini kaybetti ama millette bir şey kalmadı. Babamız, bizi gece yarısı kaldırır, ders okuturdu. Gizli gizli. Hapse götürdüler, geldi yine okuttu. Şimdi bizde o azimet var mı?

Emin Hoca, sonra Hüsrev Efendi'yi anlatıyor. Hüsrev Efendi ile bir keresinde Tirmizî'ye başlamıştık. İzmir'den bir arkadaşı geldi. Hoca'nın sırtında çizgili bir pardesü var. Ancak pardesünün arkasında kocaman bir yama. Arkadaşı, kendisine herhangi bir yardımda bulunmak isteğini bildiriyor. Hüsrev Hoca, "Peki, diyor, ancak şahsıma bir yardım istemem."

Git, bana şu kadar takım Tirmizî al. 15-20 takım. "Tirmizî"ler geliyor. Onları öğrencilerine dağıtıyor. Bir tanesini de benim için ayırıyor. "Bunun sahibi var." diyerek. O nüsha hâlâ bendedir. Saklarım. Allah nasip etti, Mısır'a gittik geldik ve talebelerle Tirmizî'yi hatmettik. Hüsrev Hoca daima bizlere söylerdi: Hadis ve Fıkıhı ihmal etmeyeceksin. Bu iki ilmi birbirinden ayırmayacaksın. Hüsrev Hoca'nın resmini bulup basın. Hoca siması görsün bu millet. Hoca siması da kalmadı. Hoca siması unutuldu bizim neslimizde.

Ali Haydar Efendi'nin teşviki ile Mısır'a gittim. "Bu iş burada tamamlanmaz, git orada tamamla gel." demişti. Orada, Zahid Efendi, Mustafa Sabri Efendiden dersler gördük.

Emin Hocaefendi, "Ben, diyor, öteden beri hocaların yanına gitmeye çalışırım. Yaşlı insanlarla oturmaktan hoşlanırım." Şimdi Hocaefendi, Fatih Camii'nin geçmişe hasretle bakan sinesinde, bir ilim merkezi olarak, gençlere bir rehber olarak güzel hocalarının geleneğini sürdürmeye devam ediyor. Allah kendilerinden razı, olsun, sa'ylerini meşkur eylesin. *Âmin.*

**M. Emin Saraç
Hocaefendi'nin
Nazar-ı Dikkatiyle
“Bir Peygamber
Mirası: İlim”**

“İlim dendiği zaman aklımıza gelen ilk şey Allah Celle ve Âlâ'nın sıfatlarından birisinin 'Alîm' olduğudur. Kur'an-ı Kerim'in bize öğrettiği doksan dokuz sıfatın her biriyle mütehallik olmamız için bize haddi hesabı olmayan terğib ve teşvikler vardır. İşte o terğib edilen sıfatlardan birisi de ilimdir.”

Reyhan Dergisi, 2005/1, Sayı: 1;
Mülakat: Abdurrahman Kaya, Murat Ustakurt

Muhterem hocam; hayatını cehaletle mücadele ederek geçirmiş ve bu yolda elinden gelen gayreti sarfetmiş olan Peygamber Efendimiz (s.a.), kendisini “Ben cehaletle savaşmak için gönderildim.” ifadeleriyle tanıtmıştır. Ve bu savaşta kullanılacak olan en tesirli silahın İlim olduğunu bizlere pek çok Hadis-i Şerifiyle de işaret buyurmuştur. Peki, Efendimizin dar-ı bekaya irtihalinden asırlar sonra O’na ümmet olabilme ümidiyle yaşayan bizler ilim denildiği zaman neler anlıyoruz, daha önemlisi neler anlamalıyız?

İlim dendiği zaman aklımıza gelen ilk şey Allah Celle ve Âlâ’nın sıfatlarından birisinin “Alîm” olduğudur. Kur’an-ı Kerim’in bize öğrettiği doksan dokuz sıfatın her biriyle mütehallik olmamız için bize haddi hesabı olmayan terğib ve teşvikler vardır. İşte o terğib edilen sıfatlardan birisi de ilimdir.

Fahr-i Kâinat Efendimiz (s.a.) âlimin fazlını gökteki bedr-i münîr olan ayın on dördüne teşbih etmiştir. İlme teşvik babında Ebu'd Derda Hazretleri tarafından nakledilen şu Hadis-i Şerif de calib-i dikkattir. Ne buyuruyor Resulullah (s.a.) Efendimiz: **“Bir insan ilim yoluna girdiği zaman o kimse cennet yoluna girmiştir. O yolun sonu cennete ulaşır.”**

Bu kadar medh ü senaya layık görülen hangi ilimdir acaba? İlimlerin en mühimi diyebileceğimiz ilim hangisidir? Tabi ki ilimlerin en mühimi “kale'llah, kale Resulullah” ile başlayandır. Bu ilimden kimse müstağni olamaz. Bu ilim herkes için “alâ merâtibihim” lazımdır. Fakat herkesin bu ilimlerde derinlemesine malumat sahibi olmasını da bekleyemeyiz. Bu noktada ilimleri ikiye taksim edeceğiz: Bazı ilimler vardır ki herkes tarafından bilinme zarureti vardır. Mesela, kişinin farz ibadetlerini yerine getirecek kadar malumat sahibi olması onun üzerine farzdır. Amma bir de cemiyetin nizamını tanzim edecek, hatta bütün beşeriyetle alakalı meselelere ait ilimler vardır ki bunu da muayyen insanların öğrenmesi farz-ı kifayedir.

Bu insanların varlığı muhakkaktır zira bir memlekette âlim olmazsa o memleket dalaletе düşmüştür, karanlıkta kalmıştır. Ve o takdirde musibetler de o memleketin başına inmeye başlar. Zira en büyük musibet olan kıyamet, âlimler bittiği zaman başlayacaktır. Ulemanın böyle zevale doğru gitmesinin kıyamet alametlerinden birisi olduğu kitaplarımızda yazılmaktadır.

Bakın bütün İslâm tarihi boyunca neler yapmışlar ilim babında. Fatih Hazretleri'nin İstanbul'un fethinden sonra ilk yaptırdığı iş Tabhane Medresesi'dir ki önce onun temeli atılmıştır. Camiden evvel medreseyi başlatmıştır; ilme verdiği ehemmiyetinden dolayı. Bu camii şerif (Fatih Camii) beş yüz sene bu memlekete hem ulemasını hem de devlet ricalini yetiştirmiştir. İşte karşımızda gördüğümüz en son allameler: Ahmed Cevdet Paşa, Elmalılı Hamdi Efendi, Ali Haydar Efendi, Zahid Efendi, Mus-

tafa Sabri Efendi, Ömer Nasuhi Efendi bu camii şerifin eserleridir. Bunların her biri bu memlekete çok büyük hayırları olmuş âlimlerdir. İlimsiz olan bir diyar dalalete düşer, rehbersiz kalır perişan olur. Nitekim işte şimdiki halimiz, o güzel ilim erbabından mahrumiyetimiz ne büyük sıkıntılara sebep olmaktadır.

O insanlar nasıl yetiştiriler? Bakınız eski ulemamızın tedrisinde, tekmi'l-i nüsah denilen bir tabir vardır. Talebe, bir kitabı aldığı zaman başından sonuna kadar hazmederek, gayet muhkem bir şekilde okur. O sağlam okuyuşu sebebiyledir ki en son icazet aldığı, dersiam olacağı zaman kendisine birkaç ibare verilir, o da tahlil eder. Bunun müzakeresi heyet huzurunda yapılırken okuduğu ilimlerin hepsi o ibarelerde tatbik edilir. Yine hakkını verirse o kimse tedris yapma ehliyetini kesb eder.

Bugün mekteplerde hiçbir kitabı kamilen okuyamıyorsunuz maalesef. Bundan bin sene evvel yazılmış kitaplar bizim medreselerimizde tedris edilmıştır. Bakınız Teftazanî'nin eseri, Nesefî'nin, Sadru's Şeria'nın eserleri bütün İslâm dünyasının hepsinde aynı şekilde okunmuştur. Niçin? Müfredatın aynı olması vesileyle bütün İslâm dünyasının fikirleriyle birleşiyor, ulemanın efkârı ile birleşiyor. Her yerde Hanefî fikhının *Hidaye*'si, *Kudûrî*'si ve *İhtiyâr*'ı okunmuştur. Bugün müftülerimizin kaç tanesi *Kudûrî*'yi okumuştur. Olmayınca da bunlar ne ile fetva veriyorlar!

İnsanın bilmediğini bilmesi lazımdır. Bu çok güzel bir vasiyettir. Bilmediğini bilmiyor ve kendisini allame sanıyor ve başkasının sözlerini de itibara almıyor. Kendisinin bildiklerini her şeyin üzerinde zannediyor. Bu da yüz karasıdır.

Bugün hakikaten bize ilim eseri, iman eseri olarak bırakan şu güzel diyarımız; onların ilim ve imanıyla fethedildi. Açın bakın ulemamızın sîretini; açın bakın *Şakâik-i Nu'maniyye*'yi veyahut *Osmanlı Müellifleri* vesaireyi ki bu diyar ne büyük âlimlere meydan olmuştur. Onların eseri olan Fatih İstanbul'u

fethetmiştir. O ilmî kudreti mükemmel; çok ulemayı hesaba çekecek kadar muktedir bir kimseydi.

Biz bunların hepsinden mahrum bir vaziyetteyiz şu an. Bu ilmi ihya etmek için gayret etmek, zamanın en mühim vazifesidir. En salih ameldir.

Peki, bu ihya faaliyetine nereden başlamalıyız.

Bu yolun olmazsa olmazı nedir hocam?

Bu yola adım atmak için evvela ilmin de esası olan Arapçayı iyi bileceğiz. Cenab-ı Hakk; kelimini, beşeriyetin son irşad fermanını Arapça üzerine indirmiştir. Bakınız Hindistan uleması kendileri Urdu lisanı konuşurlar amma eserlerini Arapça veriyorlar. Her yerde bu şekildeyken biz şimdi bütün ilimlerimizi fikirlerimizi Türkçe isâr ettik. Arapça da bilmeyişimiz bu memleketin cehlini biraz daha artırmaya sebep olmuştur. Hayır, öyle değil Arapçayı bileceğiz; sarfı, nahvi bileceğiz.

Eski usule göre tekmil-i nüsah lazım. Tekmil-i nüsah *Em-sile*'den başlar *Şerh-i Akaid*'de biter.

Talebede icazet istihkakı tahakkuk ettiği takdirde hocafendi bu emaneti ona takdim eder. Ayrıca o icazetnamenin sonunda nasihatler vardır, yine icazet veren hocadan Resulullah'a (s.a.) kadar bir silsile belirtilmektedir, bu silsile bizim rehberlerimiz, muktedâ bihlerimizdir. Bu icazeti almayı hak eden talebe, silsiledeki hocaların isimlerini gördükçe kendisi de onlara layık bir talebe olma gayretinde olur. Ben o yolu takip edeceğim diye elinden gelen gayreti sarf eder. İcazet niha-yetinde Rahmeten li'l-âlemîn olan Hâtemu'l Enbiya Efendimize (s.a.) ulaşır. Bu aradaki vasıtalar bizim O'na ulaşmamız içindir. Yani sarfı okumadan, nahvi bilmeden, tekmil-i nüsah yapmadan, ilimlerin kaynağı olan Kitabımızı anlayamayız. Bu şekilde tefsir yapamaz ve dinî mevzularda söz söylemeye muktedir hakiki âlimler yetiştiremeyiz.

İşte görüyoruz, böyle kimselerin tefsirlerinin hangisi işe ya-
rıyor. İşte son tefsirde¹ görüldüğü gibi. Ben şahsen çok üzıldüm
böyle bir tefsiri nasıl çıkardılar, insanlarımız bu kadar mı gafle-
te düştü.

Efendim, bizim çocukluğumuz zamanında bakiye ulema
vardı ki o eslafın bakıyyesi olan ulemayı gördük. Ali Haydar
Efendi, Ömer Nasuhi Efendi... O zamanki Bekir Hâki Efendi,
Ali Yekta Efendiler. İşte âlimler böyle olur. İslâm âlemine çık-
tık; Mısır'da 9 sene kaldım, Hindistan'a, Pakistan'a gittim. Se-
nelerce Hicaz'da ulema cemiyetlerine, toplantılara çağrıldım.
Ve bizi onlarla mukayese ettiğiniz zaman halimizi görüyoruz.
Suriye'deki âlimler bugün Türkiye'mizde maalesef yok. İlmiyle,
sülûküyle kendisini ispat edecek âlimlerimiz yok. Abdurrahman
Şeref Bey oradaki âlimlerden "Osmanlı ulemasının sîret ve su-
reti işte böyleydi." diye bahsederdi. Ne güzel salih âlimleri var.

Modern olacağız diyerek sünnet-i enbiya olan sakalı hiçe
sayıyoruz. Ne kadar ayıp bir şey ne kadar çirkin bir şey! Resu-
lullah Efendimiz (s.a.), "**Emeranî Rabbî/Bana Rabbim emret-
ti.**" diye Allah'ın emrinden bahsediyor, bizim ağalar ne diyor;
efendim bu bir Arap âdetidir. Peki, senin yaptığın da Hristi-
yan âdeti. Ne diyeceğiz hadi bakalım o Arap âdeti diye onu sen
söylüyorsan, senin yaptığın da İslâm düşmanlarının âdetidir.
Peki, buna ne diyeceksin?

İlmin iki vasfı vardır efendim: Bir kesbî tarafı bir de veh-
bî tarafı. Kesbî tarafı, hocaefendilerden aldığımız kelimatı iyice
zapt edip öğrenmeniz; vehbî tarafı da "Bildığınız ile amel eder-
seniz Allah bilmediklerinizi de ihsan eder. İttika sahibi olursa-
nız Allah size öğretir." emrinin sırrında gizlidir. Bunun esbabı-
nı yerine getirdikten sonra bir de şerh-i sadr ile verilen ilimler

¹ Bir heyet tarafından hazırlanan ve Diyanet İşleri Başkanlığı'na yayımlanan Kur'an
Yolu isimli tefsir kastedilmektedir.

var. Bu ikisi de bir arada cem olunduğu zaman o kimse hocaefendi, âlim olur.

Bilmek her şey değil demek hocam. Yalnızca ilimle arzulanan hedefe ulaşamıyoruz yani.

Tabii ki bu işin temelini sağlam tutmak için ibadetlerimize ehemmiyet vereceğiz. İbadetlerimize farz namazlarımızdan başlarız. Kur'an tilaveti de manevî bir kuvvettir ki o kuvvet âdeta arabanın, uçağın gitmesi için benzin ne ise odur. Buradan başlarsak takvaya ehemmiyet verirsek Cenab-ı Hakk bizim önümüzü açar, inkişaf verir. Okuduklarımızı da anlamak hususunda bir basiret ve feraset sahibi oluruz. Vesvese-i şeytaniye ile kendimizi mağlup etmeyiz.

Bizim bazı insanlarımızı görüyoruz. Adamlar kendi heva u heveslerine göre ahkâm kesiyorlar halkımıza. Kendileri dâll oldukları gibi mudill de oluyorlar. Hem dalaletе düşmüş oluyorlar hem de başkalarını dalaletе düşürüyorlar. Bir iş ibadetle başlayacak takva ile başlayacak. Eğer ibadetsiz, takvasız ilme başlarsak onun akıbeti kötü olur.

Eski medreselerimize bakınız: Medrese ile cami bir araya getirilmiştir. Medresede oturup kalkıyor; camide ibadet ediyor, namaz kılıyor ve ders okutuyor. Bu vecih ile hakikaten o medreseden yetişen hocaefendi tam bu mesleğin ehli oluyor. Bugün maalesef, şimdiki hocalarımızın birçokları hiçbir vecih ile camiye gitmemiş, camiden uzak kalmış, cemaatle namaz kılmayı hiç kendisine, nefs-i emmaresine alıştırmamış, ondan sonra da bu insan ümmetin önüne geçince ne yapacak? Kendisi o âdetini takip ettiği zaman milletin üzerinde de hiçbir tesiri olmaz. O sebeple bunu insanların düşünmesi lazım.

Ben iyi hatırlıyorum bazı kardeşlerimiz hocasından aldığı dersi sanki teyp gibi, böyle fotokopi gibi alıyordu; fakat namaz

kılmıyordu. Birtakım dünyevî şeyler aldılar ama neticesinde onların ilimleri halâveti olmayan, faydası olmayan bir hâle geldi.

Talebelerimizi takva üzerine yetiştirmemiz, ibadetle, taatle teçhiz etmemiz zarureti vardır. Bu şekilde başlarsa o ilimler hayırlı olur. Bakınız, eskilerimiz bir taraftan sarf-nahiv ile meşgul olurken talebelere bir taraftan da ahlâken güzel olmaları için bir ders okuturlarmış. İkinci dersi ya da koltuk dersi olarak isim verirlerdi. *Tarikat-ı Muhammediyye*, *Ta'limu'l Mütealim* okutulurdu. Niçin? Talebenin ahlâkı güzel olsun diye. Talebenin ahlâkının güzel olmasını önceden hocalar nizama, düzene koymuşlardı. Bu kubbenin² altında yetişen ve kendini buraya vakfeden hocalarımızdan biri olan Hüsrev Efendi Hocamız derdi ki *Tarikat-ı Muhammediyye*'yi on bir defa okuttum. Talebeye okutuyor tabi ki. Şimdi var mı böyle ders okutan bir yer, talebenin ahlâkı güzel olsun diye bir ders bizim ilahiyatlarımızda ve sairede okunuyor mu, yok. Hele hele ehâdis-i Nebeviyeyi ihmal etmek, ona itibar etmemek de felaketlerin en büyüklerindendir. Ehadis-i Şerifeyi reddettikten sonra Ayet-i Kerime anlaşılmaz hâle geliyor. O zaman da Ayet-i Kerimleri kendi sakîm ve akîm olan fikirleri ile anlaşılmaz bir hâle getiriyorlar.

Güzel ahlâk hususunda en büyük paylardan biri de aileye düşüyor diyebiliriz, değil mi?

Elbette, ilk iş evden ve aileden başlar. Onun için hocazâdelerin hoca yetişmesi çok hayırlı bir iştir. Çünkü o birçok eseri okumadan bilir. Kendi nefsimi düşünüyorum da ailemin, annemin, babamın, hocalarımın üzerimdeki etkisi büyüktür. Onlardan gördüğüm şeyler zihnimde sabit kalmış. İlim ya müdareseden sıtırdan ya da hocaefendinin harekâtını görmek sureti ile ki o hareket da insan için ilimdir. Resulullah Efendimizin (s.a.) harekâtının ashab-ı kirama ilim olduğu gibi. Fakat

² Fatih Camii kubbesi kastedilmektedir.

hoca ki kendisi ibadetini yapmıyor ondan sonra efendim hangi unvana sahip olursa olsun. Bir kere namaz kılmıyor; öyle bir insanın hangi işini biz itibara alacağız. O da onları bildiği halde bana okuttuğu halde tatbik etmiyor. O zaman efendim şeytanın vesvesesi geliyor: Sen de onun gibi ol canım, o da bak senin gibi okumuş da şu hâle gelmiş.

Ve maalesef bu zihniyete sahip insanlar bugün dini mevzularda cemiyete yön veren insanlar olarak tanıtılıyorlar. Halkımız onların verdikleri fetvalarla baş başa bırakılıyor. Bu noktada fetva mevzuunu sormak istiyoruz hocam. Fetva müessesesi bugün metruk bir halde midir?

Fetva meselesi ayrı çok ince bir şeydir. Çok mühim çok da zor bir meseledir. Fetva vermeye cüret ve cesaret göstermek -Hadis-i Şerifte de beyan edildiği gibi- cehenneme cesaretle atılmaya benzer. Onun için ashab-ı kiram bir fetvayı vermek için birbirlerine atfederlerdi. O ona, o ona havale ederlerdi. Herkes ben bu işin ehliyim, ben önce söyleyeyim demiyor çünkü olabilir ki benim zihnimde farklı şeyler olmuştur, isabet edemem diye kendisini vebale atmıyor. Zahid Efendi hocamızın *Makalat*'ında "Hutûratu't Teserrû fi'l-Fetva" (Fetvada Acele Etmenin Tehlikeleri) isimli makalesi vardır. Bu okunması gereken çok mühim bir makaledir.

Bu şuura sahip bir ilim talebesinin meydana gelmesi nasıl mümkün olabilir, ilme talip bir kişide hangi vasıflar aranmalıdır?

İnsanoğlu, Benî Âdem, Allah'ın mümtaz bir mahlûkudur. Hadis-i Şerifte, "Her çocuk İslâm fıtratı üzere doğar. Fıtrat-ı İslâmiyye onda mevcuttur. Onun icaplarını yerine getirir ama anne babası Yahudi olursa onu Yahudi yapar, Mecusi olursa onu Mecusi yapar." buyruluyor. Fakat onu kendi haline bira-

kırsan, ona kimse tesir etmezse Allah'ın tevhidini o bulur diye kitaplarda yazıyor. Çocuklarımızı filanın çocuğu falanın çocuğu diye ayırmadan Allah'ın halk ettiği o güzel yavruya güzel şeyler öğrettiğimiz takdirde netice alabiliriz. Onun için biz tahdit etmeyiz. Bazı çocuklar var ki kabiliyeti itibariyle hazır, aileden gelişti itibariyle aileden aldığı birtakım güzel meziyetleri muhafaza etti ise o talebeyi tercih eder insan. Öne alır ki daha kolaydır bunu eğitmesi.

Meşhurdur Hz. Fatih devletin bütçesini tespit edeceği zaman en çok masrafı talebeye tahsis ettirmiş. Demişler ki “Sultanım bu talebenin içerisinden ciddi yetişecek kimse ancak bunun onda biri kadardır.” Fatih şöyle demiş: “İşte o onda birini bulmak için bu masrafın yerine koyulması lazımdır. Hiç tenkîs edilmeyecektir.”

Biz talebeyi, geldiği zaman talim etmeye takat etmeliyiz, talebe reddedilmez, yeter ki talebe haylazlık yapmıyor olsun. Talebelerimizi hoş karşılayacağız, onlara şefkat edeceğiz. Bir anne baba evlatlarına nasıl muamele ediyorsa biz de öyle yapacağız.

Muhterem hocam, belirli bir yaşa ulaştığında anne baba tarafından çocuğa birtakım mesuliyetler verildiği malumdur. Bu mesuliyetlerle çocuk her geçen gün biraz daha büyür ve cemiyette kendi ayakları üstünde durabilecek seviyeye ulaşır. İlim talebesi için de böyle bir yol izlenebilir mi? Öğrenirken öğreten bir talebe düşünebilir miyiz?

O, çok çok güzeldir. Eskiden bir medresede bir odanın sahibi var onun yanına çömez diye bir kimse verilir, o çömez denilen kimse odanın esas sahibi olan büyüğüne karşı hizmet etmektedir. Mesela, odayı silip süpürmekte, yemek hazırlamakta falan yardımcı olur ama o da ona ders okutur. O şekilde onu yetiştirir, yetiştirirken kendi de yetişir.

Bir başka husus daha vardı. Onu sonradan zemmetmeye başladılar ama onun da manası vardır. Üç aylar geldiği zaman tatil yapılır, Ramazan ayı girdi mi ders devam etmez. Biz Mısır'a gittiğimiz zaman Ezher'de usul öyleydi. Ramazan ayında ders tatil olur. Talebe tatbikata çıkar halk arasına dağılır; hafız ise mukabele okur, imamlık yapar; hafız değilse vaaz eder. O vaazı eden hoca olacak talebeleri halk o çağdan tanır. Hem halk onların hem de onlar halkın meziyetlerinden haberdar olurdu. Bunlar ileride halkın gönlünde yetişmiş hocaefendiler olur. Biz yurtlarda orada burada çocukları kendi hallerine bırakıyoruz. Hazır yiyip içiyorlar. Fakat o meziyetlerde bir insan yetiştiremiyoruz.

Muhterem hocam, günümüzde bir ilim yolcusu için karşılaşılan problemlerden biri belki de en mühimi iktisadi sıkıntılardır. Hocam, selef ulemamız bu tehlikeli yolun önünü nasıl kesmişler acaba? Hayatlarını sadece okumaya mı tahsis etmişlerdi?

Eskiden bir usul vardı efendim. Hoca başkasına muhtaç olmadan yetişmesi, kanaatle yaşaması için bazı sanatlarla meşgul olurdu. Hatta babam bana cilt yapmayı, kitabı teclît etmeyi öğretmişti. O zamanlar teclît yani kitabı ciltleme bir sanattı. Sonra efendim saatçi olmak da bir sanattı. Hasan el-Benna'nın babası (Ahmed es-Saatî) hem büyük bir hadis âlimi hem de saatçiydi. Böylece geçimini sağlardı. Yemen'in San'a şehrinde Abdülmecid Zindanî'nin kurduğu bir medrese vardı, ismi Medresetü'l İman'dı. Burada okuttuğu talebelere hem icazet veriyor ve bunların her birisine bir sanat öğretiyordu. Bunlar oradan ayrıldıktan sonra maişetini temin edecek fakat tedris ve talim yapacak. Zindanî burada epeyce bir merhale kesb etmişti fakat gelin görün ki burasıyla da uğraştılar. İslâm dünyasında hiçbir memleket yok ki onların ders programına müdahale edilmesin.

Son bir soru ile sözü size bırakalım muhterem hocam. Yetiştirdiğiniz, derslerinde bulunma imkânına sahip olduğunuz hocalarınızdan sizi en çok etkileyen bazılarını sizlerden dinleyebilir miyiz?

Ben İstanbul'a geldiğimde ilk hocam Ali Haydar Efendi idi. Bu camide istifade edebildiğim hocalarım arasında Gülmülcineli Mustafa Efendi, Fatih Camii'nin baş imamı faziletli Ömer Efendi, Hüsrev Efendi ve Süleyman Efendi'yi -ki o, camiin baş kayyumu idi- sayabilirim. Bu hocaefendilerden tederrüs etmek suretiyle istifade etmişizdir. Bunlar bizzat ders aldığım hocalarımdandır. Bu hocalarımın hallerinin bizim üzerimizde çok büyük tesirleri olmuştur. Âdeta ben babamdan gördüğümü burada daha da tekit etmiş oldum. Bizim evimizde, elhamdulillah, bir ananemiz vardır. Babam, dedem, baba tarafım anne tarafım hep hocalardan müteşekkildir.

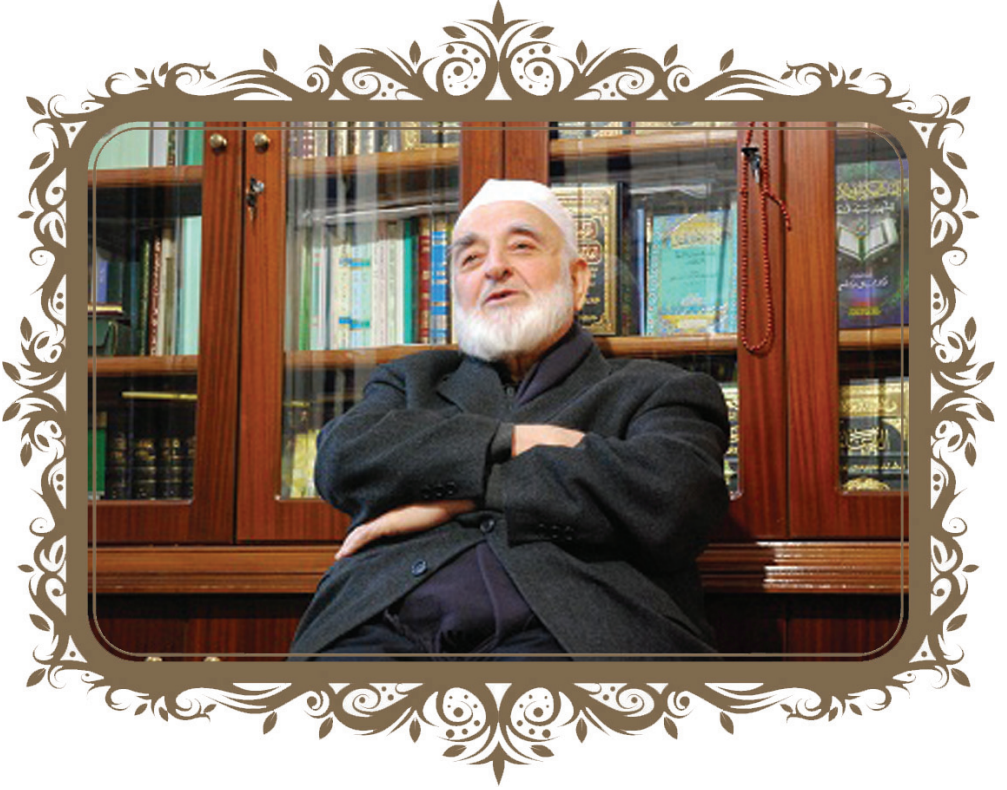
Ondan sonra Mısır'a gittiğimiz zaman Zahid Efendi, Mustafa Sabri Efendi, Yozgatlı İhsan Efendi gibi hocalarımızla bir arada bulundum. Sonra Ezher ulemasından hocaefendiler, Mesela, Muhammed Abdulvehhab Buhayrî hocamız... Ahmed Fehmi Ebu's-Sünne hocamız... Çok kamil ve mükemmel zatlardı. Onların dersleri, meclisleri bizi zevk yâd ederdi. O meclislerin zevkini hiç unutamam.

Efendim hocalarımın her biri benim için anlatılmaz ehemmiyete sahiptir. Allah cümlesine rahmet etsin.

**M. Emin Saraç
Hocaefendi ile
Hasbihâl!**

~~~~~

M. Emin Saraç Hocaefendi'yle Recep Kabakçı'nın yaptığı sohbeti
İlim Yayma Cemiyeti Bülteni'nden alıntılıyoruz.

Muhterem hocam, Cemiyetimizin 60. Yılına giriyoruz. Bu mecmuamızda sizlerle konuşmamız tarihe bir not düşmek gibi de olacak inşallah. Öncelikle Emin Saraç Hocaefendi kimdir, bize kendinizden ailenizden bahsedebilir misiniz?

Bismillahirrahmanirrahim. Efendim, Tokat'ın Erbaa kazası Tanova kasabasında dünyaya geldim. Dedem Nakşibendî Meşayihından Üzeyir Efendi. Niksar'da Mahmud Hüdayi Hazretleri'nin hülefasından Osman Keşfi Efendi'nin ismiyle maruf camiin medresesinin hocasıydı. Bahrullah Efendi'nin de halifesiydi.

Babam Hafız Mustafa Efendi. Kendisi tasavvuf ehli, ibadet ehli bir insandı. Bunun bir tezahürüdür ki anneciğimle beraber teheccüde kıyam eder ve bizi de okutmak için kaldırırlardı. Sabah namazına kadar Kur'an okuyacağız, namazdan sonra derslerimizi tekrar edeceğiz ve sonra uyuyacağız. Allah kendilerinden razı olsun, o zulümat günlerinde okumamız için bizimle böyle alakadar oldular. Zulümat günleri diyorum zira ilkokul mekteplerinde Allah'ın varlığını inkâr edecek sözler söyleniyordu o günlerde, o derece yani. O günlerde babam bizi

hafızlığa da başlattı elhamdülillah. Hafızlığımız devam ederken 1940'ta abimle birlikte Niksar Arasta Camii'nde mukabele okumaya başladık. Ayrıca 1941-42-43'te Merzifon'da Kara Mustafa Paşa Camii'nde Ramazanlarda mukabele okuduk.

Ben nasıl oldu tam hatırlayamıyorum daha sonra İstanbul'a Ali Haydar Efendi Hazretlerine gönderildik. Aynı tekkeye mensubiyetlerinden dolayı babamla tanışıyorlardı. Ali Haydar Efendi hocamız bizi bir hafta kadar misafir ettikten sonra Fatih Camii'ne gönderdi. Fatih Camii baş imamı Kastamonulu Ömer Efendi Hazretleri bizi üç ay cami içinde misafir etti. Sonra da Üç Baş Medresesi'ne gittik ve orada kalmaya başladık. O zamanlar Arapça eserleri elde tutmak çok zor. Biz dersleri camiin hünkâr mahfilinde gizlice okurduk. Ya önce hoca çıkar, biz sonra çıkardık ya da biz önce çıkardık, hoca en son çıkardı. O şekilde ders okurduk. Kitaplarımızı da orada bıraktık. 1946'dan sonra biraz daha rahat okumaya başlamıştık.

Hocam o zor günlerde gerek siz gerek babanız, dedeniz hiç jandarmanın baskılarına muhatap oldunuz mu?

Ben olmadım ama babam olmuştu. Babam bizi okutmaya başladığı zaman jandarmalar gelip babamı götürmüşlerdi ve biz çok korkmuştuk. Babam hâkim huzuruna çıkarıldığında kendisine “Arapça okutmak yasak, medreseler kapatıldı, sen neden hâlâ Arapça okutuyorsun? Bunları bilmiyor musun?” diye sormuşlar. Babam da cevaben “Ben çocuklarıma kimsenin ırzına, malına, canına kastedecek şeyler öğretmiyorum. Ben Kur'an-ı Azimüşşanı okutuyorum, ben Kur'an-ı Azimüşşanı okutuyorum.” der ve gözlerinden yaşlar akmaya başlar.

Babanız ceza aldı mı o mahkemeden?

Aldı, tabii aldı. Altı ay ceza aldı o mahkemeden. Elhamdülillah o günler geçti.

Peki, muhterem hocam biz İstanbul'da kaldığımız yerden devam edelim.

Evet, efendim. Burada altı yedi sene okuduk. Fakat Ali Haydar Efendi Hocamız bu iş burada bitmez. Bu ilim burada okumakla tamam olmaz, derdi sürekli. Mısır'a gideceksiniz, derdi. Biz de elhamdulillah, Allah nasip etti, gittik. O gitme işleri, hengamesi de ayrı bir hikâyedir ya...

1950 senesinin bidayetinde biz Mısır'daydık. Evvela bizi imtihan ettiler. Hafız olduğumuzu öğrenince şaşırdılar. O dönemde Türkiye'den nasıl hafız yetişir diye hayretlerini beyan ettiler. Sonra sordukları bazı sualleri cevaplayınca bizi doğrudan liseye kaydettiler. Liseden sonra bazı arkadaşlar Usulü'd Din'i tercih ettiler, ben ise Külliyyetü's-Şeria'yı tercih ettim. Allah'a çok şükür imtihanı kazandık. Hiç unutmam ikindi namazını kılıp tramvaya bindim, Abbasiye'ye Zahidu'l Kevserî Hocamızın yanına gittim. Bizi her zamanki gibi iltifatlarla karşıladı. Külliyyetü's-Şeria'yı kazandığımı söyleyince isabet ettiğimi söyleyip tebrik etti. “Şimdi sana Türkiye'de şer'i hüküm mü var diyecekler. Ama senin sözünle bir insanın bile amel edecek olmasından dolayı sana sevap gelecek.” ifadeleriyle bizi teşvik etti. Hocamız merhum Zahidu'l Kevserî Hazretleri İslâm dünyasının en büyük âlimlerinden biriydi. Elhamdulillah, Cenab-ı Hakk nasip etti ona talebe olduk. Ömrünün sonunda icazetiyle şereflenmek nasip oldu. Hâlâ onun ismini duyan nice insanlar dünyanın her tarafından geliyorlar bizimle görüşmek istiyorlar.

Muhterem hocam, Mısır'da, Osmanlı'dan kalma vakıflar varlıklarını devam ettirmekte miydiler?

Evet, hakikaten Osmanlı'dan kalma çok vakıf vardı orada da. Öğrencilere yardım ediyorlardı. Biz orada Revaku'l Et-rak'ta kalırken paraya hiç ihtiyacımız olmuyordu. Vakıflar o denli yardım ediyorlardı. Ama Abdunnasır, Mısır yönetimine

geçince Türkiye'ye ittibaen bütün vakıfları ilga etti. Hatta o hâle gelmiş ki Ezher hem öğrencilerine hem hocalarına maaş verirken hocalarına bile maaş veremez hâle gelmiş. Ezher hocaları toplanmış demişler ki ülkedeki sefirleri toplayalım ve diyelim ki Ezher'in mesuliyetini üzerinize alın. Bunu o zamanki Şeyhu'l Ezher Abdülhalim Mahmud'a söylemişler. Çok mübarek bir zattı o. O cevaben "Siz zannediyor musunuz ki İslâm dünyası ayağa kalkacak. Bakın İslâm'ın hilafeti kaldırıldı kim ayağa kalktı. Bu da bunun gibi olur. Bu iş böyle olmaz." demiş. Sonra Melik Faysal ile bu işi çözdüler. Sonrasında da Mısır hükümeti tekrar devraldı.

Hocam siz Mısır'dayken İstanbul'la da irtibatınız devam ediyor muhakkak. O seneler İlim Yayma Cemiyeti'nin de kurulduğu yıllara rastlıyor. Mısır'dayken, böyle bir cemiyetin kurulduğu haberi size ulaşıyor mu?

Evet, ulaşıyor. Biz Mısır'dayken Ali Haydar Hocamızın büyük damadı Mazhar Sündüz Bey uzunca bir mektup yazmıştı. Siz oradayken burada büyük değişiklikler oluyor diyor-du mektubunda. Efendim, onun evinde din gayretiyle yanıp tutuşan insanlar bir araya gelmişler. Orada İlim Yayma Cemiyeti'ni kurma kararı almışlar. Aralarında para toplamışlar. Hatta en çok parayı veren de Mazhar Bey olmuş. 12 bin lira mı neydi. O zaman çok para tabii. O işle hep iftihar ederdi. Ne demek derdi. Kur'an'ın yasak olduğu bir diyarda Kur'an okunacak. Cemiyetin kuruluşunu, İmam-Hatip Mektebi'nin açılışını, ezanın tekrar Arapça okunmaya başladığını mektubunda anlatıyordu. Cemiyetin kuruluşunu fevkalade önemli bir hadise olarak anlatıyordu. Hatta kendisi cemiyetin kuruluşunda yer aldığı için sürekli iftihar ederdi. Daha hayattayken mezar taşını yaptırmış ve üzerine de İlim Yayma Cemiyeti kurucu-

larından Mazhar Sündüz yazdırmıştı. Bu haberi alınca ben de büyük sevinçle hocalarıma memleketimizde büyük gelişmeler oluyor diye anlattım. Onlar da çok sevindiler. Türkiye irtidattan ihtidaya dönüyor diye seviniyorlardı.

**Hocam Ali Haydar Efendi'nin evinde
de Cemiyet'imizin ileri gelenlerinden
hatırlayabildiklerinizi bizimle
paylaşabilir misiniz?**

Vehbi Bilimer varmış mesela. Vehbi Bey gözü yaşlı bir insandı. Kendisi kurmay subaylıktan tekaüd bir vaziyetteydi. Abimle aralarında vuku bulan şu hadiseyi de anlatmak isterim. Vehbi Bilimer'in Kastamonu'da bir şeyh varmış, ona tabii olmuş ve yıllarca ondan öğrendiği evrad-u ezkarı çekmiş. Fakat bir müddet sonra bazı dinî hassasiyetlerinden dolayı onunla alakasını kesmiş. Hocasının Hz. Muaviye hakkındaki fikirleri bu kopmaya sebep olmuş. Ama daha sonra içine vesvese-i şeytani düşmüş. Bu kadar evrad-u ezkarın var, bunlar n'olacak diye. O sıradalar abim, Karagümrük Camii imamı, sabah namazı işrak vaktinden sonra yatıyor ve bir rüyayı görüyor. Rüyasında Vehbi Bey'in Maçka'daki evine gidiyor, bakıyor ki eşyası arabada taşınacak vaziyette. Abim Vehbi Bey'in taşınma sebebini sormuş. Abime, Vehbi Bey'in sahabe efendilerimizin birinin akrabası olduğunu, sahabe efendimize ait bir yalının Vehbi Bey'e miras kaldığını, Vehbi Bey'in de şimdi o yalıya taşındığını söylemişler... Abim böylece uyanıyor. Vehbi Bey'i tanıdığı için hemen kendisine telefon açıyor. Vehbi Bey'e gördüğü rüyayı olduğu gibi anlatıyor. Vehbi Bey çok şaşıyor ve hemen abimin evinin adresini alıyor. Evden ayrılma hemen geliyorum diyor. Gidiyor gözyaşları içinde hem teşekkür ediyor abime hem de sarılıyor. Öylece gönlü de rahata eriyor. Hz. Muaviye uğruna şeyhinden ayrılmakta isabet ettiğini anlıyor.

Vehbi Bey bize hep ümitle konuşurdu. Bizim göremediğimiz güzel ve hayırlı günleri siz göreceksiniz derdi.

Ahmet Çıkrıkçı da arada bulunanlardan birisidir. Bu zat da bize hep ümitvar konuşurdu. Bu batıl zail olucudur derdi. Biz gittiğimiz zaman siz döndüğünüzde Türkiye daha iyi olacak derdi. Dediği gibi de her zaman daha iyiye gidiyor. Sizler de İlim Yayma Cemiyeti olarak bu gidişatta iyi bir hizmettesiniz. Böyle devam edersiniz inşallah.

İnşallah, dualarınızla. Hocam yine kurucularımızdan ve ilk başkanımız Senüyiddün Başak'ı tanıyor musunuz?

Evet, onu da tanıyorum. O ilim ehli biriydi. Onun çok hoş hâli vardı.

Hacı Muharrem İman?

O da çok salih bir insandı, Allah için. Bacanağımın babasıdır kendisi oradan da tanırım. Tüccardı ama öyle bir tüccardı ki Beylerbeyi'nde oturduğu iki katlı çok güzel evini bırakıp Fatih'te bir ev kiralamıştı, sırf Fatih Camii cemaati olacağı diye. İmamın arkasında namaz kılardı. Allah rahmet eylesin.

Âmin. Yusuf Türel?

Onun hiç unutamadığım şöyle bir hatırası vardı. Onların, Hafız Ahmet Paşa Camii'nin kible tarafında ahşap bir konakları vardı. Yusuf Türel oradan Beyazıt'taki İstanbul Üniversitesi'ne derse giderdi. Hukuk okuyordu. O zaman üniversite öğrencileri ciddi giyerlerdi. O da güzel, ciddi elbiseler giyiyor. Bir defasında Fatih Sultan Mehmet Hazretlerinin türbesi önünden geçerken durup Fatiha okuyor. Eskiden şöyle bir adet vardı: İster kadın olsun ister erkek, Fatih Sultan Hazretleri'nin kabrinde geçerken döner, bir Fatiha okur, öyle geçerdi insanlar. Hatta bu vapurlarda da yapıldı. Mesela, Fatih Sultan için Eyyüp

Sultan Hazretleri için Yahya Efendi için onların yakınından geçerken kaptan köşkünden el-Fatiha derlerdi ve Fatiha okunurdu. Neyse, Yusuf Türel de işte böyle Fatih Sultan Hazretleri'ne Fatiha okurken onu polis görüyor. Gel delikanlı deyip karakola götürüyor. Karakolda komiser ona bakmış, şu sözlerle bir güzel azarlamış ve göndermiş: “Sen yakanda Hukuk Fakültesi rozeti taşıyorsun. Böyle kravatlı, güzel giyimli birisin. Nasıl olur da o hurafeleri sürdürürsün, öyle şey olur mu? Bir daha görmeyeyim.” Yusuf Türel denince aklıma hep bu hatırası gelir.

Efendim bu kimseler dışında Hacı Raşit Bağursak vardı, onunla da ta Üçbaş Medresesi yıllarından tanıştık. Beni İstanbul'da okurken ilk defa doktora götüren o olmuştur. Allah rahmet eylesin. Çok çalışkan bir insandı. İmam Hatip Okulu'nun inşaatında çalışmıştı. Hatta bizim Tokat Erbaa'daki Tanoba Camii'nin minaresini de o yapmıştı.

Ali Haydar Hocamızın büyük oğlu Şerif Gürbüzler vardı. Allah hepsine rahmet eylesin.

Mustafa Doğan?

Evet, Mustafa Doğan Bey Sirkeci Konya Lezzet Lokantası'nın sahibi. İlim Yayma Cemiyeti'nin toplantıları, henüz kendi merkezi yokken onun lokantasının üstünde yapılırdı. Sonraları İbnu'l Emin Mahmud Kemal Bey'in konağına geçti.

Hulusi ve Nuri Topbaşlar?

Allah için bu iki kardeşin de çok hizmetleri olmuştur. İlim Yayma'nın Vefa'daki yurdunu bu iki kardeş alıp İlim Yayma'ya vakfetmişlerdir. Allah kendilerine gani gani rahmet eylesin. Onların bir de kardeşi vardı, Musa Bey. Musa Bey, oğlu Osman'ı İmam Hatip'e vermişti. Hatta basirete bakın ki fakir çocuklarla yatıp kalkmasını öğrensın diye mektep yurdu daha tamamlanmamış olmasına rağmen oğlunu burada yatılı bıraktı. Bir hadise

daha vardı ki insanın aklına gelecek bir iş değildir. Tahtakale’de yangın çıkmış. Çoğu esnafın dükkânı yanmış. Onların dükkânının bulunduğu yerin etrafındaki dükkânlar yanmış ama kendilerinin dükkânına bir şey olmamış, orada gördük o hadiseyi. Neden? Çünkü onlar harama tevessül etmemişlerdir ve zekâtlarını vermişlerdir.

Hacı Fahri Kığılı?

O da Allah’ın salih kullarından biriydi. Gümüşhanevî hülasasından Hasib Efendi’nin müridlerindendi. Cübbesiz çıkmazdı. Kırk yaşından sonra hafızlığa başladı. Hafızlığı bitirdikten sonra hatimle namaz kıldıracağım dedi ve evde hatimle namaz kıldırmaya başladı. Atik Ali Camii’ne yakın bir yerde otururdu. Kayınpederime gelip demişti ki ben fahri olarak sabah ve akşam namazlarını kıldırarak istiyorum. Azimete bakın. Musa Efendi’nin ve Muhammed Topbaş Bey’in kayınpederi O’dur.

Dr. İsmail Niyazi Kurtulmuş Bey?

O asker emeklisi birinin evladı. Babası gaziydi. Ayağında ahşap protez, ellerinde koltuk değnekleri vardı ama çocuklarının yardımıyla muhakkak camiye gelirdi. Oğlu İsmail de çok hayırlı bir insandı. Kendisini İlim Yayma Cemiyeti’ne öyle bir vakfetmişti ki!

Onun da şöyle bir hatırası vardır İmam Hatip Mekteplerinin tarihinde. 60 ihtilalinden sonra Hasan Ali Yücel bir gün İmam Hatip Mektebi’ni ziyaret etti. Okulun her tarafını gezdikten sonra öğretmenleri topladı onlara konuşma yaptı. Dedi ki daha dün gibi aklımda, burada çok güzel bir bina yapmışsınız. Bu binayı din eğitimi için kullanmaya gerek yok, bunu siz sanat okulu yapın. Din eğitimi için insanların abdest almasını, namaz kılmasını öğretmek için bu okula ihtiyaç yok. Zaten camilerin önünden geçerken şadırvanda abdest alanları görür on-

lardan öğrenebilirler. Camiye girince de hutbe var, vaaz var, onlar da din eğitimi için yeterli. Dinleyenler arsında İsmail Bey de vardı. “Efendim bendeniz sizin maarif vekili olduğunuz zaman tıbbiye tahsil ettim. Elbette ki tıbbiye tahsili zordur. O tahsilden sonra baktım ki olmuyor, dedim ki bu işin ihtisasını da yapmam lazım. Bu işleri cahillerin eline bırakmak olmaz. Din meselerinde de durum aynıdır. Biz dinin en derin meselelerini de öğretmek istiyoruz. Bunları cahillerden öğrenemeyiz.” diyerek Hasan Ali Yücel’e cevap verdi. Ondan sonra sözü Ali Rıza Sağman aldı. Ali Rıza Bey hem kurra, hem dersiamdır, hem de üniversitede felsefe okumuştur. “Beyefendi, beyefendi! Sizin gibi yaparsak herkes putperest olur.” dedi. Ondan sonra da Vehbi Bilimer sözü aldı, o da bir şeyler söyledi. Adamın efkârı karmakarışık oldu gitti. Daha sonra illa söyleyeceğini söyleyecek ya! *Vatan* gazetesinde uzun, aleyhte bir makale yazdı.

Mevzu İmam Hatiplere gelince. İmam Hatip Okulu’nun ilk müdürü Celal Hoca ile hatıralarınızı dinleyebilir miyiz Efendim?

Efendim ben Celal Hoca’yı Mısır’a gitmezden önce bilirdim. Vefa Lisesi hocalarından birisidir. Celal Hoca hem lisede derslere giriyor, hem de Beyazıt’ta Soğanağa Camii’nde *İhya-ı Ulumu’d Din* okutuyordu. Menderes’in çocuklarına da dersler vermişti. Neyse biz Mısır’dan geldik. İsmailağa Camii’ne gitmiştim namaz kılmaya. Orada Ali Rıza Sağman’ı gördüm, tanıdım. Çünkü daha önce Mısır’da görmüştüm. Mısır’a Mustafa Sabri Efendi’yi ziyarette gelmiş. Seyyidina Hüseyin Camii’nde bir görüşmemiz olmuştu. Neyse, Ali Rıza Sağman geldi, yanında İmam Hatip Okulu müdürü Gündüz Bey vardı, senin aradığın kişi bu olabilir, dedi. Sonra Gündüz Bey bana, bize gelir misin, dedi. O zaman cumartesi öğleye kadar ders vardı. Ben de gittim, tanıştık. Anlat dedi, ne yaptın? Ben de Külliyesi’ş-Şeria’yı

bitirdiğimi falan anlattım. Peki, dedi, sonra siz Mısır'dan geldiğiniz için Celal Hoca, sizi görmek istiyor, diyerek ilave etti. Ben de peki, efendim, dedim, zaten Mısır'a gitmeden önce de kendisini tanıdığımı söyledim. Sonra birini çağırdı beni Beyazıt'ta hocanın yanına götürmek için refakat etmelerini söyledi. Neyse akşam namazında gittik. Celal Hoca bana Hasan el-Benna'nın damadı Said Ramazan Bey'den gelen bir mektup çıkardı. Basit bir Arapçayla yazılmış bir mektuptu. Ben üç dört satır okudum, manasını verdim. "Ne ala ne ala!" dedi. Bana bir şey hissettirmedi, hâlbuki kendi derslerine hoca olarak girip giremeyeceğimi anlamak için beni imtihan ediyormuş. Okula, benim altıncı ve yedinci sınıf derslerimi buna verin, demiş. 60 ihtilaline kadar derse devam ettik. Ondan sonra da askere gittim.

Daha isimlerini zikretmediğimiz nice insanlar vardır efendim bu işte hizmeti olan. Mahmud Bayram Hocaefendi ve Mahir İz Beyler mesela. Allah rahmet eylesin çok dirayetli kimselerdi. Hasan Sağlam Paşa mesela, Allah için çok halis, çok temiz bir insandı.

Abdurrahman Gürses Hocaefendi?

O âlim, fazilet timsali bambaşka bir kimseydi. İslâm Örgütü'nün bir kongresi Türkiye'de olmuştu. Usul gereği kongre Kur'an-ı Kerim okunarak başlayacaktır. Okuması için Abdurrahman Efendi'yi hatırlattık. Bize söylediler gidip siz söyleyin diye. Biz neyse telefon açtık, geliyoruz diye. Gittik teklifi ilettik. Şöyle bir baktı. Madem İslâm dünyasının karşısında çıkacağız ben sarıgımı cübbemi giyer gelirim, dedi. Hakikaten dediği gibi yaptı. Öyle okudu ki öyle münasip yerlerden okudu ki herkes ona hayran kaldı. Ertesi gün Arap gazeteleri haber yaptılar bunu. Osmanlı'dan kalma bir âlim Kur'an okudu. Öyle ki oradaki mevzuları ihtiyar ettiği ayetlerle hülasa etti, dediler. Hatta daha sonra Topkapı Sarayı'nda bir toplantı daha

oldu. Orada da Abdurrahman Efendi Kur'an okudu. Onu da hiç unutamam. Tabii Kuran'ın yasak olduğu, ezanın Türkçe okunduğu günlerden sonra Abdurrahman Efendi'nin böyle yerlerde Kur'an okuması çok şahane bir şeydi. Hatta yeri gelmişken söyleyeyim, Ali Yekta Efendi Hocam derdi ki: "Ben altı yaşımdan beri Kuran okuyorum ve okutuyorum. Benim şu ana kadar yapmış olduğum bütün sevapları Menderes'in ezanı Arapça okutmasının sevabının karşılığında hibe ederim. Öyle kıymetli bir iştir ezanın tekrar Arapça okutmak, siz o günleri bilmezsiniz. Allah, çok şükür Ya Rabbi!"

Evkaf Müdürlüğü ile ilgili hatıranızı anlatır mısınız?

Bir teklif geldi ve bizi apar topar Evkaf Müdürlüğü'ne götürdüler. Orada çalışmak üzere. Benim huzurum kaçtı tabii. Nereden çıktı bu şimdi diyorum. Orada mahzenlerden kitap çıkaracağım, sonra onları tasnif edeceğim falan. Neyse oraya gittim. Bana birkaç belge gösterdiler, onları gazete okur gibi okudum, pekâlâ dediler, hemen mucibi neyse yapılınsın dediler. Yani atık beni işe alacaklar ama benim içim çok fena daraldı. Neyse ikinci namazı vakti Hacı Bayram'a gidiyorum. Orada Niksar'dan Bedrettin Bey ve daha birkaç kişiyle karşılaştık. Hacca gideceklerini kendilerine refakat etmemi istediler. Ben de tabii ki giderim, seve seve giderim dedim. Zaten içim daralmış. Allah'ın işine bak ki pasaport da yanımda. İstanbul'dan Ankara'ya gelirken pasaportu da yanımda getirmişim. Niye getirdim bilmiyorum. Allah'ın işi işte! Alın dedim, buyurun pasaportum. Hadi dediler bu akşam çıkıyoruz. Haydaa. Şimdi nasıl olacak? Diyanete gittim, tanıdıklar vardı. Dedim ki efendim bana Evkaf'tan vazife verdiler ama benim önüme hac çıktı ben de haccı tercih ettim. Başladılar bana görevi övmeye. Yok, efendim, bizden şu kadar maaş fazla alacaksın, şöyle çalışacaksın falan. Bana maaşını övüyorlar. Söz epey uzadıktan sonra

onlardan biri dedi ki yahu bir saattir bu gence söz söylüyorsunuz ama anlaşılan o ki bu genç kendini başka yola teksif etmiş. Ne güzel bir tercih! Hem rızık kapısı bin tanedir hac kapısı bir tanedir dedi. Neyse akşam namazını kıldıktan sonra yola çıktık. Sabah Konya'ya vardık. Kapı Camii'nde namaz kılıp biraz dolaştıktan sonra yola devam ettik. Hacda gerek Efendimiz Aleyhisselamın huzurunda gerekse Arafat'ta, her yerde dedim ki "Ya Rabbi! Bana hükümet tasallutundan uzak, hayırlı ilim yolunda hizmet etmeyi nasip et." Demek ki geri çevirmedi, çok şükür ya Rabbi. Hacdan döndükten sonra İsmail Niyazi Bey beni çağırdı. Dedi ki biz İlim Yayma Cemiyeti olarak Cerrah Paşa Camii'nin yanında bir yer açtık, Yüksek İslâm Enstitüsüne giden talebelere orada yaz kursu düzenleyip ders verdireceğiz. Sizin de ders vermenizi arzu etmekteyiz. Hay hay dedim, pekâlâ iyi olur. Orada derslere başladım. Tabii Allah-Teâlâ nice rızık kapıları açtı. Ben bu ilim yolunda kalmaya azmettim, sabrettim bugüne geldik elhamdülillah.

Muhterem hocam bu sohbetimiz Cemiyetimizin bülteninde yayınlanacak. İlim talebeleriyle buluşacak inşallah. Son olarak onları tavsiyelerinizi alabilir miyiz?

Hocalarımızdan işittiğimiz şeyleri söyleyelim efendim. Bu diyarlar İslâm tarihinde Asr-ı Saadetten sonra İslâm'ın en güzel şekilde yaşandığı yerlerdir. Osmanlı vardı burada. Allah rahmet eylesin Bekir Hâki Efendi hocamız, derdi ki Ebu Hanife Hazretleri Abbasiler devrinde eziyet gördü. Benim Osmanlının devrinde yaşasaydı baş tacı olurdu. İşte böyle şerefli bir İslâm milletini, küfür devletleri bir araya gelip harben yene-medikleri için dinsiz, fikirsiz hâle getirdiler. Bu kötü gidişatın tersine dönmesinin ilk adımı İmam Hatip Mektepleriyle atıldı. İmam Hatipli kardeşlerimiz Peygamber yolunun şerefine nail

olmaya gayret etsinler. İbadetlerinde kusur göstermesinler Kur'an'ı güzel ve devamlı okusunlar. Bu gibi güzel işlere başka kardeşlerini de davet etsinler. Çünkü hakiki Müslüman kendisi için sevdiğini mümin kardeşi için de sevmelidir. Zira bunlar güzel, Cenab-ı Hakk'ın rızasını celb edecek işlerdir. Biz mücerret diploma sahibi olmak için değil ehliyet sahibi olmak için kendimizi yetiştirelim. Unutmayalım talebe kulağından önce gözüyle alır. Gördüğünü de duyarsa ona kıymet verir, onunla amel eder. Bu şerefli görev bize eslafımızdan geçmiştir bizden de insanlar bu görevin şerefine uygun işler beklemektedir. Bu topraklar la ilahe illallah ile yoğrulmuştur ve bize öyle yadigâr kalmıştır. Hem bu topraklarda yaşayacağız hem de o yadigârın emanetine muhalif yaşayacağız. Bu bize yakışmaz.

**M. Emin Saraç
Hocaefendi ile Son
Devir Âlimlerimiz
Üzerine**

Salih Okur

“Salihlerin anıldığı yere rahmet-i İlahi nazil olur.”

Fatih Camii’nin imam odalarının birinde, 02. 02. 2007 tarihinde, Osmanlı ulemasının bakâyâsı mübarek bir insanla karşı karşıyayız. Hiç randevu almadan gittiğim ilk mülakat oluyor bu. Emin Saraç Hocaefendi şefkati ile içimi öyle ısıtıyor ki iki saat boyunca, baş başa, unutamayacağım bir sohbet gerçekleşiyor. İkimizin de ulemamıza duyduğumuz derin sevgi ve hayranlığın sonucu bu röportaj meydana çıkıyor. Bir çınarın gümbür gümbür devrilirken bile arkasında bıraktığı ilim, irfan, edep hazinesi karşısında hayranlıkla dinliyorum kendisini.

Hocamızın yetiştirdiği herkesi sormaya çalıştım kendilerine... İlk defa duyduğum birçok şey oldu. Hâlbuki kendisi ile yapılan mülakatların çoğunu okumuştum. Ama bu gibi zatlar her defasında değişik koku veren bir çiçek gibi adeta...

Hocaefendi 1943 yılında başladığı ilim serüvenine hâlâ aynı aşk ve şevkle devam ediyorlar. Fatih Camii’nde sabah saat 10’da başlayan dersleri, özellikle Pazar günü *Şifa-yı Şerif* takrirleri kaçırılmayacak fırsatlar aslında.. Kendisini görünce, dinleyince şu sözü hatırladım: *“İrfan sahibi, gün geçirmiş insanlarla bir saatlik sohbet birkaç cilt kitaba bedeldir.”*

Kendilerine her şey için çok teşekkür ediyorum. Allah onu hayırlı ömürlerle muammer eylesin de emsalini yetiştirmekle bizi serfiraz buyursun.

Hocamıza ilk sorumuz İskilipli Atıf Efendi hakkında oluyor.

Ali Haydar Efendi, İskilipli Atıf Efendi için “O azimetle amel etti, biz ruhsatla amel ettik” der, ellerini dizlerine vurur “Atıf Efendi kardeşimiz kazandı, biz kaybettik” derdi. Onlar ders şerikidir, beraber Çarşambalı Ahmet Hamdi Efendi’den okumuşlar. O zat burada yatıyor, seni kabrine götürebilirim. O dönem öyle bir devir ki zor şeyler geçirmişler. İnsan da zayıf... Bazıları ruhsatla bazıları azimetle amel etmişler. Atıf Efendi hakkında bir şey daha diyeyim.

Ali Haydar Efendi demişti ki: “Bir gece rüyamda görmüş-tüm ki bir çocuk annesi tarafından nasıl okşanırsa Resulullah da (s.a.) Atıf Efendi’yi (Emin Hocaefendi’nin sesi titremeye başlıyor ve gözyaşlarına boğuluyor) kucığına almış, öyle okşuyor...

Yine bir şey daha söyleyeyim: Atıf Efendi müdaafatını hazırlıyor. Sonra sabaha kalkınca o müdafaayı yırtıyor. Sarığını düzeltmeye başlıyor. Ali Haydar Efendi, “Atıf Efendi kardeşim! Sarık düzeltme zamanı mı? Yarın akıbetimiz belli olacak.” diyor. Atıf Efendi, “Yok yok” diyor “Ben Resulullah’ı rüyamda gördüm. **“Atıf yanımıza gelmek istemiyorsun?”** buyurdular. Ben yarın gidiyorum.”

Şunu da Ali Haydar Efendinin kerimeleri Saide Ab-la’dan duymuştum. Şöyle aktarmışlardı: “Bir akşam kapıyı açtılar. Gardiyan, “Ali Haydar Gürbüzler çabuk çabuk” diye bağı- rıyor. Kalktım, gittim. “Ne olacak acaba? Yoksa son nefeslerimizi mi alıyoruz?” derken bir koğuşun kapısını açtılar. Orada sarhoş- lar, ayyaşlar, derbeder, çapulcu insanlar toplanmışlar.” Oraya atı- yorlar. Ne yapsın istiğfar, salavat ile o anki ahvale göre meşgul

oluyor. Aradan bir iki saat geçtikten sonra kapı açılıyor, çağırıyorlar. Bu sefer Atıf Efendi'yi getiriyorlar. Orada tenekeler var, insanlar onlara abdest bozuyorlar. Odanın içindeki kokuyu düşünün. Orada saatlerce mahsus tutuyorlar, öyle muamele ediyorlar.

Ali Haydar Efendi nasıl bir insandı?

O da son devrin fakihlerindendi. Ömer Nasuhi Bilmen kendisine çok saygı gösterir. O da ona devamlı “Ömer Efendi evladım, Ömer Efendi evladım” diye yüksek sesle hitap ettiğini iyi hatırlarım.

Çok zeki bir kimseydi. Yüz yaşını aştığı hâlde gözlük takmadan gitti. Devamlı okurdu. Ali Haydar Efendi'nin aslında doğum tarihi belli değildir. “Yüz ona geliyorum.” demişti. Namaz zevki müthişti, Allah için... Evvabin namazını 20 rekat kılardı. Allah şefaathlerine nail eylesin. Garık-ı rahmet eylesin.

Bir gün şöyle demişti: “Ben altı yaşından itibaren okumaya başlamıştım ve elimden en az altı saat kitap düşmez. O zamandan beri ibadet ü taatımı yaparım. Ama şu Menderes'in yaptığı iş var ya, (ezanı aslına irca) onun bir günlük sevabına -o da kabul olursa- bu yaşına kadar yaptığım ibadet sevabını vermeye hazırım.” Öyle hayranlığını izhar etmişti.

Mustafa Sıbai de Menderes için “O İslâm'ın şehididir, zamanımızda İslâm namına şehid olanlardan birisidir.” demişti. Bir sed yıktı o, bir sed yıktı, tasavvur edemezsiniz, tasavvur edemezsiniz.

Ömer Nasuhi Efendi'den de bir nebze bahsedebilir miyiz?

Ömer Nasuhi Efendi çok mütevazı idi. Bir mecliste oturduğu zaman zaruri olarak konuşturulmazsa, o saatlerce oturur, kelime ağzından çıkmaz, öyle bir kimse. Hatta bir gün bir mecliste birisi dedi ki: “Efendi Hazretleri, âsârınız (eserleriniz) bizi ihya etti. Siz olmasaydınız hâlimiz ne olacaktı?” Ömer

Nasuhi Efendi, “Esağfurullah! Eslafın asarından müktebesattır. (Selef âlimlerinin eserlerinden alıntıdır).” dedi.

Onunla alakalı bir şey daha aklıma geldi. Ben bunu kayınpederimden (Ali Yekta Efendi) işittiğim için kayınpederim de onun çok yakını bir insan olduğu için onu anlatayım. “*İstilahat-ı Fikhiyye Kâmusu*” çıktığı zaman Amerika’da bir üniversite karar alıyor. “Bu zata bizim üniversitenin doktora payesini verelim.” Sonra sefarete bir yazı gönderiyorlar. Sefareten bir zat geliyor, durumu Ömer Nasuhi Efendiye haber veriyor. Hocaefendi reddediyor ve diyor ki: “Ben onlardan şeref alacak değilim. Onların şerefi bana lazım değil.” Kayınpederime de “bunu kimse duymasın” diyor.

Şimdi bizim bu profesörlere öyle bir teklif gelse sevinçten uça uça ayaklarına giderler.

Sizin İstanbul’a geldiğiniz sıralar Fatih’in en maruf hocalarından birisi de merhum Hüsrev Aydınlar Hocaefendi idi. Onunla alakalı da bir şeyler lütfeder misiniz?

Hüsrev Efendi biz İstanbul’a ilk geldiğimizde burada, minberin sağ tarafında her gün ders okuturdu. Öğlen ve ikindiden sonra en yüksek dersler okunurdu. *Hidaye*’yi (Fıkıh) okutuyordu, *Kadı Tefsiri*’ni, *Buharî-i Şerif*’i, *İhya u Ulûm*’u, *Şifa-yı Şerif*’i, *Risale-yi Kudsiye*’yi okuturdu. Bu gibi kitaplar burada devamlı surette okunurdu. Hüsrev Efendi o sıralar en çok ders okutan kimseydi. Tabii o sıralar İstanbul’da çok hocalar vardı. Mesela, Hazim Efendi, *Mesnevi* okuturdu. Mekki Efendi, *Kadı Tefsiri* okuturdu. Şurada Kulalı Emin Efendi ders okuturdu. Ama Hüsrev Efendi en çok ders okutanlardandı.

Bir gün camiden çıkıyoruz. Kahvehaneleri göstererek: “Evladım, buraya oturmaya alışan şu ilimden zevk alamaz.” dedi. Güzel bir tembihti. Bir gün de Şehzedebaşı’nda “Direkler arası” denen bir yer vardı, iki tarafında sinema vardı. Ora-

dan geçerken “Şu sinemada resimlere bakan kimse bu ilimden zevk alamaz, nasip olmaz. Sakın oralara gitme.” demişti.

Bu tembihler vesilesi ile dokuz sene Kahire’de kaldığım sürede bir defa bile sinemaya gitmedim. Yalnız bir defa İstanbul’un fethini anlatan bir film gelmişti. Ezherli talebe arkadaşların ısrarıyla vatan hasreti ile onu görmek için gittik. Hüsrev Efendi bize böyle güzel tembihler yapmıştı. Allah rahmet eylesin.

Bir de düşün, öyle fedakâr ki kızı uzun zaman verem hastalığına müptela idi, vefat etti. Ama Hocaefendi dersi bırakmadı. Derse geldi. Ondan sonra kızını defnetmeye gitti. Ve onun o devirde yaptığı o işler büyük bir şeye vesile oldu. Eslafin tedris vazifesinin devamını sağlamış oldu.

Peki, o devirlerde tedrisat yasak değil mi?

Onlara dersiam olmaları hasebiyle “vaaz edebilirsiniz” izni vardı. O dersleri vaaz adı altında veriyorlardı. O dersler halkın anlayacağı kitaplardan okunurdu. Ama mesela, Kavaid (sarf, nahiv gibi alet ilimleri) okutmak için Gümülcineli Mustafa Efendi hocamız ta hünkâr mahfilinin arka tarafına gider, orada üç kişiye teker teker çıkarır, orada okur, dersi verirdik. O kitap da orada bırakılırdı.

Bir defasında Hüsrev Efendi’yi buradan emniyete götürmüşler. Koltuğunda *Buharî Şerif* var. Demişler ki “Hoca ders vermenin yasak olduğunu bilmiyor musun?” Hüsrev Efendi demiş ki: “Ben ne yapıyorum biliyor musun?” İşte okuttuğum kitap... Komiser, “Ben ne anlarım?” deyince hocaefendi: “Anlamazsan beni neye çağırdın?” cevabını vermiş.

Ömer Nasuhi Efendi de kendisine çok saygı gösterirmiş...

Onlar birbirinin kıymetini bilir, gereken saygıyı gösterirlerdi.

O devirde bir de ünlü muhaddis Bekir Hâki Efendi var. Onunla alakalı bir şeyler anlatır mısınız?

Bekir Hâki Efendi’de çok büyük bir hafıza vardı. Farsça şiir mahfuzatı kadar, Arapça ve Türkçe şiir mahfuzatı çok fazlaydı. Arap edebiyatına çok âşina... Devamlı kitap okuyan bir kimse ve zeki bir kimse.

Fakat şunu söyleyeyim mi, bir gün Bekir Hâki Efendi ve Ömer Nasuhi Efendi ile Erenköy’de bir mecliste bulunuyoruz. Ömer Nasuhi Efendi varken Bekir Hâki Efendi hiç konuşmazdı. Ömer Nasuhi Efendi gittikten sonra Bekir Hâki Efendi dedi ki: “Ben sizi sabaha kadar dinletirim, konuşurum. Ağlatırım da güldürürüm de. Ama bizim ilmimiz ilim değil, onun (Ömer Nasuhi Efendinin) ilmi ilimdir. Fakahat (fakihlik) makamı ondadır.”

Bekir Hâki Efendi, kendisinden dua isteyenlere, “Güzel kardeşim! Siz, köy amcaları var ya, o işçiler, ırgatlar var ya, onlardan dua isteyin. Onların kazançları helaldir. Biz şehirde münaфіk olduk. Bizim lokmamız da helal değildir, duamız da müstecap değildir.” der, gülümserdi.

Onun bir tavrı vardır ki takdire şayandır. Refik Tulga, 1960 ihtilali zamanında İstanbul valisi ve belediye reisidir. O zaman Ömer Nasuhi Efendi İstanbul müftülüğünden alınıp Diyanet İşleri Reisi yapılıncı Bekir Hâki Efendi de İstanbul müftüsü oldu. İstanbul müftüsü iken bir gün Refik Tulga, hocayı İstanbul valiliğine çağırıyor. Orada beyzi bir masanın etrafında İstanbul’un idareci sınıfı var. Onların yanında Refik Tulga, Bekir Hâki Efendiye diyor ki: “Burası eski bir payitahttır. Siz de buranın en büyük hocasıınız. Biliyorsunuz, düşen hükümetin yaptığı büyük kötülüklerden birisi de ezanın değiştirilmesidir. Sizin emrinizle ezan Atatürk’ümüzün istediği şekilde Türkçe okunacak. Biz de onu tasvip edeceğiz, elbette memnuniyetimizi ifade edeceğiz. Sizden bunu bekliyoruz.” Hoca biraz düşünüyor ve diyor ki: “Hımm... Benim dinim muztar kalan bir insanın cife(leş) ye-

mesini mubah kılar. Ama bu iş gavurluktur. Ben bu gavurluğu kabul edemem. Olamaz... Olamaz..." diye bağıyor... (Bekir'in deliliği tuttu" derdi, tabir de bu). İki gün sonra Hocaefendi vazifeden azledildi. Ama İbrahim Elmalı 1965'ten sonra Diyanet Reisi olduğu zaman hocası olması hasebiyle iade-i itibar ile tekrar İstanbul müftülüğüne Bekir Hâki Efendi'yi getirtti, oturttu."

Bekir Hâki Efendi, Ömer Nasuhi Efendi, kayınpederim Ali Yekta Efendi, İstanbul Müftülüğünde üçü sacayağı gibiydi. Onlar evliya insanlardı. Onların misalini bulamazsın şimdi.

Hocam, bulunduğunuz ulema meclislerinde Bediüzzaman'dan bahsedilir miydi?

Efendim, Bediüzzaman'ın Mustafa Sabri Efendi'ye mektup yazdığını hatırlıyorum. Mustafa Sabri Efendi'ye "Benim kitabımı Arapçaya tercüme et." diye teklifte bulunmuştu. Mustafa Sabri Efendi tebessümle karşıladi "Onu biz Daru'l Hikmet'e almıştık, çok iyi olmuştu." dedi. Sonra o kitabı Ali Yakup Efendi aldı okuyordu, bayağı devam etti. Mustafa Sabri Efendi böyle dinledi. Sonra "Herhâlde Ali Yakup Efendi bu gece sabaha kadar bu kitabı dinletecek bize." diye latife etmişti. Gördüğüm âlimler hiç onun aleyhinde konuşmadılar. Aleyhinde değil, takdir ifade eden sözler söylemişlerdi.

Bediüzzaman'ın çeşitli tavırları vardır. Mesela, Meşrutiyeti savunmuştur. Hatta burada, Fatih mahfelinde, Sultan Abdülhamid'in aleyhinde, ittihatçıların lehinde hitabede bulunduğunu ben Ömer Nasuhi Bilmen'in ağzından işittim. Sonra nedamet etmiştir. Ama "innemel itibari bil havatim" var ya, "bir insanın sonunadır itibar." Bediüzzaman hapishaneye girince başka bir Bediüzzaman oldu. O geçmiş olan Bediüzzaman'dan nedamet etti. "Euzubillahi minesseytani vessiyaseti" dedi ve Sultan Abdülhamid Han'ın torunu Rukiye Sultan ki Sultan Abdülhamid'in büyük oğlu Selim Efendi'nin kerimesi, Osman Turan'ın

kayınvalidesidir. Bediüzzaman son İstanbul ziyaretinde bu hanımın kapısına gidip Osman Turan’a diyor ki: “Ne olur kayınvalidenize söyleyin. Ben onunla konuşmak istiyorum.” Osman Turan diyor ki: “Kendileri erkeklerle görüşmek istemez.” Onun üzerine kapı aralanıyor. Bediüzzaman diyor ki: “Biz gençliğimizde o günkü havaya kapılarak cedd-i âlâ hakkında hürmetsizlik yaptık. Şimdi ben de onun yanına gidiyorum. Nolur, o mübarek dedeniz namına beni affedin ki ben ona kavuştuğumda utanmayayım. Ne olur, rica ediyorum diyor ve gidiyor.” Böylece helalleşiyorlar. Bunu Kadir Mısıroğlu’ndan dinlemiştim.

Bediüzzaman’la alakalı bir şey daha aklıma geldi. Onu da anlatayım. Ali Haydar Efendi demişti ki: “Bediüzzaman İstanbul’a ilk geldiğinde (1907) birçok ulema gibi ben de gittim. Kapısında “Burada her soruya cevap verilir, kimseye soru sorulmaz.” yazılıydı. Mutavvel’den (Dersiamlık imtihanı bu kitaptan yapılırdı) çok zor bir sual hazırladım. Tereddütsüz ve çok isabetli, en doğru cevabı verdi. Gördüğüm en zeki insanlardandır.”

Bediüzzaman’ı görmek size nasip oldu mu hocam?

Uzaktan gördüm. Beyazıt Camii Şerifinde Cuma namazını kılmış, çıkıyordu. Fakat bir de bir kere, vefat ettikten sonra rüyada gördüm. Bir mecliste uzaktan onu seyrediyordum. “Gel, gel... Sen ders okutan kimsesin, seni seviyorum.” dedi. Allah rahmet eylesin.

O hapishanedeki hayatında hiçbir zaman yes’e, ümitsizliğe kapılmadı. O günün zor şartları içerisinde imani esasları ihya ve beyan eden güzel eserler meydana getirmiştir. Bu herkesin yapabileceği iş değildir. Fevkalade bir hadisedir, o zor şartlar altında... O günkü o zor şartlar içerisinde o eserleri yazmak büyük bir iman eseridir.

Süleyman Efendi ile görüştünüz mü?

Süleyman Efendinin dersine bir hafta kadar devam etmiştim, Şehzadebaşı'ndaki evinde bir hafta kadar ondan ders okuduk. Bir hafta sonra takibat başlayınca- o zaman takibat çoktu- o, dersi kesti. Ben de burada Gümülcineli Mustafa Lütfü Efendi'nin dersine katıldım. Fakat ben onu da daima hayırla anarım. Fatih'in son mücaz (icazet verilmiş hoca) dersiamlarındandı. İbadet ü taatına daim, İslâmî ilimlerin okutulmasının zaruri olduğuna itikad eden çok gayretli bir kimsedir. "İslâmî ilimleri ihya etmezse bu memleket tehlikededir." diye bu tehlikeyi hisseden bir kimseydi.

Devrin ehl-i küfrüne karşı nefreti vardı. Hangi hoca ki küfrün ele başlarına nefreti vardır, ben o zatın salih ve kamil olduğuna itikad ederim. Onun da zamanın ehl-i küfrüne nefreti çok şiddetliydi. Hele o azimet, o hapse girip de yine devam etmek ne demektir biliyor musun? O, polat gibi iman ve azimet sahibi olmaktır

Elmalılı Hamdi Efendi hakkında büyüklerimizin kanaati nasıldı?

Onun ilmine toz kondurmazlardı.

Abdülhamid'in ha'l fetvasının metnini hazırlamış değil mi hocam?

O zaman fetva emini Nuri Efendi Karagümrük tarafında oturuyor. Abdülhamid'i ha'l fetvası için ihtilalcilerden bir heyet kapısına geliyor. Kapısını çalıyorlar. İçeriden bir ses: "Efendim" diyor. "Şimdi kalktı, abdest almaya çıktı." Tekrar çalıyorlar, "Namaza başladı." Böyle uzuyor yani hoca çıkmak istemediğini belli ediyor. Kapıdakiler çalmakta ısrar edince karşılırlarına çıkıyor: "Efendim" diyor "Ben istifamı hazırladım, alın. Ama şunu söyleyeyim: Sultan ha'l'i şuumettir (huğursuz-

luk) Bir sultanı (Abdülaziz) ha'l ettik, hâlâ omzumuzdan muhacirlerinin yükünü indiremedik. Onu ha'l ettik, onun musibetini hâlâ bitiremedik. Şimdi bu halife sultanı ha'l edersek onun musibetini düşünün" diyor, veriyor istifayı...

Sıkıştırıyorlar. "Sen" diyorlar "Sultanın sokakta, ayaklar altında çiğnenmesini mi istersin, yoksa bunun canını kurtarmayı mı?" Orada fetva metni yazılıyor. Fakat Hamdi Efendi bu meselede zararın hafifini ihtiyar etmişti, başka bir şey değil.

Ehven-i şer yani...

Evet, ehven-i şerle amel etmiştir.

Mehmed Akif'in sultana karşı oluşu?

Mehmed Akif Bey'in ittihatçı olduğu malum. Fakat diğer ittihatçılar gibi değil. İttihatçıların çeşitleri var. Propagandalar da o zaman insanlara tesir etmiş.

Mustafa Sabri Efendi, Mısır'dayken Mehmed Akif'e zaman zaman "Akif Bey, hadi bakalım, Rıza Tevfik Beyi geride bırakacak şiir bekliyoruz sizden." dermiş. Malum, Rıza Tevfik Bey Abdülhamit'in en yaman muhaliflerinden iken onun sonrası yıkımı görünce Abdülhamid Han'ın ruhaniyatından İstimdat adlı şiirini yazmıştır:

*"Tarihler adını aldığı zaman sana hak verecek ey koca sultan
Bizdik utanmadan iftira atan asrın en siyasi padişahına"*

Aynı şekilde Mustafa Sabri Efendi böyle bir şiir yazmasını Akif Bey'den istedi, bir türlü yaptıramadı, olmadı işte. Kaderde yokmuş demek ki.

Hocam, o sıralardaki bazı büyük âlimlerin hiçbir yazılı eser bırakmadan göç etmesini nasıl anlamalı?

Aslında o zaman bazı hocalarımızda şöyle bir zihniyet vardı: "Eslafın bıraktığı asar yeni bir mevzuya ihtiyaç bırakmamış-

tır. Biz bu eserleri okuyup neşretmemiz lazımdır. Yoksa yeni bir eser yazmaya lüzum yoktur.” diyorlardı. Nitekim Hendekli Remzi Efendi ve Hamdi Efendi aynı devirde birisi Fatih dersi-amıdır, diğeri de Beyazıd dersiamıdır.

Hendekli Remzi Efendi eline kalemi almamıştır. Çok zeki birisi, hatta ikisi (Elmalılı Hamdi Efendi ve Remzi Efendi) hakkında “başından ayağına ilim dolu iki dağarcık” derlermiş. O kadar ilimlerine hayran olunan kimseler. Ama Remzi Efendi, Elmalılı Hamdi Efendi’nin eser yazmasına canı sıkılmış: “Ne lüzumu var, neden eser yazıyor?” diye.

Ben Mustafa Sabri Efendi’den işittim: “Öyle âlimlerimiz vardı ki Teftazanî gibi. Fakat ellerine kalem alıp yazmaya lüzum görmezlerdi.” demişti.

Efendim, Zahid Kevserî hakkında da bir şeyler lütfetseniz...

Mustafa Sabri Efendi şeyhülislâm iken o da şeyhülislâm vekiliymiş, ders vekili. Ders vekili denmesinin sebebi şudur: Sultan Beyazıd, Beyazıd Camii Şerifini ve medreselerini yaptıınca “Buranın baş müderrisi zamanın şeyhülislâm’ı olacaktır.” demiş.

Şeyhülislâm olacak ama o zaman Şeyhülislâmlık makamı öyle bir makam ki o zaman ayrı bir maarif vekâleti olmadığı için şeyhülislâm aynı zamanda maarif vekili idi. Bu yoğun mesaiden dolayı şeyhülislâma vekâleten bir ders vekilliği ihdas edildi. O zat, o medresede şeyhülislâma vekâleten hem ders okutuyor hem de bütün medresenin mesuliyetini yükleniyordu.

Mustafa Sabri Efendi *Mevkîfu’l Ak’*ın 3. cildinde bir haşiyede şöyle diyor; “Geçmiş Şeyhülislâmlar Zahid Efendi gibi bir ders vekili bulamadıkları için ben onların karşısında iftihar ederim. Fatih Medreseleri de *Tenibu’l Hatib* ve *Nükhet-i Tarife* gibi kitapların müellifi Zahid Kevserî gibi bir âlimi sadrında

yetiştirmekle kıyamete kadar iftihar eder. Zahid Kevserî ki iki bahr-i muhitte emsalsiz bir dalgıçtır; Fıkıh ve Hadis İlminde...”

Mısır’da bir gün bir mecliste Mustafa Sabri Efendi Zahid Kevserî’ye dedi ki: “Hocaefendi, Muhyiddin-i Arabî demiş ki: “Eğer Allah bana şefa’at etme yetkisi verse ben evvela bana muhalefet edenlere şefa’at ederim.” Ben ona muhalefet ettim. Senin böyle bir hakkın yok.” Böyle latifeleşmişlerdi.

Efendim Babanzade Ahmed Naim Efendi hakkındaki düşünceleriniz...

Babanzade... O çok muhterem bir kimseydi. Onun hakkında ulemamızın hep takdir ve ihtiram ifade eden sözlerini işitmişimdir. Bekir Hâki Efendi derdi ki: “Ben onun gibi Ezan-ı Muhammedi’ye ihtiram eden bir kimse görmedim. Rahlesi-nin başında ezan okunurken ayağa kalkar. Fatih meydanında giderken ezan okunurken durur ezan-ı Muhammedi’yi kemal-i ihtiramla dinler.”

Mehmed Akif de onu çok severmiş, kabrini Ahmed Naim Efendi’nin hemen yanına istemiş. Onlar mübarek insanlardı. Hatta işittiğime göre Latin harfleri kabul edilince “Artık benim yazacak bir şeyim kalmadı.” diyerekten *Buhârî-i Şerif*’in 2. cildinin tercümesinden sonra kalemını kırmıştır.

Yazının değişmesi çok büyük bir meseledir, o çok insanların kalbini yaktı. Hatta Abdulkakim Efendi’nin kardeşi Taha Efendi, harflerin değiştirildiği gün, “Eyyah bu felakette mi başımıza gelecekti? Artık ben çok yaşamam.” demiş ve o gün ikindi vakti vefat etmiştir. Ben Ahmet Tevfik Bey’den dinlemiştim.

Hacı Cemal Ögüt Efendi’den birkaç hatıra lütfeder misiniz?

Hacı Cemal Ögüt Efendi çok hoş, tatlı, mübarek bir insandı. Allah rahmet eylesin. Nükte ile hikmeti cem eden bir insan-

di. Bir vaaz eder, ağlatır, gözleri yaşartır, biraz sonra bir nükte yapar, çatlatır gülmekten, yerlere yatırır.

Cuma namazından sonra vaaza çıkar ve büyük bir cemaat onun vaazını takip ederdi. Ondan sonra hiç onun gibi cumadan sonra vaaz edip de cemaati toplayan olmadı. Şimdiki vaizler (hocamız gülüyor) “Nasıl olsa cemaat camiye gelecek.” diye cumayı fırsat biliyor. Cuma namazından sonra vaaz et de cemaatten kim kalır, gör.

Cemal Efendi, nükte ile hikmeti cem etme şerefine erişmiş, çok salih bir kimse, âlim bir insan idi. Sâhi (cömert) de bir insandı. Senede bir defa muhakkak İstanbul’daki hocaefendileri evine davet eder. O zaman şimdiki gibi zenginlik yok, sofralar şimdiki gibi zengin değil. Fakat o zat her bir misafirine bir tavuğu içi doldurulmuş bir şekilde kor, isteyen istediği gibi yedi.

Ermenekli Saffet Aysu Efendi’yi görmek nasip oldu mu hocam?

Evet, o zatı gördüm. Daru’l Hikme azalarından büyük bir âlim idi. Onun Mısır’da bir hocaefendiye yazdığı, hattı ve muhtevası çok güzel Arapça bazı mektuplarını Kahire’de görmüştüm..

Alvar İmamını gördünüz mü hocam?

Evet, gördüm. O da âşıklardan bir kimseydi. Hacca giderken 47’deydi 48’de miydi buraya, Hüsrev Efendi’nin dersine gelmişti. Sonra Ali Haydar Efendi’ye gitti. Aynı günlerde bir gün sabah namazından sonra Üçbaş Medresesi’nde oturan Yakub Efendi isminde bir zatla beraber Kızıtaşında misafir olduğu evde kendisiyle sabah kahvaltısı yaptık...

Abdulkhakim Arvasi Efendi’ye yetişebildiniz mi?

Abdulkhakim Efendi’ye ben yetişemedim, görmedim ama Çarşamba’da Ali Haydar Efendi’yi ziyarete geldiğini duymuştum.

Mehmed Zahid Kotku ve Sami Efendilerle ile de yakınlığınız olduğunu biliyoruz. Bu konuda neler diyebilirsiniz efendim?

Ben bir devirde iki tane zatın büyük hizmet ettiğine son olarak şahidim. Birisi Ramazanoğlu Mahmud Sami Efendi diğeri Mehmed Zahid Efendi. Her ikisi de bu millete ibadetü taat zevkini ve muhabbet-i Resulullah aşkını aşıladılar. Biri si dünyalıkların içerisine girdi, zenginlere rehber oldu. Öbürü de profesörleri etrafına topladı. Hüsnü şehadet için bunlar yeterlidir yahu. Bıraktıkları eserler meydandadır.

Gönenli Mehmed Efendi ile nasıl tanıştınız?

Gönenli Mehmet Efendi ismini ilk defa 1943'te İstanbul'a ilk geldiğim zaman işittim. O zaman bu tür haberler gazetelerde yazmazdı. "Kulak gazetesi" ile kulaktan kulağa işitilirdi: "Bu gece Gönenli Mehmed Efendi ve 9 talebesi Şehzadebaşı karakolunda gecelemiş."

Gönenli Mehmed Efendi'nin ismini ilk olarak bu şekilde işittim. Sonra bu zat Denizli'ye hapse gönderilmişti. Medreseler kapandıktan sonra muvakkat bir İmam Hatip Okulu açılmıştı. Gönenli o mektepte okumuştı. Kendisi fazla bir ilim tahsili görememişti. Ama âşık, halis, mübarek, zahid bir kimseydi. Talebelere kucak açtı, Kur'an öğretti, barınmalarını sağladı. Hülâsa âşık bir kimseydi. Hatta onunla Mekke'den Medine'ye bir yolculuk yapmıştık. Aman Efendim... Kur'an-ı Kerim'i okur "Allah" diyerek öyle bir aşka gelirdi ki...

Efendim, bu insanlar bu memleketin temel taşıydı. Okumak isteyen talebelerin ellerinden tutmuşlardı. Eserleri meydanda... Hâlâ onun maddî imkân sağladığı talebeleri kürsüleri, mihrapları dolduruyorlar, üniversitede hocalar..

Musa Topbaş Efendi hakkında ne buyurursunuz?

Musa Topbaş dünya ile ahirete beraber çalışan sâhi bir ailenin evladıdır. R. Mahmud Sami Efendi'yi tanıyınca her şeyi

bıraktı, ona bende oldu. Medine'ye gitti, kemal-i edeple o zata hizmet etti. Elhamdulillah güzel de bir varis bıraktı. O da fevkalade isabetli bir iş olmuştur.

Osman Nuri Efendi de çok güzel terbiye almıştır. Ben onu İmam Hatip de talebe iken kollarını sıvamış abdest almaya koşarken hatırlarım. Çok iyi terbiye almış bir kimsedir.

Esad Coşan Hocaefendi?

Rahmetli Esad Efendi'ye Cenab-ı Hakk ömür verseydi, onda çok büyük kabiliyet vardı. Ben onun konuşmalarını Ramazanlarda, sahur vaktinde açarım ve dinlerim. O esasen edebiyat üzerine kendisini vermiş ama mütalaası, ifade tarzı ve malumatı gayet güzel. Konuştuğu zaman gayet güzel, makul konuşurdu. “Gurbette ölen şehid olarak ölmüştür.” inşaallah.

Siz Mısır'dayken Ali Ulvi Bey orada mıydı?

Ali Ulvi dönmüştü. Mustafa Sabri Efendi'nin Ali Ulvi'ye “nur-u aynım” diye başlayan bir mektubu vardır. O da çok şahane bir kimseydi. Medine'de uzun seneler kaldı. Bu zaman zarfında dünyanın her tarafından gelen birçok zevat ile tanışmış, görüşmüştü.

Hocam Mısır'dayken Hasan el Benna ile görüştünüz mü?

Biz gittiğimizde o şehid düşmüştü, gitmişti. Ama Seyyid Kutub ile çok görüştük.

Merhum Kutub hangi mezheptendi?

Şafii idi onlar... Hasan el Benna ile alakalı da şunu anlatayım: Mustafa Sabri Efendi, Hüseyin Heykel Paşa'nın *Hayat-ı Muhammed* kitabına bir tenkit yazmış, kitap basılacak ama kitabın ismini koyamıyor. Hasan el-Benna o sırada ziyaretine geliyor. Sohbet sırasında Hasan el-Benna “Eğer münasip görürse-

niz ‘*el-Kavlu’l Fasl*’ ismini verelim buna” deyince Mustafa Sabri Efendi çok memnun kalıyor: “Tamam” diyor. “*el-Kavlu’l Fasl*” olsun diyor.

Yusuf Kandehlevî ile görüştüğünüzü duymuştum.

Yusuf Kandehlevî merhumla bir gün akşam ile yatsı arasında Harem-i Şerif’te oturduk. Hayran oldum kendisine, hayran oldum. Çocukluğumdan itibaren elhamdulillah hoca meclislerine giden bir insanım. Benim babam da dedem de hocaydı. Buraya 43’te geldiğimizden beri birçok hocaefendilerin dersine gittim. Ama Yusuf Kandehlevî’nin meclisinde bulundum da o kadar hayran oldum ki o kadar olur. Derin, halis, mübarek, ilim, irfan, iffet sahibi... Yaşı da o sıralar 40 civarındaydı. Zaten bir süre sonra da vefat etti. O yazdığı “*Hayatu’s Sahabe*” kitabı da ne kadar güzel bir âlim olduğunu gösteriyor. O günlerde *Hayatu’s Sahabe*’nin birinci cildi yeni çıkmıştı. Kendi el yazısıyla onu bana hediye etmişti.

Muhammed Zekeriya Kandehlevî ile de oturduk, görüştük. Medine-i Münevvere’de...

Eski Suriye Baş müftüsü Ahmed Kuftaro ile tanışıklığınız var mı?

65’de hacca giderken tanıdım. O zaman merhum Mahmud Bayram hoca ve Salih Şeref Efendi’yle Suriye’den geçerken makamında ziyaret ettik. O da bizi İstanbul’dan gelmiş genç hocalar diyerek arabasına aldı, mübarek yerleri gezdirdi. Salih, mübarek bir kimseydi, hem de meşayaihten idi.

Abdülfettah Ebu Gudde için neler diyeceksiniz efendim?

Abdülfettah Ebu Gudde ismindeki zat, son olarak İslâm âliminin zerafetini, nezaketini, ahlâkını ve ilmî gayretini

temsil eden şahsiyetlerden ve ciddi olarak Ehl-i Sünnet yolunu takip eden bir âlimdir.

Zahid Kevserî Efendi'nin, Mustafa Sabri Efendi'nin hayranıydı. Fatih Camii Şerifine geldiği zaman “Zahid Efendi burada yetişmiştir.” deyince zangır zangır titreyerek ağlamıştı. Ben hâlâ Zahid Kevserî hocamın köyüne gittiğim yok, Türkiye'ye ilk geldiği zaman gitti, onun köyünü buldu, Zahid efendinin babasının kabrini ziyaret etti. O kadar sadık bir kimseydi.

Ebu'l Hasan en-Nedvî hakkında hocam?

Ebu'l Hasan en-Nedvî için “alim-ül âlemi ve mürşid-i Rabbani” (dünya çapında bir âlim ve Rabbani bir mürşid) derim. İrşad erbabıydı. Dört tarikatta (Nakşî, Kadiri, Çeşti, Kübrevî) icazeti vardı.

Eserlerinden gördüğümüze göre çok itidalli bir insan...

Öyleydi... Nereye gittiyse her yerde insanların kalplerini fetheden bir üslubu vardır.

Mısır'a geldi demiştiniz hocam?

Üç ay kaldı.

Tahsil için mi gelmişti?

Hayır. O zaman ilk defa memleketinden dışarı çıkmıştı. “Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybetti?” adlı eserinin tab'ı için gelmişti. Üç ay kaldı ve herkesin hayret ve hayranlığını mucib oldu. O zamanlar genç, siyah sakallı bir kimseydi.

O geldiğinde Mustafa Sabri Efendi hayatta mıydı acaba?

Evet ve Nedvî hepsini de ziyaret etti.

Said Ramazan el-Buti ile tanışıyor musunuz efendim?

Said Ramazan el-Buti'nin babası Molla Ramazan Efendi'yi gördüm. Çok büyük bir âlimdi. Said Ramazan da zamanımızın âlimlerinden, fazıllarından bir zattır.

Emced Zehavi ile karşılaştınız mı?

Emced Zehavi'yi ben ilk defa Bağdat'ta bulunduğu yerde ziyaret etmiş, elini öpmüştüm. O zat Irak ulemasının fakihlerindendi. Burada, Fatih Medreselerinde ve Mekteb-i Nüvvab'ta okumuştur. Çok kuvvetli bir fakihti. Nasıl burada, İstanbul'da kuvvetli bir fakih denilince Ali Haydar Efendi akla gelirse Bağdat'ta da o zatın öyle bir şöhreti vardı.

Kendisi, küçük biraderimin düğün merasimine iştirak etmişti. O zaman Beyazıd'da kaldığı otelde ziyaretine gitmiştik. Karyolasının üzerinde, elinde Sadr-uş Şeria'nın *Tavzih-Tevzih* adlı eserini mütalaa ediyordu ki öyle herkesin mütalaa edemeyeceği, kaideleri toplayan, çok zor bir kitaptır.

Efendim, Said Havva?

Said Havva'yı da gördüm. Genç ama velud, çok üretici, gayretli, himmetli birisi ve İhvan-ı Müslimin'in çok kıymetli insanlarından bir kimseydi. Hama hadiselerinde hepsi alt üst oldu. O Hama'da hâlâ tahribat bitmemiştir.

Efendim, malumunuz Mevdudî, Seyyid Kutub, Muhammed Hamidullah gibi değerlerimize “mezhepsiz” yaftası asan kimseler var. Sizce bu iftiraların sebebi nedir?

Onların hedef ve gayelerini bilmeyen kimseler onu söylerler. Onlar birer fakih insanlar değil. Bunlar İslâm mücahidi, İslâm'ın hizmetinde bulunan kimseler. Onlar İslâm'a davet için yazı yazmış kimseler. Yoksa bir fıkıh kitabı yazmak için sözle-

rini söylemiş kişiler değil. Bunlar fakahat yolunu değil, İslâm'ın ruhunu ihya gayreti ile ortaya çıkmış, büyük, mücahid kimseler.

Mevdudî'nin “*Kur'an'a Göre Dört Terim*” adlı bir eseri var. Orada bazı zuhülleri (yanılmaları) var. Onun için Ebu'l Hasan en-Nedvî hem tenkidini hem takdirini yazmıştır o kitap için. Ama “Bu mezhepsizdir, sapıktır, tahribatçıdır.” diye onun hakkında denilemez.

O, gazetecilikle ortaya çıkmıştır. Ulum-u Şeriyye insanı değiştirdi. O daha çok, İslâm'ı yaymak, hâkim kılmak ve Cemaat-i İslâmî'yi tesis yoluna girmişti. Onun hayat hengamesi öyledir. Ebu'l Hasan en-Nedvî ve Muhammed Reşid Numanî gibi değildir. Onun için birtakım tökezlemeleri olmuştur.

Hamidullah için de aynı şeyleri diyebilirim. Ben Hamidullah meselesini Ebu'l Hasan en-Nedvî'ye sordum, bir... Muhammed Reşid Numanî'ye sordum, iki... Her ikisi de o diyarın büyük âlimlerindendir. Onlar dediler ki “Hamidullah kardeşimiz çok halis, haluk, ahlâk-ı hamide sahibi bir zattır. Ama ulum-u şeriyyeyi ehlinden tahsil etmediği, kendi kendine öğrendiği için bazı zuhülleri olmuştur.” Hakikaten çok salih bir kimseydi. Mesela, konferansını verir, sonra camiye girer, uzun süre Kur'an okurdu. Çok âşık bir insandı. Ali Ulvi'den dinlemiştim. “Medine'de bulunduğu sürece her gününü oruçlu geçirirdi.” demişti. Allah rahmet eylesin.

Mustafa Sıbai, efendim?

O da çok değerli bir zattı. Allah rahmet eylesin.

O İslâm sosyalizmi fikrini savundu mu?

Bakınız, *el-İştiraku'l İslâmiyye* adıyla eserine başlık vermiştir ama içeriği öyle değildir, malumat başkadır. Kitabın başlığında hata etmiştir o kadar. Onun hadisin sünnetteki yeri hakkında çok mükemmel bir kitabı vardır.

Hocam son olarak sizden bir hatıranızı istirham edeceğiz. Bir zaman Tunuslu Reşid Gannuşi'nin Fatih Camii'nde bir ikindi namazı sırasında cemaati görünce söylediği bir sözü söylemişsiniz. Okuyucularımız için onu bir kere daha anlatır mısınız?

Reşid Gannuşi bir yaz mevsimi gelmişti. İkindi'nin sünnetini kılan cemaati seyrettikten sonra “Maşallah... Herkes geldi, ikindi namazının sünnetini sükûnetle kıldı. İşte Osmanlı'nın izzetinin sebeplerinden biri de bu sünnet namazlara gösterdiği ihtiramdır.” demişti.

Şifa-i Şerif Üzerine M. Emin Saraç Hocaefendi ile Yapılan Bir Söyleşi¹

Şifa-i Şerif hakkında kısa bilgi verir misiniz?

Asıl adı “eş-Şifa Bi Tarif-i Hukukî'l Mustafa” olan *Şifa-i Şerif* kitabının müellifi, H. 476'da dünyaya gelen, H. 544 yılında Fas'ta vefat eden Endülüslü büyük din âlim “Kâdî İyâz”dır. Pek çok önemli eser bırakmıştır ki onların en önemlileri:

- a. Kitabul İkmâl (Müslim Şerhi)
- b. Envaru'l Meşarık (Seçme hadisler)
- c. et-Tenbihat (Garib hadisler)
- d. Şifa-i Şerif kitaplarıdır.

Kitabın yazılmasının sebebi, Resulullah'a (s.a.) muhabbeti canlı tutmak için Ayet-i Kerime ve Hadis-i Şeriflerde bu konuda varid olan hususları ve incelikleri ortaya koymaktır.

Bilinmelidir ki Resulullah'a (s.a.) muhabbet bir Müslüman için imanının temelidir. Nitekim Hz. Ömer (r.a.) “Ey Allah'ın

¹ İslâm aylık mecmuasının 1983 yılının Aralık ayında yayınlanan 4. sayısında Mevlid kandili münasebetiyle *Şifa-i Şerif* üzerinde M. Emin Saraç Hocaefendi ile bir söyleşi yapılmış. Önemine binaen yazıyı alıntılıyoruz.

Resulü! Seni canım hariç her şeyden fazla seviyorum.” deyince Peygamber (s.a.), **“Ey Ömer, imanın kemale ermedi.”** buyurmuştur. Ne zaman ki Hz. Ömer, “Ey Allah’ın Resulü, seni canımdan da çok seviyorum.” deyince Peygamber (s.a.), **“İşte şimdi imanın kemale erdi.”** haberini verdi. Bu hadis bize gösteriyor ki muhabbet sözle değil, bizzat itibar iledir. Canla, malla, evlat ve iyâlle yapılan ittiba ancak Resulullah’a muhabbeti oluşturur. Bu konuda Tevbe Suresi 24. Ayet-i Kerimesi çok dikkat çekicidir: *“Ey Habibim! O hicreti terk edenlere de ki: Babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, karılarınız, soylarınız, kazandığınız mallar, geçersiz olmasından korktuğunuz bir ticaret, hoşunuza giden meskenler, size Allah ve Resulü’nden ve O’nun yolunda cihaddan daha sevgili ise artık Allah’ın emri (azabı) gelinceye kadar bekleyin. Allah fasıklar topluluğunu hidayete erdirmez.”*

“Bir kimse ki ona Allah Resulü anasından, babasından ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça onun imanı makbul değildir.” Hadis-i Şerifi de Resulullah’a olan muhabbetin şeklini ve imanın remzini anlatmada gayet düşündürücüdür.

Kitabın II. cildinde Resulullah’a olan muhabbet uzunca anlatılmıştır. *Şifa* kitabı, telif zamanından bu yana İslâm dünyasında sevilmiş, okunmuş ve okutulmuştur.

Kitap yakın zamana kadar bizim de büyük camilerimizde okutulmuştur. Fatih Camii’nde de Hüsrev Efendi okutuyordu. Biz onun tedrisine yetiştik elhamdülillah. Padişahlar bazı kitapların okunması için vakfiyeler bırakıyorlardı. İşte o kitaplardan biri de *Şifa-i Şerif* kitabıdır. Şifa aynı zamanda hastalar için de okunuyordu. Nitekim Sultan II. Abdülhamid Han bir defasında hasta olmuş ve kendisine bu kitap okutulmuştu. Biznihi Teâlâ afiyet bulunca bu kitabı tâb ettirip İslâm dünyasında karşılıksız dağıtımını yaptırmıştır. Mısır’da Seyyidina Hüseyin Camii’nde kibar-ı ulemadan Hasaneyn Mahluf tarafından *Şifa-i Şerif* okutulduğuna bizzat şahit oldum.

Ben de “Şifa”yı önce büyük âlim ve fakihimiz Ali Haydar Efendi’den okudum. Merhum, hangi ders olursa olsun mukaddemeleri hep *Şifa-i Şerif*’ten yapar, böylece kendi dersine geçerdi.

Fatih medreselerindeki tedrisler muhakkak hadisle başlardı. *Şifa-i Şerif* de bir hadis kabul edildiğinden genellikle Şifa ile başlanırdı. *Şifa-i Şerif*’in Mescid-i Nebi’de sürekli okunduğunu Cafer Fakih isimli yaşlı muhterem bir zattan işittim.

Muhterem Efendim, kitaptan hakkıyla faydalanabilmemiz için neler tavsiye edersiniz?

Acizane bu kitabın muhtevası hakkında bilgi verecek değilim ama Arapça öğrenmekte olan kardeşlerimize bu kitabı herhalde okumalarını ve tekrar tekrar okumalarını ve okuduklarıyla amil olarak ihlasla milletimize anlatmalarını tavsiye ederim. Bilhassa cami görevlisi olan kardeşlerimiz sabah namazlarından sonra bu kitabı takip ederler ise büyük feyizler ve bereketler husule gelir.

Arapça bilmeyen kardeşlerimize ise kitabın Türkçe tercümesini cemaat hâlinde okumak suretiyle istifade etmelerini tavsiye ederim.

Sayın hocam, uzun zaman bu kitabı hem okudunuz hem de okuttunuz. Unutamadığınız olaylar muhakkak vardır. Biraz bahseder misiniz?

Merhum Ali Haydar Efendi bu kitabı okuturken hem okur hem ağlardı. Hepimizin o aşk içerisinde ağladığımızı hatırlıyorum. Ben Ali Haydar Efendi’den 1943-50 yılları arası okudum. 90 yaşlarında idi. Ondaki ilim ve öğretim aşkı bizi o kadar etkiliyordu ki bakın başımdan geçen şu hadise ömrüm boyunca hiç unutamadığım bir hadise oldu:

Memleketten dönmüştüm, hocam Ali Haydar Efendi’nin yanına gelerek “Hocam ne zaman derse başlayacağız?” diye

sormuştum. “Evladım, görüyorsun artık takatim kesildi ders okutmaya mecalim kalmadı.” cevabını verince boynumu bükerek Fatih Zincirlikuyu Üçbaş Medresesi’ndeki odama gittim. Ertesi sabah kapım vuruldu, baktım muhterem zevcele-ri, annemiz karşımda. “Emrediniz efendim” dedim. “Efendi seni derse istiyor.” deyince hemen alelacele üstadımın yanına gittim. Beni görünce sevinçle, “Gelmekle ne iyi ettin. Ben akşamdan beri seni reddettiğimden dolayı üzuldüm ve uyku uyumadım. Aklıma Efendimizin şu hadisi gelmişti: **‘Bir kim-se öğrendiği ilmi öğretmediği müddetçe ağzı cehennem ateşiyle gemenektir.’** İşte bu yüzden çok korktum. Evlat mademki bu nefes bu canda mevcuttur, nefesimiz bitinceye kadar bildik-lerimizi öğretmek vazifemizdir. (Elini dizine vurarak) Ben nasıl oldu da seni reddettim. Hadi hemen derse başlayalım.” dedi ve Mısır’a gidinceye kadar ders okuduk.

Şifa-i Şerif kitabını 1970 yılından bu yana bir gün müstes-na (o da evdeki hastamız sebebiyledir) yazın cuma, kışın pazar sabahları okutuyorum. Bu sene üçüncü hatmimizi yapıyoruz. O sabah vakitlerinde bile gençlerimizi müezzin mahfil-i almıyor. Kitap okumak bereketlidir, feyizlidir. Eğer gençler devam ederse genç cemaatler toplanır. Bakınız İskender Paşa Camii’ni gençler tıklım tıklım dolduruyorlar. Orada kitap takip ediliyor. *Ramuz* okunuyor. Bu hâl kitap sahibinin himmet ve feyzinden-dir. Camilerde cemaatlerin toplanmasına sebep olan kitaplar-dır. Kitap sahiplerinin ruhaniyetleri de o cemaatin üzerine olur.

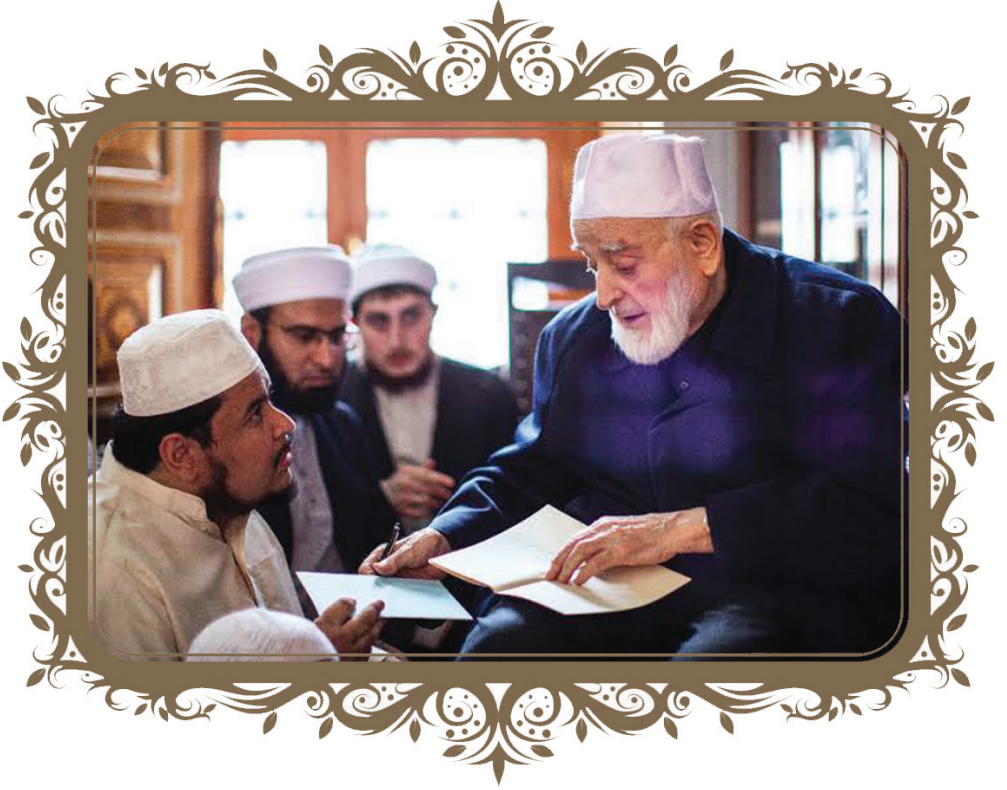
Hocam! Bu vesileyle İslâm mecmuası okuyucularına bir mesajınız var mıdır?

Cemaatle namaz kılmaya devam etmelerini, mutlaka her gün Kur’an-ı Kerim tilavet etmelerini ve Hadis-i Şerif kitapla-rını her gün okumaya ehemmiyet vermelerini ve İslâmî tahsil için iştigal eden gençlerimizin de okuduklarını camilerde hal-

ka nakletmelerini tavsiye ederiz. Resulullah'ın sünnetleri milletimize nakledilirse gafletten sıyrılmış uyanık bir cemaat meydana getirilir.

Bilhassa gençlerin bu ilimleri hasbetenlillah hiçbir menfaat gözetmeden bir ubudiyet vazifesi olarak tedris etmelerini tavsiye ederiz. Biz büyüklerimizden böyle gördük. Cemaate devam etmelerini tekrar ederek bütün okuyuculara mecmuanızın şahsında selam ve dualarımı bildiririm.

**M. Emin Saraç
Hocaefendi'den
İlim Yolcularına
Tavsiyeler**

~~~~~

M. Emin Saraç Anadolu İmam Hatip Lisesi tarafından çıkarılan İnşirah dergisinden alıntılanmıştır. Bu yazının hazırlanmasında Reyhan Dergisi, 2017/1, Sayı: 45'teki M. Emin Saraç Hocamıza ait "Yarının Büyükleri Olacak Gençler" başlıklı yazı ile 2017/2, Sayı: 46'daki "Ümmet İnsanı Olmak" başlıklı yazıdan istifade edilmiştir.

Bazı insanlar vardır. Onları gördüğünüzde Allah'ı, Resulü'nü ve İslâm'ın güzelliklerini hatırlarsınız. İşte Mehmet Emin Saraç Hocaefendi de bu kıymetli insanlardandır. Hayatını ilme, okumaya ve okutmaya adanmış, “Resulullah Efendimiz” (s.a.) derken gözleri ışıldayan, ihlaslı, samimi, gayretli değerli bir hocamızdır. Deyim yerindeyse ilim âşığıdır. Fatih Camii başta olmak üzere ders verdiği yerlere gitmek, hocamızın canına can katmaktadır. Derse gitme arzusu, hocamızdaki bütün yorgunlukları alıp götürür, onu dinçleştirir.

Talebelerine şefkatle muamele eden hocamız, onların manevî babasıdır. Bir baba çocuğu için ne isterse aynısını hatta daha fazlasını hocamız talebeleri için ister. Onlar için daima güzel olan şeyleri arzular, durumlarını öğrenir, varsa sıkıntılarını gidermeye çalışır. Hocamız aynı zamanda Osmanlı'dan gelen ilim geleneğinin de bir temsilcisidir. Bir asra yaklaşan hayatında bizler için eşsiz tecrübeler vardır. Biz de hocamızın; insanlarımız için hayati öneme sahip bu tecrübeleri burada siz değerli okuyucularımıza aktarmaya çalışacağız. Bu tavsiyelerin bazıları şöyle:

* Su ve hava nasıl bir ihtiyaçsa ilim de öyle bir ihtiyaçtır. Biri bedenın diğeri de ruhun gıdasıdır. Bu sebeple kendimizi ilimle donatmalıyız. Çünkü memleketimizin âlim insanlara büyük ihtiyacı vardır. İlme başlarken niyetimiz güzel olmalıdır.

* Hocamız, talebenin şu niyette olmasını tavsiye eder: **“Ben; yarının rehberi, Allah’ın kitabı ve Resulü’nün sünnetini öğretmek üzere peygamberlerin varisi olacağım.”** Burada şunu da hatırlatmalıyız ki hocamız bu tavsiyesinde **“Âlimler, peygamberlerin varisleridir.”** Hadis-i Şerifine işaret eder.

* Duayı ihmal etmemeliyiz. Her gün elimizi açtığımızda **“Ya Rabbi! Bize faydalı ilim nasip eyle. İlmimi ve anlayışımı artır.”** şeklinde dua etmeliyiz. Çünkü Allah Teâlâ, Resulullah Efendimize (s.a.) **“Rabbim! İlmimi artır, de.”** ayetiyle ilim istemeyi emretmiştir. Hocamız Mısır’da talebeyken sınavlardan önce arkadaşlarına dua ettiğini söyler. Bilir ki Hadis-i Şerife göre bir mümin başka bir mümine gıyabında dua ettiğinde bir melek **“Âmin sana da.”** diye karşılık verir. Meleklerin duasını alan hocamızın imtihanları da kolay geçerdi.

* İlim öğrenirken Resulullah Efendimizin (s.a.) yolundan ayrılmamalıyız. Çünkü biz ilmi de hidayeti de Efendimizden (s.a.) öğreniyoruz. Hocamız bu durumu şöyle ifade eder: **“Resulullah Efendimizin (s.a.) açtığı yol bizler için hidayet, saadet ve selamet yoludur. Bir kimse bu yolu takip ettiği ve neticede bu yoldayken eceli geldiği takdirde ahiret âleminde öyle bir makama ulaşır ki onunla peygamberler arasında bir derece farkı kalır. Şehitlik makamı ile ahirete erişir. İşte sizler de böyle mübarek bir yola girmiş olursunuz. Sizler, evlerinizden çıktığınız zaman melekler kanatlarını ayaklarınızın altına seriyor. Bu yol, bizleri cennete¹ kavuşturacak en emin yoldur. Bu haberi bizlere bizzat Resulullah Efendimiz (s.a.) müjdelemekte-**

¹ Sünen-i Tirmizî, Hadis No. 2682; Ta-Ha Suresi,14; Sünen-i Tirmizî, Hadis No. 2646; Fussilet Suresi, 30

dir: **“Kim ilim öğrenmek için bir yola girirse Allah Teâlâ ona cennete giden yolu kolaylaştırır.”**

* Derslere düzenli devam etmeliyiz. Hocamız derste bir eşref saati olduğunu, bu saati yakalayanın ilminin bereketli olacağını bizlere hatırlatırdı. İstikamet üzere bir ömür sürmeliyiz. Bunun için de ibadetlerimizi yerine getirmeliyiz. İnsan istikamet üzere bulunduğu takdirde son anında melekler ona şu müjdeyi vereceklerdir: ***“Korkmayın, tasalanmayın. Size vaat edilen cennetle sevinin.”***

* Hocamız, namaz ve tesbihle ilgili olarak şöyle tavsiyede bulunur: “Evvela beş vakit namazı düzenli olarak vaktinde kılmak tabii ki vazifemiz. Sabah namazını cemaatle kılmaya gayret göstermeliyiz. Akşam yatarken sabah namazına kalkmaya niyet edecek ve onun tedbirini alacağız.” Her gün Kur’an-ı Kerim okumalıyız. Hocamız Mısır’da talebeyken evden fakülteye gidene kadar sırasıyla Yasin, Fetih ve Hucurat Surelerini okur, Kaf Suresi’ni okurken yol biterdi. Kur’an-ı Kerim okumanın önemiyle ilgili olarak hocamız şöyle der: “Kendimizi, kalbimizi, Kur’an-ı Kerim ile nurlandıracağız. Evlerimizi Kur’an-ı Kerim’den mahrum bırakmayacağız. O Kur’an-ı Kerim ki ruhtur ve nurdur. O sebeple Kur’an-ı Kerim ile irtibatımız daima kuvvetli olacak. Onu okumadan geçirdiğimiz günlerimizi ziyanda bileceğiz.” “Devamlı surette hatim okuyacaksınız. Hatimlerinizin birisi biterse hemen yenisine başlayacaksınız.”

* Cebimizde bir Kur’an-ı Kerim bulunmalıdır. Bu, hocamızın âdetidir. Hocaefendi bu âdetinin nasıl başladığını şöyle anlatır: “Mısır’a gittiğim zaman bir de baktım ki orada insanların ellerinde birer Kur’an-ı Kerim var. Ceplerine koyuyorlar. Ben de o günden sonra Kur’an-ı Kerim’i cebimden eksik etmedim. O tarihten beri cebimde Kur’an-ı Kerim tutarım. Bunun bulunması benim için büyük bir nimettir. Zira nerede bulunsam, yalnız kaldığım zaman onu açar okurum.”

* Kur'an-ı Kerim'in yanında Hadis-i Şerif de okumalıyız. Hocamız şöyle der: "Çok güzel, kısa Hadis-i Şerifler vardır. Onları güzelce seçip zihnimizde, ezberimizde, lisanımızda bulundurmaliyiz. Bunlar bizim sermayemiz olacaktır. Bilmeyenlerin arasında bulunduğumuz zaman bunları söylemeliyiz."

* Evden abdestli çıkmalıyız. Vakitleri israf etmemeliyiz. Hocamız şöyle der: "Sizlerden can u gönülden temennim odur ki kendinizi, kıymetli ömrünüzü heder etmeyin, israf etmeyin, okuyarak vaktinizi geçirin." Güzel ameller işleyelim ki Allah'ın muhabbeti bizlere ihsan olsun. Hocamız şöyle der: "Resulullah Efendimiz (s.a.) bir Hadis-i Şeriflerinde buyururlar ki: Cenab-ı Hakk bir kulunu sevdiği zaman Cebrail'e (a.s.) şöyle buyurur: Ben falan kulumu sevdim sen de sev. O kimse ondan sonra yeryüzünde insanlar tarafından sevilen bir kimse olur." Allah için birbirimizi sevelim. Hocamız şu Hadis-i Şerifi sürekli hatırlatır: **"Nerede dünyadayken benim namıma birbirlerini sevenler? Ben onları şimdi arşın gölgesinde istirahat ettireceğim."** Devamında hocamız şöyle der: "Biz birbirini Allah için sevenler olarak ahirette birbirimizi ararız ve ondan sonra da Cenab-ı Hakk her birimizi bağışlar, hepimize aynı makamda ikram eder."

* Yazımızı hocamızın şu duasıyla bitirmek istiyoruz: "Rabbim cümlemizin akıbetini hayr eylesin. Bizleri hocalarımıza layık birer talebe, onların şefaatlerini hak edecek hayırlı nesiller eylesin. Hepimizi Peygamber Efendimizin (s.a.) şefaat-i uzmasına layık ümmet eylesin." *Âmin.*

This image shows a full page of white paper with horizontal dotted lines, typical of primary school writing paper. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

[illegible]